เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา บุญชัย (2555) “พัฒนาการขับเคลื่อนร่าง พ.ร.บ. องค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” เอกสารประกอบการเสวนา “สังคมไทยจากเป็นหรือไม่ ที่ต้องมีองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” 19 กุมภาพันธ์ 2555

เกษียร เตชะพีระ (2551) “ทางแพร่งและพงหนาม: ทางผ่านสู่ประชาธิปไตยไทย” (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551)

ไชยยศ บุญญากิจ (2549) “บทบาทของภาคเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม” สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2548) ”ฉันทามติวอชิงตัน” กรุงเทพ

สมพร กมลศิริพิชัยพร และคณะ (2546) รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์โครงการ “เวทีสาธารณะ: จับกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) “การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย” กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์อมรินทร์ หน้า 44

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) “เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ ครั้งที่ 1/2554” 20 กันยายน 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

BSR Conference (2011) : Redefining Leadership, 23 – 26 October 2011, New York

Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean” 7 – 9 September 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Arab Regional Preparatory Meeting” 16 – 17 October 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Asia and the Pacific” 19 – 20 October 2011 International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Africa: 20 – 25 October 2011” International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Europe: 1 – 2 December 2011” International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

ECA (2011) “Outcome of the Regional Preparatory Meeting for Africa Region for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20)” 20 – 25 October 2011, Economic Commission for Africa (ECA)

ECE (2011) “Report of the Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development” 1 – 2 December 2011, Economic Commission for Europe

ECA (2011) “Africa Consensus Statement to Rio+20” 25 October 2011, Economic Commission for America

ECLAC (2011) “Conclusions of the Latin American and Caribbean Regional Meeting Preparatory to the United Nations Conference on Sustainable Development” 7 – 9 September 2011, Economic Commission for Latin America and the Caribbean

ESCAP (2011) “Report of the Asian and Pacific Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development” 19 – 20 October 2011, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific

ECLAC (2011) “Rio+20: Sustainable Development Goals: Proposal by the Government of Colombia for Consideration by the Participating Countries” 22 August 2011, Economic Commission for Latin America and the Caribbean

ESCWA (2011) “Outcome of the Arab Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20)” 16 – 17 October 2011, Economic and Social Commission for Western Asia

European Union and its Member States (2011) “United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20): Contribution by the European Union and its Member States to the UN Department of Economic and Social Affairs” 1 November 2011

Group of 77 and China (2011) “Submission by the Group of 77 and China for the compilation document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20)” 1 November 2011

Japan (2011) Input to the Rio+20 Outcome Document, 31 October 2011,

Khor, Martin. (2011) “Challenge of the Green Economy Concept and Policies in the Context of Sustainable Development, Poverty and Equity” Second Preparatory Committee Meeting for United Nations Conference on Sustainable Development.

Najam, Adil, Mihaela Papa, and Nadaa Taiyab. (2006) “Global Environmental Governance: A Reform Agenda” International Institute for Sustainable Development.

People’s Republic of China (2011) “National Submission of the People’s Republic of China on the UN Conference on Sustainable Development in 2012” 28 October 2011

Republic of Korea (2011) “Proposal of the Republic of Korea on the Rio+20 Outcome Document” 4 November 2011

Third World Network (2012) ”Update on Sustainable Development Conference 2012(Dec11/02)”. Rio+20 Intersessional discusses proposals for outcome document, 20 December 2011

Third World Network (2012) “TWN Update on Sustainable Development Conference 2012 (Oct11/01): Rio+20 conference should reaffirm principles of Rio 1992” say developing countries, 26 October 2011

UNCSD (2012) “The Earth Negotiations Bulletin: Summary and analysis of the second session of the Preparatory Committee (Prep-Com II) for the UN Conference on Sustainable Development (UNCSD 2012)” International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

UNCSD (2012) “Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting” 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

UNCSD (2012) “Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting” 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

UNEP (2011) “Toward a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Development”

United Nations (2012) “Closing Remarks by Mr. Sha Zukang at Initial Consultations on the Zero Draft of Outcome Document” 27 January 2012, New York, United Nations

United Nations (2012) “The Zero Draft of the Outcome Document: The Future We Want” 10 January 2012,

United Nations (2011) “Co-Chair’s Summary” 1st Informal Intersessional Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development, 10 – 11 January 2011

United Nations (2011) “Co-Chair’s Summary” 2nd Preparatory Committee Meeting United Nations Conference on Sustainable Development: Co-Chairs’ Summary, 7 – 8 March 2011, United Nations

United Nations (2011) “Summary of 2nd Informal Intersessional Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development” 15 – 16 December 2011,

United Nations (2011) “Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development” 2nd Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development.7-8 March 2011. (CONF.216/PC/7)

United Nations (2010) ”Co-Chairs’ Summary” 1st Preparatory Committee Meeting for the UN Conference on Sustainable Development, 2012, 16 - 18 May 2010,

United Nations (2010) “General Assembly A/RES/65/152” 20 December 2010, United Nations

United Nations (2010) “Progress to date and remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits in the area of sustainable development, as well as an analysis of the themes of the Conference” 1st Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 17-19 May 2010. (CONF.216/PC/2)

United Nations (2009) “General Assembly A/RES/64/236” 24 December 2009, United Nations

United States of America (2011) “Sustainable Development for the Next Twenty Years: United States Views on Rio+20” 1 November 2011

Website

http://www.adb.org/news/new-thai-power-plant-help-meet-growing-demand-electricity-th

http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q4/article2003nov28p4.htm

http://ec.europa.eu/environment/international_issues/green_diplomacy_en.htm

http://www.mfa.go.th/main/th/organize/107/15334-กรมองค์การระหว่างประเทศ

http://www.spiegel.de/international/europe/europe-s-green-diplomacy-global-climate-governance-emerges-as-test-case-for-eu-a-681931.html

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1
รายงานกิจกรรมการประชุม

ภาคผนวก 1.1

เอกสารสรุปผลการประชุมคณะที่ปรึกษา
วันพุธที่ 24 สิงหาคม 2554 เวลา 13.30-16.30 น.
ห้องประชุม 2 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์ ชั้น 14

เอกสารสรุปผลการประชุมคณะที่ปรึกษา
วันพุธที่ 24 สิงหาคม 2554 เวลา 13.30-16.30 น.
ห้องประชุม 2 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์ ชั้น 14

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. คุณรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. ดร.ศุภวรรณ วงษ์ประยูร	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
4. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศ
5. คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (Focus)
6 คุณจิตติมา บ้านสร้าง	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม
7. ดร.สมฤดี นิโครวัฒนยิ่งยง	ผู้อำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
8. ดร.อัษฎาพร ไกรพานนท์	ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. คุณประเสริฐ ศิรินภาพร	ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
10. ดร.อังคณา เฉลิมพงศ์	สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
11. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์	รองผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และผู้อำนวยการบริหารคณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย
12. คุณณัฏฐ์เอก ดุษฎีประเสริฐ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
13. คุณอัชฉราภรณ์ สงประสพ	สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
14. คุณณัฏฐา อัคไพบูลย์	กรมองค์การระหว่างประเทศ
15. คุณชยาวรรณ คล่องศิริถาวร	กรมองค์การระหว่างประเทศ
16. คุณวรวรรณ ชายไพฑูรย์	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
17. คุณสุจิตรา เกียรติสุทธากร	สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
18. ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	หัวหน้าโครงการ และผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
19. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยอิสระ
20. คุณสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
21. คุณนนท์ นุชหมอน	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

เริ่มประชุมเวลา 13.30 น.

ประเด็นการประชุม

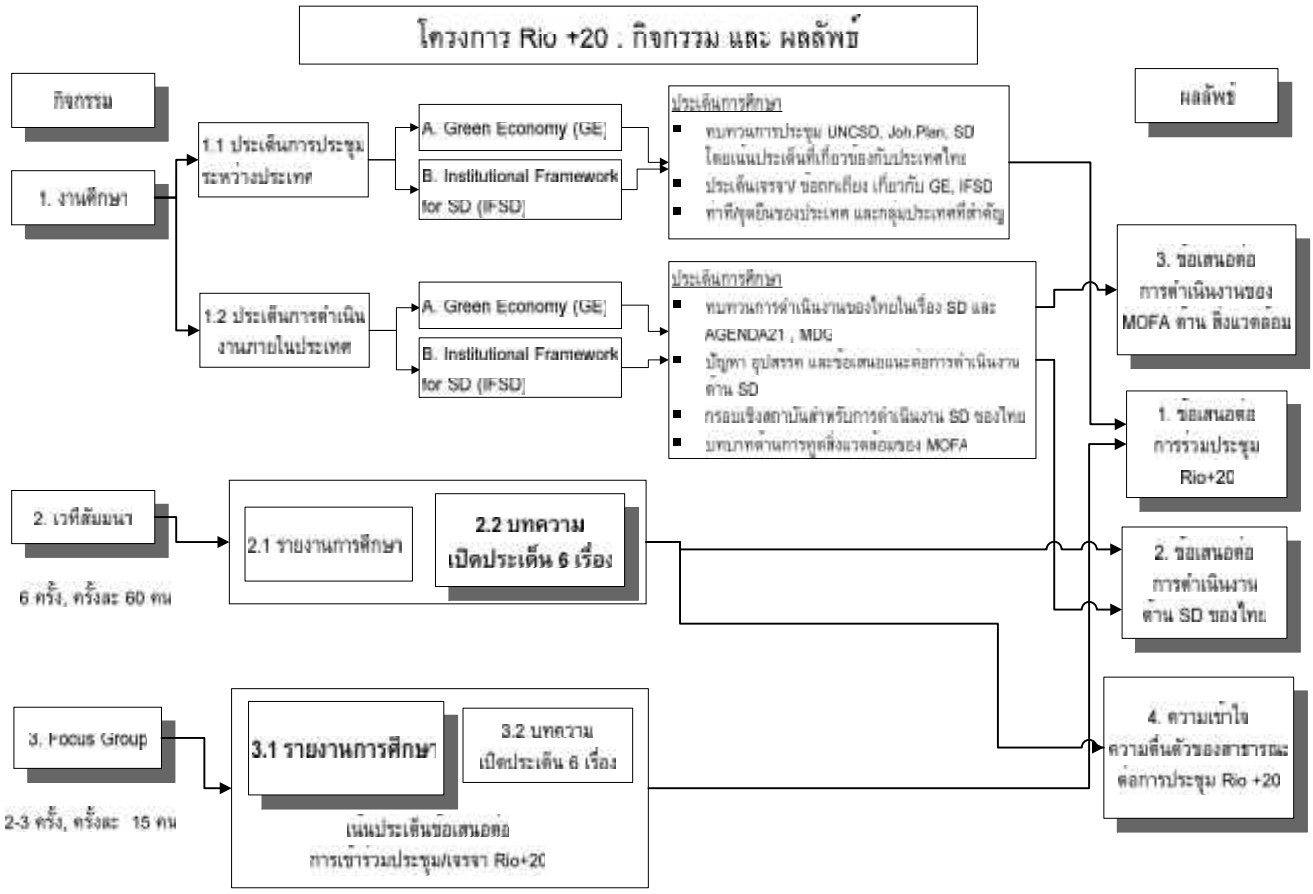
1. การนำเสนอแนวทางการทำงานของโครงการ

หัวหน้าโครงการได้กล่าวสรุปภาพรวมของแนวทางการดำเนินของโครงการ ว่าการดำเนินงานของโครงการจะประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก (ดูแผนภาพประกอบ) ได้แก่

(1) งานวิจัย เพื่อศึกษาทบทวนประเด็นที่เป็นหัวข้อหลักของการประชุม 2 เรื่อง ได้แก่ Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication และ Institutional Framework for Sustainable Development และการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาของประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการประชุม และต่อการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศ

(2) การจัดเวทีสัมมนา จำนวน 6 ครั้ง เป็นการเปิดประเด็นต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในวงกว้าง เพื่อการสร้างความเข้าใจและตื่นตัวในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อสาธารณะ โดยมีบทความจุดประกายเป็นตัวเริ่มนำประเด็น (ขณะนี้ที่ติดต่อไว้มีจำนวน 6 บทความ)

(3) การจัด focus group เพื่อหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นเฉพาะต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมในการเจรจา

ทั้งนี้ โครงการได้มีการตั้งคณะที่ปรึกษาโครงการ โดยประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทหลัก 2 ประการ คือ หนึ่ง) ให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของโครงการ และ สอง) ให้ข้อคิดเห็นทางวิชาการต่อผลการศึกษาของโครงการ อันจะทำให้ผลการศึกษาโดยเฉพาะในประเด็นการกำหนดท่าทีของประเทศไทยและการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความรอบคอบ เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด

2. ประเด็นแลกเปลี่ยนและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

2.1 การแลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินการขององค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องกับ Rio+20 และแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างกัน

คณะที่ปรึกษา ในฐานะตัวแทนขององค์กรภาคีต่าง ๆได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการขององค์กรหรือเครือข่ายของตนที่เกี่ยวเนื่องกับการประชุม Rio+20 หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวทางความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆเพื่อปรับทิศทางการทำงานไปในทางเดียวกันดังนี้

- *สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* เป็นผู้รับผิดชอบด้านสารัตถะของคณะผู้แทนประเทศไทยในการประชุม Rio+20 ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูล
- *กรมองค์การระหว่างประเทศ* จะเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการเตรียมการเพื่อการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNCSD Preparatory Meeting) และเวทีย่อยอื่น ๆที่เกี่ยวข้องกับ Rio+20 ซึ่งทางกรมฯจะพยายามส่งต่อข้อมูลการประชุมให้กับทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป โดยหากเวทีใดที่ทางกรมองค์การฯไม่ได้เข้าร่วมก็จะพยายามประสานกับทางสถานทูตไทยในประเทศที่จัดประชุมให้คอยติดตามและสรุปผลและส่งข้อมูลให้ด้วย
- *กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม* ได้รับมอบหมายจากทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการรวบรวมข้อมูลและจัดทำเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมาของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่ Agenda21 จนถึงปัจจุบัน ว่าการดำเนินการในแต่ละสาขาเข้าข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืนมากน้อยเพียงใด โดยจะดำเนินการร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ทั้งนี้ทางกรมส่งเสริมฯ มีเป้าหมายที่จะให้รายงานฉบับนี้เป็นรายงานของประเทศไทย ที่ได้รวบรวมกรณีตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีของประเทศเอาไว้ และจะพยายามให้หน่วยงานต่าง ๆเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำมากที่สุด
- ดร.สมฤดี จาก*สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย* มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมต่าง ๆในเดือนกันยายน ได้แก่ 1) การประชุม UNEP global Consultation เรื่อง rio+20 ณ กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี 2) การประชุม UN Department of Public Information, Non-Governmental Organizations Conference (UN DPI/NGOs) ณ กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี 3) การประชุม Working Group ของ

Eyes on Earth Summit ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะแจ้งประเด็นคืบหน้าจากการประชุมต่าง ๆให้ที่ประชุมทราบต่อไป

- *เครือข่ายธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม* พยายามขับเคลื่อนประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม ตาม Principle 10 ของ Rio Declaration โดยเน้นประเด็นสำคัญเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของภาคประชาชนในกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดร.สมฤดี ได้ให้ข้อมูลว่าขณะนี้เครือข่ายได้มีการประชุมและยื่นข้อเสนอต่อทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงต่างประเทศแล้ว และจะนำเสนอต่อเครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมนานาชาติต่อไป

- ดร.ขวัญฤดี ในนาม*คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย* มีโครงการต่าง ๆที่เน้นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไปไกลกว่า CSR ทั่วไป และเชื่อมโยงการทำงานกับ WBCSD ในหลายเรื่อง รวมทั้ง Rio+20 นอกจากนั้นในนามของ*สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย* มีโครงการ เช่น การทำฉลากคาร์บอน การพัฒนา MRV ภายในประเทศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประเทศญี่ปุ่น ยังมีการวิจัยเรื่อง Green Economy กับ ADBI หรือกิจกรรมเช่นโครงการด้าน Co-benefits เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก IGES เป็นต้น

2.2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ประชุมร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า

- เนื่องจาก การจำกัดความเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังไม่ได้ข้อสรุปในเวทีระหว่างประเทศ ประเทศไทยจึงยังไม่ควรไปยึดติดกับคำจัดกัดความคำใดคำหนึ่งที่มีการเสนอไว้ แต่ควรใช้โอกาสนี้ในการเปิดพื้นที่สาธารณะให้มีการพัฒนาคำจำกัดความเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวซึ่งสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยขึ้นมา ซึ่งจากรายชื่อบทความจุดประกายส่วนหนึ่ง ก็เห็นถึงสัญญาณนี้อยู่บ้าง เช่น การให้ความสำคัญกับเรื่องภูมิปัญญาตะวันออก หรือเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

- เมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจสีเขียว ไม่ควรจะยึดติดกับการให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงทั้งสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อม ๆกันอย่างสมดุลด้วย เช่น ในแง่ของตัวชี้วัด ไม่ควรใช้ GDP เป็นเครื่องมือประเมินการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดอื่น ๆซึ่งรวมปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมซึ่งปัจจุบันมีอยู่หลายตัวเข้าไปด้วย

- ทิศทางของเศรษฐกิจสีเขียว แม้จะมีการกล่าวถึงประเด็นเรื่องความยากจน แต่การดำเนินแนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจสีเขียวควรจะมุ่งแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างในเรื่องของความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น สิทธิในการจัดสรรทรัพยากร อันมีต้นเหตุจากระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาสู่เสรีนิยมสีเขียว ซึ่งแม้จะมีเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงเน้นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้แบบบนลงล่างอยู่เพียงอย่างเดียว

หรือเป็นเพียงการนำประเด็นสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า หรือกดดันให้ประเทศต่างๆเปิดการค้าเสรีด้านบริการและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

- ประเด็นกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรอบในระดับต่างๆต้องมีความเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ระดับระหว่างเทศ ระดับภูมิภาค ระดับชาติ ไปจนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งนอกจากกรอบแนวคิดแล้ว ควรมีการคำนึงถึงองค์กรหรือกลไกบางอย่างที่จะเข้ามารองรับนโยบายเหล่านั้นให้สามารถดำเนินไปได้ในทุกครั้งด้วย

2.3 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดเวทีสาธารณะ

- ที่ประชุมได้หารือเกี่ยวกับแนวทางการจัดเวทีสาธารณะ ซึ่งมีทางเลือกอยู่ 2 แนวทาง คือ

1) การเลือกประเด็นสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับทุกสาขา (Cross-cutting issues) และ

2) การเลือกประเด็นที่เจาะจงตามรายสาขา (sector) ที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร ฯลฯ โดยเบื้องต้น อาจใช้แนวทางการแบ่งสาขา 11 สาขาตามรายงานเรื่อง Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication ของ UNEP แต่ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องจัดเวทีให้ครบในทุกสาขา แต่ลำดับความสำคัญในประเด็นที่น่าจะมีผลกระทบจากการเจรจาสูงทั้งด้านบวกและด้านลบ พร้อมดูช่องว่างทางการจัดการของประเทศไทยในสาขานั้นด้วย โดยเวทีส่วนหนึ่งอาจประสานกับทางกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ซึ่งกำลังรวบรวมข้อมูล Green Economy ในรายสาขาอยู่เช่นกัน อย่างไรก็ดี การกำหนดหัวข้อการประชุมทั้ง 6 เวทีในขณะนี้ ยังเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการประชุมในเวทีระหว่างประเทศยังไม่ได้ข้อสรุปที่แน่ชัด จึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงประเด็นที่ควรจัดประชุมได้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และประเด็นการเจรจา

- อาจมีการจัดเวทีสาธารณะในภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวงกว้าง โดยไม่กระจุกตัวเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ โดยประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาแลกเปลี่ยนในเวทีสาธารณะ ควรมีทั้งในด้านที่เป็นปัญหาซึ่งมีความขัดแย้งเกิดขึ้นจริง ยกตัวอย่างเช่น กรณีมาบตาพุด แผนการพัฒนาภาคใต้ หรือการพัฒนาแผนด้านพลังงาน (GPP) ให้เป็นแผนสีเขียว (Green GPP) เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบสามารถจินตนาการได้ชัดเจนว่าการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวจะช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร หรือกลเชิงสถาบันใดในระดับชุมชนที่ยังเป็นปัญหาอยู่ รวมทั้งในด้านความสำเร็จ จากในมุมมองของผู้ปฏิบัติในระดับชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านท่านต่างๆ ซึ่งการทำ dialogue และถอดบทเรียนความสำเร็จจากเวทีต่างๆอาจจะทำให้ได้ชุดคำนิยามใหม่ซึ่งมีมุมมองแบบล่างขึ้นบนมากกว่านิยามในแบบเดิม ทั้งนี้กรมส่งเสริมฯอาจเป็นภาคีร่วมจัดเวทีในระดับพื้นที่ได้ ซึ่งจะหารือกันเป็นรายกรณีไป

- ประเด็นหนึ่งซึ่งควรมีการแลกเปลี่ยนกัน คือ แนวทางการพัฒนากรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภูมิภาคอาเซียน หรือระดับอนุภูมิภาค ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีการพูดถึงเท่าใดนัก ควรมีเวทีที่เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และแนวการปฏิบัติที่ดีระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งเป้าหมายนี้สอดคล้องกับแนวทางที่ทางเครือข่ายธรรมภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมกำลังพยายามขับเคลื่อนอยู่ อาจมี

การยกประเด็นเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนซึ่งเป็นความสนใจร่วมในระดับภูมิภาคเป็นประเด็นขับเคลื่อนหนึ่ง

- ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวกับภูมิปัญญาตะวันออก อาจมีการนิมนต์พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ.ปยุตโต) มาบรรยายเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน หรืออาจไปจัดเวทีสาธารณะที่วัดท่าน ที่จังหวัดนครปฐมครั้งหนึ่ง

- มุมมองด้านเศรษฐกิจสีเขียวแบบล่างขึ้นบนนี้ สามารถถอดและนำเสนอเป็นประสบการณ์จากไทยให้ต่างประเทศเข้าใจได้ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเสนอผ่านทางนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติซึ่งสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์จะนำไปจัดในงาน Rio+20 ด้วย

2.4 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทความจุดประกาย

- จากบทความเบื้องต้น 6 บทความ อาจมีการเพิ่มจำนวนบทความอีกได้ บทความที่ควรมีเพิ่มเติม เช่น

- เศรษฐกิจสีเขียวที่เน้นความเป็นธรรมทางสังคม (การลดช่องว่าง/ความยากจน)
- ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์
- โอกาสทางธุรกิจจากกระแสเศรษฐกิจสีเขียว/ Green Job ฯลฯ

- ทั้งนี้ อาจมีการขอให้ผู้เขียนบทความส่งแนวคิดเบื้องต้นหรือเค้าโครงให้ทางที่ปรึกษาพิจารณาก่อน ว่าสอดคล้องกับหลักความสมดุลในการพัฒนาหรือไม่ อาจมีช่องทางอื่นในการเปิดรับข้อเสนอบทความด้วย เช่น ทางเวบไซท์ เป็นต้น โดยบทความทั้งหมดท้ายสุดจะมีการนำมาถอดสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจสีเขียวในประเทศไทยต่อไป

2.5 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณะ

- โครงการอาจร่วมมือกับ*สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส* มีไทยพีบีเอส มีสำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง ทางด้านเครือข่าย ในการจัดเวทีแต่ละครั้ง หรืออาจหาช่องทางจัดเวทีสาธารณะออกอากาศหนึ่งครั้ง เช่น ในรายการของคุณนาตยา แววว่องวีรคุปต์ เป็นต้น เพื่อให้สังคมได้รับรู้มากขึ้น อีกช่องทางคือการสื่อสารผ่านภาคีคือ *ชมรมผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม* ซึ่งกำลังจะจัดทำสถานีข่าวสิ่งแวดล้อมแบบออนไลน์ ซึ่งจะเปิดตัวในปีนี้ ทั้งนี้เนื่องจากเรื่อง Rio+20 มีประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างยาว ดังนั้นในการสื่อสารกับนักข่าวแต่ละครั้งควรมีการย่อยข้อมูลให้กับนักข่าวให้มากที่สุดด้วย

- โจทย์ในการสื่อสารกับสังคม ไม่ควรเน้นความเป็นวิชาการหรือเริ่มจากการนิยาม ควรเน้นให้เห็นว่าจริงๆแล้วเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งใครๆก็สามารถร่วมปฏิบัติได้ และอาจมีการจัดทำเป็นสกู๊ปสั้นๆ นำตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีมาให้เห็น โดยเฉพาะการปฏิบัติที่ดีในภาคธุรกิจ ซึ่งยังมีตัวอย่างอยู่ค่อนข้างน้อย และอาจประสานกับทางเครือข่ายนักธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ แต่ทั้งนี้ต้องระมัดระวังไม่ให้การนำเสนอมีภาพลักษณ์ของการส่งเสริมทางพาณิชย์ต่อสินค้าใดสินค้าหนึ่งได้

ภาคผนวก 1.2

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 1:
“เส้นทางสู่การประชุม Rio+20”

วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 1:

“เส้นทางสู่การประชุม Rio+20”

วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

โครงการ เวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย
กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากร

1.	คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี	อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
2.	คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
3.	คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาครัฐ

4.	ดร.อัษฎาพร ไกรพานนท์	ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดฯ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5.	ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6.	ผศ.ดร.อรองค์ ชาคร	สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
7.	นายสุรกิจ ด่านเจริญ	กรมควบคุมมลพิษ
8.	นส.ธาริณี วัชรบุญโชติ	กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
9.	นายเกื้อศักดิ์ ทาทอง	หัวหน้ากลุ่มสิ่งแวดล้อมโครงการ กรมชลประทาน
10.	นส.พีรยา มาคะสิระ	นักพัฒนาสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
11.	ดร.ศุภวรรณ วงษ์ประยูร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
12.	ดร.ชมัยภรณ์ ถนอมศรีเดชชัย	นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการกองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร
13.	นส.โศรยา ธีระวัฒนกิตติ	วิศวกร 5 การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย (รฟม.)
14.	น.อ.ปิยะ ภูษาแก้ว	ผู้จัดการฝ่ายนโยบายและยุทธศาสตร์ สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ
15.	นายโสพส ขันธ์เครือ	ผู้อำนวยการส่วนความร่วมมือและเครือข่ายนักวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม
16.	นางนุชนารถ สุพรรณศรี	ผู้อำนวยการส่วนส่วนยุทธศาสตร์และข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม สำนักสนธิสัญญาและยุทธศาสตร์
17.	นายสถาพร ใจอารีย์	ผู้อำนวยการส่วนส่วนวิจัยและพัฒนาการจัดการดินเสื่อมโทรม สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

18. นส.สุจิตรา เกียรติสุทธากร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดฯ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
19. นางศรีสุดา จารยะพันธุ์	สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
20. นายณัฐพล ขานหมัด	นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
21. นางอาทิตยา พองพรหม	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
22. นส.อักษราภัค สำเภาแก้ว	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)
23. คุณสุทธิเกตต์ ทัดพิทักษ์กุล	นักวิชาการส่งเสริมการลงทุนชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
24. นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ	นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
25. นายฤทธิ์ ศยามานนท์	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเงินการคลังระหว่างประเทศสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
26. นส.สัณห์สุชา รัตนดิเรก	เศรษฐกรชำนาญการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
27. ดร.พงษ์ศักดิ์ เลาสวัสดิ์ชัยกุล	นวค.ปฏิบัติการสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
28. นางดวงใจ ชาญภูมิดล	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
29. นางบุตรี เทียมเทียบรัตน์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
30. นส.จงกลณี เขจรานนท์	นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการสำนักพัฒนาผู้ประกอบการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
31. นางศิริเพ็ญ กุศลานนท์	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษสำนักมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
32. นางอัชฉราภรณ์ สงประสพ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
33. นายพงศ์นคร ยางงาม	วิศวกรสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

34. นายทัศนะ นวลจันทร์	หัวหน้างานปฏิบัติการคอมพิวเตอร์องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ
35. นายศิริธัญญ์ ไพโรจน์บริบูรณ์	ผู้อำนวยการองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
36. นส.อรปภา เหล่าพิชิต	นักวิชาการป่าไม้สำนักความร่วมมือด้านการป่าไม้ระหว่างประเทศ กรมป่าไม้
37. นายวิชัย สุทธิเลิศกุล	วิทยากรระดับ 10 ฝ่ายกิจการสังคม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
38. คุณกุสุมา นวพันธ์พิมล	นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สป.ก. กระทรวงศึกษาธิการ
39. นายลือชัย อารยะรังสฤษฎ์	นักวิชาการเกษตร กรมการข้าว
40. นายพงศ์สิน เทพเรืองชัย	นักการทูตปฏิบัติการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
41. นส.ยุคลธร ธีระธรรม	กรมองค์การระหว่างประเทศ
42. นายอิทธิกร ไกรทศาวิทย์	นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
43. นส.สุชญา ตันเจริญผล	พนักงานโครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
44. นางกตัญชลี ธรรมกุล	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
45. นางอังคณา เฉลิมพงศ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
46. นส.ณัฏฐเอก ดุษฎีกร	นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
47. ดร. วัชรัศมิ์ ลีละวัฒน์	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD)
48. ดร.อาบิดีน วันขวัญ	นักวิจัย สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD)
49. นส.ญาดา วรรณไพโรจน์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและทรัพยากรพลังงาน
50. ดร.สิทธา สุขกสิ	นักวิจัย ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ
51. นายติรณะ ภราดร์นุวัฒน์	เจ้าหน้าที่สำนักประสานด้านการระหว่างประเทศ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)
52. นส.ปรางทิพย์ คงฤทธิ์ศึกษากร	นักการทูตปฏิบัติการ สำนักงานปลัดกระทรวงการต่างประเทศ
53. นส.อลิษา ชอบอิสระ	นักการทูตปฏิบัติการ กรมสนธิสัญญาระหว่างประเทศ
54. นายเกริกภูมิ จิตรายุเคราะห์	นักการทูตปฏิบัติการ กรมยุโรป
55. นส.กฤติยา เหมือนใจ	นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการ สำนักเทคโนโลยีความปลอดภัย กระทรวงอุตสาหกรรม
56. นส.สุขสม ชินวินิจกุล	นักวิชาการชำนาญการ กรมส่งเสริมการเกษตร

57. นส.หทัยชนก ศิริวัฒนกุล	นักวิเทศสหการชำนาญการ สพร.
58. นส.วินิตตา อ่อนชะอำ	ผู้ประสานงาน สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
59. นส.สนธิลักษณ์ สุขะสุคช	วิศวกร สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
60. นายดาม สุรภาวรรณ	ผู้เชี่ยวชาญ กรมส่งเสริมสหกรณ์
61. นายเสน่ห์ นิยมไทย	ผู้ตรวจราชการกระทรวง กระทรวงอุตสาหกรรม
62. นายอนุวัฒน์ วัฒนวรรณ	วิศวกร กระทรวงอุตสาหกรรม
63. ดร.ยุวนันท์ สันติทวีฤกษ์	นักวิจัยศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ
64. นายธีรวิทย์ ณรงค์ธรรมกุล	นักการทูตปฏิบัติการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
65. ดร.พรพิมล วราทร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
66. ดร.ปรียาพร พรหมพิทักษ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

สถาบัน องค์กรอิสระ องค์กรพัฒนาเอกชน

67. คุณกัญญสร ตัณศุภผล	ผู้ช่วยทูตด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ
68. นส.อรยุพา สังขะมาน	เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการและปฏิบัติการภาคสนาม มูลนิธิสืบนาคะเสถียร
69. คุณ ชุณหเดช หรหมเศรณี	นักวิชาการอิสระด้านการวางแผนภาคเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
70. นส.จุฑามาศ ทรัพย์ประเสริฐ	นักวิจัยผู้ช่วย มูลนิธิบูรณะนิเวศ
71. คุณศุกร์ศิริ แจ่มสุข	เจ้าหน้าที่ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม องค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ
72. นส.วรวรรณ ชายไพฑูรย์	รองนักวิจัย สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
73. นายพัชรพล ลิ้มปิยวรรณ	รองนักวิจัย สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

สถาบันการศึกษา

74. ดร.อัมรินทร์ คงทวีเลิศ	นักวิจัยภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคเอกชน

75. นายเชวง จาว	กรรมการและที่ปรึกษา บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
76. นางสาวณัฐกานต์ สมตัว	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมสถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม สถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม
77. นายธงชัย บุญยโชติมา	กรรมการสิ่งแวดล้อม หอการค้าไทย
78. ดร.ปิยะนุช มาลากุล ณ อยุธยา	รองเลขาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
79. นส.สุกัญญา ใจชื่น	สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
80. นส.กิตติรัตน์ กีรติขจร	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ธุรกิจ สถาบันยานยนต์

81. นส.อภินุช บูรณดิลก	เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันยานยนต์
82. ดร.วิเชียร ฤกษ์พัฒนกิจ	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร สถาบันอาหาร
83. นส.พีรพร พวะพวีวัรย์	ผู้อำนวยการศูนย์ ศูนย์วิเคราะห์ทดสอบ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
84. นส.วินิตตา อ่อนชอ่ำ	ศูนย์วิเคราะห์ทดสอบ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
85. นส.ณัฐกานต์ สมตัว	นักวิชาการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
86. นส. สายใจดาว พหุบุญพงษ์	ฝ่ายองค์กรระหว่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมฯ

ทีมวิจัยและคณะทำงาน

87. ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการ (หัวหน้าโครงการ) สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
88. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัย
89. นายนนท์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
90. นางสาวอุษา บุญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
91. นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
92. นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
93. นางสาวณัฏฐา อัคไพบูลย์	นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
94. นางสาวชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	พนักงานโครงการภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

สรุปประเด็นจากเวทีการประชุม

1. สรุปการกล่าวเปิด *โดย คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี*

อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณวิชาวัฒน์ได้กล่าวถึงที่มาของการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่ามีพัฒนาการที่ยาวนาน นับตั้งแต่ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือการประชุม Rio ครั้งแรกใน ปี ค.ศ. 1992 ซึ่งทำให้เกิดกรอบความตกลงระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญจำนวนหนึ่ง เช่น ปฏิญญาริโอ แผนปฏิบัติการ 21 กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) เป็นต้น รวมทั้งมีการตั้งคณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) เพื่ออนุวัตรผลจากการประชุมด้วย จากนั้นในอีก 10 ปีต่อมา คือ ปี ค.ศ. 2002 ได้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) หรือ Rio+10 ขึ้น อันเป็นที่มาของความตกลงเพิ่มเติม คือ ปฏิญญาและแผนปฏิบัติการโจฮันเนสเบอร์ก และในปีหน้า คือ ปี ค.ศ. 2012 จะเป็นปีที่การประชุม

Rio จะครบรอบ 20 ปี จะมีการจัดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference in Sustainable Development: UNCSD) หรือ Rio+20 ขึ้น อันเป็นเวทีที่ประชาคมโลกจะได้ทบทวนกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาว่าได้ทำสิ่งใดไปแล้วบ้าง และยังมีสิ่งใดที่จำเป็นต้องทำต่อไปเพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน Rio+20 จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกจะแสดงเจตนารมณ์ ทั้งในการผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของไทย และมีส่วนร่วมในการสร้างบรรทัดฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านกรอบสถาบันระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย ซึ่งข้อคิดเห็นที่จะได้จากเวทีสาธารณะในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมของภาคส่วนต่างๆในการสร้างองค์ความรู้ และนำไปสู่การวางแผนด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ *โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)*

คุณสุปราณีได้กล่าวถึงที่มาของโครงการว่าเริ่มจากการที่ สกว. ได้มีบทบาทในการสนับสนุนโครงการติดตามกระแสการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ. 2002 ซึ่งครั้งนั้น สกว.ได้ให้การสนับสนุนการวิจัยเพื่อสนับสนุนการประชุม ได้ส่งตัวแทนนักวิจัยเข้าร่วมการประชุม รวมทั้งได้สนับสนุนกิจกรรมการจัดเวทีเพื่อสร้างกระแสความเข้าใจแก่สาธารณะจำนวน 11 เวที เช่น เวทีเรื่องการพัฒนาที่พอเพียงกับ Earth Summit 2002 เวทีเรื่องสังคมโลก สังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เวทีสิ่งแวดล้อมกับการกีดกันทางการค้า เวทีความยากจนกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทย เป็นต้น ซึ่งหัวข้อและบทความต่างๆจากเวทีในครั้งนั้นหลายหัวข้อก็ยังคงเป็นประเด็นที่มีความทันสมัยอยู่ โครงการในครั้งนั้นได้ข้อเสนอที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) สังคมไทยต้องปรับกระบวนทัศน์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง 2) ประเทศไทยต้องเปิดกว้างและเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมโลก 3) ประเทศไทยต้องดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเข้มข้น และ 4) ประเทศไทยต้องเร่งสร้างสังคมบนฐานความรู้เพื่อพัฒนาอย่างยืน ซึ่งข้อเสนอเหล่านี้ได้นำไปสู่การวิจัยต่อยอดเพื่อผลิตความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญอีกหลายประเด็น เช่น การวิจัยเรื่อง Green Productivity การจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการห่วงโซ่อุปทานสีเขียว การเพิ่มประสิทธิภาพเชิงนิเวศ การจัดทำ Roadmap ด้านการประเมินตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์ แนวโน้มกติกาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหลังพิธีสารเกียวโต การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ โครงการ “เวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย” จึงเกิดขึ้นในลักษณะคล้ายกันกับโครงการในครั้งก่อนเพื่อจับกระแสการประชุม Rio+20 โดยครั้งนี้ได้ร่วมมือกับทางกรมองค์การระหว่างประเทศ และสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีหน่วยงานอื่นๆร่วมกันเป็นคณะที่ปรึกษาด้วย เพื่อทำการศึกษาวิจัย จัดทำบทความจุดประกาย และเปิดประเด็นถกเถียงแก่สาธารณะว่าสังคมไทยมองและเข้าใจเศรษฐกิจสีเขียวอย่างไร ซึ่งความคาดหวังท้ายที่สุดคือการได้โจทย์การวิจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3. สรุปการนำเสนอ “เส้นทางสู่ Rio+20: ประเด็นการประชุมที่สำคัญ”
โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย

คุณวิจิตร ได้กล่าวถึงการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Rio+20) ที่กำลังจะจัดขึ้นในปี ค.ศ. 2012 ว่าขณะนี้อยู่ในขั้นตอนของการประชุมของคณะกรรมการเพื่อเตรียมการ (Preparatory Committee) ซึ่งได้ประชุมไปแล้ว 2 ครั้ง คือในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2010 และเดือนมีนาคม ค.ศ. 2011 โดยครั้งต่อไปคาดว่าจะเป็นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2012 และระหว่างนี้จะมีการจัดทำเอกสารข้อเสนอเบื้องต้นจากประเทศต่างๆต่อการประชุม หรือที่เรียกว่า Zero draft ในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 2012 และจะมีการประชุมครั้งย่อยเพื่อถกถึงเนื้อหาใน Zero draft ในเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายนต่อไป สำหรับประเด็นที่เป็นหัวข้อหลักในการประชุมมี 2 หัวข้อ ได้แก่ *เศรษฐกิจสีเขียว* (Green Economy) และ *การปฏิรูปเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* (Institutional Framework for Sustainable Development - IFSD)

ประเด็นแรก *เศรษฐกิจสีเขียว* ตามนิยามที่ใช้อ้างอิงเบื้องต้นของ UNEP หมายถึง “เศรษฐกิจที่พัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์และความเป็นธรรมทางสังคม รวมทั้งลดการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ” แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่มีข้อสรุปร่วมกันว่าเศรษฐกิจสีเขียวประกอบด้วยอะไรบ้าง หากแต่มีการเน้นในผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นมากกว่า โดยหลักการสำคัญที่มีการเสนอ เช่น เศรษฐกิจสีเขียวจะต้องสร้างสมดุลระหว่างเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่แข็งแรง มั่นคง ช่วยสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การมุ่งขจัดความยากจน การสร้างงานที่มีคุณภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ดียังมีข้อกังวลเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวบางประการ เช่น เศรษฐกิจสีเขียวไม่ควรขัดแย้งกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ไม่ควรเน้นเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมแต่ต้องให้ความสำคัญกับบริบทการพัฒนาอื่นๆด้วย ไม่ควรมีลักษณะที่เรียกว่า “One-size-fits-all” กล่าวคือ แต่ละประเทศจะต้องมีความเป็นอิสระหรือยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวของตนเองได้ จะต้องไม่ถูกใช้เป็นเงื่อนไขการกีดกันทางการค้า เป็นข้ออ้างด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อจุดประสงค์ในการบีบบังคับให้เปิดตลาด หรือเป็นเงื่อนไขในการเสนอความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนเงินทุนแก่ประเทศกำลังพัฒนาได้ ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการประชุมบางประการ เช่น การจัดทำ UN Green Economy Roadmap การทำ Best Practices Guide of Actions ในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว การจัดสรรทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในการส่งเสริมการวิจัย พัฒนา ถ่ายโอน และการปรับใช้เทคโนโลยีสะอาด เป็นต้น

ประเด็นที่สอง *การปฏิรูปเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* แม้จะมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UN Environment Programme: UNEP) ฯลฯ แต่ก็ยังต้องเผชิญปัญหาและความท้าทายต่างๆเช่น การขาดความร่วมมือและประสานงานระหว่างองค์กรระหว่างประเทศ หรือช่องว่างในการผลักดันนโยบายจาก

ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวด (MEAs) ไปสู่การปฏิบัติ ข้อเสนอทางเลือกบางส่วนในการปฏิรูปเชิงสถาบันระหว่างประเทศ ได้แก่ *หนึ่ง*) การปรับปรุงเพิ่มบทบาทของ UNEP หรือจัดตั้งเป็น United Nations Environment Organization (UNEO) *สอง*) การจัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อดูแลทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น World Environment Organization *สาม*) การปฏิรูปคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมและคณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development: CSD) หรือการรวมทั้ง 2 หน่วยงาน และยกระดับเป็น คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Council on Sustainable Development) *สี่*) การจัดตั้งองค์กรใหม่ เพื่อการบริหารจัดการด้าน SD โดยเฉพาะ จัดตั้งองค์กรรูปแบบ umbrella และ *ห้า*) การปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ท่าทีของกลุ่มประเทศต่าง ๆต่อทางเลือกเหล่านี้ เช่น ประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป อัลจีเรีย เอกวาดอร์ กัมพูชา วานูอาตู เซเชล กาบอง และบูรุนดี จะสนับสนุนทางเลือกที่หนึ่งและสอง คือการจัดตั้งองค์กรใหม่ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา รัสเซีย อินเดีย และจีน จะคัดค้านทางเลือกที่หนึ่งและสอง แต่สนับสนุนทางเลือกที่ห้า คือ เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยที่ยังคงการทำงานของหน่วยงานเฉพาะเดิมมากกว่า

4. สรุปการนำเสนอ “เศรษฐกิจสีเขียว..เป้าหมายการประชุม Rio+20: โอกาสและความเสี่ยง”
โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ และผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดร.บัณฑูรได้กล่าวถึงปัญหาของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนที่ผ่านมา ว่าเกิดจากการที่เสาทางด้านเศรษฐกิจถูกให้ความสำคัญมากกว่าเสาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากกระบวนโลกาภิวัตน์ทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเติบโตขึ้นอย่างมากนับตั้งแต่การเจรจา GATT รอบอุรุกวัยประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1994 และนำมาสู่การตั้งองค์การการค้าโลก (WTO) ในปี ค.ศ. 1995 ในขณะที่กระบวนการโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมก็เริ่มเกิดขึ้นคู่ขนานกัน เช่น การประชุม Earth Summit (1992) การเกิด MEAs ต่าง ๆมากกว่า 500 ฉบับ หรือการจัดทำ Bali Action Plan ในปี ค.ศ. 2007 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดความความตื่นตัวของนานาชาติในการเจรจาเพื่อหามาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของโลกในช่วงหลังปี ค.ศ. 2012 เป็นต้น ซึ่งเมื่อเกิดการปะทะขัดแย้งกันระหว่างโลกาภิวัตน์ทั้ง 2 ระบอบนี้ มีบ่อยครั้งที่โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจจะมีผลเหนือกว่า เช่นในคดีข้อพิพาทระหว่างสิ่งแวดล้อมและการค้าภายใต้องค์การการค้าโลก แต่ก็มีบางกรณีที่โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมมีผลเหนือกว่าด้วยเช่นกันโดยขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของแต่ละประเทศ นอกจากนั้น ปฏิสัมพันธ์ในอีกทิศทางหนึ่งระหว่างโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเห็นเด่นชัดมากขึ้นก็คือ ทั้ง 2 ระบอบต่างหยิบยืมเครื่องมือของกันละกันมากขึ้น เช่น การใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ดังเช่น กรณีการเก็บภาษีคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (BCA) ของประเทศสหรัฐอเมริกา

หรือ ในทางกลับกันก็มีการใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเกิดขึ้นของแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ก็เป็นหนึ่งในตัวอย่างนั้นด้วย

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีการใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ในงานของ Pearce, et al. เรื่อง Blueprint for a Green Economy โดยมีนัยยะถึงเศรษฐกิจที่สามารถแก้ไขความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมได้ ในด้านตัวชี้วัดเพื่อวัดระดับความเป็น Green Economy มีการเสนอเบื้องต้นโดย UNCTAD จำนวน 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ มีสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนสูงใช้คาร์บอนและน้ำในการผลิตต่ำ มีประสิทธิภาพการใช้พลังงานสูงและอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางด้านนิเวศ จากตัวชี้วัดดังกล่าว ยังไม่มีประเทศใดสามารถเป็นผู้นำในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวตาม 5 ดัชนีชี้วัดนี้ได้ครบทุกด้าน

อย่างไรก็ดี เริ่มมีความกังวลจากประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวอาจถูกใช้เป็นเพียงเครื่องมือของประเทศที่พัฒนาแล้วในการจัดระเบียบโลกใหม่ได้ จึงได้มีข้อเรียกร้องต่างๆที่เป็นบริบทเพิ่มเติมของเศรษฐกิจสีเขียว เช่น การที่เศรษฐกิจสีเขียวต้องนำไปสู่การลดความยากจน การคำนึงถึงสิทธิในการพัฒนา (Right to development) ของประเทศกำลังพัฒนา การยึดหลักเรื่อง Precautionary Principle และ Common But Differentiated Responsibility (CBDR) และให้ประเทศที่พัฒนาแล้วสนับสนุนด้านทรัพยากรกับประเทศกำลังพัฒนา เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย โจทย์ด้านเศรษฐกิจสีเขียว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) *ระดับในประเทศ* ซึ่งอาจมีการนำตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งทางสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเคยพัฒนาไว้มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถทราบได้ว่าไทยมีระดับเศรษฐกิจสีเขียวเพียงใด และจะปรับตัวอย่างไร และ (2) ในระ*ดับโลก* โจทย์ควรเน้นไปที่จะสามารถปรับแก้ระบอบการค้าระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ให้สามารถตอบสนองเป้าหมายด้านความยากจนและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นในกรณีการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) หรือการปรับกติกาของ WTO ให้สามารถเชื่อมโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น เช่น ระหว่างเป้าหมายการค้าเสรีที่เน้นระบบกรรมสิทธ์ในทรัพย์สิน และการลดกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคทางการค้า กับเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อมที่เน้นระบบกรรมสิทธิ์ของชุมชนท้องถิ่นและการกำกับดูแลการค้าโดยรัฐ เป็นต้น

5. สรุปการนำเสนอ “ประสบการณ์ และมุมมองต่อการประชุม Rio+20”

โดย คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณสุพัตราได้นำเสนอมุมมองต่อการประชุม Rio+20 อันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนที่ผ่านมา ใน 3 ประเด็นสำคัญ *ประเด็นแรก* เป็นการกล่าวถึงปัญหาการประสานงานในระดับสถาบันระหว่างประเทศที่ปัจจุบันยังไม่มีกรอบสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าด้วยกัน คือ องค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลด้านใดเช่นด้านเศรษฐกิจ ก็จะให้ความสำคัญกับประเด็นด้านนั้นเท่านั้น และอาจละเลยปัจจัยในด้านอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันองค์กรที่ถูกตั้งขึ้นมาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะในเวทีสหประชาชาติอย่าง Sustainable

Development Commission ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ได้มีผลงานที่เห็นชัดเช่นกัน ดังนั้นจึงเป็นที่ควรพิจารณาว่าระหว่างทางเลือกการสร้างองค์กรใหม่ เช่น การตั้ง UNEO หรือ WEO กับการปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่แล้วอย่างเช่น UNEP ทางใดจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

ประเด็นที่สอง คือเรื่องของการขาดความมุ่งมั่นทางการเมืองของผู้บริหารประเทศซึ่งมักจะมุ่งเน้นเป้าหมายด้านการเมืองหรือเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้พิจารณาว่าผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลในสามเสาหลัก หรือการพัฒนาเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรมากเกินไป มีผลต่อสิ่งแวดล้อม และได้สร้างปัญหาสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้น ปัญหาการกระจายรายได้ อันจะส่งผลให้เกิดปัญหาทางการเมืองซึ่งเกิดจากปัญหาชนชั้นตามมาดังที่ปรากฏทั้งในประเทศไทยและในหลายๆ ประเทศในโลกในช่วงปัจจุบัน

ประเด็นที่สาม คือ การขาดความเชื่อมโยงทางการดำเนินการระหว่างสถาบันระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ไปจนถึงชุมชน เช่น บ่อยครั้งที่การประชุมในเวทีระหว่างประเทศไม่มีการพูดคุยถึงแนวทางในการดำเนินการต่อในประเทศ หรือมีการนำมาดำเนินการแต่ไม่สามารถสื่อสารให้ผู้ดำเนินการในระดับอื่นๆเข้าใจได้ เป็นต้น จึงควรพิจารณาด้วยว่าแนวทางที่สหประชาชาติเสนอซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการออกกฎเกณฑ์ และกติกาใหม่ๆ สอดคล้องกับระดับการพัฒนาที่แตกต่างหรือระดับความเข้าใจของแต่ละประเทศหรือไม่ หรือในประเทศสามารถปฏิบัติตามได้หรือไม่ เป็นต้น

สำหรับแนวทางอื่นๆที่ควรมีการให้ความสำคัญเพิ่มเติม เช่น บทบาทของภาคประชาสังคมที่จะมีความสำคัญอย่างมาก ในฐานะของผู้ที่สะท้อนผู้มีส่วนได้เสียจริงๆในสังคม เช่น ผู้ผลิตในท้องถิ่น กลุ่มผู้เจ็บป่วยจากผลพวงการพัฒนาอุตสาหกรรม กลุ่มช่วยเหลือกันเองในชุมชน เป็นต้น การให้ความสำคัญกับความร่วมมือระดับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาค เช่น อาเซียน หรืออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีความคิดและระดับการพัฒนาที่ใกล้เคียงกัน การให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการกำหนดเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ในลักษณะคล้ายกับ Millennium Development Goals โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนกำกับ เป็นต้น

6. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อเนื้อหาและการเตรียมเข้าร่วมประชุม Rio+20

ดำเนินรายการโดย รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิจัย

ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆดังนี้

- การดำเนินการที่ผ่านมาของประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจำนวนมากได้ริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและชีวิตของประชาชน ทั้งยังมีแผนการพัฒนาในระดับประเทศคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ซึ่งให้ความสำคัญกับการมุ่งสู่สังคมที่ปลดปล่อยคาร์บอนต่ำด้วย

แต่ปัญหาที่ผ่านมาคือยังไม่มีการมองเป้าหมายในการพัฒนาในภาพรวมที่ชัดเจน เช่น การกำหนด Baseline ด้านต่างๆที่สามารถใช้ Benchmark ในการกำหนดเป้าหมายได้ทั้งในระดับประเทศและในระดับภาคเศรษฐกิจ (sector) นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆยังไม่มีเวทีในการเข้ามาร่วมพูดคุยกันเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา หรือ Roadmap อย่างเป็นระบบ รอบด้าน และลงในรายละเอียด ประกอบกับภาคการเมืองที่ยังขาดความมุ่งมั่นทางการเมือง (Political will) ทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ ทำให้ที่ผ่านมา ทิศทางของนโยบายต่างๆยังขัดแย้งกันอยู่เป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น การออกนโยบายลดภาษีรถยนต์คันแรกซึ่งขัดกับเป้าหมายการลดระดับคาร์บอน ทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคใต้ซึ่งขัดกับความต้องการของท้องถิ่นที่ต้องการพัฒนาบนฐานทรัพยากร หรือกรณีการมีโครงการเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน แต่ขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ซึ่งต้องใช้สารเคมีสูง อีกทั้งยังไม่มีนโยบายใดๆเพื่อควบคุมหรือลดการนำเข้าสารเคมี ทำให้ท้ายสุดการดำเนินการในพื้นที่ไม่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

- ประเทศไทยควรมีแนวทางการสำรวจประเมินการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศ โดยอาจมีการจัดทำรายงานในลักษณะ Country Report เพื่อให้ทราบสถานการณ์ภายในประเทศว่าที่ผ่านมามีการดำเนินการอย่างไรไปแล้วบ้าง สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเพียงใด มีการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็ง ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ว่าควรจะดำเนินการปรับปรุงด้านใดต่อไปบ้าง อาจมีการนำข้อเสนอด้านเศรษฐกิจสีเขียว 7 ข้อที่ทาง Preparatory Committee ของ UNCSD เสนอไว้เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบเบื้องต้นในการประเมินว่าการดำเนินการของไทยเข้าข่ายเศรษฐกิจสีเขียวเพียงใด

- เพื่อไม่ให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว เป็นเพียงแนวคิดที่เป็นนามธรรม ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดและเครื่องมือขึ้นมารองรับ ในด้าน*ตัวชี้วัด* อาจใช้ตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของทางสภาพัฒน์ฯ หรือตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสีเขียว 5 ตัวที่เสนอโดย UNCTAD มาใช้ประเมิน และเพิ่มตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เช่น การใช้สารเคมีทางการเกษตร เข้ามาด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย หรือการนำแนวคิดเรื่องการเติบโตสีเขียว (Green Growth) มาใช้ดังเช่นประเทศเกาหลี (ซึ่งทาง ESCAP พร้อมจะให้ความช่วยเหลือในการจัด workshop กับหน่วยงานภาครัฐของไทยหากมีการแสดงความต้องการไป) ในด้าน*เครื่องมือ* อาจมีการพัฒนาเครื่องมือต่างๆเพื่อให้เกิดนโยบายที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังเช่น กรณีของสหภาพยุโรปที่มีการประเมินตลอดช่วงวัฏจักรผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment: LCA) ที่นำมิติด้านต้นทุนและด้านสังคมเข้าไปผนวกด้วย หรือการใช้เครื่องมือประเมินผลกระทบจากค้าที่มีต่อความยั่งยืน (Trade-Sustainability Impact Assessment) เป็นต้น

- ภาคเอกชนและชุมชนมีการดำเนินการทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเศรษฐกิจสีเขียวอยู่มาก และมีความตื่นตัวและการปรับตัวที่รวดเร็วกว่าทางภาครัฐ จากทั้งแรงผลักดันทางการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น ความตื่นตัวในการใช้มาตรฐาน ISO50001 ของภาคเอกชน หรือกรณีชุมชนต่างๆที่มีการจัดการตนเองอย่างเข้มแข็ง ซึ่งภาครัฐควรมีการรวบรวมและเรียนรู้จากกรณีที่เป็นความสำเร็จ (Best practice) ต่างๆเหล่านี้ มากกว่าการเน้นการกำหนดนิยามหรือจัดการ

แบบรวมศูนย์เพียงอย่างเดียว อาจมีการถอดบทเรียนที่สำเร็จจากต่างประเทศในกรณีความร่วมมือแบบ Public-Private Partnership ในด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

- ในด้านกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนที่เป็นกลไกระหว่างประเทศ มีความเห็นในเบื้องต้นจากผู้ร่วมแลกเปลี่ยนที่สนับสนุนแนวทางการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรที่มีอยู่เดิมมากกว่าการตั้งองค์กรใหม่ ส่วนข้อเสนอเพิ่มเติม เช่น ควรมีกลไกทางการเงินเพื่อให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา (ODA) อาจโดยการกำหนดงบประมาณส่วนหนึ่งที่ชัดเจน (earmark) หรือการให้ความช่วยเหลือทางเทคโนโลยี เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมได้ เป็นต้น

- มีความเห็นว่าประเด็นเชิงสถาบันที่มีการเจรจากัน ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกลไกระหว่างประเทศ และมักจะขาดการกล่าวถึงความเชื่อมโยงต่อการปฏิบัติภายในประเทศ ดังนั้น จึงควรมีการให้ความสำคัญกับกลไกภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง*กลไกในระดับท้องถิ่น* ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง สำหรับ*กลไกในระดับชาติ* ควรต้องมีการพิจารณาอีกครั้งว่าประเทศไทยจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานหรือคณะกรรมการระดับชาติเพื่อเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ ดังเช่น การตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเคยถูกตั้งขึ้นหลังการประชุมครั้งแรก โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกระทรวงต่างประเทศเป็นเลขานุการ แต่ภายหลังได้ยุติบทบาทไปเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาล ซึ่งแม้อาจจะไม่มีการตั้งคณะกรรมการอย่างเป็นทางการอย่างชุดดังกล่าว แต่ก็ควรมีการสร้างความร่วมมือบางอย่างระหว่างหน่วยงานเกิดขึ้นเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นต่อไป

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆต่อการประชุม Rio+20 หน่วยงานต่างๆสามารถจัดส่งให้กับทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 เพื่อรวบรวมข้อเสนอจัดทำเป็น Zero draft และจะเสนอต่อเวทีในระดับภูมิภาค ที่ประเทศเกาหลีระหว่างวันที่ 16-18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ต่อไป ซึ่งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ฯจะเสด็จเป็นองค์ผู้แทนประเทศไทยเข้าร่วมประชุมด้วย

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1 :

“เส้นทางสู่การประชุม Rio+20”

วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

จัดโดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

13.00 – 13.15 น. ลงทะเบียน

13.15 – 13.30 น. กล่าวเปิด

- **คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี** *อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ*

กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ

- **คุณสุปราณี จงดีไพศาล** *ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย*

13.30 – 14.15 น. **นำเสนอประเด็นการประชุมเจรจาและมุมมองต่อ Rio+20**

- เส้นทางสู่ Rio+20 : ประเด็นการประชุมที่สำคัญ
  - **คุณวิจิตร กุลเดชคุณา** *นักวิจัย*
- เศรษฐกิจสีเขียว..เป้าหมายการประชุม Rio+20 : โอกาสและความเสี่ยง
  - **ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์** *หัวหน้าโครงการวิจัยฯ และ ผอ.สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคม และ สิ่งแวดล้อม*
- ประสบการณ์ และมุมมองต่อการประชุม Rio+20
  - **คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์** *รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ*

14.15 – 16.30 น. **อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อเนื้อหาและการเตรียมเข้าร่วมประชุม Rio+20**

- **รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ** *คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิจัย*

ประมวลภาพการประชุม เวทีสาธารณะครั้งที่ 1 : เส้นทางสู่การประชุม Rio+20
วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

ภาคผนวก 1.3

เอกสารสรุปการประชุมหารือกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ครั้งที่ 1

เพื่อจัดทำข้อเสนอต่อคณะผู้แทนการเจรจาในการประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region ระหว่างวันที่ 19-20 ตุลาคม 2554 ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี

วันพฤหัสบดีที่ 6 ตุลาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องประชุม 1

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชั้น 14 อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์

สรุปการประชุมหารือกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ครั้งที่ 1
เพื่อจัดทำข้อเสนอต่อคณะผู้แทนการเจรจาในการประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region ระหว่างวันที่ 19-20 ตุลาคม 2554 ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี
วันพฤหัสบดีที่ 6 ตุลาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องประชุม 1
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชั้น 14 อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
2. คุณปรารถนา ดิษยทัต	นักการทูตชำนาญการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
3. ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. นายประเสริฐ ศิรินภาพร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. คุณรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
6. นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
7. นางสาวกนกวรรณ ภิบาลสุข	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (สรป.) สำนักปลัดฯ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สป.ทส.)
8. นางสาวสุจิตรา เกียรติสุทธากร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สรป./สป.ทส.
9. นางศรีสุดา จารยะพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุสัญญาและพันธกรณี/ความร่วมมือต่างประเทศ สรป. /สป.ทส.
10. นางอัชฉราภรณ์ สงประสพ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักวางแผนการเกษตรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
11. คุณณัฏฐ์เอก ดุษฎีประเสริฐ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
12. นางสาวภรภัทร พันธ์งอก	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
13. คุณจักรชัย โฉมทองดี	นักวิจัยและผู้ประสานงานโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) จุฬาฯ

14. ดร.สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์	เลขาธิการมูลนิธิโลกสีเขียว
15. ดร.สมฤดี นิโครวัฒนยิ่งยง	ผู้อำนวยการอาวุโสมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
16. คุณวรวรรณ ชายไพฑูรย์	รองนักวิจัยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
17. คุณพัชรพล ลิ้มปิยวรรณ	รองนักวิจัยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
18. ผศ.ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	ผู้อำนวยการศูนย์ความเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย
19. รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	คณบดีสำนักพัฒนาการเศรษฐกิจสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
20. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
21. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
22. ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
23. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
24. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
25. นายนนท์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
26. น.ส.สกุลวลัย มะนะโส	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีหารือกลุ่มเฉพาะ หรือ Focus Group ครั้งที่ 1 มี 2 ประการสำคัญ ได้แก่ (หนึ่ง) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คณะทำงานฯ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการทำความเข้าใจร่วมกันมากขึ้นต่อเนื้อหาที่ปรากฏในร่าง Intervention ที่จะไปนำเสนอในการประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region ที่ประเทศเกาหลีในวันที่ 18-19 ตุลาคม 2554 และ (สอง) เพื่อเป็นการนำเสนอประเด็นเพิ่มเติม จากมุมมองที่รอบด้านมากขึ้นทั้งจากความเห็นของทีมวิจัย นักวิชาการ รวมทั้งข้อเสนอจากการแลกเปลี่ยนในที่ประชุมด้วย

ทีมวิจัยได้นำเสนอประเด็นความเห็น ข้อเสนอเพิ่มเติมที่มีต่อเอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุม Rio+20 ครั้งที่ 1/2554 ด้านสารัตถะ เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2554 ที่ผ่านมา เพื่อหารือร่วมกันกับที่ประชุมดังประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

<u>ประเด็นที่ 1</u> การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆของการประชุม Rio+20

1) เป้าหมายของประเทศไทยในการประชุม Rio+20 ทั้งในมิติการเจรจาระหว่างประเทศและมิติการดำเนินการในประเทศ

- ที่ประชุมได้ร่วมทำความเข้าใจถึงบทบาทและเป้าหมายของประเทศไทยในการเข้าร่วมประชุม Rio+20 โดยมีสองมิติสำคัญคือ กล่าวคือ

ในมิติการเจรจาระหว่างประเทศ การประชุม Rio+20 เป็นการร่วมกับประเทศต่างๆ เพื่อประเมินว่า แนวทางเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งประเทศต่างๆ ได้ปฏิบัติในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาหลังจากการประชุม Rio ครั้งแรกนั้น สามารถดำเนินการไปได้ตามเป้าหมายหรือไม่ และมีช่องว่างหรืออุปสรรคอะไร ควรมีการกำหนดแนวทาง เป้าหมาย หรือกลไกเชิงสถาบันอะไรบ้างทั้งในระดับระหว่างประเทศและในระดับประเทศ เพื่อให้ประเทศต่างๆ ร่วมรับรองหรือกำหนดเป็นพันธะทางการเมือง (Renew political commitment)

ส่วน*มิติการดำเนินการภายในประเทศ* คือ การดำเนินงานภายหลังจากการประชุม Rio+20 โดยแต่ละประเทศนำแนวทางร่วมเหล่านั้นไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งหากทุกประเทศทำได้ ก็จะเป็นผลดีในระดับโลกด้วย

- ดังนั้น โจทย์ขณะนี้ คือ การร่วมกันคิดว่าแนวทางที่จะกำหนดร่วมกันของโลกตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวควรเป็นอย่างไร ควรจะเสนอวาระใดในที่ประชุมจึงจะครอบคลุมทั้งประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย ประเด็นที่ต้องการชักชวนให้ประเทศอื่นๆหันมาให้ความสนใจและปฏิบัติตามด้วย และประเด็นที่เกี่ยวโดยงกับระเบียบหรือความตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ที่ต้องปรับแก้ไขเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว นอกจากนั้นควรมีการเตรียมการศึกษาเพื่อกำหนดจุดยืนของประเทศไทยต่อข้อเสนอจากประเทศอื่นๆด้วย เช่น เรื่องตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่เสนอโดยประเทศโคลัมเบีย หรือข้อเสนอเรื่องการทำ Green GDP เป็นต้น

- อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดบางประการในการไปเจรจาที่ประเทศเกาหลีครั้งนี้ คือ ยังเป็นการเจรจาในระดับภูมิภาคเท่านั้น ผลสรุปที่ได้จะต้องมีการรวบรวมกับผลจากภูมิภาคอื่นๆเพื่อจัดทำเป็นร่างคำประกาศในระดับโลกซึ่งจะต้องมีการหารือกันเพื่อรับรองต่อไป ในเวทีครั้งแรกนี้แต่ละประเทศมีเวลานำเสนอเพียง 4 นาทีเท่านั้น ทั้งต้องดูท่าทีจากประเทศอื่นๆและบรรยากาศในการประชุมประกอบกัน ทำให้ไม่อาจจะครอบคลุมทุกประเด็นที่มีการเสนอมาจากภาคส่วนต่างๆได้ จึงควรมีการระมัดระวังในการจัดทำข้อเสนอ เพราะอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดหากมีบางประเด็นที่ผู้เข้าร่วมประชุมวันนี้ได้เสนอไว้แต่ไม่ถูกรวบไว้ใน Intervention ของประเทศ

2) มุมมองและแนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน

- แม้จะยังไม่มีนิยามเศรษฐกิจสีเขียวที่แน่ชัดและเป็นที่ยอมรับ แต่หลักคิดของเศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้เป็นการให้ความสำคัญกับมิติทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ แต่ยังอยู่ภายใต้บริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งต้องให้ความสำคัญกับทั้งเสาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมควบคู่กันด้วย ที่ผ่านมาเศรษฐกิจถูกให้ความสำคัญและเป็นตัวเร่งให้เกิดปัญหา

ผลกระทบต่อด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงต้องมีการหยิบยกเรื่องแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นมาเป็นวาระประชุมในการประชุม Rio+20 นี้

- แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจึงเป็นการเปลี่ยนวิธีคิด โดยเน้นแก้ปัญหาเสาหลักด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้มีความเสริมกันอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะที่เรียกว่า Triple-top-lines ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปของแนวคิดหรือมาตรการต่างๆเช่น แนวคิด cradle-to-cradle การปฏิรูประบบการค้าหรือการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ เศรษฐกิจสีเขียวควรมีวิธีการมองให้ข้ามการมองแบบแยกส่วนของสามเสาออกจากกัน (Pillar approach) คือไม่ใช่ต่างเสาต่างมีแนวทางการปฏิบัติ มีองค์กร หรือมีกฎกติกาของตัวเอง แต่ควรเปลี่ยนเป็นวิธีการมองแบบบูรณาการและจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ลำดับชั้น (hierarchy) ให้ระบบเศรษฐกิจหรือการค้านั้นฝังตัวกลายเป็นส่วนหนึ่ง และรับใช้ต่อเป้าหมายของระบบสังคมและระบบนิเวศ
- การกำหนด **"ตัวชี้วัด"** ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวมีความสำคัญมาก เนื่องจากจะเป็นเสมือนภาษากลาง เป็นตัวสื่อสารที่ทำให้ทุกฝ่ายมองเห็นภาพของเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันมากขึ้น ไม่ใช่เป็นแค่กรอบคำนิยามอย่างเดียว นอกจากนี้ ตัวชี้วัดจะเป็นเครื่องมือช่วยการเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ เช่นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือมาตรการเพื่อการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน (SCP) ด้วย
- ประเทศไทยควรจะสำรวจว่าตัวชี้วัดต่างๆ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีอยู่ มีความชัดเจนเพียงพอหรือไม่ หรือมีข้อจำกัดอย่างไร เช่น การทำ Green GDP ซึ่งต้องปรับปรุงระบบข้อมูล input-output table ทั้งนี้อาจใช้การจัดทำตัวชี้วัดด้าน MDGs ของทางสภาพัฒน์ฯ ซึ่งมีการจัดทำในจังหวัดนำร่องเป็นต้นแบบก็ได้

<u>ประเด็นที่ 2</u> เศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจพอเพียง

ที่ประชุมร่วมแลกเปลี่ยนถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประเทศไทยมีแนวคิดจะนำเสนอในเวที Rio+20 ในฐานะที่เป็นแนวคิดหนึ่งที่นำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมาจากการริเริ่มของประเทศไทยและมีการดำเนินงานอยู่แล้วในหลายระดับ ซึ่งต้องอาศัยยุทธศาสตร์ในการสื่อสาร เผยแพร่ให้ประเทศต่างๆ เข้าใจและจดจำในลักษณะที่เป็น Branding ของประเทศไทย ในบางเวทีการเจรจาได้เริ่มมีการใช้คำนี้แล้ว เช่น จากการประชุม UN DPI/NGOs ที่กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี เมื่อเดือนกันยายนที่ผ่านมา มีการกล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นเศรษฐกิจทางเลือก อย่างไรก็ดี ที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนถึงข้อควรพิจารณาต่างๆ ต่อการนำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในเวทีระหว่างประเทศ เช่น

- สังคมไทยยังมีความเข้าใจต่อแนวคิด "เศรษฐกิจพอเพียง" ในหลากหลายความหมายและหลายระดับมาก และยังขาดความเข้าใจร่วมกันต่อความหมายเหล่านั้น

- สังคมมีการรับรู้และภาพเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่างๆ โดยเน้นในภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ขาดการนำเสนอมิติของเศรษฐกิจพอเพียงจากภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการเงิน ฯลฯ
- โครงการที่ดำเนินงานภายใต้ชื่อเศรษฐกิจพอเพียงหลายกิจกรรม มักจะละเลยมิติของการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญไป เช่น โครงการโรงเรียนพอเพียง ที่เน้นการจัดซื้อถังขยะเท่านั้น โดยไม่ได้ดูบทบาทในการพัฒนาเยาวชน เป็นต้น

ดังนั้น ในเบื้องต้นการผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงอาจมีแนวทางดังนี้

1) ควรมีการแปลงหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงให้อยู่ในรูปของ “ตัวชี้วัด” ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดสากล เช่น เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น รวมทั้งสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกับนานาประเทศได้ชัดเจนมากขึ้นด้วย

2) การให้ความสำคัญกับมิติใน “การพัฒนาคน” ในเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือจุดเน้นของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาให้คนมีค่านิยมหรือเอกลักษณ์อย่างหนึ่ง เช่น เรื่องการดำเนินชีวิตที่ไม่สุดโต่งหรือเสี่ยงมากเกินไป ไม่มองกรอบสั้นๆ มีความรับผิดชอบและมีคุณธรรม เป็นต้น ซึ่งมิตินี้ควรจะถูกประยุกต์เข้ากับเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคเศรษฐกิจ ซึ่งแม้ขณะนี้จะยังไม่เห็นภาพชัดในทุกภาคส่วน แต่หลายหน่วยงานก็ได้ให้ความสำคัญกับมิตินี้บางแล้วเช่น กระทรวงศึกษาธิการซึ่งกำลังทำหลักสูตรทดลองด้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ เป็นต้น

3) การเน้นตัวอย่างการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเศรษฐกิจอื่นๆ นอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม เช่น กรณีของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย หรือ บริษัท Panda Jewelry ซึ่งมีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรมและมีการพัฒนาตัวบุคคลควบคู่ไปด้วย เป็นต้น

<u>ประเด็นที่ 3</u> การถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology transfer) ด้านเศรษฐกิจสีเขียว

แม้ประเด็นนี้จะเป็นประเด็นเดิมที่เป็นข้อเรียกร้องหลักของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีมายาวนาน และมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จยาก เนื่องจากมีกฎกติกาชัดเจนกำหนดไว้ในความตกลงด้านทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้องค์การการค้าโลกซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นต้องกำหนดไว้เป็นประเด็นหนึ่งใน Intervention เพื่อให้สอดคล้องกับท่าทีของประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ ประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้แก่

- ประเภทของเทคโนโลยีที่ควรให้ความสำคัญ เช่น ด้านพลังงานหมุนเวียน พลังงานชีวมวล หรือ การดูดซับและกักเก็บคาร์บอน (Carbon capture and storage) หรือเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับประเด็นที่เป็น new and emerging issues เช่น เรื่อง infrastructure ที่จะรองรับน้ำท่วม การสูงขึ้นของระดับน้ำทะเลหรือภัยพิบัติต่างๆ การออกแบบเชิงนิเวศ (Eco-design) เป็นต้น

- จากความต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วถ่ายทอดเทคโนโลยี แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อเรียกร้องให้คำนึงถึงการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่น (recognize traditional and local wisdoms, practices and techniques) จึงควรระมัดระวังไม่ให้สองเรื่องนี้ขัดแย้งกัน กล่าวคือ เทคโนโลยีจะต้องสอดคล้องหรือไม่ไปลบล้างกับวิถีหรือภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น กรณีการปรับปรุงพันธุ์พืชของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

- ควรกำหนดให้ระดับการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือการสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวด้วย

- ควรคำนึงถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (transition) จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้วย เช่น ผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีต่อการจ้างแรงงาน เป็นต้น

- เนื่องจากประเทศไทยมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น จึงควรกำหนดจุดยืนด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีในเชิงรุกบ้าง เพื่อเป็นการก้าวไปข้างหน้า (มีพัฒนาการจาก copycat เป็น piggyback และ leapfrog ในที่สุด) เช่น การพัฒนานวัตกรรมต่างๆภายในประเทศ และกำหนดเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ประเทศอื่นด้วย อาจในรูปแบบความร่วมมือแบบ South-South cooperation เป็นต้น

<u>ประเด็นที่ 4</u> ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวกับระเบียบการค้าระหว่างประเทศ

- ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างการค้าและเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเรื่องที่สำคัญและหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึง มีประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาอยู่ เช่น

  - ความขัดแย้งระหว่างความตกลงทางด้านการค้า การบริการและการลงทุนภายใต้ WTO กับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs)

  - ปัญหาความไม่ชัดเจนในความตกลง GATT เช่น หลักเกณฑ์การใช้ข้อกำหนดตาม Article XX ทำให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในการใช้มาตรการทางการค้าเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม

  - ข้อตกลงด้านทรัพย์สินทางปัญญา (ความตกลง TRIPs) ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี จึงควรมีการปรับปรุงข้อตกลง TRIPs ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น มีระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตรที่สั้นลงสำหรับเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว หรือ ควรสร้างความชัดเจนสำหรับการตีความบทบัญญัติในความตกลง TRIPs เพื่อการนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เช่น กรณีการตีความในประเด็นการเข้าถึงยาที่ปรากฏอยู่ใน Doha Declaration on TRIPs Agreement and Public Health

  ประเด็นข้างต้นนี้เป็นเรื่องที่มีการอภิปรายเจรจาในเวทีของ WTO เช่นกัน แต่ไม่มีความคืบหน้า จึงควรใช้การประชุมเวที Rio+20 เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สะท้อนประเด็นปัญหา และผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าและความเป็นไปได้ทางการเมืองมากขึ้น

- อย่างไรก็ดี มีประเด็นที่จะต้องระมัดระวัง เช่น

- การที่ประเทศไทยเรียกร้องไม่ให้มีการใช้มาตรการทางการค้าแบบ Unilateral Trade Measure เพื่อการปกป้องด้านสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า แต่ในอนาคต ประเทศไทยเองก็อาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องใช้มาตรการดังกล่าวกับประเทศผู้นำเข้าอื่นๆ ซึ่งมีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมต่ำกว่า ข้อเรียกร้องดังกล่าวจึงอาจเป็นอุปสรรคต่อประเทศไทยในภายหลัง
- การเรียกร้องให้ข้อตกลง TRIPs มีความยืดหยุ่นมากขึ้น อาจขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ในการสร้างความเชื่อมั่นในการลงทุนกับประเทศที่พัฒนาแล้วของทางกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ ซึ่งอาจต้องมีการหารือร่วมกัน และควรมีการศึกษาข้อมูลว่าเทคโนโลยีประเภทใดที่ประเทศไทยมีความต้องการจริงๆ และมีช่องว่าง หรือทางเลือกอย่างไรให้ประเทศไทยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีนั้นได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศต่อไป
- บางประเด็นอาจมีความเป็นไปได้ที่จะขับเคลื่อนในเวทีการเจรจาอื่นซึ่งจะมีความเฉพาะเจาะจงมากกว่า เช่น เวที WTO หรือ เรื่อง Climate Change ซึ่งจะต้องพิจารณาความเหมาะสมประกอบด้วย

- นอกจากนั้น ประเด็นอื่นๆเพิ่มเติมทางการค้าและสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ และควรหยิบยกขึ้นมาในเวที Rio+20 เช่น
  - ความเชื่อมโยงระหว่างการค้า กับการแก้ไข ขจัดปัญหาความยากจนหรือความเหลื่อมล้ำในสังคม
  - กรณีคาร์บอนที่แฝงอยู่กับการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก และกรณีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ที่มีผลต่อการเพิ่มปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับการปรับแก้ไขกฎกติกาการค้าระหว่างประเทศให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น และนโยบายภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น เงื่อนไขในการรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ
  - การค้ากับความเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องน้ำ-อาหาร-พลังงาน ซึ่งเป็นประเด็นใหม่และประเด็นท้าทาย

<u>ประเด็นที่ 5</u> มาตรการทางการค้าแบบ Unilateral Trade Measure ต่อความมั่นคงทางอาหาร (Food Security)

ประเด็นนี้เป็นข้อกังวลจากการที่บางประเทศเริ่มกำหนดมาตรการเรื่องฉลากพลังงานโดยอาจมีเงื่อนไขที่เกี่ยวโยงกับลักษณะของพื้นที่การผลิตพืชอาหาร ซึ่งประเทศไทยในฐานะผู้ส่งออกสินค้าอาหารอาจได้รับผลกระทบ จึงมีการใส่ประเด็นนี้ไว้ใน Intervention ในเรื่องนี้มีข้อควรพิจารณาเพิ่มเติม ดังนี้

- ความมั่นคงทางอาหารมีทั้งในมิติของประเทศไทยและมิติของโลก หากเน้นความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศ ก็จำเป็นต้องยอมรับสิทธิของประเทศต่างๆ ในการใช้มาตรการเพื่อปกป้องเกษตรกรหรือผู้ประกอบการในประเทศตนเองเช่นกัน ทางเลือกหนึ่งคือ หลีกเลี่ยงคำว่า

Unilateral measure โดยเปลี่ยนเป็นคำอื่น เช่น Environmental protection เพื่อป้องกันไม่ให้ประเด็นนี้ถูกนำไปใช้อย่างบิดเบือนได้

- เรื่อง Food Security เป็นเรื่องที่สำคัญ มีการกล่าวถึงในหลายเวทีการเจรจา เป็นแนวคิดที่มีความหลากหลาย ในสังคมไทยยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ควรมีการทำความเข้าใจร่วมกัน และกำหนดให้ชัดว่าความมั่นคงทางอาหารประกอบด้วยเงื่อนไขหรือมิติใดบ้าง เช่น เรื่องการเข้าถึงและการกระจายอาหารอย่างเป็นธรรม เรื่องการมีระบบนิเวศการเกษตรที่หลากหลายเพื่อความมั่นคงในด้านการผลิตและการรับมือต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เรื่องการมีฐานความหลากหลายทางชีวภาพที่เพียงพอเพื่อการปรับปรุงและคัดเลือกพันธุ์ เรื่องความปลอดภัยของอาหาร เรื่องสวัสดิการของผู้ผลิตอาหารภายในประเทศ เป็นต้น ความเข้าใจร่วมกันต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหาร จะทำให้กำหนดประเด็นข้อเสนอเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่ชัดเจนมากขึ้น

<u>ประเด็นที่ 6</u> กรอบเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

- ประเด็นเรื่อง IFSD มีทั้งในระดับโลก คือ การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรที่มีอยู่เดิมหรือจัดตั้งองค์กรระหว่างประเทศขึ้นใหม่ และระดับภายในประเทศ คือ การปรับปรุง หรือจัดตั้งองค์กรหรือกลไกภายในประเทศเพื่อดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ข้อควรพิจารณาเพิ่มเติมสำหรับประเด็น IFSD ระดับโลก คือ

- ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาทหน้าที่ระหว่างองค์กรด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (ที่อาจตั้งขึ้นใหม่) กับองค์การการค้าโลก

- ความจำเป็นของการมีกลไกระงับข้อพิพาทกรณีเกิดความขัดแย้งระหว่าง MEAs และความตกลงภายใต้ WTO เช่น ประเด็นเรื่องการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพและการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ กับความตกลง TRIPs

<u>ประเด็นที่ 7</u> ประเด็นเพิ่มเติมอื่น ๆต่อร่าง Intervention

- เป้าหมายเรื่องสังคมคาร์บอนต่ำมีอยู่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ภายใต้ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ไม่เป็นชื่อยุทธศาสตร์โดยตรง จึงไม่ได้มีการกล่าวถึงใน Intervention ซึ่งควรมีการเพิ่มเติม

- หากมีการกล่าวถึงภาษีสิ่งแวดล้อมที่กำลังมีการร่างกฎหมาย ควรมีการกล่าวในภาพกว้างถึงมาตรการทางด้านการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย เนื่องจากภาษีเป็นเพียงมาตรการหนึ่งเท่านั้น

- ควรมีการกล่าวถึงการส่งเสริมเรื่องจัดการเรื่องน้ำ ที่ดิน และป่าไม้ อย่างบูรณาการด้วย นอกเหนือจากการกล่าวถึงการบังคับใช้กฎหมายหรือช่องว่างทางนโยบาย

- ควรมีการอ้างอิงถึงหลักการใน Principle 10 จาก Rio Declaration ซึ่งกล่าวถึงสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

- นอกจากการกล่าวถึงความยากจน ซึ่งเป็นแนวคิดในเชิงเปรียบเทียบ ควรมีการคำนึงถึงประเด็นเรื่อง**ความเหลื่อมล้ำ**ด้วย ซึ่งไม่ใช่เพียงมิติเรื่องความเหลื่อมล้ำทางรายได้เท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงนัยยะอื่นๆ เช่น เรื่องการศึกษา หรือการเข้าถึงทรัพยากรบางอย่างด้วย

- ประเด็นที่เป็น New and Emerging Challenges ควรมีประเด็นเพิ่มเติม เช่น เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่องของการรับมือกับภัยพิบัติ หรือการสูงขึ้นของระดับน้ำทะเล โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดกับผู้ประกอบการ SMEs รวมทั้งประเด็นด้านสังคมเช่น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น

<u>การจัดกิจกรรมในขั้นต่อไปของโครงการฯ</u>

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ทำให้ทีมวิจัยเห็นภาพการทำงานที่ชัดเจนขึ้น และอาจทำการศึกษาเพิ่มเติม รวมทั้งจัดการประชุมในรูปของเวทีสาธารณะหรือเวทีกลุ่มเฉพาะ ใน 4 ประเด็น ต่อไปนี้

1) เรื่องการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับ “เศรษฐกิจสีเขียว” ที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นด้านการพัฒนาต่างๆ เช่น เศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นธรรมในสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าด้วยกัน ตัวชี้วัดสำหรับการสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงด้านอาหาร พลังงานและน้ำ เป็นต้น
2) เรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อม
3) เรื่องความมั่นคงทางอาหารที่เชื่อมโยงทั้งในมิติระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก
4) เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว ทั้งในส่วนที่เป็นข้อเสนอต่อการเจรจาในเวทีระหว่างประเทศ และข้อเสนอต่อการกำหนดความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่เหมาะสมต่อบริบทของสังคมไทย

ภาคผนวก 1.4

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 2 :
“ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน: โจทย์ใหม่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องราชดำเนิน โรงแรม Royal Princess หลานหลวง

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 2

“ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน: โจทย์ใหม่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องราชดำเนิน โรงแรม Royal Princess หลานหลวง

โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

<u>วิทยากร</u>

1. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศกระทรวงการต่างประเทศ
2. ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
4. รศ.ดร.สุจริต คูณธนกุลวงศ์	ภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. นางภารนี สวัสดิรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านการวางแผนภาคและเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
6. คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ	มูลนิธิชีววิถี

<u>ภาครัฐ</u>

7.นางสมทรง รุ่งเรื่องศิลป์	ที่ปรึกษาด้านการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
8.นายประเสริฐ ศิรินภาพร	ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.)
9.นางกตัญชลี ธรรมกุล	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.)
10.นส.สุจิตรา เกียรติสุทธากร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
11.นายจิรายุทธ โต๊ะหมาด	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์โครงการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
12.นางอัชฉราภรณ์ สงประสพ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
13.นายสาธิต จรรยาสวัสดิ์	ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก(องค์การมหาชน)
14.นส.สุนันทา กังวานกุลกิจ	ผู้อำนวยการสำนักยุทธศาสตร์การเจรจาการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
15.นายพัทธ์กมล ทัตติพงศ์	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
16.นส.ภรภัทร พันธ์งอก	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
17.นส.กฤติยา ศศิภูมินทร์ฤทธิ์	นักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

18.นางรัชนี สนกนก	รักษาการผู้เชี่ยวชาญเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
19.นส.กัญญารัตน์ ว่องวิทย์เดชา	เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
20.นส.จีราภา อินธิแสง	เศรษฐกรชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
21.นายชัยพร ชุติศิลป์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
22.นางสุดารัตน์ เตชะศรีประเสริฐ	ผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
23.นายอวยพร เพชรหลายสี	เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
24.นส.ณัฐวณี ยมโชติ	เศรษฐกรชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
25.นางธนพรรณ ไวทยะเสวี	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
26.นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ	นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
27.นส.ธราพงษ์ รักขนาม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
28.ดร.จูอะดี พงศ์มณีรัตน์	ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ กรมประมง
29.นางเตือนใจ นุชดำรง	ผู้อำนวยการสำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
30.นางศิริพร ตันติวณิชย์	หัวหน้ากลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
31.นางนภาพร ศรีเพ็ชร์พันธุ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
32.คุณปรีชาพัฒน์ จันทร์ลอยธนา	กรมการข้าว
33.นายประพันธ์ ประเสริฐศักดิ์	นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ กรมวิชาการเกษตร
34.นส.วชิรา เพชรใส	นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ กรมส่งเสริมการเกษตร
35.นายสันติ นารถอุดม	วิศวกรการเกษตรปฏิบัติการ กรมส่งเสริมการเกษตร
36.นายอาณัติ หุ่นหลา	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร
37.นางพุทธมนต์ รตจีน	หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการขนส่งที่ยั่งยืน สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร(สนข)
38.นส.มนัสวี อัจฉริยวงศ์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร(สนข)
39.นส.วัชริน มีรอด	นักวิจัย ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ
40.นส.ธนกร จาตะวงษ์	เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ กรมชลประทาน
41.ดร.วิมลภัทร บำบัดสรรพโรค	เศรษฐกรชำนาญการ กรมชลประทาน
42.นส.สุธิดา อ่อนสองชั้น	นักวิชาการสัตวบาลชำนาญการ กรมปศุสัตว์
43.นางอุษณา สุปินานนท์	นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ กรมประชาสัมพันธ์

44.นส.ปรารถนา ดิษยทัต	นักการทูตชำนาญการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
45.นส. ณัฏฐา อัคคไพบูลย์	นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
46.นส.สุชญา ตันเจริญผล	เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
47.นส.ชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
สถาบัน องค์กรพัฒนาเอกชน	
48.ผศ.ดร.อรองค์ ชาคร	รักษาการผู้อำนวยการสำนักบริหาร สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
49.คุณกัญญสร ตัณศุภผล	ผู้ช่วยทูตด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ
50.คุณ ชุณหเดช หรหมเศรณี	นักวิชาการอิสระด้านการวางแผนภาคเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
51.นส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ	นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
52.คุณรัชนิดา นิติพัฒนาภิรักษ์	ผู้จัดการแผนกวิเคราะห์ธุรกิจ สถาบันยานยนต์
53.นส.วรวรรณ ชายไพฑูรย์	นักวิชาการ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
54.คุณศุภฤกษ์ จันทร์ประสาท	ผู้ประสานงานด้านนโยบาย WWF Greater Mekong Programme Thailand
55.คุณอภินุช บูรณดิลก	เจ้าหน้าที่สารสนเทศ สถาบันยานยนต์
ภาคเอกชน	
56.ดร.ปรียานุช พิบูลสราวุธ	สภาหอการค้าไทย
57.นายธงชัย บุญยโชติมา	กรรมการสิ่งแวดล้อม หอการค้าไทย
58.นายมนตรี โยธารักษ์	รองผู้อำนวยการบริหาร หอการค้าไทย
59.นส.สุกัญญา ใจชื่น	สภาหอการค้าไทย
60.คุณสมเจตนา ภาสกานนท์	สภาหอการค้าไทย
61.นายชาตรี ชื่นชมสกุล	สำนักงานคณะกรรมการร่วมภาคเอกชน 3 สถาบัน (กกร.)
62.นายเชวง จาว	กรรมการผู้จัดการ บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
63.นายสุเมธ เอื้องพูลสวัสดิ์	บจก. ซีพีอินเตอร์เทรด
สถาบันการศึกษา	
64.รศ.ดร.จำนง สรพิพัฒน์	ประธานสายวิชาพลังงาน บัณฑิตวิทยาลัยร่วมด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม
65.รศ.วารุณี เตีย	คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
66.ผศ.ดร.สิริลักษณ์ เจียรากร	คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
67.คุณกัญณภัทร ชื่นวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

68.ดร.วิจิตรบุษา มารมย์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง ม.ธรรมศาสตร์
69.คุณคุณวุฒิ อังครัตนพิชัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
70.ดร.ขนิษฐา แต้มบุญเลิศชัย	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
71.ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี	นักวิจัย ศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
72. คุณนิสา แก้วแกมทอง	ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
<u>ทีมวิจัย</u>	
73.ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
74.รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
75.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
76.นายนนท์ นุชหมอน	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
77.นางสาวอุษา บุญญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
78.นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
79.นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
80. นางสาวรัตนาภรณ์ อาณาประโยชน์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากเวทีการประชุม

1. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คุณสุปราณี ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการประชุม Rio+20 ว่ามีจุดกำเนิดเริ่มขึ้นจากการประชุมสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ Rio เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ในปี ค.ศ.1992 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนในเวทีโลก รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในหลายเรื่อง สำหรับ การประชุม Rio+20 ในปี ค.ศ. 2012 นี้ ทาง สกว. ได้สนับสนุนกิจกรรมการจัดเวทีสาธารณะซึ่งเป็นการนำผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาคส่วนต่างๆมาระดมความเห็น ทำความเข้าใจ และติดตามความเคลื่อนไหวในแนวคิดหลักของการประชุมสองเรื่อง คือ เรื่อง แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD) รวมทั้งมีการหยิบยกประเด็นใหม่ๆขึ้นมาแลกเปลี่ยนด้วย ซึ่งในเวทีครั้งนี้ จะมีการนำเสนอในสองส่วน คือ ส่วนแรกจะเป็นการนำเสนอความเคลื่อนไหวจากการเตรียมการประชุม Rio+20 และส่วนที่สองจะเป็นประเด็นเรื่องความมั่นคงทางด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน ซึ่งถือเป็นประเด็นที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ ดังเช่นจากการประชุม World Economic Forum เมื่อต้นปี ค.ศ. 2011 ที่ได้มีการกล่าวถึงภูมิทัศน์ความเสี่ยงของโลกในอนาคตว่ามีอยู่สามเรื่องสำคัญ คือ Macroeconomic imbalance nexus, Illegal economy nexus, และหนึ่งในนั้นก็คือเรื่อง Water-food-energy nexus และภายหลังได้มีการจัดการประชุมเฉพาะที่เมือง Bonn ประเทศเยอรมนีเพื่อสำรวจประเด็นนี้โดยตรงด้วย เวทีในครั้งนี้จึง

จะเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อหาคำตอบว่าประเด็นนี้มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสีเขียวอย่างไรโดยเชื่อมโยงกับบริบทของปัญหาอุทกภัยของประเทศไทยที่ผ่านมา

2. สรุปการนำเสนอ "ความคืบหน้าในการเจรจา: เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน" โดย ดร.รวีวรรณ ภูริเดช
ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดร.รวีวรรณ ได้กล่าวนำถึงวัตถุประสงค์ของการประชุม Rio+20 ว่ามี 3 ประการที่สำคัญ ได้แก่ หนึ่ง) เป็นเวทีให้ผู้แทนระดับสูงของแต่ละประเทศได้ยืนยันย้ำเจตจำนงทางการเมืองที่จะพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน สอง) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกที่ผ่านมา และสาม) เป็นการสำรวจประเด็นท้าทายใหม่ๆทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในกระบวนการเตรียมการก่อนการประชุมจะใช้เวลาการหารือ 2 ปี คือเริ่มต้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 การประชุมครั้งล่าสุดที่เพิ่งผ่านไป คือ การประชุมระดับ Intersessional meeting ครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 15-16 ธันวาคม ค.ศ.2011 ซึ่งเป็นการรวมรวมผลจากการประชุมกลุ่มย่อยและระดับภูมิภาคต่างๆที่เคยจัดขึ้น และให้ตัวแทนแต่ละประเทศได้แสดงเจตนารมณ์อีกครั้งหนึ่งโดยใช้เวลา 3 นาที ซึ่งได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นเอกสารที่เรียกว่า Zero draft ความยาวกว่า 6,000 หน้า ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จประมาณวันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 2012 ซึ่งเมื่อร่างดังกล่าวออกมา ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ซึ่งเป็นคณะกรรมการฝ่ายสารัตถะของประเทศจะจัดประชุมเพื่อหารือกันต่อไป

สำหรับความเคลื่อนไหวจากการประชุมในเบื้องต้นนั้น ประเทศต่างๆเห็นพ้องต้องกันว่าผลคาดหวังจากการปะชุม Rio+20 ควรมีรูปแบบที่เป็น Political declaration และมีการย่อยให้เป็นเอกสารเดียว (one single document) เพื่อให้ผู้บริหารของแต่ละประเทศสามารถอ่านได้ ส่วนในเนื้อหาด้านเศรษฐกิจสีเขียว ประเทศต่างๆได้แสดงท่าทีเช่น กลุ่ม G77 และจีน ได้แสดงจุดยืนแข็งขัน ที่จะไม่ให้เศรษฐกิจสีเขียวมีลักษณะที่เป็น 'one-size fit all' และสนับสนุนการจัดตั้ง Green economy fund เพื่อให้มีงบประมาณช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี และ Capacity building ที่ชัดเจน มีการเสนอเรื่อง Green Economy Roadmap โดยกลุ่มประเทศ EU รวมทั้งการเสนอแผน 10 ปีเพื่อการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน (10 years framework on sustainable consumption and production) มีการเสนอแนวคิดเรื่อง Sustainable Development Goals (SDGs) โดยกลุ่มประเทศโคลัมเบีย เพื่อแทน Millennium Development Goals (MDGs) ที่ใกล้จะครบวาระ ซึ่งจุดต่าง คือ MDGs จะเป็นเป้าหมายสำหรับประเทศกำลังพัฒนา ส่วน SDGs จะเน้นเป้าหมายร่วมกันของทุกประเทศในโลก เพื่อให้เกิดการแบ่งงานหรือสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศได้ชัดเจนในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งโดยเนื้อหาไม่ได้ต่างไปจากกรอบของ Agenda21 นัก เพียงแต่มีการเพิ่มบางประเด็นที่มีความสำคัญมากขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

ในส่วนท่าทีของประเทศไทยในขณะนี้ ยังยืนยันในหลักการต่างๆร่วมกับประเทศในกลุ่ม G77 เช่น หลักการ Common but differentiated responsibility, การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน, และหลัก Principle 10 ที่เปิดให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เป็นต้น ซึ่ง ดร.รวีวรรณ มองว่า ณ ขณะนี้ประเด็นสำหรับการประชุมไม่น่าเป็นห่วงเท่าใด แต่โจทย์ที่ประเทศไทยต้องทำการบ้านต่อยังมีอีกหลายเรื่อง เช่น เรื่อง Output ที่จะกำหนดใน SDGs เรื่องเป้าหมายหรือกรอบเวลาที่มีใน Roadmap ต่างๆ เรื่องกลไกทางการเงินหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนั้น ความเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานในระดับชาติก็มีความสำคัญ เนื่องจากการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯเพียงหน่วยงานเดียว แต่เกี่ยวกับหน่วยงานอื่นๆทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย ปัจจุบัน ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของบางประเด็นเช่น การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน โดยการบรรจุในแผนสิ่งแวดล้อม 5 ปีและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แล้ว โดยมีมาตรการรองรับในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญต่างๆ 5 สาขา เช่น การเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งถือว่ามีความก้าวหน้าและทันสมัยกว่าหลายประเทศในภูมิภาคเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีการนำแผนไปปฏิบัติก็ยังไม่เป็นไปเท่าที่ควร และต้องดำเนินการต่อไป

3. สรุปการนำเสนอ "ความคืบหน้าในการเจรจา: กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน"

โดย คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณสุพัตรา ได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวในประเด็น IFSD ว่ามีการถกเถียงกันถึง 4 ทางเลือกที่สำคัญ ได้แก่

หนึ่ง) การยกระดับ United Nations Environmental Program (UNEP) ขึ้นเป็นทบวงชำนัญพิเศษ หรือ Specialized agency ภายใต้กรอบสหประชาชาติ เช่นเดียวกับองค์กรอื่นๆ เช่น ILO หรือ FAO ซึ่งข้อดีคือจะทำให้องค์กรมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการสูง และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบัน สมาชิก Governing council ของ UNEP มีเพียง 58 ประเทศเท่านั้น และการเสนอข้อเสนอในสมัชชาสหประชาชาติจะค่อนข้างช้ากว่าจะได้รับการตัดสินใจในแต่ละเรื่อง แต่ถ้าหากเป็นองค์กรพิเศษภายใต้สหประชาชาติแล้ว ประเทศสมาชิก 153 ประเทศสามารถเข้าร่วมได้ทั้งหมด และจะทำให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น

สอง) การปฏิรูป Commission on Sustainable Development (CSD) ซึ่งถูกตั้งขึ้นจากการประชุม Rio ครั้งแรก ซึ่งสถานะของ CSD จะยังไม่ถึงขั้นเป็นกลไก แต่เป็นเสมือนเวทีให้ประเทศต่างๆได้มาคุยแลกเปลี่ยนกัน (Talk shop) แต่ประเด็นที่ถกเถียงยังเป็นเรื่องที่ได้รับมอบหมายและมีความไม่ทันสมัยอยู่สูง และการที่มีเลขาธิการของ UN มาทำหน้าที่เป็นเลขานุการของ Commission ทำให้ CSD ยังไม่ใช่เวทีของสมาชิกจริงๆ การปฏิรูป CSD ให้มีลักษณะเป็น Sustainable Development Council (SDC) ได้ถูกเสนอขึ้นโดยบุคลากรใน UN เพื่อยกระดับให้การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญระดับเดียวกับ Council อื่นๆ เช่น Human Rights Council หรือ Economic and Social Council (ECOSOC) เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขหนึ่งของการเข้าร่วม council คือการทำ Universal

periodic review ซึ่งอาจเป็นการบ้านให้ประเทศสมาชิกต้องทำรายงานติดตามทบทวน และทำให้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมได้รับการพิจารณามากขึ้น

สาม) การทำงานอย่างบูรณาการในสามเสาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นความคิดที่ดีแต่ทำยาก ทั้งนี้ในการบูรณาการจะต้องยึดหลักการที่ใช้ระหว่างการปฏิรูปโครงสร้างของสหประชาชาติที่สำคัญ 2 หลักการ ได้แก่ “system-wide coherence” คือ การที่หน่วยงานใดทำงานเรื่องใดกับใครจะต้องให้สมาชิกหรือหน่วยงานอื่นๆรับทราบ และอีกหลักการ คือ “delivering as one” คือ แต่ละหน่วยงานย่อยจะต้องผลิตผลผลิตใดก็ตามในทิศทางที่สอดคล้องกัน ไปด้วยกันเสมอ

สี่) การปรับ ECOSOC เป็นองค์กรในระบบ UN โดยให้เพิ่มเสาสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย แต่อย่างไรก็ดี แนวคิดสุดท้ายนี้ไม่มีใครพูดถึงมากนักในช่วงหลัง เนื่องจากการมีโครงสร้างที่ใหญ่ไป จะทำให้ผลักดันวาระต่างๆได้ยาก

ทั้งนี้ คุณสุพัตราได้สรุปว่าแม้ว่าหัวข้อ IFSD อาจจะไม่ได้รับการให้ความสำคัญมากเท่ากับหัวข้อ Green Economy มากในการประชุม แต่แนวทางการดำเนินงานของ Green Economy ก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบของ IFSG สุดท้าย อาจไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง ผลที่ออกมาอาจผสานรูปแบบจากทุกทางเลือกได้ เพราะกลไกจะต้องตอบสนองต่อหน้าที่ในการบรรลุผล (Form Follow function) จึงจะสามารถนำพาไปสู่การบรรลุผลการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

4. สรุปการนำเสนอ “ท่าทีการเจรจาของกลุ่มประเทศต่าง” โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย

คุณวิจิตร ได้นำเสนอถึงผลลัพธ์ที่ประเทศต่างๆคาดหวังจากการประชุม Rio+20 ว่าทุกประเทศมีความเห็นร่วมกันที่จะได้ถ้อยแถลงที่สั้น หนักแน่น และแสดงถึงเจตนารมณ์ทางการเมืองที่มุ่งมั่นต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งมีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีแผนที่ชัดเจน โดยมีรายละเอียดปลีกย่อย เช่น กลุ่มประเทศ EU คาดหวังผลลัพธ์ในระดับที่เป็น Roadmap ส่วนประเทศจีนต้องการเห็นการให้คำมั่นที่ชัดเจนในเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับประเทศกำลังพัฒนา ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการให้เวที Rio+20 เป็นเวทีที่แต่ละประเทศได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น ไม่ได้เสนอถึงแนวทางร่วมกันแต่อย่างใด

สำหรับแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” แม้ว่าจากการประชุมที่ผ่านมาจะยังไม่อาจหานิยามร่วมกันได้ แต่ประเทศส่วนใหญ่ก็ยอมรับแนวคิดนี้ในฐานะของแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่สมดุลในทั้งสามเสาหลัก และมีความเข้าใจร่วมกันว่ามีความหมายครอบคลุมถึงเป้าหมาย เช่น สังคมคาร์บอนต่ำ การเข้าถึงพลังงานทดแทน พลังงานสะอาด และมีประสิทธิภาพ การผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ฯลฯ รวมถึงครอบคลุมถึงมิติทางสังคมอย่างเช่น ความเท่าเทียมทางสังคม หรือเรื่องการฝึกแรงงานใหม่และสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็ง สำหรับคนที่ว่างงานจากการที่ Brown industry ต้องปิดตัวไปด้วย ในส่วนรายละเอียดความแตกต่างของท่าทีต่อเศรษฐกิจสีเขียว ประเทศกลุ่ม EU ตกลงที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว และพร้อมแบ่งปัน Best practice หรือข้อตกลงที่มีการใช้หรือดำเนินการอยู่แล้วในกลุ่มสมาชิกมาปรับใช้ในระดับโลก ประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำถึงการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการช่วยในการ

เปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ภายใต้การใช้กลไกตลาด กฎเกณฑ์ที่โปร่งใสที่ตั้งบนพื้นฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ และการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา โดยเน้นความร่วมมือแบบ Partnership ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป มากกว่าการสนับสนุนทางการเงินหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่วนประเทศกลุ่ม G77 และจีนให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจนเป็นอันดับแรก และมองว่าประเทศที่พัฒนาแล้วควรเป็นผู้นำในการเปลี่ยนไปสู่รูปแบบการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน ให้รักษาคำมั่นในอดีตในการให้ความช่วยเหลือต่อประเทศกำลังพัฒนา และต้องไม่ถูกใช้เป็นข้ออ้างเพื่อกีดกันทางการค้า หรือข้ออ้างเพื่อการรับความช่วยเหลือทางการเงิน ส่วนประเทศที่แสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับเศรษฐกิจสีเขียว คือ ประเทศโบลิเวีย คิวบา และเวเนซูเอลล่า เนื่องจากมองว่ายังไม่มีนิยามที่ชัดเจน และไม่มั่นใจว่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนา และข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิมยังไม่ได้รับการปฏิบัติตาม ซึ่งประเทศโบลิเวีย ยังไม่เห็นด้วยกับการพยายามประเมินมูลค่าของธรรมชาติ ซึ่งอาจจะเกิดความเสียหายจากกลไกการตลาดที่ไม่มีการควบคุมด้วย

สำหรับหัวข้อ “กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (IFSD) ประเทศต่างๆมีความเห็นร่วมกันว่า IFSD จะต้องรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และต้องมีการประสานความร่วมมือของ IFSD ตั้งแต่ระดับโลก ภูมิภาค ระดับประเทศ จนถึงท้องถิ่น เพื่อการบรรลุผลของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งควรจะต้องมีการปรับปรุงการประสานการทำงานขององค์กรภายใน UN เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนท่าทีต่อทางเลือกของ IFSD นั้น ประเทศในกลุ่ม EU ส่วนใหญ่และกลุ่มประเทศแอฟริกาเห็นด้วยกับการยกฐานะ UNEP ให้เป็นองค์การเฉพาะ แต่มีประเทศ EU บางส่วน เห็นว่าควรจะมีการยกระดับ CSD ขึ้นเป็น Sustainable Development Council แทน เพื่อเป็นการดึงหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าสู่หัวใจของกระบวนการตัดสินใจของ UN ส่วนประเทศเกาหลีใต้ที่เห็นด้วยกับการตั้งทั้ง SDC พร้อมทั้งยกฐานะ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะในระยะกลางและระยะยาว ประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับการตั้งองค์กรใหม่ คือ สหรัฐอเมริกา โดยสนับสนุนการปฏิรูปองค์กรที่มีอยู่เดิม เช่น ECOSOC CSD รวมทั้ง UNEP ให้เข้มแข็งขึ้น โดยแก้ไขให้ทุกประเทศเข้าเป็นสมาชิกของ UNEP ได้ และเพิ่มอำนาจของ UNEP ในการ implementation และสร้างความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์ ให้มีนักวิทยาศาสตร์/วิศวกรเข้าไปทำงานมากขึ้น

5. สรุปการอภิปราย “ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน: บทเรียนจากมหาอุทกภัย”

<u>ผู้อภิปรายท่านที่ 1</u> รศ.ดร.สุจริต คูณธนกุลวงศ์ ภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.สุจริตกล่าวว่าจากการติดตามปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พบว่ามีความเชื่อมโยงกับประเด็นความมั่นคงทางด้านน้ำ อาหาร และพลังงาน รวมทั้งเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโดยรวม และแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย ที่ผ่านมาการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยดีขึ้นมาก แต่ข้อมูลความเสี่ยงต่อด้านความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ (Water security) และด้านความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) กลับยังปรากฏสูงมาก การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

จึงจำเป็นต้องตอบโจทย์เรื่องการควบคุมการเจริญเติบโตด้วย ซึ่งประเทศไทยควรจะทบทวนว่าเป็นเพราะตัวชี้วัดที่เราใช้อยู่ไม่ตอบโจทย์ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่เราต้องการหรือไม่ ในด้านทรัพยากรน้ำ ที่ผ่านมาประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาน้ำเสีย น้ำท่วม และน้ำแล้งซึ่งกระทบความมั่นคงของทรัพยากรน้ำเป็นวัฏจักรสลับกันมาโดยตลอด ดังนั้นในการควบคุม จึงควรมีดัชนีที่สามารถวัดว่าประเทศไทยมีน้ำให้ใช้ได้ปริมาณเท่าไหร่ และควรจะมีน้ำให้ใช้ได้ปริมาณเท่าไหร่ ซึ่งตัวชี้วัดหนึ่ง คือ แนวคิดเรื่อง Water security ซึ่งพัฒนาโดย ADB ว่าความมั่นคงของทรัพยากรน้ำจะเกี่ยวข้องกับ 5 มิติ ได้แก่ 1) ความมั่นคงในทรัพยากรน้ำของครัวเรือน ซึ่งมองว่าน้ำเป็นทรัพยากรทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึง และสามารถคำนวณความต้องการใช้น้ำต่อวันออกมาได้ 2) ความมั่นคงในทรัพยากรน้ำทางเศรษฐกิจ เช่น การวิเคราะห์ว่าการที่ตัวเลข GDP โตขึ้นจะทำให้ความต้องการใช้น้ำในแต่สาขาการผลิตเพิ่มขึ้นเท่าใดในรูปของทำ Water account 3) ความมั่นคงในทรัพยากรน้ำของเมือง ซึ่งจะเป็นประเด็นสำคัญของโลก เนื่องจากต่อไปประชากรส่วนมากจะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งจะทำให้เมืองเป็นทั้งความเจริญและแหล่งรองรับของเสียในที่เดียวกัน 4) คุณภาพของแม่น้ำ และ 5) ความสามารถในการฟื้นฟูของน้ำ (Water resilience) เช่น กรณีเกิดภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งจะเห็นว่าตัวชี้วัดเหล่านี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ความมั่นของด้านน้ำของครัวเรือน หรือปัญหาน้ำสกปรกในสลัมก็เกี่ยวข้องกับเรื่องสังคม ข้อมูลความสัมพันธ์ที่พบว่าความผันผวนของปริมาณน้ำส่งผลทางกลับต่อ GDP ก็ถือเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งหากตัวชี้วัดเหล่านี้ดีขึ้น เช่นเมื่อมีการลงทุนเพื่อเพิ่มอัตราการดูดซับน้ำของประเทศ ก็จะลดความผันผวนตามธรรมชาติลง และจะทำให้เศรษฐกิจโตขึ้นได้

สำหรับกรณีเหตุการณ์อุทกภัยที่ประเทศไทยเผชิญ ในปี ค.ศ.2011 ซึ่งเกิดน้ำท่วมสูงมากกว่าน้ำท่วมปกติ และส่งผลกระทบถ้วนหน้าทั้งคนรวยและคนจนนั้น มีแนวโน้มว่าจะเกิดจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ เกิดปรากฏการณ์ลานินญ่าถึง 2 ครั้งในหนึ่งปี และกระทบต่อความผันผวนของ Input น้ำภายในประเทศ และมีแนวโน้มว่าความผันผวนนี้จะสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งหากเรามองว่าการหมุนเวียนของน้ำในระดับโลกมีความสัมพันธ์กับในระดับประเทศแล้วเราก็อาจใช้กลไกระหว่างประเทศในการแก้ปัญหา แต่ที่ผ่านมากลไกอย่าง UNFCCC ก็มีแนวโน้มที่จะล้มเหลว ซึ่งถ้าเรามองว่ากลไกระหว่างประเทศควบคุมไม่ได้ ก็ต้องมาพยายามแก้ปัญหาที่กระบวนการจัดการ (management process) ต่อ และถ้าแก้ปัญหาไม่ได้ก็ต้องใช้มาตรการรับมือ (Responsive measure) เช่นการหนีน้ำและถ้าหากรับมือไม่ได้อีก ก็จะเกิดผลกระทบทางสังคมตามมาโดยเฉพาะคนจนที่ปรับตัวไม่ได้ แผนในระยะสั้นที่เสนอหากเกิดน้ำท่วมในอนาคต คือ การผันน้ำโดยหาพื้นที่ชุ่มน้ำประมาณ 2 ล้านไร่เพื่อรับน้ำ และมีระบบชดเชยที่เหมาะสมไร่ละ 5,000-10,000 บาท รวมงบประมาณ 2 หมื่นล้านบาท ซึ่งถ้าหากไม่ทำ ภาคอุตสาหกรรมจะเสียหายกว่าล้านล้านบาท น้ำที่จะไหลเข้ากรุงเทพฯบางส่วนก็จะต้องมีการทำคลองชั่วคราว เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลท่วมหมู่บ้าน ใช้งบประมาณทั้งหมดหนึ่งหมื่นหกพันล้านบาท ซึ่งตรงนี้ถือเป็นการแก้ปัญหาแบบสังคมเกื้อกูลกัน หรือ soft side คือผลักกันน้ำท่วมบ้าง แต่ถ้าประชาชนต้องการให้แก้ปัญหาแบบ hard side คือต้องไม่มีพื้นที่ใดน้ำท่วมเลย ก็จะต้องลงทุนสูงอีกสามแสนล้านบาท ซึ่งงบประมาณก็

ต้องมาจากภาษีของประชาชนนั่นเอง ซึ่งประชาชนจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าต้องการแบบใด ส่วนในระยะยาว ถ้าแก้ปัญหาเรื่องการใช้ที่ดินได้ดี ก็อาจไม่ต้องมีการผันน้ำ แต่ก็ต้องนำเรื่องระบบ EIA มาพูดคุยกัน

ส่วนข้อเสนอต่อการไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ดร.สุจริต เสนอว่าจะต้องแยก Enabling factors ออกเป็นระดับการเจรจาระหว่างประเทศ และระดับภายในประเทศ ซึ่งในระดับเจรจามีแนวโน้มค่อนข้างสูงว่าการเจรจาภายใต้กรอบ UN จะล้มเหลว ส่วนการเจรจาเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวก็น่าเป็นห่วงว่าจะกลายเป็นของเล่นใหม่หรือไม่เนื่องจากประเทศที่พัฒนาแล้วก็ขาดงบประมาณสนับสนุน ประเทศกำลังพัฒนาจึงควรต้องจับกลุ่มกัน และสร้าง Model ในการดูแลตัวเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากกว่า ส่วนการดำเนินการภายในประเทศคือการตั้งตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งถือเป็นกลไกเพื่อการคิดระยะยาวและเป็นส่งสัญญาณบางอย่างให้ประชาชนได้รู้ ปัญหาขณะนี้คือมิติแต่ละด้านของการพัฒนาถูกแยกกันรับผิดชอบโดยแต่ละหน่วยงาน ทำให้เกิดการขัดแย้งกันในทางปฏิบัติ สำหรับการผนวกตัวชี้วัดด้านความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงานเข้ากับตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจนั้น ปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำแบบจำลองเศรษฐกิจระดับมหภาคอยู่ทุกๆ 5 ปี ซึ่งในแบบจำลองมีการกล่าวถึงปัจจัยทางด้านอาหารไว้ในมิติของสินค้าส่งออก และปัจจัยด้านพลังงานในมิติของต้นทุนจากการนำเข้า ส่วนปัจจัยด้านน้ำยังไม่ถูกกล่าวถึง ซึ่งในความเป็นจริงตัวชี้วัดมิติความมั่นคงทั้งสามด้านควรที่จะถูกบรรจุในแบบจำลองเพื่อคำนวณผลกระทบจากการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย เช่น ประเมินความต้องการใช้น้ำหรือพลังงานที่จะเพิ่มขึ้นเมื่อเศรษฐกิจโตขึ้น โดยเฉพาะเรื่องน้ำ เนื่องจากน้ำต่างจากทรัพยากรอื่นตรงที่ต้องมีการลงทุนวางแผนการเตรียมน้ำในระยะยาวล่วงหน้าเป็นสิบปีจึงจะเตรียมได้ทัน หรือประเมินผลกระทบจากการที่ปริมาณน้ำมีความผันผวนสูงขึ้น ต่อการที่ทั้งปริมาณการผลิตและคุณภาพของข้าวลดลง จนส่งผลต่อการแข่งขันและความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ควรเป็นสัญญาณถึงชาวนาและรัฐในการปรับตัว เช่น การเน้นการปลูกข้าวที่ใช้น้ำน้อย และเน้นตลาดเฉพาะที่มีราคาสูงแทน เป็นต้น นอกจากนั้น ตัวชี้วัดที่ดีควรที่ควรที่จะลงลึกไปถึงในระดับชุมชนได้ เช่น การมองการเติบโตที่ลงไปถึงในระดับจังหวัด หรืออำเภอ หรือการมองไปเชิงกระบวนการว่าประชาชนแต่ละกลุ่มบริโภคทรัพยากรเท่าใด เป็นต้น ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้ประชาชนต้องร่วมกันกำหนดเอง และสะท้อนให้รัฐทราบ จึงจะตอบสนองต่อการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้

<u>ผู้อภิปรายท่านที่ 2</u> คุณภารนี สวัสดิรักษ์ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม

คุณภารนี ได้กล่าวถึงบทเรียนจากมหาอุทกภัยที่ผ่านมา ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงและเกิดความไม่มั่นคงในด้านต่างๆนั้น ไม่ได้มีที่มาจากภัยธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากนโยบายที่มีปัญหา รวมทั้งช่องว่างทางกฎหมายด้วย เนื่องจากหากมองในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน ในอดีตเขตพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่น้ำท่วมมาโดยตลอด ซึ่งคนสมัยก่อนก็สามารถปรับตัวและตั้งถิ่นฐานอยู่ได้ แต่เมื่อปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ได้กลายเป็นเมืองหมดแล้ว แม้จะมี

การกำหนดควบคุมการก่อสร้างในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่รับน้ำเหล่านี้ไว้ในผังเมืองแล้วก็ตาม แต่ก็มีผู้ประกอบการที่อาศัยช่องว่างทางกฎหมายสามารถได้ใบอนุญาตมาได้ ทำให้พื้นที่เขตสีเขียวในผังเมืองกลายเป็นสีเหลือง และเมื่อน้ำท่วมจึงเกิดความเสียหายมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดความซับซ้อนของปัญหาตามมา คือ ทุกแนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วมรูปแบบต่างๆไม่มีทางเลือกใดเลยที่มีได้แล้วไม่มีเสียหรือไม่มีการคัดค้านเกิดขึ้น ซึ่งในทางผังเมืองต้องมีการมาพิจารณาร่วมกันว่าทั้งหมดจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไร ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาโดยการต้องผันน้ำไปให้ชาวนารับน้ำแทน ก็มีการเยียวยาในระดับที่ต่างจากการเยียวยาพื้นที่น้ำท่วมในเขตเมืองอยู่มาก ซึ่งตรงนี้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่น้ำท่วมซึ่งขัดกับผังเมืองนั้นควรที่จะมีส่วนรับผิดชอบจ่ายด้วย นอกจากนั้นในระยะยาว ควรมีการวิจัยแสวงหาทางออกในการลดการเจริญเติบโตของเมืองและลดการบริโภคของมนุษย์ลงเช่นกัน

นอกจากกรณีของอุทกภัยแล้ว ในประเทศไทยยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างความมั่นคงในด้านต่างๆเกิดขึ้นอีกหลายกรณี ยกตัวอย่างเช่น การที่พื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตรสูงได้กลายเป็นเมืองหรือพื้นที่อุตสาหกรรมไปหมด จนกระทบความมั่นคงทางอาหารในเขตอำเภอบางปะกง การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ผังเมืองสีเขียวในภาคตะวันออกแล้วทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำกับภาคการเกษตรและทำให้เกิดมลพิษทางน้ำในอ่างเก็บน้ำของชุมชน การอนุญาตให้ตั้งโรงงานปิโตรเคมีขั้นกลางในพื้นที่ปลูกข้าวบริเวณภาคกลางตอนบน ซึ่งแม้การอนุญาตจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าโรงงานสามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ แต่ก็กระทบความมั่นคงของทรัพยากรน้ำและอาหารในพื้นที่ ซึ่งผลกระทบตรงนี้ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบหักลบกันได้ การลงทุนในเมืองทวาย ประเทศพม่าที่จะส่งผลกระทบต่อการใช้น้ำ พลังงาน มลพิษ และการเคลื่อนย้ายแรงงานในภาคตะวันตก การพัฒนาแหล่งพลังงานในอ่าวไทย หรือการกำหนดพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่อ้างความมั่นคงด้านพลังงานและการลดก๊าซเรือนกระจก แต่จะกระทบอาชีพประมงพื้นบ้านและความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งผลกระทบเกิดจากความขัดแย้งในเชิงนโยบายที่รัฐต้องการสร้างความมั่นคงด้านหนึ่ง แต่กลับส่งผลกระทบอีกด้านหนึ่งในขณะเดียวกัน ซึ่งในการแก้ผลกระทบเหล่านี้ ควรมีมาตรการเช่น การวางแผนรองรับการลงทุนจากเปิดการค้าเสรีควรมีการมองในลักษณะของ Zoning เพื่อกำหนดขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม การทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงต่างๆ หรือการศึกษาผลกระทบต่อทรัพยากรด้านต่างๆและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งข้อมูลต่างๆเหล่านี้ภาคประชาชนมีความพร้อมอย่างยิ่งที่จะส่งให้กับทางผู้กำหนดนโยบาย ผู้เจรจาด้านต่างๆ รวมถึงสกว.ได้รับทราบและกำหนดเป็นโจทย์วิจัยต่อไป

<u>ผู้อภิปรายท่านที่ 3</u> คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ มูลนิธิชีววิถี

คุณวิฑูรย์ กล่าวถึงประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ว่าจากนิยามของ FAO ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง “หลักประกันที่คนทุกคนจะสามารถมีอาหารที่เพียงพอ มีคุณภาพที่ดี มีความปลอดภัย ทั้งในสถานการณ์ปกติ และสถานการณ์ฉุกเฉิน และอาหารที่ได้ต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรม” ที่ผ่านมา ไทยเคยประสบกับปัญหาความมั่นคงทางอาหาร เช่น ในช่วงปลายปี พ.ศ.

2551 ที่ราคาข้าวปรับตัวสูงขึ้น แต่เหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 นี้เป็นครั้งที่เกิดผลกระทบเป็นประวัติการณ์ คือ เกิดความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตร 12.6 ล้านไร่ หรือ 30-40% ของพื้นที่ปลูกข้าว มีเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบทั้งสิ้น 1,668,817 คน และกระทบต่อการกระจายสินค้าอาหารทั่วประเทศ ไม่เฉพาะในเขตกรุงเทพฯเท่านั้น ซึ่งปัญหานี้สะท้อนให้เห็นประเด็นที่สำคัญสองประเด็น

ประเด็นแรก) คือผลกระทบของน้ำท่วมต่อทรัพยากรพันธุกรรม ที่ผ่านมา เหตุการณ์น้ำท่วมในอดีต เช่น ในปี พ.ศ. 2485 ไม่ได้กระทบต่อพันธุ์ของไม้อย่างทุเรียน เนื่องจากยังมีการขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดอยู่ ทำให้ทุเรียนบางส่วนไม่ตายและยังเกิดความหลากหลายของสายพันธุ์ด้วย แต่น้ำท่วมในครั้งนี้ทุเรียนซึ่งขยายพันธุ์โดยไม่ใช้เมล็ดหลายสายพันธุ์ได้สูญพันธุ์ไปตลอดกาล เช่นเดียวกับหมาก และส้มโอพันธุ์เก่าๆ ซึ่งความเสียหายต่อการสูญพันธุ์และระบบการเกษตรแบบหลังบ้าน (Home garden) นี้ ยังไม่ได้รับการตระหนักและถูกนำมาประเมินเท่าที่ควร

ประเด็นที่สอง) การที่อาหารซึ่งมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจชุมชนมาก ดังข้อมูลที่สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครอบครัวไทยคิดเป็นสัดส่วน 32% ของค่าใช้จ่ายของครอบครัว แต่ในปัจจุบัน การจัดการสินค้าอาหารส่วนใหญ่กลับถูกรวมศูนย์อยู่ในระบบการกระจายสินค้าแบบการค้าสมัยใหม่ (modern trade) ซึ่งถูกควบคุมโดยธุรกิจค้าปลีกค้าส่งสมัยใหม่ขนาดใหญ่ และมีมูลค่าการค้าสูงถึง 5.45 แสนล้านบาท ในขณะที่ระบบธุรกิจค้าปลีกแบบดั้งเดิม (traditional trade) มีมูลค่าทางตลาดลดลงเหลือ 2.2 แสนล้านบาทเท่านั้น โดยเปอร์เซ็นต์ของสินค้าอาหารใน modern trade ก็มีอยู่สูง (เช่น ในร้าน 7-11 มีสัดส่วนอยู่ประมาณ 75%) ทั้งยังอยู่ภายใต้ระบบจัดการ logistics ที่รวมศูนย์เพียงไม่กี่แห่ง เช่น ห้างโลตัสที่มีศูนย์กระจายสินค้าเพียง 4 แห่ง แต่ส่งสินค้าให้กับร้าน Hypermart 206 แห่ง และร้านสะดวกซื้อถึง 548 แห่ง ดังนั้น เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น จึงมีความเสี่ยงต่อการกระจายสินค้าและกระทบความมั่นคงทางอาหารของคนในประเทศค่อนข้างมาก

สำหรับข้อเสนอทางนโยบายในการแก้ปัญหา คุณวิฑูรย์ได้กล่าวถึง 3 แนวทาง คือ

1) การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการทรัพยากรที่ดินและน้ำโดยชุมชนและเครือข่าย เช่น การจัดทำแผนชุมชนและท้องถิ่นเพื่อการจัดการที่ดินน้ำ ความมั่นคงทางอาหาร รวมทั้งภัยพิบัติ การเพิ่มอำนาจและงบประมาณแก่องค์กรท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งน่าจะมีประสิทธิภาพต่อการพึ่งกลไกในระดับจังหวัด การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรและชุมชนในภูมินิเวศร่วมในระดับต่างๆ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร และการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน เนื่องจากภัยพิบัติจะส่งผลกระทบใหญ่เกินกว่าที่ชุมชนหนึ่งจะพึ่งตนเองได้ ตัวอย่างเครือข่ายจากกรณีน้ำท่วมที่ผ่านมา เช่น การช่วยเหลือกันด้านเมล็ดพันธุ์จากเครือข่ายโรงเรียนชาวนา การช่วยเหลือผ้าป่าพันธุ์ไม้แก่ชาวจังหวัดนครสวรรค์เมื่อน้ำท่วม แต่เมื่อกรุงเทพฯน้ำท่วม ชาวนครสวรรค์ก็ส่งปลาแห้งที่ทำจากปลาที่จับได้ช่วงน้ำท่วมมาช่วยบ้าง หรือการจัดทำแผนร่วมกันระหว่างชุมชนที่อยู่ริมน้ำที่นครสวรรค์และชุมชนคลองโยง ซึ่งทำให้ได้ข้อเสนอและมุมมองใหม่ๆต่อการแก้ปัญหา เป็นต้น

2) ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อพื้นที่น้ำท่วม เช่น การพัฒนาพันธุ์ข้าวขึ้นน้ำ ซึ่งถูกละเลยไปนานประมาณ 2 ทศวรรษ จากอิทธิพลของสถาบันวิจัยระหว่างประเทศ ซึ่งเราควรจะต้องเริ่มพัฒนากลับมาให้ได้ การส่งเสริมพันธุ์ข้าวอายุสั้น เช่น 90 วัน ในพื้นที่

Flood way โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม แต่ก็ต้องมีการคำนึงถึงเรื่องคุณภาพด้วยเนื่องจากคุณภาพข้าวมักจะไม่ดีและระบบประกันราคาไม่รองรับ หรือการส่งเสริมระบบการเลี้ยงปลาในนาข้าว ซึ่งไม่กระทบผลผลิตของข้าวและทำให้ได้มูลค่าจากการขายปลาเพิ่มขึ้น เป็นต้น

3) การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน ในฐานะของรูปแบบเกษตรกรรมสำหรับอนาคต เนื่องจากเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องโลกร้อน วิกฤตราคาน้ำมันแพง และวิกฤตอาหารด้วย แต่ประเทศไทยก็ยังไม่ได้ส่งเสริมอย่างจริงจังพอ ซึ่งเป้าหมายการเติบโตของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ปีละ 5% ในแผนระดับชาติ ก็ยังดำเนินไปได้ไม่มาก ซึ่งการเน้นกำหนดเป้าหมายพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจนในระดับจังหวัด หรือตำบลแทน น่าจะทำให้การเติบโตเป็นไปได้รวดเร็วขึ้น

นอกจากนั้น การส่งเสริมระบบการกระจายอาหารสำเร็จรูปก็ควรมีการแก้ไข เช่น ควรให้มีบริษัท modern trade ที่ผูกขาดมีความรับผิดชอบต่อการจัดส่งสินค้าอาหารหรือจัดหาระบบกระจายสินค้าคู่ขนานในขณะวิกฤตแม้ต้นทุนจะสูงขึ้น โดยอาจใช้กฎหมายการผูกขาดทางการค้า หรือกฎหมายค้าปลีกค้าส่งในการควบคุมไม่ให้เกิดการรวมศูนย์เกินไปจนเกิดผลกระทบ การเชื่อมโยงประเด็นความมั่นคงทางอาหารกับผังเมือง การพัฒนาระบบความปลอดภัยในอาหาร การเพิ่มศักยภาพในการผลิตแบบครบวงจรกับเกษตรกรรายย่อย เช่น เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดที่แพร่ที่สามารถชิงส่วนแบ่งทางการตลาดจากบริษัทใหญ่ได้ การส่งเสริมระบบการกระจายอาหารแบบอื่น เช่น Farmer market เป็นต้น ซึ่งภาครัฐควรมีบทบาทในการพัฒนาประเด็นเหล่านี้ที่มากกว่านี้

6. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- มีการยืนยันร่วมกันว่าการคำนึงถึงโจทย์ต่างๆที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติภายในประเทศหลังจากการประชุม Rio+20 เป็นสิ่งที่จำเป็น เช่น ต้องมีการคิดถึงการวางกรอบทางสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศ หรือที่เรียกว่า Domestic Institutional Framework for Sustainable Development (DFSD) ซึ่งควรเชื่อมโยงกับกรอบสถาบันในระดับต่างๆในลักษณะของ Multi-level governance ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ เช่น เรื่องของการถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือการจัดการความสัมพันธ์ระบอบการค้าและข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม และสามารถเชื่อมโยงการปฏิบัติลงไปถึงในระดับท้องถิ่นได้

- การกำหนดตัวชี้วัด จะทำให้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนชัดเจนขึ้น และลดความขัดแย้งจากนโยบายต่างๆลง แต่ก็ไม่ควรเป็นตัวชี้วัดที่รวมจนเกินไปหรือคำนวณมาจากหลายๆตัวชี้วัด เช่น ตัวชี้วัดความสุข เนื่องจากจะไม่ทำให้เราเห็นว่าปัญหาเกิดจากอะไร และควรจะแก้ปัญหาตรงจุดใด เป็นต้น

- สำหรับจุดยืนของประเทศไทยในการเจรจาด้าน IFSD มีข้อห่วงใยว่า แนวทางที่ประเทศไทยสนับสนุนไม่ควรจะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดองค์กรใหม่ขนาดใหญ่ จนกระทั่งเป็นอุปสรรคให้ประเทศไทยซึ่งมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและหลายๆด้าน ไม่สามารถยื่นหรือวางวาระใดๆในเวทีระหว่างประเทศได้ ซึ่งก็ได้มีการยืนยันจากทางผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศต่อการ

รักษาผลประโยชน์ดังกล่าว ภายใต้เงื่อนไขต่างๆเช่น การยึดหลัก CBDR การคำนึงถึงช่องทางในการจัดสรรสนับสนุนทางการเงิน เทคโนโลยี และช่องทางการไปแลกเปลี่ยนของประเทศ เป็นต้น

- การตระหนักถึงปัจจัยที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้กฎหมาย ผังเมือง และที่สำคัญและเป็นเงื่อนไขลำดับต้นๆก็คือ “การยอมรับทางสังคม” ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องมีกระบวนการตกลงร่วมกันถึงแนวทางการพัฒนาต่างๆที่จะเกิดขึ้น ซึ่งครอบคลุมไปถึงการแสวงหาช่องทางการทำงานใหม่ทั้งระหว่างภาครัฐ และกับหน่วยงานนอกภาครัฐด้วย

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2 :

"ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน : โจทย์ใหม่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน"

วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องโรงแรม Royal Princess หลานหลวง

จัดโดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

13.00 - 13.30 น. **ลงทะเบียน**

13.30 - 13.40 น. **กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์**

โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล
ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

13.40 – 14.10 น. (คนละ 10 นาที) **ความคืบหน้าในประเด็นและท่าทีการเจรจาของประเทศต่าง ๆก่อนการประชุม Rio+20**

- ความคืบหน้าประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว
  โดย ผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ความคืบหน้าประเด็นกรอบสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน
  โดย ผู้แทนกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- ท่าทีการเจรจาของกลุ่มประเทศต่าง ๆ
  โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย

14.10 – 15.00 น. (คนละ 15 นาที) **ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน: บทเรียนจากมหาอุทกภัย**

โดย

ผศ.ดร.สุจิริต คูณธนกุลวงศ์
คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณภารณี สวัสดิรักษ์
เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม

คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ
มูลนิธิชีววิถี

15.00 – 16.30 น. **อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น**

โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ประมวลภาพการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 2 :
“ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน: โจทย์ใหม่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ภาคผนวก 1.5

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 :

“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 3

“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย มูลนิธสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุม

<u>วิทยากร</u>

1. รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	คณบดีคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2. คุณสฤณี อาชวานันทกุล	นักวิจัยอิสระ
3. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

<u>ภาครัฐ</u>

4. นางรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
5. นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ	นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการสำนักงานมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
6. นางกัลปพฤกษ์ พชรพงศ์กฤต	นักผังเมืองชำนาญการ สำนักผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ กรมโยธาธิการและผังเมือง
7. นายกิตติโชติ ศุภกำเนิด	วิศวกรปฏิบัติการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
8. คุณขจรศักดิ์ โกศลมนตรี	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญงาน ฝ่ายคุณภาพสิ่งแวดล้อมและห้องปฏิบัติการ กรมควบคุมมลพิษ
9. นางจงรักษ์ ฐินะกุล	นักวิชาการเผยแพร่ชำนาญการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
10. คุณอุทัย ม่วงศรีเมืองดี	นักวิเคราะห์ชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
11. นส.ชนานัญ บัวเขียว	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและแผนอนุรักษ์พลังงานและพลังงานทดแทน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
12. นางชุลีพร บุณยมาลิก	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
13. นายเชาว์ ศรีวิชัย	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง กลุ่มวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง กรมประมง
14. นายโชติวุฒิ อินนัดดา	นักวิชาการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

15. นส.อัชราภรณ์ สงประสพ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
16. นส.ชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
17. นส.ทวินันท์ จันทนจุลกะ	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
18. นายธีระพงษ์ เหล่าพงศ์พิชญ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
19. ว่าที่ร้อยเอกนันทพร บัวเอี่ยม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
20. นางนัยนา จำปาทอง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
21. นส.เบญจมาภรณ์ คงกระพันธ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
22. นายปราโมท หานวิไล	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ กองแผนงาน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
23. นางสาวไปรมา สิงหรักษ์	นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
24. นายพรเลิศ สุคนพาทิพย์	เจ้าหน้าที่จัดการองค์ความรู้ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ(องค์การมหาชน)
25. นางเพชรธิดา ตรีภพนารถ	นักวิชาการสถิติปฏิบัติการ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
26. นส.มาลี จันทร์วัฒรังกูล	รักษาการผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์ กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
27. นายยุทธพันธ์ ไชยทิพย์	เลขานุการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
28. นายรังสิทธิ์ วงศ์เบี้ย	นายช่างเทคนิคชำนาญงาน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
29. คุณปวีรณา เกษเดช	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม

30. นางเรไร เที่ยงธรรม	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักกิจการเยาวชนและลูกเสือ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
31. นางศิริลักษณ์ ทัสนารมย์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
32. นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
33. ดร.สถาพร ใจอารีย์	ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนาการจัดการดินเสื่อมโทรม กรมพัฒนาที่ดิน
34. นายสันโดษ เต็มแสวงเลิศ	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาผู้ฝึกและเทคโนโลยีการฝึก กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
35. นายสาธิต จรรยาสวัสดิ์	ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)
36. นายสามัคคี โพธิ์เจริญ	นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
37. นส.สุกัญญา ถมยา	นักวิชาการแรงงานชำนาญการ กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
38. นายศักดิ์อนันต์ พฤษกิจ	ผู้เชี่ยวชาญด้านวิเคราะห์เศรษฐกิจ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ กรมชลประทาน
39. นายสุรเดช ปัจฉิมกุล	ผู้อำนวยการกองแผนงานและวิชาการ กองแผนงานและวิชาการ กรมวิชาการเกษตร
40. ดร.เสาวณี จันทะพงษ์	หัวหน้านักวิจัยฝ่ายวิจัยเศรษฐกิจสายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย
41. นางอุษณา ปรียากร	ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนาส่วนวิจัยและพัฒนา กรมประชาสัมพันธ์
42. นางศรีสุดา อารยะพันธ์	ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านอนุสัญญาและพันธกรณีความร่วมมือต่างประเทศ สรป./สป.ทส.
43. นส.เพลินพร ผิวงาม	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
44. นายฤชา วราทร	เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

45. นส.สิริมา ปั้นศิริ	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ กรมการข้าว
46. นส.ทิพย์ลดา ทองตะเภา	นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
47. นายวิโรจน์ แสงบางตา	ผู้เชี่ยวชาญ กรมส่งเสริมการเกษตร
48. นายกิตติศักดิ์ กวีกิจมณี	สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.)
<u>สถาบันองค์กรพัฒนาเอกชน,</u>	
49. นส.กุลศยา พงษ์อารี	นักวิชาการสถาบันอาหาร
50. คุณชุณหเดช พรหมเศรณี	นักผังเมืองเครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
51. คุณนิโลบล ปางลิลาศ	ผู้ช่วยวิจัย สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา
52. นางภารนี สวัสดิรักษ์	นักวิชาการอิสระเครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
53. นส.วรนาฏ เวนุอาธร	เจ้าหน้าที่วิจัย สำนักจัดการความรู้และประเมินผล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
54. คุณวรวรรณ ชายไพฑูรย์	นักวิชาการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
55. นายวศิน มหัตนิรันดร์	เลขาธิการเครือข่ายบริการวิศว สมาคมเครือข่ายบริการวิศว
56. ดร.สมฤดี นิโครวัฒนยิ่งยง	ผู้อำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
57. นส.สุดา คงวงศ์	นักวิชาการที่ปรึกษาสถาบันอาหาร
58. อาจารย์อรยา สูตะบุตร	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
59. ผศ.ดร.อรองค์ ชาคร	รักษาการผู้อำนวยการสำนักบริหาร สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
60. คุณอุรศา ศรีบุญลือ	วิทยากรที่ปรึกษา สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
61. อาจารย์มัชฌิมา กุญชร ณ อยุธยา	ที่ปรึกษาสถาบันความรับผิดชอบต่อสังคม
62. คุณนิสา แก้วแกมทอง	ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
63. คุณกรวิกา วีระพันธ์เทพา	มูลนิธิโลกสีเขียว
64. คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
65. สพ.ญ.จุฑามาศ จัตุชัย	องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (WSPA)

สถาบันการศึกษา

66. นายคมศักดิ์ สว่างไสว	ผู้ช่วยวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
67. นายชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์	อาจารย์ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
68. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
69. ดร. อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
70. นส.ยุวลักษณ์ เศรษฐบุญสร้าง	ผู้ช่วยวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
71. นส.วลัยพร ล้ออัศจรรย์	พนักงานบริหารโครงการ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
72. ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช	อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
73. อ.สุภารี บุญมานันท์	อาจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
74. ดร.แกมทอง อินทรัตน์	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
75. นายชัยนาม เครือนวล	มหาวิทยาลัยบูรพา
76. นายธนิต โตอดิเทพย์	มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคเอกชน

77. นายเชวง จาว	กรรมการบ.ไบเออร์ไทย จำกัด
78. นส.ดวงกมล รัชชะกิตติ	เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎระเบียบและการค้าระหว่างประเทศ สภาหอการค้าฯ
79. คุณปัทมา วิญชูริกรณ์	หัวหน้าส่วนงานกฎระเบียบและการค้าระหว่างประเทศ สภาหอการค้า
80. นางพร้อมจิตต์ รัฐกิจวิจารณ์ ณ นคร	ผู้จัดการส่วนพัฒนาสิ่งแวดล้อมฝ่ายกิจการเพื่อสังคม บริษัท ปตท. จำกัด(มหาชน)
81. นายพิชชพงศ์ โภคาพันธ์	พนักงานกิจการเพื่อสังคม บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน)
82. คุณไพรัตน์ ตังคเศรณี	รองเลขาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
83. คุณสายดวงใจ พหุบุญพงศ์	เจ้าหน้าที่ฝ่ายองค์การระหว่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

84. คุณวันทนีย์ จองคำ	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรม สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ
85. คุณศรีสุรางค์ มาศศิริกุล	ผู้จัดการส่วนฯ สถาบันลูกโลกสีเขียว บริษัทปตท. จำกัด(มหาชน)

<u>สื่อมวลชน</u>

86. นายศิริชัย สาครรัตนกุล	กรรมการนโยบาย องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย

<u>ทีมวิจัย</u>

87. ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย	ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
88. ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
89. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
90. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
91. นายนนท์ นุชหมอน	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
92. นางสาวอุษา บุญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
93. นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
94. นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
95. นางสาวรัตนาภรณ์ อาณาประโยชน์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากเวทีการประชุม

1. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ *โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (.สกว)*

คุณสุปราณี ได้กล่าวถึงที่มาของโครงการจับกระแส Rio+20 ว่าเกิดจากความร่วมมือของกรมองค์การระหว่างประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อติดตามและเตรียมความพร้อมของประเทศไทยต่อการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะจัดขึ้นในปี ค.ศ.2012 ซึ่งเป็นการครบรอบ 20 ปีจาก

การประชุมครั้งแรกในปี ค.ศ.1992 ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งมีการคาดหมายว่าผลจากการประชุมในครั้งนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาและความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมของโลก ดังเช่นที่ได้เกิดแผนแม่บทของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Agenda 21) ขึ้นเมื่อ 20 ปีก่อน โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์กดดันซึ่งโลกต้องเผชิญกับวิกฤตหลายด้านในปัจจุบัน ซึ่งทางโครงการฯ ก็จะได้วิเคราะห์จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายทั้งต่อการประชุมและต่อการดำเนินงานภายในประเทศต่อไป นอกจากนั้น กิจกรรมอีกส่วนของโครงการฯ ก็คือ การจัดเวทีสาธารณะ ซึ่งในครั้งนี้จัดในหัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส” ซึ่งก็จะเป็นการสร้างความเข้าใจและความตื่นตัวต่อภาคส่วนต่างๆต่อแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว”
โดย คุณสฤณี อาชวานันทกุล นักวิจัยอิสระ

คุณสฤณี ได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ว่าได้มีพัฒนาการทางความคิดที่ยาวนานพอสมควร นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นช่วงของมหกรรมบริโภคนิยม

ในปี ค.ศ.1962 ได้มีหนังสือที่สร้างความตื่นตัวมาก คือเรื่อง “Silent Spring” ซึ่งบันทึกผลความเสียหายจากผลิตภัณฑ์ในภาคอุตสาหกรรมต่อสิ่งแวดล้อม มีการรวมตัวของนักธุรกิจที่มีความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมในชื่อ “Club of Rome” ในปี ค.ศ. 1972 และออกหนังสือชื่อ “Limits to growth” ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงผลพวงแรงกดดันต่อระบบธรรมชาติหากประชากรโลกเติบโตขึ้นเรื่อยๆ และในปีเดียวกันได้มีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน

ในปี ค.ศ. 1973 มีการออกรายงาน Brundtland Commission Report: “Our Common Future” ซึ่งถือเป็นครั้งแรกๆที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับการนิยามขึ้นว่าหมายถึง การพัฒนาที่จะต้องไม่ริดรอนความสามารถของคนรุ่นหลังในการมีคุณภาพชีวิตที่ทัดเทียมกับคนรุ่นปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 1989 มีการจัดทำข้อตกลง Montreal เพื่อกำจัดสาร CFC ซึ่งถือเป็นความสำเร็จครั้งแรกๆในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ถัดมามีการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ในปี ค.ศ. 1992 และการจัดทำพิธีสารเกียวโต ในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งหลังจากนั้นก็ไม่ได้มีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน หรือส่งผลผูกพันออกมาอีก ในช่วงหลังจากนั้น ได้ปรากฏภัยธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น การเกิดพายุเฮอริเคน Katrina ในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งกระตุ้นให้ภาคเอกชนหลายแห่งได้ให้ความสำคัญต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และในช่วง ค.ศ. 2010-2011 มีรายงานต่างๆ เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) หรือการเติบโตสีเขียว (Green Growth) ออกมาค่อนข้างมาก เช่น จาก OECD หรือ UNEP เป็นต้น

จากความเคลื่อนไหวที่ผ่านมา พบว่าได้มีการปะทะระหว่างโลกทัศน์ว่าด้วยระบบเศรษฐกิจที่ต้องดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม อยู่ 2 แบบ คือ แบบแรกมองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่อง “หรูหรา” ที่

ประเทศที่ร่ำรวยเท่านั้นสนใจ และแบบที่มองว่าเป็นเรื่อง “จำเป็น” ที่ประเทศต่างๆจำเป็นต้องทำหากต้องการอยู่รอด ซึ่งทิศทางจะค่อนไปทางแนวคิดในแบบหลังมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อโต้แย้งต่อแผนภาพสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มองว่าแผนภาพเศรษฐกิจควรจะเป็น Subset ของสังคม และสังคมเป็น Subset ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะสะท้อนความจริงมากกว่าการที่ทั้งสามเสาแยกออกจากกัน นั่นคือ เศรษฐกิจจะไม่สามารถอยู่รอดได้ถ้าหากไม่ดูแลธรรมชาติ จึงเริ่มมีการเสนอในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งมีระบบสายพานห่วงโซ่การผลิตที่เป็นการบริโภคแบบทางเดียว คือนำทรัพยากรมาใช้ผลิต แล้วท้ายสุดก็กลายเป็นขยะ (From cradle to grave) ให้มีลักษณะอุดมคติที่เลียนแบบธรรมชาติ ที่ไม่มีวัสดุใดๆเหลือและไม่มีการใช้ประโยชน์จากการผลิตเลย (From cradle to cradle) มากขึ้น การที่มีข้อมูลตัวเลขที่แสดงถึงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของ GDP กับการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ความร่อยหรอของทรัพยากร หรือการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในอัตราเร่งใกล้เคียงกัน ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของทุนนิยมอุตสาหกรรมต่อการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนมากขึ้น และถือเป็นความท้าทายมหาศาลต่อการทะลุขีดจำกัดในการรองรับของสิ่งแวดล้อม โจทย์ใหญ่ของเศรษฐกิจสีเขียว คือ จะต้องแยก หรือ decoupling ทั้งสองปัจจัยออกจากกันให้ได้ คือ เศรษฐกิจจะโตได้แต่ก็ต้องหยุดหรือชะลอผลกระทบของสิ่งแวดล้อมลงให้ได้

คุณสฤณี กล่าวว่าประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ในพรมแดนทางเศรษฐกิจหรือธุรกิจแล้วข้อเท็จจริงเหล่านี้มีความหมายอย่างไร รายงานความยั่งยืนของบริษัทหลายแห่งได้อธิบายความเชื่อมโยงผลกระทบจากความไม่ยั่งยืนต่อธุรกิจของตนมากขึ้น เช่น บริษัทผลิตยาบางแห่งได้รายงานว่าการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นภัยคุกคามที่จะทำให้ต้นทุนในการพัฒนายาสูงขึ้น เนื่องจากบริษัทต้องพึ่งพาความหลากหลายทางชีวภาพในการวิจัยและพัฒนายา หรือหลายบริษัทมองถึงผลกระทบที่จะเกิดจากภัยธรรมชาติซึ่งสามารถเห็นผลได้ชัดเจนที่สุด เป็นต้น ในทางเศรษฐศาสตร์ มีเครื่องมือต่างๆที่ใช้ประเมินต้นทุนจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเป็นตัวเลข ยกตัวอย่าง เช่น การศึกษาโดยธนาคารโลกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมทางน้ำและอากาศในจีน จะก่อให้เกิดความเสียหายคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 5.8 ของ GDP งานศึกษาของ The Economics of Ecosystems & Biodiversity (TEEB) ซึ่งแจกแจงมูลค่าของบริการทางนิเวศต่างๆ เช่น การประเมินมูลค่าของการอนุรักษ์ป่าหรือแนวปะการัง ผลกระทบจากการทำประมงเกินขนาดต่อเศรษฐกิจ หรือการเปรียบเทียบมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างป่าชายเลนและการทำฟาร์มกุ้ง ซึ่งอ้างจากงานของท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือวิธีเหล่านี้ แม้จะมีข้อถกเถียงเรื่องความเที่ยงตรงหรือถูกต้อง แต่ก็สามารถพัฒนา methodology ที่ยอมรับร่วมกันระดับหนึ่งขึ้นมาได้ และจะทำให้สามารถเสนอเป็นทางเลือกเชิงนโยบาย และเกิดผลเปลี่ยนแปลงทางนโยบายอย่างชัดเจนได้ ในส่วนความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวและความยากจน รายงานของ TEEB ได้ชี้ให้เห็นว่าคนจนทั่วโลกต่างต้องพึ่งพาระบบนิเวศในสัดส่วนที่สูงกว่าคนรวย กล่าวคือมูลค่าของนิเวศบริการมีสัดส่วนใน GDP ของคนจนที่สูงมาก ดังนั้นคนจนจึงเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการที่ระบบเศรษฐกิจไม่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนรวย และจะกระตุ้นให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนรุนแรงขึ้น

ในการเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ความท้าทายจึงอยู่ที่การขยายพรมแดนทางเศรษฐศาสตร์ว่าความมั่งคั่งไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงทุนทางการเงินหรือทุนกายภาพเท่านั้น หากแต่รวมทุนทางธรรมชาติ ทุนความรู้ และทุนมนุษย์ด้วย นอกจากนั้นยังควรมีความจำเป็นของรัฐในการแทรกแซงนโยบายเพื่อ internalized ต้นทุนที่แท้จริงเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ รวมทั้ง ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การอนุรักษ์ไม่จำเป็นต้องแลกมากับคุณภาพชีวิตที่ลดลงได้ รายงานของ OECD ได้สรุปแนวคิดเหล่านี้เป็นนิยามของการเติบโตสีเขียว (Green growth) ว่าหมายถึง

“การกระตุ้นการเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ขณะสร้างหลักประกันว่าทุนธรรมชาติจะสามารถส่งมอบทรัพยากรและบริการด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งความอยู่ดีมีสุขของเราต้องพึ่งพา การทำเช่นนี้จำต้องจุดชนวนการลงทุนและนวัตกรรมที่จะรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืนและสร้างโอกาสใหม่ๆ ทางเศรษฐกิจ”

นอกจากนั้นยังต้องมีการสร้างช่องทางการเติบโต (Channel of growth) อีก 5 ช่องทางหลัก ได้แก่ การเพิ่มผลิตภาพการผลิต การใช้นวัตกรรมใหม่ๆในการแก้ปัญหา การสร้างตลาดใหม่เพื่อให้ภาคเอกชนมีแรงจูงใจเข้ามาเล่น การสร้างความมั่นใจในการลงทุนจากการมีทิศทางของนโยบายรัฐที่แน่นอน และการมีเสถียรภาพ โดยลดความผันผวนจากราคาทรัพยากร หรือมีการเก็บภาษีใหม่ๆที่เชื่อมโยงต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สำหรับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการมุ่งสู่เศรษฐกิจสีเขียวนั้น งานของ Rodrik เรื่อง “Growth Diagnostic” ของ OECD ได้สรุปว่า เกิดจากสาเหตุสองด้าน

ด้านแรก คือการที่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากกิจกรรมและนวัตกรรมสีเขียวต่ำ ซึ่งอาจเกิดจากแรงเฉื่อยของอุตสาหกรรมเดิมๆที่จะปรับตัวจากระบบเดิมๆ ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคกีดกันคู่แข่งรายใหม่ๆ หรืออาจเป็นเพราะผลตอบแทนทางสังคมต่ำจากการที่สาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมต่ำ คุณภาพสถาบันต่างๆ เช่น กฎหมาย หรือระบบราชการต่ำ

ด้านที่สอง เกิดจากการที่กิจกรรมมีผลตอบแทนสูง แต่คนกลับยังใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่ ซึ่งอาจเกิดจากความล้มเหลวของตลาด เช่น กรณีการแก้ปัญหาการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เกิดจากความล้มเหลวของรัฐ เช่น จากการอุดหนุนอุตสาหกรรมที่ไม่เขียว หรือเกิดผลกระทบภายนอกเชิงลบจากข้อมูลที่ไม่เพียงพอในการตัดสินใจ เช่น ผู้บริโภคไม่ทราบว่าสินค้าชนิดใดส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือราคาสินค้าไม่สะท้อนต้นทุนจากมลพิษ เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้ เครื่องมือนโยบายที่จะเอื้อให้เกิดการนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวได้ เช่น ระบบภาษี การทบทวนอุดหนุน การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การปฏิรูปการกำกับดูแลเพื่อลดการผูกขาดโดยรัฐ ฯลฯ หรือการมีดัชนีชี้ความก้าวหน้า ซึ่งจะต้องกว้างขวางและใหญ่กว่า GDP คือ สามารถสะท้อนผลิตภาพในการใช้ทุนทางธรรมชาติ และเชื่อมโยงมิติสิ่งแวดล้อมเข้ากับด้านคุณภาพชีวิตได้

โดยสรุปแล้ว เป้าหมายหลักของเศรษฐกิจสีเขียว ก็คือ ทำอย่างไรที่จะให้เศรษฐกิจสีเขียวสามารถเข้าไปสู่นโยบายกระแสหลักที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้ ซึ่งหลายประเทศทั่วโลกก็ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้มากขึ้น เช่น ประเทศจีนได้ประกาศเพิ่มสัดส่วนการลงทุนใน

พลังงานสะอาด และมีการลงทุนสูงที่สุดในโลก หรือแผนของ International Energy Agency (IEA) ในการลดการปล่อยคาร์บอนของโลก ก็เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ไฟฟ้าเป็นส่วนสำคัญ เป็นต้น ในทางนโยบาย ควรมีการแบ่งบทบาทที่ชัดเจนระหว่างรัฐและเอกชน เพราะการบังคับโดยรัฐอาจนำมาซึ่งต้นทุนในการกำกับดูแลที่สูงเกินไป เช่น กรณีการบังคับใช้มาตรฐานเทคโนโลยี เพื่อควบคุมการปล่อยสาร NO_x ซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหาผลหักกลบ (crowd out) จนทำให้เทคโนโลยีไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่การเก็บภาษีจะมีประสิทธิภาพมากกว่า เป็นต้น รัฐควรทำหน้าที่หลักในการสนับสนุนการวิจัย ซึ่งเมื่อถึงขั้นที่งานวิจัยสามารถผลิตได้ทางอุตสาหกรรมแล้ว ก็ควรกระตุ้นให้ตลาดเงินตลาดทุนเข้ามามีบทบาทให้เกิดการแข่งขัน นอกจากนั้น เศรษฐกิจสีเขียว ยังต้องการความร่วมมือในระดับภูมิภาคด้วย เช่น กรณีการทำ Roadmap ของสหภาพยุโรปในการปล่อยคาร์บอนต่ำในปี ค.ศ. 2050 ซึ่งจะต้องมีการวางแผนที่มาของพลังงานหมุนเวียนของประเทศต่าง ๆในฤดูกาลที่สลับกันร่วมกัน เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางพลังงานของภูมิภาค เป็นต้น ท้ายสุด จะต้องเปลี่ยนที่มุมมองของคนให้ได้ ให้มีการคิดถึง space และ time ในระดับที่ไกลจากตนเองและวันนี้ ให้คิดถึงในระดับโลกและคนรุ่นต่อไปให้มากขึ้น ความยั่งยืนจึงจะเกิดขึ้นได้

3. สรุปการนำเสนอหัวข้อ "ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจพอเพียง" *โดย รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*

ดร.อดิศร์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของแนวคิดเรื่องเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่มีการพูดถึงมายาวนาน เช่น เรื่องภาษีสิ่งแวดล้อม หรือการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่เคยบรรลุผลในทางปฏิบัติได้ คำนี้เป็นศัพท์ที่องค์การระหว่างประเทศยกขึ้นมาใหม่อีกครั้งซึ่งก็น่าจะกระทบต่อการดำเนินงานในประเทศไทยไม่มากก็น้อย ดังเช่นแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ส่งผลกระทบต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มาจากตะวันตก จึงควรมีข้อระมัดระวังในการนำมาประยุกต์ใช้ด้วย เพราะที่ผ่านมาประเทศไทยสามารถนำแนวทางการพัฒนาต่าง ๆมาใช้ในสังคมได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถทะลุทะลวงไปในระดับความคิดของคนไทยได้ เช่น การนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกซึ่งมีการพูดถึงเสรีภาพทางความคิด แต่ในความเป็นจริง แม้แต่ในระดับมหาวิทยาลัยของไทยก็ยังไม่สามารถคิดต่างหรือท้าทายอาจารย์ แนวคิดการกระจายอำนาจก็ยังไม่ก้าวหน้าเนื่องจากติดอยู่กับระบบรวมศูนย์อยู่ตรงกลาง ระบบการทำงานแม้จะดีสักเพียงใดก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากระบบอุปถัมภ์ไปได้ หรือแม้แต่ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ที่ยังต้องเป็นระบอบที่คืนทุนด้วยตัวมันเองโดยนักการเมืองมาโดยตลอด เป็นต้น การพัฒนาแบบไทย ๆตามแนวทางตะวันตก จึงเปรียบได้กับ "กะปิเคลือบช็อคโกแลต" ดังนั้น การจะนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ จึงไม่ควรจะให้ฝืนวัฒนธรรมของคนไทยมากนัก เพราะถ้าฝืนก็จะไม่มีประโยชน์เช่นกัน

สำหรับการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากขณะนี้ มีความเข้าใจต่อแนวคิดนี้ที่หลากหลาย และไม่เหมือนกันเสียทีเดียว เช่น ในบริบทของการเกษตร ชนบท การอนุรักษ์พลังงาน การพึ่งตนเอง ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นข้อดี เนื่องจากสามารถประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตที่หลากหลายได้ แต่ข้อเสียคืออาจจะทำให้เป็นการแคบหรือจำเพาะเจาะจงกับบางเรื่องมากจนเกินไป จึงขออัญเชิญพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้นิยามผ่านทางสภาพัฒน์ฯ ซึ่งในพระราชดำรัสจะพบคำสำคัญต่างๆ เช่น ทางสายกลาง วิถีชีวิต การดำรงอยู่ การปฏิบัติตัวของประชาชนทุกระดับ ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกัน การใช้ความรู้ หลักคุณธรรม ความรอบคอบ หรือการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีจิตใจ แต่เราจะไม่พบคำว่า ประหยัดพลังงาน หรือ การออมเงิน ไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งได้ยินอยู่บ่อยๆทางสื่อมวลชนต่างๆ ซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับความหมายเท่าใด แม้การออมจะเป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง แต่การสรุปว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือการออมเงิน อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากคนบางกลุ่มที่ไม่มีเงินพอจนกระทั่งสามารถออมได้ จะถูกกีดกันออกไปจากเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งๆที่เขาสามารถปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอื่นๆได้อีกหลายรูปแบบ จึงอยากให้มีการเทียบเคียงกับนิยามพระราชทานมากกว่า

นอกจากประเด็นเรื่องการนิยามแล้ว มักการตีความเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะอื่นซึ่งไม่ปรากฏในนิยามด้วย เช่น การตีความเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับบริโภคนิยม หรือการตีความว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการพึ่งตนเอง ซึ่งทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าประเทศไทยจะต้องพึ่งตนเอง หากแต่ควรมีนัยยะว่า ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเล็ก จะต้องมี “ภูมิคุ้มกันที่ดี”ต่อความผันผวนต่างๆของเศรษฐกิจโลก เช่น ความผันผวนของค่าเงิน ราคาน้ำมัน หรือการเกิดโรคระบาด ซึ่งการดำเนินการใดๆ จะต้องรอบคอบ พอดีพอควร ใช้ข้อมูลให้ดี ยึดหลักคุณธรรม เป็นต้น นอกจากนั้น แผนภาพที่อธิบายหลักสามห่วงสองเงื่อนไขที่เผยแพร่กันอยู่มาก ก็มีความเข้าใจที่แตกต่างกันอยู่ ซึ่งต้องทำความเข้าใจก่อนว่า แผนภาพนี้ไม่ใช่รูปพระราชทาน แต่เป็นเครื่องมือที่มีการสังเคราะห์ขึ้น โดยรวมคำสำคัญต่างๆที่เป็นประโยชน์อยู่ทั้งหมด แต่บางท่านก็เห็นว่าเป็นการมองแบบเชิงโครงสร้างและแยกส่วนมากจนเกินไป ซึ่งข้อดีข้อเสียล้วนขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน

ในส่วนของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวนั้น พบว่ายังไม่มีนิยามที่หยุดนิ่ง หากแต่แต่ละประเทศนิยามเศรษฐกิจสีเขียวตามบริบทของประเทศตนเอง แต่จากเอกสารของ UNEP พบว่าโดยหลักการแล้ว เศรษฐกิจสีเขียวหมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระยะยาว โดยไม่ปล่อยให้สังคมต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ” ซึ่งจากนิยามนี้จะพบว่ามีสี่องค์ประกอบที่สำคัญด้วยกัน ได้แก่ การสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การลดความเสี่ยงและปัญหาสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูระบบนิเวศ มีการระบุถึงมาตรการและเครื่องมือที่กว้าง เช่น มาตรการภาษี หรือเทคโนโลยีสีเขียว รวมทั้งมีการระบุเฉพาะเจาะจงลงไปในรายสาขา 11 สาขา เช่น เกษตร ก่อสร้าง เมือง ประมง ป่าไม้ ขนส่ง ฯลฯ เพื่อให้เห็นภาพการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้จะเห็นว่าข้อเสนอของเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่เรื่องใหม่ เช่น การใช้มาตรการทางการคลัง มีการพูดถึง

มากว่า 60-70 ปีแล้ว แต่จุดเน้นของเศรษฐกิจสีเขียวที่แตกต่างจากเดิมน่าจะอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมแบบที่เป็น Win-Win solution คือสามารถเติบโตไปด้วยกันได้ ผ่านแนวทางเช่นเทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือการเพิ่มผลิตภาพผู้ประกอบการเพื่อลดต้นทุนและลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่างจากการพัฒนาแบบที่การเติบโตของด้านหนึ่งต้องแลกกับเป้าหมายที่ลดลงของอีกด้านหนึ่งเช่นที่ผ่านมา

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียว อาจกล่าวได้ว่าไม่เหมือนกันสักเท่าใดนัก ในระดับเป้าหมาย ดร.อดิศร์ เห็นว่า ทั้งสองแนวคิดมีเป้าหมายเดียวกัน คือคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความอยู่รอด ประชาชนมีชีวิตที่มีความสุข แต่สำหรับแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นปรัชญาเน้นเรื่องการพัฒนาคน คือเน้นการเปลี่ยนวิธีคิด/ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งจัดเป็นแนวคิดกลุ่ม People-centered development ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การพัฒนา ซึ่งต่างจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่ยังคงเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอยู่เพียงแต่มีความละเอียดในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ในด้านวิธีการดำเนินงาน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นความมั่นคงในระยะยาว คือ เน้นแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนบนหลักทางสายกลาง และเน้นสร้างภูมิคุ้มกันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ พร้อมสถาบันในการปฏิบัติ คือ คน ชุมชน และสังคม ในขณะที่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว จะเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างควบคู่กัน (Win-Win Strategy) การพัฒนาเทคโนโลยี การลงทุนใน 11 สาขา หรือการพัฒนากลไก (Institutional Framework) ทางการคลัง ผ่านสถาบันหลักในการปฏิบัติ เช่น ธนาคารโลก IMF WTO และกลไกตลาด เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ การเปรียบเทียบข้างต้นไม่ได้หมายความว่าทั้งสองแนวคิดไปกันไม่ได้ แต่เป็นการมองคนละแบบ ซึ่งอาจจะเป็นการมองถึงการทำงานร่วมกันของสองแนวคิดในรูปของโครงการด้านเศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าในการใช้ทรัพยากรด้วยการหาข้อมูลให้พร้อมก่อนการตัดสินใจ การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้โดยเน้นกลุ่มธุรกิจชุมชน การผลักดันการใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสม การตั้งกองทุนค่าธรรมเนียมพัฒนาคุณภาพชีวิตในโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนา เช่น ป่าชุมชน สมุนไพร ธนาคารปู ฯลฯ หรือการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมที่ริเริ่มให้ท้องถิ่นเป็นผู้คิดหรือทำ เป็นต้น

4. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น *โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์*
หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- ที่ประชุมมีการร่วมทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเพียงแนวทางหนึ่งซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น ทั้งนี้ เศรษฐกิจสีเขียวยังไม่ได้ไปถึงขั้นที่จะเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (Post-

development/ Alternative to development) แต่อย่างใด เป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนา (Development alternative) โดยมีการเพิ่มเครื่องมือใหม่ในการกำกับดูแลด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม

- มีข้อวิพากษ์ถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ว่าจะมีลักษณะเป็นเพียงวาทกรรมที่องค์การระหว่างประเทศสร้างมา โดยนำเอาเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นฉลากอันหนึ่ง เช่นเดียวกับแนวคิดการพัฒนายั่งยืนที่ผ่านมา ที่ท้ายที่สุดทุกประเทศก็ยังคงเน้นความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หรือเสพติดการเจริญเติบโต (Growth addicted economy) โดยไม่ใส่ใจความยั่งยืนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมหรือไม่

ในประเด็นนี้เป็นความต่างในเรื่องของวิธีคิด ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการมองการเติบโตเป็นที่ตั้ง และสิ่งแวดล้อมเป็นความเสี่ยงที่ทำให้การเติบโตลดลง ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์อีกกลุ่ม เช่น Amartya Sen อาจมองเป้าหมายเรื่องการพัฒนามนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดแทนการเติบโต ซึ่งยากต่อการหาข้อสรุปเนื่องจากเป็นการถกเถียงบนสมมติฐานคนละแบบ การมีดัชนีต่างๆ เช่น Green GDP, Ecological footprint, หรือ Sustainable development goals จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่อย่างน้อยทำให้ทุกฝ่ายได้เห็นภาพร่วมกันว่าการพัฒนาที่ผ่านมาถูกทางหรือไม่ สถานการณ์ดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิมอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการถกเถียงกันเรื่องเป้าหมาย

- มีประเด็นความห่วงกังวลว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะกลายเป็นมาตรฐานใหม่ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ทางการค้า หรือ New trade protectionism เช่น การกำหนดเงื่อนไขเรื่องระดับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศกำลังพัฒนา เป็นต้น ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องระมัดระวังในเรื่องของการกำหนดมาตรฐานต่างๆ ซึ่งถ้าเห็นว่าเมื่อใดที่มาตรการทางการค้ามีผลเชื่อมโยงที่กระทบต่อเรื่องความยากจนหรือสิ่งแวดล้อม ก็ควรมีกลไกที่สามารถแย้งประเทศที่พัฒนาแล้วได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ขัดกับเป้าหมายการแก้ปัญหาความยากจน หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

- มีข้อกังวลว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำเท่าที่ควร คือให้ความสำคัญในลักษณะที่เป็นผลพลอยได้มากกว่าจะเป็นเป้าหมายที่บรรลุในตัวมันเอง ทั้งที่หลายครั้งกระแสการอนุรักษ์ก็ได้เบียดขับประชากรบางกลุ่มซึ่งต้องพึ่งพาธรรมชาติสูงออกไปเช่นกัน จึงควรหาแนวทางให้ประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำหรือความเป็นธรรมทางสังคม หรือมิติของโครงสร้างอำนาจกลับมาได้รับความสนใจมากขึ้นในเวทีเจรจา เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในประเทศไทยด้วย นอกจากนั้น ควรมีเครื่องมือการตัดสินใจที่คำนึงถึงมิติทางสังคมมากขึ้นด้วย เช่น การใช้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์ในการลงทุนอาจไม่เพียงพอ เนื่องจากจะมีการใช้ค่า discount rate ซึ่งให้คุณค่ากับการบริโภคของคนรุ่นปัจจุบันมากกว่ารุ่นอนาคต จึงควรหาวิธีการที่เหมาะสมในการวัดผลตอบแทนทางสังคมด้วยต่อไป

- ควรมีการแบ่งบทบาทการดำเนินงานของรัฐและตลาดให้ชัดเจน (เช่นในเรื่องการพัฒนาตลาดคาร์บอน ซึ่งราคาอาจจะต่ำในช่วงแรกและรัฐต้องเข้ามาอุดหนุน) รวมทั้งให้ความสำคัญกับบทบาทการดำเนินงานโดยชุมชนมากขึ้น ในบทบาทที่เท่าเทียมกับรัฐและกลไกตลาด เช่นมีการ

วิเคราะห์ตัวกระทำ (Actor) ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ/ได้รับผลกระทบจากกระบวนการผลิตต่างๆ หรือวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นความล้มเหลวของชุมชนในการจัดการ เช่น เรื่องระบบกรรมสิทธิ์ เช่นเดียวกับความล้มเหลวของตลาด หรือของรัฐ เพื่อให้เห็นกรอบข้อเสนอเชิงนโยบายที่สมดุลมากขึ้น

- ควรมีการให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับแนวทางการเปลี่ยนมุมมอง หรือความคิดของบุคคล ให้เกิดแนวคิดที่กว้างและคิดถึงผู้อื่นในระดับจิตใจ โดยอาจอิงภูมิปัญญาตะวันออกต่างๆ เช่น หลักพุทธศาสนาหรือตามแนวคิดในหนังสือ “Small is beautiful” ของ E. F. Schumacher เนื่องจากเป็นการมองว่าจิตใจเป็นตัวกำหนดความอยาก ดังนั้นการฝึกจิตใจและเปลี่ยนวิธีคิด ก็จะส่งผลกระทบต่อการบริโภคและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนด้วย รวมทั้งเป็นการสร้างตลาดต่อสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลให้ผู้ผลิตเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทางการลงทุนด้วย ตัวอย่างเช่นในภาคพลังงาน ซึ่งมีการประเมินโดย IEA ว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานโดยผู้บริโภคถือว่ามีความสำคัญสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบทางเลือกอื่นๆเช่นการหาแหล่งพลังงานใหม่ซึ่งมีข้อจำกัดมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้นควรมีการกำหนดให้ “การสร้างวัฒนธรรม” ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การแยกขยะเป็นช่องทางหนึ่งที่นำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคม พร้อมมีดัชนีที่ใช้ชี้วัดทุนทางสังคมด้วย
- มีข้อระมัดระวังต่อการใช้วาทกรรมเรื่อง “ตะวันตก-ตะวันออก” เนื่องจากพรมแดนนี้ได้เจือจางลงไปในเวทีการเจรจา กล่าวคือ ประเทศตะวันออกก็ไม่ได้อยู่บนฐานคิดการพัฒนาเดียวกันทั้งหมด และในประเทศเดียวกันที่มีกลุ่ม Stakeholders ที่เข้าร่วมต่างกันก็มีจุดยืนความเห็นที่ต่างกัน เช่น บางกลุ่มต้องการเรียกร้องในระดับอุดมคติ ในขณะที่บางกลุ่มต้องการเรียกร้องในเชิงยุทธศาสตร์ ดังนั้นจึงควรเน้นการวิเคราะห์โดยจำแนกกลุ่มผู้เข้าประชุมที่มีความเห็นคล้ายกัน เช่น กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคประชาสังคม มากกว่า
- ควรมีการนำเสนอตัวอย่างของภาคเอกชนที่มีการประกอบการด้านสิ่งแวดล้อมที่โดดเด่น และสามารถพิสูจน์ได้ว่าช่วยลดต้นทุนหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้จริง เพื่อให้บริษัทอื่นๆเห็นถึงความเป็นไปได้ของเศรษฐกิจสีเขียวที่นอกเหนือจากนโยบายรัฐ และสามารถปฏิบัติตามได้
- ประเทศไทยมีนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอยู่หลายอย่าง แต่ต้องอาศัยการผลักดันอย่างต่อเนื่องโดยภาครัฐ เช่น มีการนำเสนอตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการผลิตพลาสติกชีวภาพโดยใช้วัตถุดิบจากอุตสาหกรรมมันสำปะหลังและอ้อย ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการจัดการขยะได้ดี คือเป็นการใช้แนวคิด Cradle-to-cradle ในทางปฏิบัติ และนำไปสู่ภาวะ zero-waste ได้ ซึ่งรัฐควรส่งเสริมให้เกิดตลาดภายในประเทศขึ้นผ่านการกระตุ้นการตื่นตัวของผู้บริโภค มิใช่มีการผลิตสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการส่งออกเพียงอย่างเดียว รวมทั้งส่งเสริมด้านอื่นๆเช่นพลังงานชีวมวล ควรสนับสนุนเรื่องการทำวัฏจักรวงจรชีวิต และการทำยุทธศาสตร์ที่จะไม่ไปกระทบต่อทรัพยากรอาหาร เป็นต้น

- ควรมีการให้ความสำคัญกับการประเมินมูลค่าของมิติทางสิ่งแวดล้อมและสังคมให้เป็นตัวเงินมากขึ้น เพื่อเป็นมาตรฐานในการกำหนดนโยบาย ดังเช่น กรณีงานที่เปรียบเทียบมูลค่าของป่าชายเลนและฟาร์มกุ้ง เป็นต้น เนื่องจากเป็นภาพที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ และจะเป็นเครื่องมือให้เขตเศรษฐกิจย่อยต่าง ๆสามารถประเมินอนาคตของพื้นที่ตนเองได้ ซึ่งเครื่องมือต่าง ๆเหล่านี้มีค่อนข้างหลากหลายอยู่แล้ว อย่างไรก็ดี การใช้เครื่องมือเหล่านี้มีอุปสรรคบางประการ เช่น หากผู้ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นคนจน เช่น กรณีผู้ปลูกยางพาราบริเวณไหล่เขาซึ่งมีผลกระทบทางนิเวศสูง แต่ไม่สามารถไปเก็บค่าเสียหายได้เนื่องจากผู้ปลูกมีฐานะยากจน หรือกรณีที่จะเกิดแรงต้านทานทางการเมือง เช่น การเก็บภาษีคาร์บอนที่อาจทำให้ราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นมาก เป็นต้น โจทย์สำคัญในการนำเครื่องมือต่าง ๆเหล่านี้ไปใช้จึงอยู่ที่รัฐจะทำให้เกิดความชัดเจนได้อย่างไร และเครื่องมือจะเข้าไปสู่วิธีคิด/กรอบคิดของผู้ดำเนินนโยบายได้อย่างไร

- ความเสี่ยงหนึ่งในการยึดความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักต่อการเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว คือ การเกิดความขัดแย้งของช่วงเวลา กล่าวคือ หากรัฐยึดหลักเรื่อง Precautionary ว่าลงทุนในนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการป้องกันความเสี่ยงจากผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น ก็ต้องยอมรับการเติบโตที่ลดลงในช่วงปีแรก ๆ และจะได้รับผลประโยชน์จากนวัตกรรมที่จะช่วยให้เศรษฐกิจกลับมาโตขึ้นเมื่อพ้นช่วง takeoff ไปแล้ว แต่หากต้องการยึดการเติบโตในระดับปกติ (Business-as-usual) ก็อาจต้องรับผลกระทบเศรษฐกิจที่ต้องลดการเติบโตลงในระยะยาวจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อไป

- ประเด็นการพัฒนานวัตกรรมสีเขียว ควรมีข้อระมัดระวัง กล่าวคือแม้นวัตกรรมอาจจะช่วยให้ประสิทธิภาพนิเวศดีขึ้น มีการปล่อยมลพิษต่อหน่วยการผลิตลดลง แต่ในภาพรวมแล้วหากอุตสาหกรรมมีรายได้เพิ่มขึ้นและผลิตมากขึ้น จะทำให้ปริมาณมลพิษทั้งหมดเพิ่มขึ้นหรือไม่ หรือจะทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศโดยรวมมากขึ้นจนเกินระดับที่รองรับได้หรือไม่

- ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการยึดหลักการร่วมกันที่จะสามารถถกเถียงและนำไปปฏิบัติได้ต่อ มากกว่าการยึดกับนิยามมากจนเกินไป อาจมีการเชื่อมโยงกับแนวคิดอื่น ๆที่สอดคล้องกัน แต่มีชื่อเรียกที่ต่างกัน เช่น Sustainable business หรือ Sustainable leadership เพื่อให้เห็นภาพที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น หรือมีการประยุกต์กับภาคส่วนที่การดำเนินการในระดับที่เปลี่ยนวิถีคิด เช่น กรณีธนาคาร Triodos ของประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งถือเป็นรูปแบบของ Ethical banking รวมทั้งมีการประยุกต์ในระดับมหภาคเพื่อหาจุดสมดุลที่เหมาะสมทางเศรษฐกิจ เช่น การกำหนดภาคการผลิตที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อใช้กำหนดยุทธศาสตร์ที่จะสามารถเป็นภูมิคุ้มกันลดความเสี่ยงจากความผันผวนจากภายนอกได้

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3:
“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

จัดโดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สนับสนุนโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

13.00 - 13.30 น.	ลงทะเบียน
13.30 - 13.40 น.	กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
13.40 – 15.00 น.	แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย - “แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว” โดย คุณสฤณี อาชวานันทกุล นักวิจัยอิสระ - “ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจพอเพียง” โดย รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
15.00 – 16.30	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการและ ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ประมวลภาพการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 :
“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

ภาคผนวก 1.6

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 4:

“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทาย เรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถนนราชปรารภ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 4

“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทาย เรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถนนราชปรารภ

โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. อ.ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. นส.กณิกนันต์ คชเดช	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ กรมควบคุมมลพิษ
5. นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ	นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
6. นายกิตติศักดิ์ กวีกิจมณี	นักวิจัยนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ
7. นายกิตติศักดิ์ พฤกษ์กานนท์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)
8. นส.กูรวรรณ อยู่พิพัฒน์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ
9. นายจารุพงศ์ เพ็งเกลี้ยง	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
10. คุณจุฑาธิป อาชวะสมิต	นักผังเมืองชำนาญการ ส่วนวางผังที่ 1 กรมโยธาธิการและผังเมือง
11. นส.ชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	พนักงานส่งเสริมการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
12. นางชุลีพร บุณยมาลิก	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
13. นส.เชฐณี โอภาสวัตชัย	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมการส่งออก
14. นายเชาว์ ศรีวิชัย	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง กรมประมง
15. นางณัฏฐนิช อัศวภูษิตกุล	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)
16. นส.ณัฐพร ศรีภิญโญ	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ สำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ
17. นางเตือนใจ นุชดำรง	ผู้อำนวยการ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
18. นางธนพรรณ ไวทยะเสวี	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
19. นาย นาวิน ธาราแสวง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
20 นส.เกศรินทร์ กันโท	สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
21. นส.นิจศรา ธรรมชีวีวงศ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

22.นางประเสริฐสุข จามรมาน	รองผู้อำนวยการองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
23. นายปริญญา กมลสินธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมชลประทานกรมชลประทาน
24. นางพัชรกานต์ สุทธิวรยานนท์	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการสำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ
25. นส.พัชรี บุญสนิท	เจ้าหน้าที่สื่อสารองค์กรและสื่อสารการตลาด สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ(องค์การมหาชน)
26. นส.พัชรี อินสว่าง	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ
27. นส.ภรภัทร พันธ์งอก	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
28. นส.ภัทรา อัจฉรานิวัฒน์	นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมส่งเสริมการส่งออก
29. นส.วารุณี สังกาพันธ์	สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
30. นายยุทธภูมิ จันทร์คำ	นักวิชาการพาณิชย์ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์
31. นส.เยาวรินทร์ นกสุข	นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
32. นางรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
33. นางสาวรัตนา ลักขณาวรกุล	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษส่วนสิ่งแวดล้อม สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
34. นางวรนิภา จินาชาญ	นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงานชำนาญการ สำนักพัฒนาผู้ฝึกและเทคโนโลยีการฝึก กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
35. นายวรพงศ์ บิลลี่	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
36. นายวุฒิชัย เจนการ	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจัดการทรัพยากรทางทะเล กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
37. นางศรีสุดา จารยะพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านอนุสัญญาและพันธกรณี/ความร่วมมือต่างประเทศสรป./สป.ทส.
38. นส.สุชญา ตันเจริญผล	พนักงานส่งเสริมการฑูตสิ่งแวดล้อมกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
39. นางสุภาพร วงษ์วีระขันธ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านวิเคราะห์เศรษฐกิจโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ กรมชลประทาน
40. นางสุวรรณา จุ่งรุ่งเรือง	ผู้อำนวยการกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียงกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
41. คุณอนุภิชญ์ ศุภนิทัศนาภร	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ระดับชำนาญการ (นวค. ชก.) สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (สทว.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
42. นส.อังคณา แย้มอุบล	นักวิชาการสถิติชำนาญการสำนักงานสถิติแห่งชาติ
43. นายอารักษ์ ชัยกุล	นสพ.ชำนาญการพิเศษกรมปศุสัตว์
44.นายลือชัย อารยะรังสฤษฏ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการอารักขาข้าว กรมการข้าว
45.นายสุวิศิษฐ์ โชติพุทโธ	นักวิชาการสหชำนาญการ กรมส่งเสริมสหกรณ์

46.นส.วิศรุตา วีระชัย	นักธรณีวิทยา ศูนย์เตือนภัยพิบัติแห่งชาติ กระทรวง ICT
47.นายศุภกร แกล้วกล้า	เศรษฐกร กรมป่าไม้
48.นายจุลพระ สายตระกูล	นวล. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
49.นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร	นวช.สิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
50.นางสุวิมล ประกอบชาติ	นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการพิเศษ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
51.นายประเสริฐ ศิรินภาพร	ผอ.กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
52.นส.ณัฏฏ์เอก ดุษฎีประเสริฐ	นวค.ชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
53. ดร.กรรณิการ์ ธรรมพานิชวงศ์	นักวิชาการ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
54. คุณชุณหเดช พรหมเศรณี	นักผังเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
55. นส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ	นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
56. นางภารนี สวัสดิรักษ์	นักวิชาการอิสระ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม (Civil Society Planning Network)
57. คุณวรวรรณ ชายไพฑูรย์	เจ้าหน้าที่วิชาการและผู้ประสานงานโครงการ Green Economy สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
58. นส.วลัยพร ล้ออัศจรรย์	พนักงานบริหารโครงการสำนักวิจัยและพัมนา สถาบันพระปกเกล้า
59. นายศุภฤกษ์ จันทร์ประสาท	policy Coordinator WWF ประเทศไทย
60. คุณสุชาดา จิตรภิรมณ์ย์ศรี	เจ้าหน้าที่วิชาการ องค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (TBCSD) สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
61. คุณอรยา สูตะบุตร	นักเขียนอิสระ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
62. ผศ.ดร.อรองค์ ชาคร	รักษาการผู้อำนวยการสำนักบริหาร สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
63. นายอุทัย ประทุมทอง	ผู้จัดการ สถาบันอาหาร
64. คุณจุฑาธิป อาชวะสมิต	นักผังเมืองชำนาญการ ส่วนวางผังที่ 1 กรมโยธาธิการและผังเมือง
65.คุณณภัค กรรณสูต	มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน
66.คุณอภิษฎา ศศิประภา	มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน
67.นายจักรชัย โฉมทองดี	Focus
68.นส.พรศิริ ศิลปะนาฏ	ผู้จัดการสถาบันอาหาร
69.นายณฤเบศร์ มาแสงธิป	นักวิจัย มูลนิธิชีววิถี
70. นส.กัญญา สุทัศน์	ผู้ช่วยนักวิจัย
71. นส.กัญณภัทร ชื่นวงศ์	นักศึกษาป.เอก คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
72. นส.ถนอกลาภ ราชวัช	นักศึกษาป.เอก คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
73. นส.แนบภู ไชยวิสุทธิกุล	อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
74. นส.ลีลานาฏ พิมพ์พัฒน์	นิสิตปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

75. ผศ.ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	ผู้อำนวยการ ศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
76. ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช	อาจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
77. อ.สุภารี บุญมานันท์	อาจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
78. นส.แสงดาว แหลมทอง	ผู้ช่วยนักวิจัย
79. คุณภัทรพร ระดมสุทธิศาล	นักศึกษาปริญญาโท
80.ดร.เณศรา สุขพานิช	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
81. นายกฤษดา กาญจนวิสุทธิเดช	รองผู้จัดการกองวางแผนซ่อมบำรุงฝูงบินแอร์บัสฝ่ายช่าง บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)
82. นายเชวง จาว	กรรมการและที่ปรึกษา บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
83. นายภราดา อเนกบุณย์	รองผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายสนับสนุนงานซ่อมบำรุงอากาศยาน บริษัทการบินไทย จำกัด(มหาชน)
84. คุณรัชฎา ปรีชาวุฒิ	ผู้จัดการแผนกห้องสมุดเอกสารเทคนิค บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)
85. คุณสุกัญญา วงศ์จันทรา	ผู้จัดการแผนกแรงงานสัมพันธ์ บริษัทการบินไทย จำกัด(มหาชน)
86.นายสุเมธ เอื้องพูลสวัสดิ์	ที่ปรึกษา บจก.ซีพีอินเตอร์เทรด
87.ดร.ปิยะนุช มาลากุล ณ อยุธยา	รองเลขาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
88.นส.สุกัญญา ใจชื่น	สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
89. นางมยุรี ณ รังศิลป์	รองเลขาธิการกลุ่มอุตสาหกรรมเคมี สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
90.นส.สายดวงใจ พหุยุตะพงษ์	เจ้าหน้าที่ฝ่ายองค์การระหว่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
91.นายธงชัย บุณยโชติมา	กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
92.นายสมโชค สุคนธพันธ์	ผู้สื่อข่าว www.thaigoodonline.com
93.ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการ (หัวหน้าโครงการ) สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
94.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
95. นายนนท์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
96. นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
97.นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากเวทีประชุม

1. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ *โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)*

คุณสุปราณี ได้กล่าวถึงกิจกรรมเวทีสาธารณะครั้งนี้ ว่าเกิดขึ้นมาจากการร่วมมือกันระหว่างกรมองค์การระหว่างประเทศ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยมีสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้วิจัย โดยวัตถุประสงค์ คือ อยากจะให้เป็นเวทีที่เปิดสำหรับให้ทุกภาคส่วนได้ร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นหลักในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Rio+20 ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ไม่ว่าจะเป็นประเด็นด้านเศรษฐกิจสีเขียว กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และประเด็นใหม่อื่นๆ เช่น ความมั่นคงทางทรัพยากร อาหาร น้ำ และพลังงาน เป็นต้น โดยในเวทีแต่ละครั้งก็จะมีการเชิญนักคิด ผู้รู้ และผู้เชี่ยวชาญมาร่วมกันวิเคราะห์ ประเด็น และถกเถียงด้วย สำหรับเป้าหมายสุดท้ายของกิจกรรม ทางกรมองค์การระหว่างประเทศอาจคาดหวังข้อเสนอในเชิงนโยบายสำหรับการเจรจา และการตื่นตัวของทุกภาคส่วน ส่วนทาง สกว.เองก็คาดหวังประเด็นวิจัยใหม่ๆที่มองเชิงรุก และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกมากขึ้น โดยคุณสุปราณีได้ยกตัวอย่างข้อมูลจากของ UNEP ที่ได้คาดการณ์ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะได้แก่ประเด็นอาทิ เช่น ประเด็นด้านการจัดการความยั่งยืน ซึ่งถือเป็น Cross-cutting issue ซึ่งถูกจัดอันดับความสำคัญอยู่ในอันดับหนึ่ง รองลงมาเช่น การเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์เพื่อรองรับต่อเศรษฐกิจสีเขียว ปัญหาความมั่นคงและปลอดภัยทางอาหาร การเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์กับผู้กำหนดนโยบาย การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคเพื่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นหัวข้อการพูดคุยในเวทีนี้ก็ถือเป็นหัวข้อที่สำคัญเช่นเดียวกัน โดยอยู่ในอันดับที่ 7 จากการจัดอันดับดังกล่าว

2. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” *โดย รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

ดร.นิรมล ได้กล่าวถึงการพยายามเชื่อมประเด็นเรื่องการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ว่าเป็นโจทย์ที่ค่อนข้างท้าทาย โดยจุดกำเนิดแล้ว ทั้งแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวคิดการจัดการสภาพภูมิอากาศภายใต้กรอบ UNFCCC ล้วนมีที่มาจากเวทีเดียวกัน คือ การประชุม Rio ในปี ค.ศ. 1992 แต่สิ่งที่เป็นจุดต่างระหว่างสองแนวทางก็คือ กรอบ UNFCCC จะเน้นเรื่องการจัดการทรัพยากรเป็นหลัก โดยยังไม่เน้นมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากกว่า ดังนั้น หากการพูดคุยใน Rio ได้หยิบยก

ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้ามาพูดคุยด้วย ก็จะทำให้ทั้งสองประเด็นมีการปรับตัวเข้าสู่เส้นทางเดียวกันมากขึ้น ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการปรับตัวเข้าหากันก็คือ การที่ในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ผู้บริโภคจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดจากกิจกรรมการบริโภคด้วย ซึ่งนอกเหนือจากปัญหามลพิษที่จะเกิดขึ้น ก็ยังมีปัญหาการปล่อยก๊าซเรือนกระจกซึ่งเป็นประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในขณะที่ผู้ผลิต ก็ได้รับแรงกดดันจากภาคสังคมว่าจะต้องผลิตสินค้าเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงเป็นที่มาว่าทั้งสองแนวคิดจะต้องไปด้วยกัน แต่อย่างไรก็ดี จุดต่างบางประการ คือแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเน้นการจัดการในระดับประเทศเพื่อผลภายในประเทศก่อน แล้วผลจึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก แต่เรื่องการจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น จะเป็นการจัดการในระดับประเทศเพื่อผลของโลกโดยตรง ทำให้บางครั้งอาจเกิดข้อถกเถียงที่บางประเทศอ้างว่าตนไม่ใช่ผู้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกรายสำคัญ แต่กลับต้องร่วมดำเนินการเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกด้วยโดยที่ไม่อาจแน่ใจได้ว่าผลประโยชน์จากการดำเนินการจะตกอยู่กับประเทศหรือไม่ ดังนั้น หากเมื่อทุกฝ่ายมองเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว แล้วนำเอาประเด็นเรื่องโลกร้อนเข้าไปรวมด้วย ก็จะทำให้ทั้งสองแนวคิดไปด้วยกันได้ เพราะกรอบความคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งประเทศและสังคมโลก ซึ่งจะช่วยลดข้อขัดแย้ง เช่น ในเรื่องการแบ่งประเทศเป็น Annex 1 หรือ Non-annex 1 ลงได้

ความจำเป็นที่ต้องมีการรวมทั้งสองแนวคิดเข้าด้วยกัน เกิดขึ้นจากความสอดคล้องเชื่อมโยงกันในหลายๆมิติของทั้งสองแนวคิด เช่น การลดโลกร้อนจะเข้าข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็น ‘strong sustainability’ คือ ถ้าสามารถให้คนคิดถึงการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก จะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันทางสังคมได้ระหว่างบุคคล และระหว่างคนรุ่นเก่ารุ่นใหม่ การควบคุมระดับก๊าซเรือนกระจกไม่ให้เกิน 450 ppm ก็สอดคล้องกับหลักการกำหนดระดับวิกฤติของทรัพยากรธรรมชาติ (Safety point หรือ Critical natural capital) ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็อาจเกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น จากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ทำให้ต้องคำนึงถึงมิติของโลกร้อนในบริบทของเศรษฐกิจสีเขียวด้วยเพื่อไม่ให้เกิดการอ้างว่าการเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียวจะทำให้เศรษฐกิจแย่ลงเพียงเท่านั้น หรือการที่ทั้งสองหลักการสามารถตอบสนองเป้าหมายเดียวกันในเรื่องของความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางสังคม หรือความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ

ความเชื่อมโยงต่างๆเหล่านี้ทำให้สามารถสรุปได้ว่าการเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำจะทำให้สามารถเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียวควบคู่กันไปได้ เพราะโลกร้อนก็มีหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่ครบทุกมิติ คือยังไม่มีการมองในมิติเรื่องการจัดการและมิติของความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างประเทศและของคนในอนาคตเท่าที่ควร สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาโลกร้อนสามารถวัดและจับต้องได้ง่ายกว่าจากการสังเกตปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดลง ในขณะที่ประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ เช่น น้ำ ป่า จะมีความซับซ้อนมากกว่า นอกจากนั้นการจัดการก๊าซเรือนกระจกยังมีมิติของความเป็น “สาธารณะ” คือถ้าใครทำคนเดียว หรือทำบางคนก็ไม่สามารถตอบโจทย์ของสาธารณะได้ ในขณะที่ผลกระทบจะเกิดขึ้นกับทั้งสังคมและโลก การ

ดำเนินการจึงมีความยุ่งยากและต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้าง ซึ่งมาตรการทางเศรษฐกิจสีเขียวมีข้อดี คือ คอยย้ำเตือนไม่ให้มีการละเลยมิติทางสังคมหรือเศรษฐกิจในการจัดการโลกร้อนได้ ผลประโยชน์จากการลดโลกร้อนจึงไม่ตกอยู่เพียงแค่ภายนอก แต่ในระยะยาวผลกระโยชน์จะกลับเข้าหาเรา เหมือนการขว้างบูมเมอแรงออกไป ทำให้ทุกวันนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ได้รับความสนใจจากคนในแวดวงโลกร้อนมากขึ้น

สำหรับแนวทางในการเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว โดยมีมิติของโลกร้อนอยู่ด้วย สามารถทำได้หลายแนวทาง ดังเช่น การเปลี่ยนโครงสร้างการใช้พลังงาน จากเชื้อเพลิงฟอสซิล โดยไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดิน, การลงทุนขนานใหญ่ในพลังงานหมุนเวียน เช่น โซล่าเซลล์ หรือ Wind farm ขนาดใหญ่ ซึ่งเปิดโอกาสให้คนยากจนได้ใช้ด้วย, การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการก่อสร้าง ซึ่งมีการใช้ไฟฟ้าที่ไม่เหมาะสม, หรือการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ไฟฟ้าของภาคเกษตรกรรม ซึ่งแนวทางต่างๆดังกล่าว จะต้องอาศัยทั้งมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และการเมืองควบคู่กัน โดยเฉพาะมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อต้องการให้สินค้าที่ซื้อขายกันในท้องตลาดมีราคาที่สะท้อนต้นทุนทางสังคม คือต้นทุนจากมลพิษที่เกิด และต้นทุนในการจัดการมลพิษนั้นได้ และหวังให้ราคาสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคได้ ซึ่งทุกวันนี้ราคายังไม่ได้สะท้อนต้นทุนเหล่านี้ เช่น ต้นทุนการจัดการก๊าซเรือนกระจก ความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ต้นทุนที่เกิดจากการใช้น้ำ เป็นต้น ควรมีมาตรการเพื่อสร้างอุปสงค์หรือความต้องการสินค้าบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการหันมาผลิต ต้องมีมาตรการส่งเสริมความร่วมมือร่วมกันสามฝ่าย ระหว่างรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และท้ายสุด ควรมีมาตรการปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อม ทั้งกระบวนการจัดเก็บ และการนำภาษีไปใช้

ทั้งนี้ ดร.นิรมล ให้ความเห็นว่าที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ดำเนินการในด้านต่างๆมาถูกทางและในระดับที่มากพอสมควร เช่น มีการกล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาหลายฉบับ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องโลกร้อน แต่ส่วนใหญ่เป็นมาตรการในเชิงสมัครใจ แม้จะมีความพยายามร่างกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการเชิงบังคับ แต่ก็คงต้องใช้ระยะเวลายาวนาน นอกจากนั้น ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการที่จูงใจให้ประชาชนลดก๊าซเรือนกระจกแต่อย่างใด ซึ่งทั้งหมดต้องอาศัยวิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้บริหารด้วยจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วได้

สำหรับข้อพึงระวังในการดำเนินเศรษฐกิจสีเขียวและโลกร้อนนั้น ควรมีการคำนึงถึงประเด็นต่างๆเช่น ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมจากการผลักภาระในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิทธิในการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ว่าคนจนได้รับความเป็นธรรมหรือมีสิทธิมากน้อยเพียงใด ประเด็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ลงทุนนำเทคโนโลยีสีเขียวมาใช้ ซึ่งรัฐจะต้องเข้ามาช่วยเหลือด้วย ประเด็นที่มาตรการเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศออกแบบ อาจนำมาสู่การเป็นอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนหรือทำให้ราคาสินค้าแพงขึ้นได้ หรือการควบคุมก๊าซเรือนกระจกที่อาจขัดแย้งกับเป้าหมายการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศได้ และสุดท้ายคือโครงสร้างทางสถาบันต่างๆของประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย รวมทั้งบริบททางสังคมหรือทางนิเวศ เช่น หากโจทย์คือจะทำให้

จังหวัดต่างๆดำเนินเศรษฐกิจสีเขียวทั้งหมดได้อย่างไร ทุกๆสถาบันจะต้องสามารถดำเนินไปพร้อมๆกันโดยไม่ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะสถาบันทางการเมืองซึ่งต้องการวิสัยทัศน์และการเอาใจใส่ต่อปัญหาดังกล่าวอย่างยิ่ง

ความท้าทายในการดำเนินการก็คือ เนื่องจากการดำเนินการทั้งเรื่องโลกร้อนและเศรษฐกิจสีเขียว ต้องอาศัย “โชค” หรือความไม่แน่นอน ซึ่งเกิดจากปัจจัยเช่นการคาดการณ์ทางวิทยาศาสตร์ หรือจากความละเอียดอ่อนในองค์ประกอบของระบบนิเวศ ซึ่งชุมชนที่อยู่ห่างไกลระบบนิเวศทำความเข้าใจได้ยาก ซึ่งทั้งหมดนี้ ดร.นิรมลให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่ผ่านมาของไทยยังมีลักษณะเป็นแบบขอไปที หรือ Weak sustainability ซึ่งเน้นการเติบโตของสินค้าทุนมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นความยั่งยืนในระยะสั้นเท่านั้นและไม่ได้มองมิติเรื่องความเป็นธรรม ประเทศไทยจึงไม่เหมาะที่จะใช้กลยุทธ์ Wait and see หรือการรอให้เกิดความแน่นอนต่างๆแล้วค่อยดำเนินการต่อไป เพราะความยั่งยืนคือการมองไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าภาครัฐยังรอคอยอยู่ ก็จะไม่สามารถบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เลย การทำให้ประชาชนรับทราบข้อมูลที่ถูก เพียงพอและเป็นองค์รวมจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างมาก เช่น การประเมินการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งวัดได้ยาก หรือการนำตัวชี้วัดด้านการจ้างงาน (มิติทางสังคม) กับค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากภาคเศรษฐกิจต่างๆ (มิติเศรษฐกิจ) เข้ามาบูรณาการในการจัดการโลกร้อน ดังเช่นที่ OECD ทำไว้ ก็ทำให้สามารถเห็นภาพรวมเชิงนโยบายได้ว่าหากการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทำให้แรงงานส่วนหนึ่งต้องออกจากงาน ก็สามารถนำแรงงานเหล่านั้นมาทำงานในภาคพลังงานหมุนเวียนซึ่งมีการจ้างงานสูงกว่ามาก หรือที่เรียกว่าเป็น Green job ได้ ซึ่งดร.นิรมล ได้ย้ำว่าทั้งหมดนี้ ไม่สามารถดำเนินการโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ ทุกสาขา ทุกประเทศต้องร่วมกันทำจึงจะสำเร็จ โดยมีปัจจัยสำเร็จที่ต้องจับตามองก็คือ วิสัยทัศน์ของนักการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น การตระหนักรู้ของประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน และการมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยไปพร้อมๆกัน

3. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “การค้า และ สิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว”

โดย ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.อนิณ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศ และสิ่งแวดล้อม โดยนำเสนอข้อมูล World Development Index ของ World Bank ที่แสดงให้เห็นว่าที่ผ่านมาประเทศไทยพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจค่อนข้างมาก คือมีตัวเลขการค้าและเศรษฐกิจโตไปในทิศทางเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกันตัวแปรทางสิ่งแวดล้อมต่างๆกลับแย่ลงเมื่อเวลาผ่านไป เช่น การปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่สูงขึ้น พื้นที่ป่าไม้ที่ลดลง แหล่งน้ำจืดที่ลดลง หรือการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ ในกรอบการวิเคราะห์ผลของการค้าต่อการพัฒนา จึงต้องชั่งน้ำหนักผลที่เกิดขึ้นทั้งต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยมองจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสามส่วน

ส่วนแรก คือ “การค้า” และ “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” อาจมีส่วนช่วยเสริมด้านเศรษฐกิจสีเขียวเรื่องการลดความยากจนได้ โดยใช้มาตรการทางการคลัง เช่น ภาษี เพื่อลดความเหลื่อมล้ำควบคู่กัน

ส่วนที่สอง คือเรื่อง “การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” และ “สิ่งแวดล้อม” ซึ่งมีกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เรื่อง Environmental Kuznets curve ซึ่งอธิบายว่าการเจริญเติบโตจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในสามทาง ได้แก่ หนึ่ง) *ผลจากขนาด* (Scale effect) คือเมื่อเศรษฐกิจโตขึ้นก็จะเกิดผลทางลบคือต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สอง) *ผลจากส่วนประกอบของสาขาการผลิต* (Composition effect) ซึ่งมีทั้งผลดีและผลไม่ดีต่อสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้นๆได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าชนิดใด เช่น หากประเทศที่ด้อยพัฒนาซึ่งได้เปรียบหรือสามารถผลิตสินค้าสกปรกได้ดีกว่าเพื่อส่งออก เมื่อเศรษฐกิจโตขึ้น ก็จะผลิตสินค้าที่สกปรกมากขึ้นซึ่งก็จะทำให้สิ่งแวดล้อมแย่ลง และ สาม) *ผลทางเทคนิค* (Technique effect) ซึ่งเป็นผลทางบวก คือ เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

ส่วนที่สาม คือ “การค้า” และ “สิ่งแวดล้อม” จะมีปัญหาที่เรียกว่า Pollution Haven Hypothesis คือการเปิดเสรีทางการค้าอาจจะมีผลในเรื่องของการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าเพื่อลดต้นทุนการผลิต (Home position effect) มีการแข่งขันกันระหว่างประเทศด้อยพัฒนาในการลดมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ (Race to the bottom) และเกิดปัญหาการรั่วไหลของการคำนวณบัญชีคาร์บอน (Carbon leakage) ด้วย โดยบางประเทศได้พยายามเสนอมาตรการที่เรียกว่าการเก็บภาษีคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (Border Carbon Adjustment) เช่นประเทศสหรัฐอเมริกามีการกล่าวถึงมาตรการนี้ในร่างกำหมายสองฉบับ คือ APA และ ACES โดยมีการเลือกเก็บภาษีจากสินค้าอุตสาหกรรมในกลุ่มที่มีการใช้พลังงานสูง และ/หรือปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูง หรือมีปริมาณการซื้อขายระหว่างประเทศที่มาก ซึ่งก็จะเก็บจากประเทศผู้ผลิตที่สกปรกมาก แต่สหรัฐฯก็ยังเปิดโอกาสให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือประเทศที่ส่งออกน้อยสามารถรอดพ้นจากการถูกเก็บภาษีนี้ได้ จากงานวิจัยของสถาบันธรรมรัฐฯ พบว่ามาตรการดังกล่าวของสหรัฐฯมีผลค่อนข้างน้อย คือสามารถลดก๊าซเรือนกระจกของโลกได้เพียง 0.01% เท่านั้น และอุตสาหกรรมที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบสูงก็คืออุตสาหกรรมเหล็กกล้าและโลหะอื่นๆ

นอกจากนั้น การค้าและสิ่งแวดล้อมยังมีมิติด้านอื่นก็คือ มาตรการภายใต้กติการะหว่างประเทศต่างๆ ได้แก่ สนธิสัญญาทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือมาตรการการจำกัดการค้า เช่น สนธิสัญญาไซเตส ที่ห้ามซื้อขายสัตว์และพืช คุ้มครอง หรือสนธิสัญญามอลทรีออล ซึ่งเป็นเรื่องการร่วมลดก๊าซ CFC ที่อยู่ในตู้เย็นเป็นสนธิสัญญาที่ประสบความสำเร็จมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการสนับสนุนทางการเงินจากประเทศร่ำรวย โดยในช่วงปี ค.ศ. 1991-2005 มีเงินในกองทุนสูงถึง 2.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ และสามารถนำไปช่วยประเทศต่างๆในการช่วยลดสาร CFC ลงได้ ซึ่ง model เหล่านี้น่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้กับการเจรจาเรื่องการลดก๊าซเรือนกระจกเช่นกัน ส่วนมาตรการอีกประเภทคือมาตรการที่ไม่ได้เป็นการ

จำกัดทางการค้า แต่เป็นการให้ความร่วมมือโดยสมัครใจ เช่น UNFCCC และพิธีสารเกียวโต ซึ่งไทยไม่มีพันธกรณีในการลด

อีกกรอบกติการะหว่างประเทศที่จะต้องวิเคราะห์ ก็คือ เรื่อง GATT/WTO ซึ่งเป็นการส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยมีข้อตกลงที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยอนุญาตให้ประเทศสมาชิกสามารถออกมาตรการ หรือกฎ หรือมาตรฐาน เพื่อป้องกันความปลอดภัยและสุขภาพของมนุษย์อยู่ 2 ข้อ ก็คือ TBT (Technical Barrier to Trade) เช่น การกำหนดขนาดของปลาที่มีการซื้อขายได้ หรือการการกำหนดมาตรฐานการปล่อยเสียงของรถยนต์ และ SPS (Sanitary and Phytosanitary measures) ซึ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยในอาหาร แต่ทั้งนี้ มาตรการเหล่านี้จะดำเนินได้ ก็ต่อเมื่อต้องมีข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ที่ชัดเจนเท่านั้น อีกประเด็นที่สำคัญ ก็คือข้อตกลง article ที่ 20 (XX) (The General Exceptions) ที่อนุญาตให้แต่ละประเทศสามารถใช้มาตรการจำกัดทางการค้าได้ตามกรณี ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม คือ ข้อ XX(b) เกี่ยวกับความจำเป็นต่อการปกป้องชีวิต หรือสุขภาพของมนุษย์และสัตว์ หรือพืช ส่วนมาตรา XX(g) เกี่ยวกับความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (Exhaustible resources) ซึ่งก็มีการตีความครอบคลุมไปถึงทรัพยากรที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Renewable resource) ด้วย อย่างไรก็ตามการที่จะขอใช้มาตรการจำกัดทางการค้าโดยอ้างความจำเป็นเหล่านี้ก็จะต้องไม่ใช้ตามอำเภอใจ (non-arbitrary) และไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่สามารถอธิบายได้ (unjustifiable discrimination) หรือในลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศอย่างแอบแฝง(disguised restriction on international trade) ตัวอย่างสำคัญของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็คือ คดีกุ้ง-เต่า ซึ่งทางประเทศสหรัฐอเมริกาออกกฎหมาย The US Endangered Species Act of 1973 เพื่อคุ้มครองเต่าทะเลในน่านน้ำของสหรัฐฯ เนื่องจากมักจะมีเต่าเสียชีวิตโดยติดมาจากการจับกุ้ง และมีการห้ามนำเข้ากุ้งหากมีการจับกุ้งโดยไม่มีเครื่องมือแยกเต่า (Turtle excluder devices: TEDs) เมื่อประเทศไทยฟ้องร้อง คณะผู้พิจารณาอุทธรณ์ได้ตัดสินให้สหรัฐฯแพ้ ซึ่งไม่ได้แพ้เนื่องจากการใช้มาตรการทางสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากมีการใช้แบบไม่เป็นธรรม คือมีการให้ความช่วยเหลือประเทศในแถบคาร์ริเบียนล่วงหน้าเพื่อให้ใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง ทำให้ได้เปรียบเหนือประเทศอื่น อีกคดีหนึ่งก็คือ คดีที่ทาง EU ห้ามนำเข้าสินค้าที่มีส่วนผสมของ Asbestos หรือแร่ใยหิน ซึ่งอาจทำให้เป็นมะเร็งได้ถ้าสูดดมมากๆ โดยอ้าง article XX (b) ผลสรุป WTO ตัดสินให้ EU ชนะ คดีเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าบางครั้ง การที่ประเทศต้องการที่จะออกกฎหมายมาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอาจจะไปขัดกับการค้าได้

อีกประเด็นหนึ่ง คือเรื่องการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental goods and services: EGS) ซึ่งในปฏิญญาโดฮา ได้กล่าวไว้ว่าจะต้องมีการเปิดเสรี หรือลด/ยกเลิกอุปสรรคด้านมาตรการทางด้านภาษีและไม่ใช่ภาษีในสินค้าและบริการสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการขยายตลาด กระตุ้นให้เกิดการแข่งขันให้ราคาลดลง รวมถึงเกิดการพัฒนาคุณภาพและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศด้วย ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นนโยบายที่เป็นแบบ win-win-win คือเกิดผลดีทั้งต่อการค้า สิ่งแวดล้อม และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปด้วยกัน จากงานศึกษาของ World bank

พบว่าหากมีการเปิดเสรีทางการค้าสิ่งแวดล้อม ในกลุ่มเทคโนโลยี 4 กลุ่ม ได้แก่ Clean coal technology, Wind power generation, Solar power generation และ Efficient lighting technology พบว่าหากมีการขจัดเฉพาะด้านภาษีอย่างเดียว จะทำให้การค้าของโลกโตขึ้น 7% และกรณีที่ขจัดทั้งมาตรการภาษีและไม่ใช่ภาษีจะทำให้การค้าของโลกโตขึ้น 14%

ทั้งนี้ในการเสนอวิธีการในการคัดเลือกว่าสินค้าและบริการรายการใดบ้างที่ควรอยู่ในรายการสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางแรก คือ *List approach* หรือการระบุรายการสินค้าสิ่งแวดล้อม โดยจะมีการเจรจาเพื่อจัดทำรายการสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ดำเนินการโดย Committee on Trade and Environment (CTE) และการเจรจาลดภาษี ดำเนินการโดย Negotiating group on Non-Agricultural Market Access; NAMA) ปัจจุบันรายการของสินค้าสิ่งแวดล้อม จะมี 3 รายการ ได้แก่ 1) OECD list มี 164 รายการ โดยเลือกรายการจากอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม 2) APEC list มี 104 รายการ โดยใช้วิธีการเลือกรายการที่สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าเป็นสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งเป้าไปที่การลดภาษี 3) WTO list มี 411 รายการ มี 26 รายการหลัก แต่ใน WTO list พบว่าจำนวนรายการส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสินค้าด้าน Nuclear reactors, boilers, machinery and mechanical appliances ซึ่งส่วนใหญ่ประเทศที่พัฒนาแล้วจะเป็นผู้ได้เปรียบ และเป็นประเด็นหนึ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาอาจจะมีข้อโต้แย้ง สำหรับประเทศไทย จากงานของนิรมลและอลงกรณ์ (2554) ชี้ให้เห็นว่าในช่วงปี พ.ศ. 2542-2552 ไทยมีการขาดดุล หรือนำเข้าสินค้าด้านสิ่งแวดล้อม (ตามรายการสินค้าที่เสนอโดย World bank จำนวน 43 รายการ) มากกว่าการส่งออกอยู่ประมาณ 1,000 ล้านเหรียญสหรัฐ ประเทศไทยเองก็ได้มีการกำหนดรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมเช่นกัน โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้กำหนดคุณสมบัติต่างๆ เช่น จะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดบำบัดของเสียที่ก่อให้เกิดมลภาวะและป้องกันมลพิษ ต้องไม่กระทบต่ออุตสาหกรรมของไทย ฯลฯ แต่รายการในปี พ.ศ. 2551 ยังมีอยู่เพียง 4 รายการเท่านั้น

ปัญหาอื่นๆที่อาจเกิดขึ้นของแนวทาง List Approach เช่น ปัญหาสินค้าที่มีลักษณะ multiple-use เช่น ปั๊มน้ำ ซึ่งอาจใช้เพื่อประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมในการสูบน้ำมาบำบัดน้ำเสีย หรือใช้ในกิจการอย่างอื่นในอุตสาหกรรมด้วยก็ได้ หรือการพิจารณาผลทางสิ่งแวดล้อมที่นอกเหนือไปจากการนำสินค้าไปใช้ (end use) แต่พิจารณาถึงกระบวนการผลิต (process and production methods; PPMs) ที่รักษาสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น กระดาษ ที่ผลิตจากกระบวนการผลิตที่รักษาสิ่งแวดล้อมก็อาจพิจารณาว่าต่างจากกระดาษที่ผลิตจากกระบวนการที่ไม่ได้รักษาสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งนี้ก็จะมีความขัดแย้งกับหลัก WTO ในเรื่องของ like product ได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ยังเจรจาไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นๆ เช่น ระบบ Harmonized system code (HS) ที่ใช้อ้างอิงรายการสินค้าเพื่อกำหนดลดภาษียังมีความละเอียดไม่เพียงพอ การเจรจาผ่าน NAMA ที่ยังไม่ได้รวมกลุ่มสินค้าเกษตรไว้ การเกิดปัญหา lock-in และการที่รายการสินค้าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอที่เป็นทางเลือกในการกำหนดการลดภาษีจากประเทศอินเดีย และอาร์เจนตินา คือ ให้ใช้แนวทาง *Project approach* คือพิจารณาว่าโครงการใดเป็นโครงการเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม แล้วลดภาษีสินค้าที่ใช้ในช่วงเวลาดำเนินโครงการ

แทน เพื่อแก้ปัญหาเรื่องสินค้าที่เป็น multiple use และเป็นการตระหนักถึงหลัก Common and differentiated ที่ประเทศต่าง ๆสามารถเลือกโครงการที่เหมาะสมกับประเทศของตนได้ แต่แนวทางนี้ก็อาจจะมีปัญหาในเรื่องระบบการตรวจสอบได้เช่นกัน

โดยสรุป ที่ผ่านมาประเทศยังพัฒนาโดยให้น้ำหนักไปที่เรื่องการค้ากับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังให้น้ำหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมค่อนข้างน้อย ดังนั้น เพื่อทำให้มีความสมดุล ดร.อนิณ กล่าวถึงข้อเสนอต่าง ๆเพื่อพิจารณา ดังเช่น การกำหนดเป้าหมายให้การค้าระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน, การใช้มาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งมาตรการลงโทษและมาตรการส่งเสริมโดยต้องไม่ขัดต่อข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีตัวอย่างปัญหาความขัดแย้งเช่นกรณีที่ประเทศจีนที่เป็นผู้ส่งออกแผงพลังงานแสงอาทิตย์กว่า 50% ของโลก อุดหนุนการผลิตแผงพลังงานแสงอาทิตย์ในประเทศ ทำให้ราคาลดลงกว่า 40% และทำให้บริษัทผลิตแผงพลังงานแสงอาทิตย์ของสหรัฐฯบางแห่งล้มละลาย จึงมีการฟ้องให้เก็บภาษีตอบโต้การทุ่มตลาดกว่า จากจีนเพื่อปกป้องธุรกิจภายในประเทศของสหรัฐฯ, การใช้ประโยชน์จากข้อตกลงทางการค้าหรือสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้ว เช่น ส่งเสริมการติดฉลากลดคาร์บอน หรือฉลากคาร์บอนฟุตพรินท์เพื่อขยายตลาดไปยังประเทศที่ให้ความสำคัญ, การผลักดันให้มีโครงการ CDM เพิ่มขึ้นและเชื่อมโยงเข้ากับการเปิดเสรี EGS โดยเสนอเป็น project approach, การพัฒนาศักยภาพของสินค้าสิ่งแวดล้อมเพื่อรองรับการเปิดเสรี, การให้เงินสนับสนุนในการส่งเสริมการลงทุนพัฒนาสินค้าสิ่งแวดล้อมโดยอาจใช้เงินจากภาษีสิ่งแวดล้อม หรือนำเข้าสินค้าเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และการส่งเสริมงานสีเขียว (green job) ฯลฯ โดยทั้งนี้ สำหรับข้อกังวลว่า มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้นจะส่งผลกระทบในทางลบต่อความสามารถในการแข่งขันทางการค้าหรือไม่นั้น ดร.อนิณ ได้กล่าวถึงการวิจัยที่พบว่ามาตรการสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้นกลับส่งผลดีต่อการแข่งขันการค้า และทำให้บริษัทต่างแข่งขันกันพัฒนาศักยภาพมากขึ้น และหากส่งผลในทางลบ ก็เป็นคำถามว่าประเทศจะสามารถใช้มาตรการดังเช่น BCA ได้หรือไม่ต่อไป

4. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น *โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์*
หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- *ประเด็นข้อเสนอเรื่องการบริโภคและผลิตอย่างยั่งยืน*

- นอกเหนือจากส่งเสริมสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว ภาครัฐควรมาตรการทางการตลาดควบคู่กันด้วย เช่น ปัญหาขยะทางทะเลที่ทำให้สัตว์น้ำเสียชีวิต ควรมีมาตรการเช่นมาตรการทางภาษี โดยให้บริษัทที่ผลิตขวดน้ำพิมพ์ชื่อไว้เพื่อตามเก็บเงินจากผู้ผลิตได้ มาตรการการคิดราคาถุงพลาสติกเพื่อให้ผู้บริโภคต้องซื้อ หรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ หรือกรณีตัวอย่างจากต่างประเทศที่มีระบบมัดจำซื้อคืนกระป๋องน้ำเพื่อนำไปรีไซเคิล เป็นต้น หรืออาจมีการออกกฎระเบียบที่มีความเข้มงวดมาก เพื่อให้ราคาสามารถสะท้อนต้นทุนแท้จริงด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ทั้งนี้ต้องมีการคำนึงถึงการผลักภาระไปยังผู้บริโภคและความเหลื่อมล้ำด้วย

- ประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ ปัจจุบันกลุ่มคนรวยสุด 20% ของประเทศมีรายได้ทั้งหมด 50% ของประเทศไทย ดังนั้นโดยหลักการคนรวยจึงควรเป็นกลุ่มที่สามารถรับภาระจากต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมากกว่า และลดการบริโภคของตนลงมา ซึ่งมีงานศึกษาของ TDRI ที่บอกว่าคนรวยยังสามารถรับภาระภาษีต่าง ๆที่จะมีการเก็บได้ ในขณะที่กลุ่มคนถ้ามองเรื่องสิทธิในการบริโภคหรือในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกแล้ว ที่คนจนควรจะได้รับสิทธิเหล่านี้มากขึ้นและไม่ต้องรับภาระ แต่หากมีการเก็บภาษีเท่ากัน เช่น การเก็บภาษีคาร์บอนทุกคนลิตรละ 1 บาท หรือการเก็บภาษีจากรถยนต์หรูหรา 2,500 ซีซี กับรถยนต์ที่ไม่หรู 2,500 ซีซีเท่ากัน จะทำให้คนรายได้น้อยต้องรับภาระสูงกว่าเมื่อเทียบกับรายได้ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม ทางเลือกหนึ่งคืออาจใช้มาตรการการจ่ายคืนภาษีในช่วงปลายปี ซึ่งอาจจะช่วยจูงใจให้คนเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้นด้วย

- การที่ราคาสินค้าต้องแพงขึ้น ควรมีการสื่อสารกับผู้บริโภคถึงราคาที่ผู้บริโภคต้องจ่ายอยู่แล้วจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นรายจ่ายด้านสุขภาพ ซึ่งการเสียภาษีสิ่งแวดล้อมก็คือการลดรายจ่ายในอนาคตของผู้บริโภคลง เพียงแต่ในมุมมองของผู้บริโภค มักจะไม่รู้สึกถึงรายจ่ายในระยะยาวมากนัก ซึ่งต้องใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้ประชาชนยอมจ่ายตั้งแต่วันนี้ ดีกว่าเพื่อจะได้ไม่ต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลในอนาคต

- ส่วนทางด้านผู้ผลิต ภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญมากขึ้นและต้องมีแผนที่ชัดเจนกับการเสริมสร้างศักยภาพของผู้ผลิตรายย่อย/กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ เช่นในการทำฉลากคาร์บอนหรือฉลากสีเขียว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระจุกตัวเกินไปของผู้ผลิตรายใหญ่จนไม่เกิดความหลากหลายของผู้เล่น และต้องคำนึงถึงความสามารถในการตรวจสอบในทางปฏิบัติด้วย เช่น กรณีการใช้สารฟรีออน ซึ่งแม้จะมีการห้าม แต่ก็ยังพบในเครื่องปรับอากาศเก่าถึงร้อยละ 80 เป็นต้น

- มีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ระบบตลาดมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ตลาดคาร์บอน ว่าอาจมีส่วนในการผลักภาระไปยังผู้บริโภคน้อยกว่าเครื่องมืออื่นๆ เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อมได้ และอาจขยายของเขตไปในเรื่องอื่นๆได้ เช่น สิทธิการขายคาร์บอนจากในดินหรือต้นไม้ สิทธิในที่ดินหรือน้ำ ฯลฯ แต่ก็ไม่ได้ความว่าตลาดและภาษีเป็นมาตรการที่ต้องเลือกแต่อาจต้องใช้ควบคู่กันเป็น package ด้วย เช่น การใช้ภาษีน้ำมันหรือภาษีไฟฟ้าควบคู่กับตลาดคาร์บอน ซึ่งควรมีการใช้กระบวนการสื่อสารทำความเข้าใจกับทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคด้วยว่าเงินภาษีจะถูกนำไปใช้อย่างไร ผู้ประกอบการจึงจะมีความยินดีจ่าย หรือมีกลไกให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์ เช่น คูปองส่วนลดภาษี พร้อมกันไปด้วย

- ผลการดำเนินงานจากมาตรการเชิงสมัครใจส่วนใหญ่ที่ใช้ในประเทศไทย เช่น การประหยัดไฟที่เกิดจากการใช้หลอด LED หรือหลอดตะเกียบ ฯลฯ หากมีการเก็บข้อมูลและนำเสนอเป็นเชิงปริมาณเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลในจังหวัดต่าง ๆ หรือระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท ก็จะเป็นประโยชน์มากต่อการกำหนดนโยบายในแต่ละพื้นที่ แต่ก็มีความยากในการเก็บข้อมูล ซึ่งอาจทำได้ในระดับท้องถิ่น แต่ยากในระดับประเทศ การเรียกร้องให้หน่วยงาน เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งส่งเสริมเรื่องประสิทธิภาพในการใช้พลังงานรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกชนก็อาจมีข้อจำกัดทางงบประมาณหรือทางเทคนิค เช่น ข้อมูลที่เป็นความลับทางการค้า เป็นต้น

- การทำตัวชี้วัดประเทศอย่าง GDP ให้สามารถสะท้อนราคาต้นทุนจริงด้านสิ่งแวดล้อมได้ก็เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งขณะนี้ทางสภาพัฒน์ฯกำลังทำการศึกษาเรื่องของ Green GDP อยู่ แต่ทั้งนี้ควรมีข้อควรใส่ใจบางอย่าง เช่น หากรวมเรื่องรายจ่ายในการป้องกันน้ำท่วมเข้าไปในต้นทุนด้านการจัดการน้ำก็อาจทำให้ GDP ของไทยโตขึ้นอย่างมาก หรือการแยกแยะความแตกต่างระหว่างแนวคิดเรื่อง Green economy และ Green growth ออกจากกัน เพราะเรื่องการเติบโตอาจไม่ได้นำไปสู่การที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเสมอไป

- ทั้งนี้ ทุกนโยบายที่มีการพูดคุยกันเป็นสิ่งดีและส่วนใหญ่มีความเข้าใจตรงกันในวงวิชาการ แต่ยังมีความเป็นไปได้หรือการยอมรับทางการเมืองที่น้อย เช่น กรณีกฎหมายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมที่ขับเคลื่อนมานาน แต่ก็ยังไม่สำเร็จ เนื่องจากนโยบายรัฐบาลในขณะนี้เน้นเรื่องประชานิยมอย่างมาก แต่ก็ยังหาจุดเชื่อมได้ หากประชานิยมของรัฐบาลเน้นกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยจริง เพราะผลจากเศรษฐกิจสีเขียวอาจเกิด spillover effect ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำได้ แต่ถ้าประชานิยมของรัฐบาลเน้นที่คนรวยด้วย การแก้ปัญหาก็จะยากไปอีก ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการมีวิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้นำ และต้องมีการผลักดันอย่างต่อเนื่องในรูปของการจัดทำชุดข้อเสนอทางนโยบาย (Policy paper) ที่ชัดเจน

- *ประเด็นเรื่องการค้าและเศรษฐกิจสีเขียว*

- ที่ประชุมมีการพูดคุยถึงว่าความจำเป็นว่าประเทศไทยควรต้องนำมาตรการทางการค้าที่มิใช่ภาษี (NTM) มาใช้บ้าง เช่น การกำหนดมาตรฐานสินค้านำเข้าว่าสินค้าใดจะต้องผ่านเกณฑ์หรือต้องเสียภาษีอย่างไรบ้างเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศ ซึ่งหากมองโดยยึดประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นตัวตั้ง เราก็ควรยอมรับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่นๆด้วย เช่น การเก็บภาษีคาร์บอนของสายการบินโดยสหภาพยุโรป ซึ่งหากมาตรการมีความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ ก็ควรที่จะจ่าย แต่ปัญหาของมาตรการขณะนี้ คือกระบวนการยังไม่มีความเป็นธรรม เพราะเป็นการออกโดยไม่คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ไม่มีการแบ่งอัตราตามระดับการพัฒนาของประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นความต่างระหว่างหลักความเท่าเทียม (equity) และความเป็นธรรม (fairness) ซึ่งต้องพิจารณาด้วย แต่ถ้ามองในมุมมองของบริษัทหรือผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อน ก็ต้องถือว่าผู้ซื้อตั๋วเครื่องบินมีรายได้ และควรจ่ายด้วย แต่หากมีการเก็บจากกิจกรรมที่คนจนได้รับผลกระทบก็ไม่ควรมีการเก็บ

- *ประเด็นเรื่องการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม*

- ที่ประชุมมีการหารือเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการจัดทำรายการสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมของไทยว่าควรมีจุดยืนที่เข้มงวดหรือยืดหยุ่นเพียงใด จึงจะทำให้การค้าและสิ่งแวดล้อมสามารถไปด้วยกันได้ หลักเกณฑ์หนึ่งที่มีการเสนอคือ การเลือกสินค้าที่ประเทศไทยมีตัวเลขการส่งออกสูงมาวางเป็นตะแกรงแรก ส่วนตะแกรงต่อไปอาจใช้เกณฑ์ที่เป็น Project based ซึ่งอาจไม่ได้นำไปใช้ต่อในการเจรจาก็ได้ แต่สามารถใช้กับการดำเนินงานในประเทศ เช่นตาม

โครงการ CDM ได้ เป็นต้น หรืออาจมีการพิจารณาว่าหากนิยามว่าสินค้าที่ได้รับฉลากเขียวหรือฉลากคาร์บอน ถือเป็นสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมทั้งหมด จะเป็นไปได้หรือไม่ ส่วนประเด็นสินค้าที่มีลักษณะเป็น multiple use อาจไม่มีปัญหา เพราะการเปิดเสรีจะทำให้ราคาในตลาดถูกลง และจะเป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อมด้วย หรือถ้าหากมีการนำสินค้านั้นไปใช้ในกิจกรรมที่เราไม่ส่งเสริมก็อาจเรียกเก็บเงินเป็นรายกรณีได้ เป็นต้น

- สินค้ากลุ่มเกษตร เช่น organic product ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาน่าจะมีความได้เปรียบในการผลิต ยังไม่ถูกนำมาพิจารณาเป็นสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมในการเจรจาของ NAMA ส่วนหนึ่งเนื่องจากตัวแทนของประเทศกำลังพัฒนาที่เสนอรายชื่อสินค้า คือ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และการ์ตา ไม่มีประเทศใดทำการเสนอสินค้าเกษตรเลย ใน CTE มีการเสนอ organic product เพิ่มเติมโดยประเทศเปรู แต่ยังเป็นในเชิงแนวคิด ยังไม่ได้ลงรายละเอียดในรายสินค้า ทั้งนี้ประเทศไทยควรผลักดันให้มีการพิจารณาต่อ เนื่องจากเกษตรกรน่าจะได้รับผลประโยชน์จากการเปิดเสรี โดยอาจมีการเปิดประเด็นและหาแนวร่วมเพื่อล็อบบี้ต่อไป

- ควรมีการมองภาพในอนาคตของตลาดสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม และคาดการณ์ปัจจัยกระทบภายใต้บริบทต่างๆ เช่น การที่ประเทศไทยต้องเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในระยะเวลาที่ใกล้มากและอาจต้องยกเว้นภาษีในสินค้าต่างๆมากพอสมควร หรือการชะลอตัวทางเศรษฐกิจในภูมิภาค EU ซึ่งเป็นตลาดสีเขียวหลัก เป็นต้น เพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆในการเจรจาและในการดำเนินงานได้ เช่นเรื่อง พิกัดศุลกากร เป็นต้น

- มีข้อมูลเพิ่มเติมจากกรมเจรจาระหว่างประเทศ เกี่ยวกับคำว่า APEC list ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันทั่วไป แต่ในความเป็นจริงรายการนี้ ไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก APEC ทั้ง 21 ประเทศ แต่เป็นข้อเสนอของบางประเทศเท่านั้น

- *ประเด็นการปฏิรูปกติกาด้านการค้าระหว่างประเทศ*

- มีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวทางการปรับกติกาภายใต้ WTO ให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มากกว่าการยึดหลักการค้าเสรีที่มีอิทธิพลเหนือกว่ามาตรการด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆดังที่เป็นอยู่ จนไม่มีผู้ใดกล้าออกมาตรการสิ่งแวดล้อมเพราะลังเลที่จะขัดกับการค้าเสรี ข้อเสนอบางส่วนเช่น การเพิ่มเติม Article XX(b) และ (g) ที่อาจต้องมีการระบุเงื่อนไขที่ละเอียดขึ้นเพื่อป้องกันข้อพิพาท เช่น ประเด็นเรื่อง Like product, Scientific approve, Local content ฯลฯ เช่นควรมีการจำแนกสินค้าชนิดเดียวกัน แต่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมต่างกันออกจากกันหรือไม่ ซึ่งจำเป็นต้องมีการตั้ง Panel มาหารือและตีความร่วมกัน

- มีข้อถกเถียงถึงทางเลือกว่าควรมีการย้าย CTE ไปตั้งเป็นหน่วยงานภายใต้องค์กรใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ UN ซึ่งอาจเกิดจากการรวมหรือยกระดับองค์กรอย่าง ECOSOC หรือ UNEP ที่จะเกิดขึ้นหลัง Rio+20 หรือไม่ เพราะปัจจุบันงานของ CTE ไม่ค่อยมีความก้าวหน้าเนื่องจากกรอบของ WTO มีการมีวัตถุทางเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การแยก CTE ออกมาพร้อมตั้งให้มี

Dispute settlement ขึ้น จึงอาจทำให้เกิดความสมดุลระหว่างประเด็นสิ่งแวดล้อมกับประเด็นทางเศรษฐกิจเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น และเป็นการเปิดพื้นที่ให้มีการบูรณาการระหว่างเสาหลักต่างๆอย่างแท้จริงด้วย แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดต่างๆเช่น ขณะนี้ แนวโน้มประเทศที่สนับสนุนการตั้งองค์กรใหม่ของ UNEP มีจำนวนลดลง การตั้งโครงสร้างใหม่อาจมี transaction cost ที่สูงขึ้น และอาจไม่มีกลไกที่ทำให้ CTE สามารถ overrule กฎระเบียบทางการค้าได้ นอกจากนั้น การประชุมภายใต้ Rio+20 มีการเน้น Green economy ที่ไม่เป็นการกีดกันทางการค้า แต่ CTE มีการใช้มาตรการเพื่อกีดกันทางการค้า ซึ่งอาจขัดกันได้และต้องพิจารณาให้ดี

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4 :
“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”
วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล ชั้น 3 โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

13.00 - 13.30 น. **ลงทะเบียน**

13.30 - 13.40 น. **กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์**

โดย *คุณสุปราณี จงดีไพศาล*
ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

13.40 – 15.00 น. **แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และ**
(คนละ 40 นาที) **โลกร้อน**

- “เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ”
  โดย *รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ*
  คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- “การค้าและสิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว”
  โดย *อ.ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์*
  คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

15.00 – 16.30 น. **อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น**

โดย *ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์* หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ประมวลภาพการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4 :
“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

ภาคผนวก 1.7
เอกสารสรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการหารือเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20

วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9.00 – 14.00 น.
ณ ห้องศุภมิตร ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส หลานหลวง

สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการหารือเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20
วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9.00 – 14.00 น.
ณ ห้องศุภมิตร ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส หลานหลวง

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย	ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
2.คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
3.ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. นายประเสริฐ ศิรินภาพร	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. นส.ธัญชนิต ตันฑ์ศรีสุโรจน์	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. นางณัฏฐนิช อัศวภูษิตกุล	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. นางกตัญชลี ธรรมกุล	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์	ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
9. คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา(FOCUS)
10.ดร.สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์	เลขาธิการมูลนิธิโลกสีเขียว
11. คุณจิตติมา บ้านสร้าง	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม/สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
12. นางศรีสุดา จารยะพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุสัญญาและพันธกรณีความร่วมมือต่างประเทศ สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ
13. นส.ชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
14.คุณพันธ์สิริ วินิจจะกุล	ผู้อำนวยการ WWF ประเทศไทย
15.คุณศุภฤกษ์ จันทร์ประสาท	ผู้ประสานงานนโยบาย WWF ประเทศไทย
16.ผศ.ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	ผู้อำนวยการศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาฯ
17. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
18. รศ.ดร.ชยันต์ ตันติวัสดาการ	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์

19. ดร.ชโลทร แก่นสันติสุขมงคล	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
20. ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
21.นส.กัลญานี หุตะจิตต์	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
22. นางชุลีพร บุณยมาลิก	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
23.นส.ปรียาพร พรหมพันธุ์	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
24.ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
25. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
26.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
27. นส.นิสา แก้วแกมทอง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
28.นายนนท์ นุชหมอน	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
29.นส.อุษา บุญญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
30.นส.สกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากการประชุม

คณะนักวิจัยโดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ ได้นำเสนอประเด็นถกเถียงสำคัญที่พบจากร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (Zero Draft) ในชื่อ The Future We Want เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนในแต่ละประเด็นดังนี้

1. การอ้างอิง Rio Principles (โดยเฉพาะ CBDR) และหลักการ/เอกสารสำคัญอื่น ๆที่เกี่ยวข้อง

- ประเทศกำลังพัฒนา (G77) ต้องการให้ยึดถือ (Reaffirming) หลักการของ Rio Principe 1992 (มี 27 ข้อ) ซึ่งเป็นกรอบการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหัวข้อที่ต้องการให้เน้นย้ำเป็นการเฉพาะ ได้แก่ หลักการ Right to Development (Principle 3) และหลักการ CBDR (Principle 7) โดยพยายามสนับสนุนให้มีการกล่าวถึงอย่างเด่นชัดในหลายๆที่ของเอกสาร โดยกลุ่ม G77 ให้เหตุผลว่าตราบใดที่มีการเอ่ยถึงความรับผิดชอบในด้านต่างๆ ก็ควร refer ถึงหลัก CBDR ด้วย โดยใส่คำว่า “in line” เข้าไปด้วย เพราะความรับผิดชอบของแต่ละประเทศจะต้องไม่เท่ากัน ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วมีความเห็นที่ต่างไป คือ เสนอว่าควรจะกล่าวให้มีการ Reaffirm Rio principles ทุกข้ออย่างเท่าเทียมกันในตอนต้นของเอกสารเลย ดังเช่นใน para 2 section 2 ใน renewing political commitment ใน co-chairs text ไม่ใช่กล่าวถึง principle ข้อใดข้อหนึ่งอย่าง CBDR โดยเฉพาะ ซึ่งอาจจะทำให้ text มีความยาวจนเกินไป นอกจากนั้น บางประเทศยังให้เหตุผลโต้แย้งว่า CBDR ปรากฏอยู่ในเฉพาะ UNFCCC เท่านั้น ไม่ได้อยู่ใน Rio Convention อีก 2 ฉบับ คือ CBD และ CCD ด้วย

- ที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนถึงประโยชน์ของการกล่าวถึงหลัก CBDR กำกับไว้ ว่าเป็นการเชื่อมโยงกับ “มิติความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม” และ “ความเป็นธรรมด้านการพัฒนา” ด้วย เช่นในเรื่อง Climate change ที่ผ่านมา แต่ละประเทศมีการใช้ประโยชน์จากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและทำลายชั้นบรรยากาศซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมของโลกในระดับที่แตกต่างกัน จึงควรมีความจำเป็นที่จะเอาหลักการเรื่องของความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อมมากำกับ (หรือเป็น Offensive mechanism) เพื่อให้ประเทศที่ได้ผลประโยชน์มาก ต้องแสดงความรับผิดชอบมาก หรือให้การสนับสนุนต่างๆมากขึ้นด้วย จึงจะทำให้กระบวนการพัฒนานำไปสู่ความยั่งยืนได้
- อย่างไรก็ดี ข้อกังวลบางประการก็คือ หลัก CBDR อาจสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่ม G77 ในการป้องกันตัว (Defensive mechanism) หากต้องมีการดำเนินการด้าน Green Economy ได้ เช่นหากมีการทำ Roadmap ร่วมกันของโลก ก็จะมีการเรียกร้องว่าการดำเนินการของประเทศพัฒนาแล้วก็ควรต่างจากประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตว่าอาจมีการใช้หลักการ CBDR นี้ไปต่อรองในประเด็นเจรจาเรื่องอื่นๆได้
- ประเด็นสำคัญหนึ่งที่ประเทศกลุ่ม G77 ใช้เป็น Defensive mechanism ก็คือ การคัดค้านหลักการ access to information access to justice และ access to public participation (Principle 10) ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วกลับให้การสนับสนุน ทั้งนี้เนื่องจากประเทศ G77 บางประเทศกังวลถึงสร้อยของข้อความที่เขียนอยู่ใน text ฉบับแรกๆ ซึ่งระบุว่าวัตถุประสงค์ของการ reaffirm Principle 10 คือเพื่อ “seek to environmental justice” ซึ่งถ้ามีการตีความข้อความนี้ในระดับการดำเนินงานภายในประเทศอาจจะไม่มีปัญหาอะไร และประเทศไทยก็สนับสนุน เพราะประเทศไทยก็มีกฎหมายที่มีการรองรับมากกว่าประเทศอื่นๆ แต่ถ้ามีการตีความในระดับระหว่างประเทศอาจมีปัญหาที่บางประเทศอาจเรียกร้องให้ประเทศหนึ่งเปิดเผยข้อมูลบางอย่างโดยใช้ข้ออ้างเรื่องความยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งหากมีการฟ้องร้องกันเกิดขึ้น ก็มีโอกาสสูงที่ประเทศ G77 จะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ
- ขณะนี้ แม้แต่ในกลุ่มประเทศ G77 เอง ก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน และก็มีความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่อง Environmental justice ที่ต่างกันด้วย ข้อเสนอของที่ประชุมก็คือ ประเทศไทยจึงควรพยายามทำความเข้าใจหลักเรื่องความยุติธรรมในมุมมองของเราก่อนว่าจะครอบคลุมเพียงใด เช่น มีการการมองความรับผิดชอบที่ย้อนไปในอดีตด้วยหรือไม่ และหลัก CBDR ที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมนั้นได้ควรครอบคลุมเรื่องใดบ้าง แล้วจึงค่อยถกเถียงว่าหลัก CBDR ที่ปรากฏในแต่ละจุดของร่างเอกสารขณะนี้ มีนัยยะของการเป็น offensive หรือ defensive mechanism อย่างไร และจำเป็นมากน้อยเพียงใด
- อีกกลยุทธ์หนึ่งซึ่งอาจเสนอได้ก็คือ อาจมีการปรับบางข้อความที่เกี่ยวข้องให้สามารถสะท้อนหลัก CBDR ออกมาผ่านเนื้อหาได้ แม้จะไม่การเขียนหลัก CBDR กำกับไว้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการกล่าวถึงเป้าหมายของการดำเนินการเรื่อง Green Economy อาจกำหนดให้ประเทศที่พัฒนาแล้วต้องดำเนินการตามเป้าหมายในระยะเวลาที่สั้นกว่า ส่วนประเทศกำลังพัฒนาสามารถดำเนินการในระยะเวลาที่ช้ากว่าได้ เป็นต้น

2. ประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว

- การที่ปัจจุบัน ตัวร่างเอกสารได้เปิดช่องว่างให้แต่ละประเทศกำหนดขอบเขตการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของตนเอง ทำให้แต่ละประเทศมีความเข้าใจและท่าทีต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่ยังต่างกันอยู่มาก มีการแบ่งขั้วระหว่างประเทศที่ต้องการสนับสนุน (เช่น กลุ่ม EU) ประเทศที่คัดค้าน และประเทศที่มีท่าทีก้ำกึ่ง (สนับสนุนภายใต้เงื่อนไขต่างๆ) ซึ่งในกลุ่ม G77 ด้วยกันก็ยังมีความเข้าใจและจุดยืนที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่คำถามในสองประเด็นคือ

1) การเจรจาด้านเศรษฐกิจสีเขียวในลักษณะนี้จะนำไปสู่การแก้ปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนของโลกได้หรือไม่

- หากพิจารณาแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในระดับกระบวนทัศน์ (Paradigm) จะพบว่าปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนต่างๆในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตด้านพลังงานและอาหาร ฯลฯ นั้นเป็นผลพวงมาจากการพัฒนากระแสหลักภายใต้กระบวนทัศน์แบบเศรษฐกิจเสรีนิยม ซึ่งเติบโตขึ้นตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1995 หลังการเติบโตของ WTO และเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมในเวที Rio ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

- บรรยากาศการเจรจาในปี ค.ศ.2012 แตกต่างไปจากในปี ค.ศ.1992 มาก คือขาดบรรยากาศในการร่วมมือและสร้างสรรค์ประเด็นใหม่ๆเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง การเจรจาในขณะนี้ ยังมีการพูดถึงเศรษฐกิจสีเขียวในระดับของ Model หรือ Tool ทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น โดยที่ยังเน้นรักษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และก็ยังไม่มีการกำหนดนิยามที่ชัดเจน คือในเอกสารก็เน้นกำหนดเพียงว่าเศรษฐกิจสีเขียว “ไม่ควร” มีลักษณะอย่างไรเท่านั้น (เช่น ไม่ควรถูกนำมาใช้เป็น Trade protectionism หรือเป็นเงื่อนไขของการเปิดสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม หรือเป็นเงื่อนไขในการขอเงินกู้หรือความช่วยเหลือระหว่างประเทศ) เพื่อป้องกันไม่ให้เศรษฐกิจสีเขียวกลายเป็นเครื่องมือในการจำกัดสิทธิในการพัฒนาของแต่ละประเทศ โดยขาดการมองว่าหลักการร่วมหรือที่ควรจะเป็นของเศรษฐกิจสีเขียวคืออะไร รวมทั้งยังเป็นการยอมรับกระบวนทัศน์ของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีแบบเดิม โดยเติมวาทกรรม “สีเขียว” ลงไปเท่านั้น หรือเป็นการมองเศรษฐกิจสีเขียวในแง่ลบ คือเป็นความพยายามสร้างระเบียบโลกใหม่ ของประเทศมหาอำนาจเท่านั้น

- ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนว่าการเจรจา Rio+20 จึงอาจจำเป็นต้องพิจารณาถึงเศรษฐกิจสีเขียวในฐานะที่เป็น “New Paradigm for Development” ซึ่งเป็นคำที่ผู้แทนไทยโดยท่านทูตที่ประจำอยู่ที่นิวยอร์กใช้นำเสนอในการประชุมครั้งแรก ซึ่งกระบวนทัศน์ใหม่อาจเป็นไปได้ในสองลักษณะ คือ

หนึ่ง) การเสนอการเปลี่ยนมุมมองว่าระบบเศรษฐกิจควรอยู่ภายใต้ หรือเป็น subset ของระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิดของกลุ่ม Deep Ecology แทนที่จะมองว่าเป็นสามเสาที่มีความสำคัญเท่ากันดังที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งจะถือว่ากิจกรรมของมนุษย์ทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้กฎใหญ่ก็คือกฎของธรรมชาติหรือระบบนิเวศ ซึ่งในกลุ่มแนวคิดนี้จะปฏิเสธการตีประเมินมูลค่าทาง

เศรษฐกิจของระบบนิเวศเพื่อนำไปใช้เป็นสินค้าในระบบตลาด (Financialization/Commodification) ซึ่งจะเท่ากับเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบตลาดเสรีมากขึ้น ซึ่งหากเกิดปัญหาวิกฤตในระบบตลาดขึ้น ก็อาจทำให้เกิดวิกฤตกระทบมาถึงระบบนิเวศได้ง่ายขึ้นด้วย เศรษฐกิจสีเขียวจึงควรจะสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในเจตนารมณ์ของมนุษยชาติที่จะมีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติในระดับที่มากกว่านี้

สอง) การเน้นมิติในเรื่องของการพัฒนาจิตใจในการพัฒนา ตามแนวทางพุทธหรือภูมิปัญญาตะวันออก (Oriental wisdom) เนื่องจากปัญหาทุกวันนี้เกิดจากการบริโภคที่เกินพอดี และไม่หยุดแสวงหา ซึ่งจะทำให้เกิดช่องว่างในสังคมมากขึ้นเรื่อยๆและทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในระดับที่เกินขีดการรองรับได้ของโลก จึงควรมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาใหม่ โดยใช้ความสุขของคนเป็นศูนย์กลาง มากกว่าเป้าหมายทางเศรษฐกิจ เช่น แนวทางการพัฒนาโดยใช้ GNH เป็นตัวชี้วัดของประเทศภูฐาน หรือการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการพัฒนาคนไปด้วยให้คนมีสติในการตัดสินใจมากขึ้น เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมาแนวคิดนี้ก็ได้รับการยอมรับจาก UN บ้างแล้ว เช่น การกล่าวเชิดชูแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรายงาน UN Human Development Report เป็นต้น

- ข้อจำกัดของการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) ก็คือแต่ละประเทศก็ยังมีมุมมองที่ไม่ตรงกันที่จะเห็นชอบต่อกระบวนทัศน์ร่วมดังกล่าวนี้ และผู้เจรจาซึ่งเป็นตัวแทนของภาครัฐก็ยังมีจุดยืนในการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก มากกว่าการมองถึงประโยชน์ร่วมกันของโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย นอกจากนั้นในบริบทของการเจรจา การจะเสนอประเด็นใหม่ๆในขณะนี้ จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลรวมทั้งผ่านความเห็นร่วมจากกลุ่ม G77 ก่อน และบางประเด็นยังอาจไปขัดกับกรอบการเจรจาระหว่างประเทศทางด้านการค้าด้วย อีกทั้งบรรยากาศการประชุมขณะนี้อยู่ในระยะที่ถกเถียงกันยืดเยื้อและที่ประชุมพยายามจะตัดประเด็นต่างๆออกไปให้มากที่สุด การหามติร่วมกันของโลกในเรื่องนี้จึงยากมาก และมีพื้นที่ในการนำเสนอที่จำกัด
- กลยุทธ์ที่เป็นไปได้ ในการจะผลักดันแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่นี้ เช่น 1) การนำเสนอผ่าน Statement ในห้องประชุมใหญ่ หรือการเจรจากับ G77 เพื่อให้เกิดกระแสการพูดถึงอย่างไม่เป็นทางการ และ 2) การหาแนวร่วมประเทศที่มีความสนใจลักษณะเดียวกันในกลุ่มเล็กๆก่อน เช่นในกลุ่ม ASEAN ในรูปแบบของ Compendium commitment/ Voluntary commitment แล้วร่วมกันปฏิบัติให้ได้จริงเพื่อสามารถจุดเป็นประเด็นใหม่ ซึ่งก็มีโอกาสที่ประเทศอื่นๆจะหันมาสนใจ หากประเด็นนั้นสามารถสร้างแรงบันดาลใจได้มากพอ ซึ่งแม้ท้ายสุดจะไม่สามารถผลักดันสำเร็จในเวที Rio+20 นี้ แต่ก็สามารถขับเคลื่อนได้ต่อในเวทีอื่นๆระดับโลก หรือระดับภูมิภาคได้ต่อไป อย่างไรก็ดี จำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจกับทางรัฐบาลและผู้แทนเจรจาของประเทศไทยก่อน โดยอาจมีการโยงประเด็นเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายในการให้การสนับสนุนอยู่แล้วด้วย
- ทั้งหมดนี้ ควรใช้แนวทางการอธิบายกระบวนทัศน์ใหม่ด้วยหลักการหรือตัวชี้วัดบางอย่างซึ่งทุกฝ่ายเข้าใจร่วมกัน เช่น เป็นระบบเศรษฐกิจที่มุ่งแก้ปัญหาความยากจน ลดความ

เหลื่อมล้ำ ผ่านมาตรการที่เน้นการกระจายความมั่งคั่ง บนฐานการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือการใช้พลังงานหมุนเวียน หรือโยงกับแนวคิดของเศรษฐกิจสีเขียวเรื่องการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคอย่างยั่งยืนได้ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นภาพในการปฏิบัติมากกว่าการกล่าวถึงในระดับปรัชญา และจะสามารถเป็นกรอบให้แต่ละประเทศนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ หรือเครื่องมือในการพัฒนาของตนเองได้

2) ประเทศไทยจะทำความเข้าใจเศรษฐกิจสีเขียวอย่างไร

ประเด็นของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวจำเป็นต้องมีการแยกแยะใน 2 ระดับ คือ

หนึ่ง) การนำกรอบด้านการพัฒนาจากการประชุม Rio+20 มาปรับใช้ หรือกำกับทิศทางของนโยบายภายในประเทศ

- ขณะนี้ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่จะทำให้เกิดเอกฉันท์ในการประชุม หลายประเทศต้องการให้ตัดข้อความที่ตนเองคาดว่าจะได้รับผลกระทบออก เช่น ประเทศจีนต้องการหลีกเลี่ยงประเด็นเรื่องการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ประเทศที่พัฒนาแล้วก็คัดค้านประเด็นเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่ หรือประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นด้านสาธารณสุขที่ประเทศไทยเสนอเนื่องจากมีงบประมาณไม่เพียงพอ ฯลฯ สิ่งที่น่าจะคาดหวังได้บางส่วนจากการประชุมขณะนี้ เช่น การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่น่าจะมีผลต่อการดำเนินงานของไทยชัดเจน

- มีข้อเสนอจากที่ประชุม ให้ควรมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานเศรษฐกิจสีเขียวในระดับภูมิภาคด้วย เช่นการหยิบประเด็นเรื่องการจัดการน้ำหรือพลังงานน้ำในลุ่มน้ำโขง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

สอง) การดำเนินงานด้วยตนเองภายในประเทศ

- ในบริบทของประเทศไทย มี Policy space ต่างๆอีกมาก ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการดำเนินการหลายส่วนที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนไปบ้างแล้ว เช่น ในแผนพัฒนาฯฉบับที่ 10 และ 11 ที่กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจพอเพียง การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ฯลฯ เช่นกัน ซึ่งเมื่อรัฐบาลได้รับรองแผนดังกล่าว ก็เท่ากับว่ารัฐบาลแสดงเจตจำนงในการปฏิบัติตามเศรษฐกิจสีเขียวไปบ้างแล้ว มีการจัดทำแผนด้านการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน มีการศึกษาเพื่อจัดทำตัวชี้วัดด้านการอยู่เย็นเป็นสุขโดยสภาพัฒน์ฯ ซึ่งต้องพิจารณาต่อว่าตัวชี้วัดเหล่านี้สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่เสนอกันในระดับโลกหรือไม่

- ควรมีการขับเคลื่อนเรื่อง Paradigm shift ภายในประเทศให้มีความเข้มแข็งก่อนที่จะชักชวนให้ประเทศอื่นเห็นความสำคัญด้วย ผ่าน Model การพัฒนาของประเทศไทย เช่น เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานหลายด้านที่ประเทศไทยก็ยังล้าหลังอยู่ด้วย เช่น การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม การเก็บภาษีมรดก/ภาษีที่ดิน การใช้เครื่องมือ Payment for Ecosystem Service (PES) ฯลฯ

- ขณะนี้ ประเทศ G77 บางประเทศได้คัดค้านแนวคิดในการคิดรวมต้นทุนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจด้วย เพราะเกรงจะก่อให้เกิดปัญหา Commodification หรือ Financialisation ในทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งขัดแย้งกับแนวทางที่ประเทศไทยก็สนับสนุนให้มีการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เช่น Payment for Ecosystem Service (PES) หรือการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic valuation) ด้วย ซึ่งประเทศไทยก็ควรคำนึงถึงทั้งประโยชน์และความเสี่ยงจากการนำเครื่องมือเหล่านี้มาใช้ด้วย เช่น ประโยชน์ของการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมก็คือการทำให้ตัวเลขต้นทุนของทรัพยากรธรรมชาติปรากฏชัดเจนขึ้น แต่ก็มีข้อจำกัดในการวัดมูลค่าของทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีความซับซ้อนอยู่มาก ทำให้ค่าที่ประเมินอาจต่ำเกินจริง การใช้แนวทาง Willingness to Pay ซึ่งมูลค่าของทรัพยากรจะขึ้นกับการให้คุณค่าจากมนุษย์เท่านั้น หรือความเสี่ยงจากการนำตัวเลขจากการวัดมูลค่าไปใช้ในการฟ้องร้องชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ป่า ในขณะที่ไม่มีการประเมินมูลค่าเหล่านี้กับนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งต้องพิจารณาให้ดีว่าท้ายสุดจะนำไปสู่เป้าหมายเศรษฐกิจสีเขียวจริงๆหรือไม่

3. การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน (Sustainable Consumption and Production: SCP)

- ประเด็นเรื่อง SCP ถูกกล่าวถึงมาตั้งแต่การประชุม Rio ครั้งแรก โดยมุ่งขจัดรูปแบบการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน แต่ที่ผ่านมาวิถีการบริโภคดังกล่าวยังไม่หมดไป และมีรูปแบบที่ซับซ้อนด้วย ยกตัวอย่างเช่น การที่ประเทศพัฒนาแล้วย้ายฐานการผลิตมายังประเทศกำลังพัฒนาแล้วอ้างว่าประเทศของตนมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลง หรือที่เรียกว่าปัญหา Off-shoring greenhouse gas ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากขึ้นแทน โดยประเทศที่พัฒนาแล้วก็ไม่เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคแต่อย่างใด ทั้งที่ประเทศที่พัฒนาแล้วควรจะรับผิดชอบต่อต้นทุนที่เกิดขึ้นด้วยในฐานะที่ได้บริโภคในระดับที่เกินความจำเป็น หรือกรณีปัญหาที่เกิดจากการนำมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเช่น ระบบ ISO14000 มาใช้ ทำให้โรงงานพยายามปรับระบบการจัดการภายในให้สะอาดมากขึ้น แต่ก็อาจส่งผลให้เกิดการถ่ายโอนขั้นตอนการผลิตที่สกปรกไปให้ชุมชนรับผิดชอบแทนได้ เช่น อุตสาหกรรมซีฟู้ดที่ตัดตอนขั้นตอนการแกะล้างไปให้ชุมชนรอบข้างแทน เป็นต้น แนวคิดเรื่อง SCP จึงควรเป็นสิ่งที่ประเทศไทยให้การสนับสนุน

- แนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวที่สำคัญก็คือ การสนับสนุนแนวทางการผลิตแบบ Cradle-to-cradle ซึ่งต้องใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ตลอดวงจรการผลิต หรือ Life-cycle assessment (LCA) เพื่อทำให้ทราบข้อมูลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของสินค้าหนึ่งตลอดกระบวนการผลิตได้ครบถ้วนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ข้อควรระวังก็คือ กรณีที่ไม่มีข้อมูล จะต้องมีการนำ emission factor จากต่างประเทศมาใช้ ซึ่งอาจทำให้ประเทศเสียเปรียบได้ รวมถึงการยอมรับมาตรฐานบางอย่างของต่างประเทศ เช่น LEED ในด้านอาคารสีเขียว ซึ่งทำให้ไทยต้องนำเข้ากระจกจากต่างชาติทั้งที่ไม่เหมาะกับสภาพของประเทศไทย หรือต้องเสียต้นทุนมากขึ้นจากการยอมรับหรือจากผู้ตรวจสอบเพื่อให้ได้มาตรฐานดังกล่าว เป็นต้น ซึ่งต้องมีความพยายามพัฒนาเครื่องมือบางอย่างในประเทศควบคู่ไปด้วย และขอรับการสนับสนุนทางความรู้หรือการเงินจากประเทศพัฒนาแล้วในลักษณะนี้แทน

- อย่างไรก็ดี สถานะในการเจรจาเรื่อง SCP ในขณะนี้ยังไม่คืบหน้าไปมาก เนื่องจากประเทศกลุ่ม G77 ก็เรียกร้องให้ประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้เริ่มดำเนินการด้าน SCP ในประเทศก่อน ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็ไม่เห็นความจำเป็นว่าตนต้องเป็นผู้เริ่มดำเนินการก่อนเพียงฝ่ายเดียว ทำให้มีการคัดค้าน text ในเรื่องนี้กันไปมา ซึ่งอาจมีการตีความเรื่อง SCP ในรูปแบบของ indicator ภายใต้ตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียว หรือเข้ากับส่วนหนึ่งของ Sustainable Development Goals (SDGs) เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นตรงกันและร่วมเดินหน้าต่อได้

4. ประเด็น Sustainable Development Goals (SDGs)

- SDGs เป็นข้อเสนอเริ่มต้นจากประเทศโคลัมเบียกับกัวเตมาลา ที่ต้องการให้เกิดเป้าหมายที่ชัดเจน และลดความกำกวมลงเมื่อมีการพูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน และจะเป็นเป้าหมายที่จะใช้ต่อเนื่องจาก Millennium Development Goals (MDGs) ซึ่งจะสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 2015 โดยจุดต่างที่สำคัญของ SDGs และ MDGs ก็คือ MDGs จะกล่าวถึงโจทย์การพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาเป็นหลัก เช่น เรื่องการขจัดความยากจน การศึกษา สาธารณสุข การเข้าถึงแหล่งน้ำ ฯลฯ แต่ SDGs จะเป็นเป้าหมายที่กว้างขึ้น คือจะครอบคลุมประเทศที่พัฒนาแล้วด้วย
- ในขณะนี้กลุ่ม G77 มีท่าทีในการสนับสนุนประเด็นนี้ โดยเสนอว่าในร่างเอกสารควรจะมีการกล่าวถึง SDGs ในระดับหลักการก่อน แล้วค่อยพัฒนาหรือกำหนดรายละเอียดในภายหลัง ซึ่งประเทศไทยก็มีจุดยืนในการสนับสนุน SDGs ด้วยเช่นกัน
- ประเด็นที่ควรทำความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับ SDGs อาทิเช่น
  - SDGs จะมีการนำมาใช้แทนที่ MDGs เลยหรือไม่ หรือนำทั้งสองเป้าหมายมาใช้เสริมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับการนิยามตัวชี้วัดใน SDGs ว่าหากมองเป้าหมายว่า MDGs เป็น ‘pathway’ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงปี ค.ศ. 2000 ก็น่าจะเป็น subset หรือพื้นฐานของ SDGs และสามารถนำมาใช้แทนกันได้
  - SDGs ควรมีการกำหนดเป้าหมายในระดับโลก หรือในระดับภูมิภาคด้วยหรือไม่ เพื่อให้เกิดการผนวกเข้ากับประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนกับการเจรจาระดับภูมิภาคที่ยังเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
  - SDGs จะมีมาตรการจูงใจหรือลงโทษ (Carrot & stick) ใดๆหรือไม่ เช่น กรณีที่ประเทศไทยโดยสภาพัฒน์ฯทำ MDGs และ MDGs+ ที่ผ่านมาก็ได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการ เป็นต้น

5. ประเด็นด้านการค้า สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจสีเขียว

- ปัจจุบัน มีกรอบด้านการค้าระหว่างประเทศบางประการที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศอยู่ (Gap of implementation) และนำมาซึ่งข้อพิพาทต่างๆ เช่น
  - กฎระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ WTO ที่เป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม

- มาตรการ SPS ภายใต้ WTO ที่เน้น scientific proof ซึ่งขัดกับหลักทางสิ่งแวดล้อมเรื่อง Precautionary principle ภายใต้ Rio Principle และทำให้เกิดข้อพิพาท เช่นกรณีของ EU beef hormone
- สินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ในรายชื่อที่มีการเปิดเสรี ยังเน้นกลุ่มเครื่องมือในการบำบัด มากกว่าที่จะเป็นสินค้าและบริการจริงๆ ซึ่งประเทศกลุ่ม G77 ยังตามประเด็นเรื่องนี้ไม่ค่อยทัน และยังไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยในฐานะผู้ผลิต/ส่งออก
- ข้อกำหนดที่ไม่ให้มีการนำประเด็นเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้เป็นข้อกีดกันทางการค้า ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากมาก หรือการอุดหนุนภายในประเทศด้านเกษตร/น้ำ/พลังงานทางเลือก ยังมีข้อระมัดระวังในการถูกฟ้องร้องได้ เช่น กรณีที่สหรัฐอเมริกาฟ้องร้องจีนจากการอุดหนุนพลังงานทางเลือกในประเทศ

จึงควรต้องมีการหยิบแต่ละประเด็นมาพิจารณาอย่างละเอียดว่าจะมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไรบ้าง และจะเชื่อมโยงกับการประชุม Rio ได้อย่างไร เช่น แนวทางของ Rio บางอย่างเช่นเรื่อง SCP เพื่อปรับรูปแบบการผลิต ก็จะช่วยลดข้อพิพาทเหล่านี้ลงไปได้

- สาเหตุที่สำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นประการหนึ่ง คือการที่กรอบการเจรจาภายใต้เวที UN อย่างเช่น Rio principle และกรอบภายใต้เวที WTO เป็นคนละกรอบกันอย่างชัดเจน และไม่สามารถนำหลักการของเวทีหนึ่งไปอ้างใช้ในอีกเวทีหนึ่งได้ แม้ว่า WTO จะเป็นองค์การที่เพิ่งเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1995 ภายหลังการประชุม Rio ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 และในส่วน Preamble ของ Marrakesh Agreement เพื่อก่อตั้ง WTO จะมีการกล่าวถึงเป้าหมายของ WTO เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว (และมีการกล่าวซ้ำอีกครั้งใน Doha Declaration ในปี ค.ศ. 2001) แต่ในทางปฏิบัติ หลักการของ WTO มีแนวโน้มที่จะมี hierarchy หรือศักดิ์ที่เหนือกว่า Rio principle ด้วยธรรมชาติของ WTO ที่แท้จริงเกิดขึ้นมาจากความต้องการระงับข้อพิพาททางการค้า ทำให้กติกาต่างๆภายใต้ WTO มีลักษณะเป็น ‘rule-based’ ที่มีกลไกระงับข้อพิพาทและมีบทลงโทษชัดเจน ในขณะที่กรอบของ Rio เป็นการดำเนินการโดยสมัครใจ ไม่มีบทลงโทษ และเน้นการมองปัญหาระยะยาวของโลก จึงมีโอกาสถูก subordinated โดยกติกาของ WTO เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นได้สูง
- แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นไปได้ 2 ช่องทางสำคัญ คือ

หนึ่ง) การเจรจาเพื่อแก้ไขมาตรการ GATT ซึ่งต้องมีการขยายความหลายประเด็นให้ชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการนำไปใช้อย่างบิดเบือน เช่น การตีความเรื่อง ‘Like product’ ว่าสินค้าชนิดเดียวกันที่มีกระบวนการผลิตที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมต่างกันจะถือเป็นสินค้าต่างกันหรือไม่ หรือใน article XX เรื่อง Exhaustible natural resource จะมีการตีความครอบคลุมถึงชั้นบรรยากาศด้วยหรือไม่ หรือการเชื่อมโยงกับหลักการเรื่อง Polluter-pays-principle (PPP) เป็นต้น แต่ทั้งนี้ การเจรจาในประเด็นเหล่านี้ภายใต้เวที WTO ก็ไม่ค่อยได้รับความสำคัญและไม่มีความคืบหน้ามากนัก

สอง) การปฏิรูปสถาบัน เพื่อรองรับข้อพิพาทกรณีการค้าและการพัฒนา/สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ หรือการสร้างเวทีที่ตัวแทนจากทั้งสองกรอบ คือ UN และ WTO ได้มาแลกเปลี่ยนสื่อสารหรือเจรจากันด้วยศักดิ์ที่เท่ากัน

6. ประเด็น Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD)

- ปัญหาเรื่อง IFSD ในปัจจุบัน คือ แต่ละเสาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนล้วนมีสถาบันที่กำกับของตนเอง เช่น ด้านสิ่งแวดล้อมก็มี UNEP ด้านเศรษฐกิจ มี WTO, World Bank, IMF ด้านสังคม มี UNCHR, WHO ฯลฯ แต่ปัญหาก็คือทั้งสามเสายังขาดการบูรณาการกันอย่างมีประสิทธิภาพ และสถาบันภายใต้เสาด้านสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอในการดูแลแก้ปัญหาต่างๆ

- สถานะในการเจรจา ณ ขณะนี้ คือมีทางเลือกในการปฏิรูป 4 ข้อถกเถียงด้วยกัน เช่น การตั้งองค์การด้านสิ่งแวดล้อมโลก (WEO), การยกระดับและเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ECOSOC เพื่อทำหน้าที่บูรณาการสามเสาหลัก, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ UNEP, และการยกระดับ CSD ขึ้นเป็น Sustainable Development Council (SDC) อย่างไรก็ดีทางเลือกในการตั้ง WEO ไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนักเนื่องจากมีประเทศผู้คัดค้านหลัก คือ สหรัฐอเมริกา

- จุดยืนของประเทศไทยต่อทางเลือกดังกล่าว คือ ไม่จำกัดว่าสถาบันใหม่จะเป็นทางเลือกใด แต่ควรจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่างๆเหล่านี้ได้ คือ 1) การควบคุมการปฏิบัติตามพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมของประเทศสมาชิก 2) การแก้ปัญหาความแตกต่างเชิงสถาบันระหว่างประเด็นทางการค้าและสิ่งแวดล้อม 3) การประเมินและสนับสนุนด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ตามรูปแบบการรายงานด้านสิทธิมนุษยชน และ 4) การทำหน้าที่เป็นกลไกระงับข้อพิพาท (Dispute settlement mechanism)

- ทั้งนี้ข้อจำกัดบางประการของการปฏิรูปเชิงสถาบัน อาทิเช่น โครงสร้างองค์กรต่างๆภายใต้ UN ในปัจจุบันมีความแข็งตัวและมีวาระทางการเมืองค่อนข้างสูง จึงยากต่อการเปลี่ยนแปลง การประสานหรือ synergy ข้อตกลง MEAs ฉบับต่างๆก็ทำได้ยากเนื่องจาก MEAs แต่ละฉบับก็เป็นอิสระจากกันและก็มี secretariat ภายในของตนเอง ซึ่งก็เป็นอิสระจาก UNEP ด้วย โดยเฉพาะ Secretariat ของ UNFCCC ซึ่งมีอำนาจอิสระมาก การระงับข้อพิพาทภายในหรือข้าม MEAs จึงเป็นไปได้ยากมาก

กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)
หารือจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม
United Nations Conference on Sustainable Development (UNCSD) หรือการประชุม "Rio+20"
วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9:00 น. - 16.30 น.
ณ ห้องศุภมิตร ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส หลานหลวง

จัดโดย : สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และกรมองค์การระหว่างประเทศ

8.30 – 9.00 น. **ลงทะเบียน**

ภาคเช้า

9.00 - 9.15 น. **กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม**
โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล
ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

9.15 – 10.15 น. **นำเสนอประเด็นการประชุมเจรจาและข้อเสนอแนะต่อเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (The Future We Want)**
- จุดยืน ท่าทีของประเทศไทยต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว
- ปัญหา/อุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืน (จากช่วง 20 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต)
- ข้อเสนอเรื่องการกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(SDG)

โดย คณะวิจัย

10.15 – 12.00 น. **อภิปรายและระดมความคิดเห็น**

12.00 – 13.00 น. **รับประทานอาหารกลางวัน**

ภาคบ่าย

13.00 – 14.00 น. **นำเสนอประเด็นการประชุมเจรจาและข้อเสนอแนะต่อเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (The Future We Want)**
- ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง "การค้า" กับเรื่อง "สิ่งแวดล้อม"
- กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ประเด็นอื่นๆเพิ่มเติม

โดย คณะวิจัย

14.00 – 16.00 น. **อภิปรายและระดมความคิดเห็น**

16.00 – 16.30 น. **สรุปผลการประชุม**
โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ (หัวหน้าโครงการฯ)

ประมวลภาพการประชุมเชิงปฏิบัติการหารือเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20

ภาคผนวก 1.8

เอกสารสรุปการสัมมนาเวทีสาธารณะครั้งที่ 5
“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น.
ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

เอกสารสรุปการสัมมนาเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 5

“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น.
ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
และ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

สรุปการสัมมนาเวทีสาธารณะครั้งที่ 5
“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”
วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น. ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย	ประธานกรรมการบริษัทสำนักกฎหมายสากล สยามพรีเมียร์ จำกัด
2.ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย	ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
3.คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี	อธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
4.คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
5.ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6.Mr.Pablo Solon	Executive Director Focus on the Global South
7.คุณจักรชัย โฉมทองดี	Focus on the Global South
8.ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
9.รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	นักวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
11.นส.กรรนิกา ดวงสุพรรณ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
12.คุณกฤตยาพร ทัพภะทัต	ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
13.นส.กฤติยา ศศิภูมินทร์ฤทธิ์	นักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
14.นางการะเกด โชติชินรัตน์	นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
15.ดร.เกษมณี อัษฎมงคล	ที่ปรึกษาผู้อำนวยการสถาบัน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
16.นส.ขนิษฐา กิ่งแก้ว	เจ้าหน้าที่วิเทศสัมพันธ์ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
17.รศ.ดร.จันทร์จรัส เรี่ยวเดชะ	ผู้อำนวยการฝ่ายเกษตร ฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
18.นส.ชมพูนุท ส่งข่าว	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
19.ดร.ชลธิชาพรินทร์ นิธิศรุทธิบุตร	ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)
20.นายชวลิต หุ่นแก้ว	ผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมและวิชาการการผลิตไม้ผล ไม้ยืนต้นและยางพารา สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร
21.นส.ณัฐชินเรศ มาเจริญ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

22.นส.ณัฐพร ศรีภิญโญ	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ สำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ
23.นางณีรนุช อาภาจรัส	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
24.นายถนัด เกิดงาม	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ กองพัฒนาการเกษตรพื้นที่เฉพาะ กรมส่งเสริมการเกษตร
25.นางทัศนียา ตระกูลสัจจาวัตร	ผู้จัดการส่วนวิเทศสัมพันธ์ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
26.นส.ทิพย์วรรณ แซ่มา	นักวิชาการประมงชำนาญการ ฝ่ายประสานงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ชุ่มน้ำ กองแผนงาน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
27.นางธนพรรณ ไวทยะเสวี	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
28.นางธารทิพย์ ทองงามขำ	ผู้อำนวยการสำนัก สำนักพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์
29.นายบรรเลง นราพินิจ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร
30.นายปฏิญญา ลาภเจริญวงศ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
31.นายประเชิญ สร้อยทองคำ	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้
32.คุณปรางทิพย์ บุญกล่ำ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร
33.นายปราโมทย์ แย้มคลี่	นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน
34.นายปรีชา องค์ประเสริฐ	ผู้อำนวยการส่วนอนุสัญญาและพันธกรณีระหว่างประเทศ สำนักความร่วมมือด้านการป่าไม้ระหว่างประเทศ
35.นส.ปรียาพร พรหมพิทักษ์	ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการเยาวชนและลูกเสือ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
36.นายพงษ์จรูญ ศรีโสวรรณา	ผู้อำนวยการ ศูนย์อนุรักษ์พลังงานฯ
37.นส.พนิดา ปรารัตน์	นักวิชาการมาตรฐานปฏิบัติการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
38.นายไพฑูรย์ รุ่งรอด	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล สำนักงานบริหารโครงการเงินกู้และเงินช่วยเหลือ กรมชลประทาน
39.นส. ภัทรา อัจฉรานิวัฒน์	นักวิชาการพาณิชย์ ปฏิบัติการ กรมส่งเสริมการส่งออก
40.นายภาณุ ส้มเกลี้ยง	นักวิเคราะห์ สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร
41.นส.มนัสวี อัจฉริยวงศ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) กระทรวงคมนาคม
42.คุณยุวนันท์ สันติทวีฤกษ์	นักวิจัย BIOTEC

43.นส.ระเบียบ ศรีกงพาน	นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ สำนักความร่วมมือด้านการป่าไม้ระหว่างประเทศ
44.นางรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
45.นายรัฐ เรืองโชติวิทย์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม
46.นส.รุจิรา ไชยด้วง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
47.นส.วิชชา พิชัยณรงค์	นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
48.นายวินัย ชมบุตร	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน
49.นางวิลาวัณย์ วิเชียรนพรัตน์	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้
50.นางวิไลลักษณ์ แสงทักษิณ	นักวิทยาศาสตร์ระดับ 10 ฝ่ายสิ่งแวดล้อมโครงการ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศ
51.นางศิริลักษณ์ ทัสนารมย์	ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
52.นายศิริศักดิ์ เกียรติหนุนทวี	ที่ปรึกษา สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
53.นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร	ผู้อำนวยการส่วนต่างประเทศ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
54.นายศุภสิทธ์ จำปาวงษ์	ผู้จัดการโครงการ โครงการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชีวภาพระดับชุมชนและท้องถิ่น สนง.พัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)
55.นส.สมใจ อ่อนทอง	ผู้อำนวยการกลุ่มติดตามผลประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
56.นายสาธิต จรรยาสวัสดิ์	ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)
57.นส.สิบพัน วนวิสุทธิ์	รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
58.นางสุกมล ประกอบชาติ	นักวิทยาศาสตร์ ชำนาญการพิเศษ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
59.นส.สุกัลยา กาเซ็ม	เศรษฐกรชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
60.นายสุเมธ จันศร	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้
61.นางสุวรรณา จุ่งรุ่งเรือง	ผู้อำนวยการกอง กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
62.นส.หทัยชนก ศิริวัฒนกุล	นักวิเทศสหการชำนาญการ สพร.
63.นางอรอุมา เกิดศรีเหล็ก	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร
64.นายอาทร สุทธิกาญจน์	วิศวกรชำนาญการ สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน

65.นายอาศิร จิระวิทยาบุญ	นักวิจัยนโยบายอาวุโส สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ(สวทน.)
66.นางอัญชลี ประเสริฐวิทย์	ผู้เชี่ยวชาญวิทยาการเมล็ดพันธุ์ กรมการข้าว
67.นส.ชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
68.นส.ไปรยา ฉิมพลี	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
69.นส.ฐนิตา สุวรรณกิตติ	นักวิชาการสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
70.นส.กนิษฐา อุตรี	นักวิชาการตรวจสอบสิทธิบัตรชำนาญการ กรมทรัพย์สินทางปัญญา
71.นายสันโดษ เต็มแสวงเลิศ	ผู้อำนวยการกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
72.นส.สุวิมล พลโดด	นักวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน
73.คุณพงศ์พัฒน์ บุญชูวงศ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจการประมง กรมประมง
74.คุณชุลีพร บุณยมาลิก	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
75.คุณภาคภูมิ ทิพคุณ	อาจารย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
76.คุณสุเมธ เอื้องพูลสวัสดิ์	ที่ปรึกษา บจก.ซีพีอินเตอร์เทรด
77.คุณกัญญสร ตัณศุภผล	ผู้ช่วยทูตด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ
78.คุณจุฑารัตน์ ไตรโพธิ์	เจ้าหน้าที่วิจัยและจัดการองค์ความรู้ มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน
79.นส.นิตยา โพธิ์นอก	นักวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า
80.นส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ	นักวิจัยสถาบันวิจัยเพื่อการพัมนาประเทศไทย
81.ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง	ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ สถาบันคลังสมองของชาติ
82.คุณฝ้ายคำ หาญณรงค์	คณะทำงานเพื่อโลกเย็นที่เป็นธรรมมูลนิธิบูรณะนิเวศ
83.นายพันธ์สิริ วินิจจะกุล	ผู้อำนวยการ WWF ประเทศไทย
84.นางภารนี สวัสดิรักษ์	นักวิชาการอิสระ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม (Civil Society Planning Network)
85.นายศุภฤกษ์ จันทร์ประสาท	ผู้ประสานด้านนโยบายและการวางแผน WWF ประเทศไทย
86.นส.พิสสม มีถม	นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
87.นายณรงค์ พริชย์กิจ	MD
88.นายระวี ถาวร	Recoftc
89.นส.ดาลิน พูนบำเพ็ญ	ผู้ช่วยนักวิจัยคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
90.รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
91.นายประดิพล เครือแก้ว	ผู้ช่วยนักวิจัยคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
92.ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช	อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
93.รศ.สุชาตา ชินะจิตร	
94.อ.สุภารี บุญมานันท์	อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
95.นส.เพชรประกาย วงศ์สอน	เจ้าหน้าที่จัดการความรู้บริษัท ปตท จำกัด (มหาชน)
96.นายเชวง จาว	กรรมการและที่ปรึกษา บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
97.นายณรงค์ พณิชากิจ	MD บริษัทมนตรีทรานสปอร์ต คอร์ปอเรชั่น จำกัด(มหาชน)

98.นายธงชัย บุณยโชติมา	กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
99.นายวิเศษ รุจิโรจน์จินดากุล	พนักงานกิจการเพื่อสังคมบริษัท ปตท จำกัด (มหาชน)
100.คุณสมใจ บุญญพงศ์	CP
101.คุณบัณฑูร วงศ์สีลโชติ	ประธานคณะกรรมการประเด็นฯ สภาหอการค้าไทย
102.คุณสุกัญญา ใจชื่น	สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
103.คุณดวงกมล รัชชะกิตติ	สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
104.Mr.Joseph Kantor	executive director Chabad Foundation (Thailand)
105.Ms.Chaya Kantor	Personal Assistant
106.คุณดวงดาว บุญยืน	ผู้สื่อข่าว Green Network
107.คุณภูเบศร์ ตัญมุนี	นักประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์
108.คุณสุเทพ สายทอง	นักข่าวสายสิ่งแวดล้อม
109.คุณจิตติมา บ้านสร้าง	Thai PBS
110.คุณนิธิปรียา จันทวงษ์	เจ้าหน้าที่สื่อสารสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
111.คุณนิสา แก้วแกมทอง	ผู้ประสานโครงการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
112.นายนนท์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
113.นางสาวอุษา บุญญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
114.นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
115.นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
116.คุณจันทกานต์ แก้วเพชร	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
117.นายธเนศวร อินทโสตถิ	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นสัมมนา

<u>ประเด็นในช่วงเช้า</u>

1. การกล่าวสรุปรายงาน โดยคุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คุณสุปราณีได้กล่าวถึงการประชุม Rio+20 ว่าเกิดขึ้นในบริบทที่สังคมโลกกำลังหันกลับมาทบทวนวิกฤติการพัฒนาที่ยั่งยืน และมองหาอนาคตที่ต้องการในท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่สุดโต่ง ทั้งจากผลกระทบของภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และปรากฏการณ์ ทั้งวิกฤติพลังงาน วิกฤติอาหาร และวิกฤติระบบการเงินที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก โดยวัตถุประสงค์หลักของการประชุม คือเพื่อร่วมกันให้คำมั่นต่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกครั้ง ซึ่งตามนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ทุกฝ่ายเข้าใจกัน คือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้ต้องลดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นต่อๆไป และจะต้องมีความสมดุลของการพัฒนาในสามเสาหลัก คือ เสาด้านเศรษฐกิจ เสาด้านสังคม และเสาด้านสิ่งแวดล้อม โดยไม่ขัดแย้งกัน

นอกจากนั้น คุณสุปราณีได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว อันเป็นหัวข้อของเวทีสาธารณะและเป็นหัวข้อการประชุมหลักของการประชุม Rio+20 ว่าเป็นแนวคิดใหม่ที่เสนอขึ้นเพื่อความพยายามแก้ปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน แต่ก็ยังยังเป็นแนวคิดที่มีข้อถกเถียง ข้อโต้แย้งกันอย่างมากทั้งในเวทีการเจรจาและในแวดวงวิชาการ ซึ่งจากเอกสารการประชุมในขณะนี้มีแนวโน้มว่าให้แต่ละประเทศกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบายเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเองโดยมองว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็น valuable tool ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นการบ้านของการประชุม Rio+20 ที่ประเทศไทยต้องมากำหนดแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและกรมองค์การระหว่างประเทศร่วมกับสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งสถาบันธรรมรัฐฯ จึงได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลและจัดการสัมมนาเรื่อง Rio+20 เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตื่นตัว และการเตรียมความพร้อมให้กับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม ในเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. การสรุปการกล่าวเปิด โดย คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณวิชาวัฒน์ ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการเตรียมการสำหรับการประชุม Rio+20 ซึ่งปรากฏมากขึ้น ประการแรก คือความคืบหน้าที่เวทีสหประชาชาติซึ่งขณะนี้ คณะผู้แทนไทยได้อยู่ระหว่างการเจรจาเอกสารผลลัพธ์ที่นครนิวยอร์ค ซึ่งถือว่าเป็นการเจรจารอบที่สามแล้ว ประการที่สองเกี่ยวข้องกับการเตรียมการภายในประเทศของไทยเอง ซึ่งทางสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำงานวิจัยอันเป็นประโยชน์ทั้งต่อการเข้าร่วมการเจรจาของคณะผู้แทนไทย และต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการดำเนินงานของไทยภายหลังการประชุม Rio+20 ซึ่งเมื่อนับย้อนไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ (United Nations Conference on Environment and Development- UNCED) หรือที่เราเรียกกันโดยย่อว่า Earth Summit อันเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านมา 20 ปี ไทยก็ได้ให้ความร่วมมืออย่างแข็งขันในฐานะประเทศสมาชิกสหประชาชาติ เพื่อผลักดันให้ผลการประชุมที่ผ่านมาได้รับการนำไปปฏิบัติเพื่อนำประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการประชุม Rio+20 ที่จะมีขึ้นนั้น มุ่งที่จะช่วยตอบสนองความต้องการของนานาประเทศในการจัดการกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ซึ่งไทยเราเองก็มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมในด้านเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเข้าร่วมและมีบทบาทในกรอบเชิงสถาบันที่จะมีขึ้นเพื่อผลักดันเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

ผลลัพธ์ที่คาดหมายของการประชุม Rio+20 ที่สำคัญ คือการมีเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือที่เรียกกันว่า Sustainable Development Goals (SDGs) ซึ่งจะนำมาใช้ภายหลังเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ หรือ Millennium Development Goals หรือ MDGs ที่มีกำหนด

จะสิ้นสุดลงในปี 2558 ซึ่งแม้จะยังไม่มีการกำหนดแน่ชัด แต่พอจะคาดได้ว่า SDGs จะมีลักษณะคล้าย MDGs คือเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศดำเนินการเพื่อบรรลุตามเป้าหมายตามบริบทการพัฒนาของแต่ละประเทศ โดยจะต้องครอบคลุมทั้งสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งไทยได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนเป้าหมาย SDGs ในฐานะเป็น Post 2015 Development Agenda โดยเห็นว่า SDGs จะต้องเชื่อมต่อการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ของ MDGs โดยเฉพาะการขจัดความยากจนและการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งไทยก็ควรจะต้องเตรียมความพร้อม และก็คาดหวังว่าจะได้กำหนดเป้าหมายที่ท้าทายกว่าเช่น SDGs Plus ด้วยเช่นกัน

3. ปาฐกถาพิเศษหัวข้อ "กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย

ดร.สุรเกียรติ์ ได้กล่าวถึงกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสามหัวข้อ

<u>หัวข้อแรก</u> พัฒนาการของการพัฒนาที่ยั่งยืนพอสังเขป

เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ.1972 หรือ พ.ศ.2515 มีการประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่สวีเดน ซึ่งนำไปสู่การตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ในปี ค.ศ.1973 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกๆที่มีการพูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อมาในปี ค.ศ. 1987 หรือพ.ศ.2530 มีรายงานของอดีตนายกรัฐมนตรี Gro Harlem Brundtland ของประเทศนอร์เวย์ ที่เรียกกันว่า World Commission on Environment and Development (WCED) หรือที่เรียกทั่วไปว่า the Brundtland Commission Report ซึ่งทำให้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแพร่หลายไปอย่างมาก และได้กระตุกสติวิธีคิดของคนในโลก ในรายงานได้กล่าวถึงหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า คือการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบันได้อย่างครบถ้วน ในขณะเดียวกันการพัฒนานั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถหรือเพิ่มภาระในการพัฒนา หรือความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย โดยอาศัยกระบวนการที่ผสมผสานปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน และก็ได้กล่าวประเด็นสำคัญอันหนึ่งไว้ว่า "*วันและเวลาที่ความขัดแย้งระหว่างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นถือว่าเป็นอดีตไปแล้ว*"

แต่นับจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เราก็ได้ประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างไม่ถูกวิธี ฉะนั้นจึงความพยายามให้เกิดกรอบเชิงสถาบัน (Institutional Framework) ในระดับระหว่างประเทศขึ้นมา เพื่อจะให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นสามารถเกิดขึ้นเป็นคล้ายๆ ระบอบทางกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นมาได้ ซึ่งสามเหตุการณ์ใหญ่ *เหตุการณ์แรก* คือ Earth Summit ที่ริโอ เมื่อปี ค.ศ.1992 ซึ่งมีเอกสารที่น่าสนใจคือ ปฏิญญาริโอ agenda 21 แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้ และอนุสัญญาอีก 2 ฉบับ คือ อนุสัญญา UNFCCC เรื่องของ Climate change และอนุสัญญาเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และที่สำคัญคือได้มีการตั้งคณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on

Sustainable Development; CSD) เพื่อที่จะ Implement ผลการประชุม Earth Summit ในครั้งนั้น *เหตุการณ์ที่สอง* คือ การประชุม Rio+10 ในปี ค.ศ.2002 สิบปีหลังจากการประชุม Earth Summit ว่าด้วย Sustainable Development จัดที่นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งก็มีแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก หรือเรียกว่า Johannesburg Plan of Implementation และ*เหตุการณ์ที่สาม* ก็คือ Rio+20 ที่นครริโอ เดอ จา เนโร ซึ่งกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศก็เป็นหัวข้อหลักหนึ่งของการประชุมในครั้งนี้

<u>หัวข้อที่สอง</u> แนวคิดของกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศ

พัฒนาการของการค้าระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองจบลงในปี 1945 ทำให้ประเทศต่างๆ รู้สึกถึงความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจ และต้องให้การค้าการขายเป็นเสรีขึ้น จึงผลักดันให้มีการยกเลิกการเลือกปฏิบัติต่างๆซึ่งเป็นอุปสรรคทางด้านการค้า หรือการขยายตัวทางการค้า มีการพยายามจะตั้งองค์กรขึ้นมาเป็น Institutional Framework ที่เรียกว่า องค์การการค้าระหว่างประเทศ หรือ ITO (International Trade Organization) แต่เนื่องจากสภา Congress ของสหรัฐอเมริกาไม่ยอมที่จะให้มีการให้สัตยาบันในนามของสหรัฐอเมริกา จึงมีการจัดทำข้อตกลงชั่วคราวขึ้นมาใช้พลางก่อนในปี ปี 1947 อันเป็นที่มาของ แกตต์ หรือเรียกว่า General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) เป็นข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยพิกัดอัตราภาษีศุลกากรและการค้า มีการวางหลักเรื่องการต่างตอบแทน การไม่เลือกปฏิบัติ หลักปฏิบัติแห่งชาติ แต่ก็ยังมีรายละเอียดน้อยมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป ก็มีความตกลงซึ่งมีความเป็นกฎหมายหรือมีความผูกพันขึ้น เช่นในเรื่อง Anti-Dumping หรือการตอบโต้การทุ่มตลาด ในเรื่องการตอบโต้การช่วยอุดหนุนการส่งออกที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งจะคล้ายๆ Site Agreement ที่เกิดขึ้นมาจากการเจรจารอบต่างๆ ต่อมา ประเทศกำลังพัฒนาก็เริ่มโต้แย้งว่ากฎเกณฑ์ต่างๆใน GATT เป็นหลักการในลักษณะของ Richman's Club ที่ประเทศที่กำลังพัฒนาไม่สามารถต่างตอบแทน (reciprocate) ได้ หลักการไม่เลือกปฏิบัติไม่เอื้ออำนวยต่อระดับการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ เช่น แอฟริกา ในปี 1964 จึงมีการผลักดัน UNCTAD ซึ่งแม้จะไม่ได้มีเขี้ยวมีเล็บอะไร แต่ก็สามารถผลักดันจนสามารถแก้ GATT ใส่ส่วนที่ 4 หรือ chapter ที่เรียกว่า Trade and Environment ซึ่งเป็นการเอาหลักไม่ต่างตอบแทน หรือ non-reciprocity เข้าไปใส่ไว้ในนั้น

ในด้านการเงินระหว่างประเทศ ประเด็นเรื่องธรรมาภิบาลการเงินระหว่างประเทศ หรือ Global Financial Governance เป็นประเด็นสำคัญ แต่ยังไม่มีองค์กรกำกับดูแล วิกฤติต้มยำกุ้งในปี 1997 เป็นครั้งแรกที่มีการตั้งคำถามกับ IMF หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จนพอมาถึงการเกิดวิกฤติสินเชื่อซับไพรม์ (subprime mortgage crisis) หรือวิกฤติซับไพรม์ ปี 2008 ก็มาตั้งคำถามใหม่ต่อ Global Financial Governance ว่าเมื่อตอนวิกฤติต้มยำกุ้งในปี 2540 (1997) มีการยึดหลัก Washington Consensus คือต้องใช้ invisible hand (มือที่มองไม่เห็น) คือให้ตลาดเป็นผู้จัดการทั้งหมด โดยห้ามรัฐเข้ามาแทรกแซง เช่น ไม่ให้ใช้เงินภาษีประชาชนไปซื้อหนี้สินออกมา แต่พอมาในปี 2007 – 2008 กลับเปลี่ยนหลักการเป็น Post Washington Consensus โดยบอกว่ารัฐต้องเข้าไปร่วมเอกชนเพื่อซื้อหนี้สินออกมา อุ้มธนาคาร อุ้มสถาบันประกันภัย ใช้เงินภาษีไปซื้อหนี้ต่างๆ

ฯลฯ Eurozone crisis ก็คือน้ำลดตอผุดจากวิกฤติสหรัฐฯนั่นเอง จึงมีแนวคิดว่าเราควรจะมีองค์กรการเงินโลก หรือ WFO (World Financial Organization) ที่ดูแลเรื่องการเงินของโลกไม่ให้กระทบและก่อให้เกิดผลเสียกับคนยากคนจน คือเป็น Regulator เป็น World Financial Authority สามารถลงโทษได้ เช่น มีคำสั่งปิดธนาคารได้ หรือมีคำสั่งให้ธนาคารหยุดกิจกรรมที่อาจเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ก็จะกระทบอธิปไตยของแต่ละประเทศ หรืออาจจะเป็นแบบ GATT ที่กำหนดไว้แต่หลักการกว้างๆเป็น GAFG (General Agreement on Financial Governance) แล้วก็ให้ภูมิภาคแต่ละประเทศนำไปบัญญัติเป็นกฎหมาย หรือเป็นกรอบพหุภาคีในระดับภูมิภาค เช่น Chiang Mai Initiative ซึ่งให้ทุกประเทศในอาเซียนก็มีทวิภาคกับ +3 (จีน เกาหลี ญี่ปุ่น) เป็นแบงค์ชาติให้กันและกัน ให้เครดิตซึ่งกันและกัน ใครเดือนร้อนก็ยืมเงินกันได้ และ CMIM (Chiang Mai Initiative Multilateralization) ซึ่งก็คล้ายๆกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศในเอเชีย หรือแนวคิดการพัฒนาตลาดพันธบัตรในเอเชียหรือ Asia Bond ซึ่งอาจจะกลายเป็น Regional Institutional Framework หรือกรอบเชิงสถาบันภูมิภาค ซึ่งหากแต่ละภูมิภาคมีกรอบเชิงสถาบันแบบนี้ จะ link กันอย่างไร จะต้องมีองค์กรโลกขึ้นมาประสานงานหรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งชวนคิดสำหรับในเรื่องของ Sustainable Development เช่นกัน

สำหรับกรอบสถาบันในด้าน Sustainable Development ดร.สุรเกียรติ์ได้จัดกลุ่มข้อคิดเห็น 8 ข้อ ดังนี้

ข้อที่ 1 แนวคิดของการมีองค์กรที่กำกับดูแลการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่นการจะตั้ง Sustainable Development Council หรือคณะมนตรีการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาแทนที่กรรมาธิการการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Commission on Sustainable Development; CSD ซึ่งน่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบดูกับกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนที่เจนีวา ที่เรียกว่า Convention on Human Rights ซึ่งมีการเปลี่ยนเป็น Human Right Council หรือคณะมนตรีสิทธิมนุษยชน เพราะ CHR ถูกวิจารณ์ว่าไม่มีเขี้ยวเล็บ แต่ Human Right Council จะทำงานทั้งปี มี Periodic Review มีการให้ทุกประเทศต้องทำรายงานของตัวเองเสนอ มีการพิจารณารายงานเหล่านั้น มีการประกาศ ซึ่งไม่ใช่เป็น vertical enforcement แต่เป็น horizontal enforcement คือเป็นการเพิ่มพลังจากสาธารณะ เพราะว่ามีจุดอ้างอิงจาก Human Right Council ว่าใครทำถูก ใครทำผิด เป็นการระดมแรงกดดันต่างๆที่ทุกประเทศจำเป็นที่จะต้องรักษาชื่อเสียงของประเทศ แต่ประเทศพัฒนาแล้วชอบใช้องค์กรเหล่านี้เพื่อที่จะกดดันในเรื่องของสิทธิมนุษยชน เช่น การตัด GSP ประเทศไหนที่ล้มเหลวในการดูแลสิทธิมนุษยชน แต่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมักจะกลับกัน คือประเทศกำลังพัฒนาจะชอบใช้กลไกอย่าง CSD หรือที่เสนอเรื่อง Sustainable Development Council นี้ ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วไม่อยาก เพราะจะมองว่าเป็นอุปสรรคต่อ Industrialization นอกจากนั้น มีแนวคิดของการจัดตั้ง High Level Political Forum for Sustainable Development โดยอาจจะให้อยู่ในสมัชชาใหญ่สหประชาชาติหรืออยู่กับกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมในสหประชาชาติ หรือที่เรียกว่า ECOSOC การที่จะให้มีองค์กรกำกับดูแลการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งก็มีข้อแข็งข้ออ่อน ซึ่งน่าจะเทียบเคียงกับสิ่งที่

ได้ลองผิดลองถูกกันมาพอสมควร จึงควรเลือกมาเฉพาะ success story ไม่ต้องไปทำสิ่งที่ได้ทำล้มเหลวมาแล้ว

ข้อที่ 2 ปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่ คือ

1) การปรับปรุง UNGA หรือสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ให้กำหนดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหัวใจของกิจกรรมทุกอย่างของ UN แต่ข้อจำกัดคือเนื่องจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติใช้หลัก one country one vote หนึ่งประเทศหนึ่งเสียงซึ่งดีกับประเทศกำลังพัฒนา แต่มติของสหประชาชาตินั้นใช้คำตาม UN Charter (กฎบัตรสหประชาชาติ) ว่าเป็น recommendation เป็นข้อเสนอแนะเท่านั้น ไม่มี legal biding effect คือไม่มีความผูกพันทางกฎหมาย แต่อาจจะคล้ายๆกับ Human Right Council คือจะมีแรงจูงใจมีแรงกดดันในการชักชวนว่านี่คือสิ่งที่ถูก ทิศทางที่ถูก ที่ไม่ปฏิบัติตามก็ต้องอับอาย กระอักกระอ่วนในเวทีระหว่างประเทศทำนองนี้

2) การปรับปรุงและเพิ่มความเข้มแข็งของ ECOSOC ให้เป็นกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคม บูรณาการสามเสาหลักของการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ให้สามารถประสานงานกับองค์กรต่างๆ ที่จะ implement ในเรื่องของ agenda 21 เป็นต้น ซึ่งขณะนี้ ECOSOC สนใจแต่รายละเอียดปลีกย่อย ทำให้ไม่สามารถทำงานเชิงนโยบายที่มีน้ำหนักได้แท้จริง นอกจากนี้ความร่วมมือของ ECOSOC ที่ได้รับจากคนอื่นมีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก Bretton Wood Institutions ซึ่งหมายถึงธนาคารโลก World Bank และกองทุนเงินระหว่างประเทศ IMF ซึ่งด้วยวิธีการทำงานหรือการปฏิบัติเราจะไปคาดหวัง ECOSOC ให้มีบทบาทหลักในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนมากนักคาดจะไม่ได้นัก

3) การปรับปรุงบทบาทของคณะกรรมาธิการการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งก็เป็น Mandate ที่อยู่ใน agenda 21 ซึ่งได้รับการรับรองโดยข้อมติของสมัชชาแห่งสหประชาชาติอีก จึงเป็นเพียงแค่ข้อเสนอแนะซึ่งไม่มีผลผูกพัน เพราะฉะนั้นการที่จะเพิ่มบทบาทให้กับ CSD ได้ คงมาจากคุณค่าในทางชักจูง ในทางโน้มน้าวมากกว่าที่จะมาจากฐานทางกฎหมาย

4) การปรับปรุง บทบาทฐานะของ UNEP หรือโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติว่าควรจะให้เป็นทบวงการชำนัญพิเศษหรือไม่ ควรจะขยายภารกิจหรือไม่

ข้อที่ 3 การประสานงานระหว่างทบวงการชำนัญพิเศษทั้งหลาย เช่น ให้ UNEP UNDP และ UNCTAD ทำงานร่วมกันและเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปัญหาคือองค์กรเหล่านี้ไม่มีใครมีอำนาจแล้วก็ไม่มีใครมีงบประมาณเทียบเท่ากับ WTO

ข้อที่ 4 การปรับปรุงความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการเงินระหว่างประเทศกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งตอน Rio1992 World Bank, Asian Development Bank หรือ ADB หรือ ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย และ African Development Bank หรือธนาคารพัฒนาแอฟริกา ก็ได้ตั้ง Global Environment Facility หรือ กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ภาคเอกชนเองก็เคยเสนอ Global Sustainable Development Facility ในปี 1999 แต่จะทำอย่างไรที่เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นสิ่งที่สถาบันการเงินระหว่างประเทศเหล่านี้ยอมรับ เนื่องจาก Bretton Wood institutions ยังไม่ค่อยสนใจระบบ UN ระบบ Vote ของเขาเป็นระบบที่เราเรียกกันว่า Weighted Voting คือ Vote ตามน้ำหนักของการ

ให้เงินสนับสนุน เพราะฉะนั้นการที่จะปรับปรุงองค์กรที่ใช้เชื่อมโยงกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเราอาจจะต้องทำจากทางอื่นไม่ใช่จากทาง UN

ข้อที่ 5 คือการปรับปรุงความเชื่อมโยงขององค์กรส่วนภูมิภาคกับการพัฒนาที่ยั่งยืน คำถามที่สำคัญ เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืนจะไปอยู่ที่ตรงไหนของประชาคมอาเซียนในปี 2015 จะเชื่อมโยงกับ Regional Commission ใน ESCAP อย่างไร จะเชื่อมโยง EU กับกลุ่มประเทศ African Union หรือกลุ่มประเทศ Pacific Islands Forum ของประเทศในแปซิฟิก หรือกลุ่มประเทศ CARICOM 15 ประเทศในแคริเบียน องค์กรเหล่านี้จะทำอย่างไรให้เขาใช้ Sustainable Development เป็นหลักในการกำหนดนโยบาย โดยไม่ต้องไปพูดถึงกฎหมาย

ข้อที่ 6 ยกระดับ Rio+20 หรือ Rio+10 ขึ้นเป็นองค์กร เช่นสมมุติชื่อเป็น World Sustainable Development Organization หรือ WSDO มีอำนาจมีบทบาทในการระงับข้อพิพาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในการลงโทษ

ข้อที่ 7 การออกแบบองค์กรกว้างๆ แบบ GATT เอาหลักเกณฑ์ ใหญ่มาเขียนเอาไว้ อาจจะเป็น General Agreement on Sustainable Development (GASD) เอาหลักเรื่องเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน เรื่องการสมดุลระหว่างการพัฒนา เรื่องความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียว อาจจะมีแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง หรือเรื่อง Green Growth เอาแนวคิดเรื่อง Good Governance หรือ rule of law compliance หรือเรื่อง Right to Development อาจเป็นหลักกว้างๆ ให้องค์กรในภูมิภาค เช่น อาเซียน European Investment Fund (EIF), Caribbean Community(CARICOM) นำหลักการเหล่านั้นและไปกำหนดกันเองในภูมิภาคเดียวกัน อนุภูมิภาคเดียวกัน หรือจะทำจากแม่โขงก่อนก็ได้

ข้อ 8 การสร้างระบอบกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกรอบเชิงสถาบันของภูมิภาค โดยเลียนแบบสถาบันทางการเงินทางเอเชีย (Asian Financial Architecture) คือ ดูเป็นเรื่องๆ ไป เช่นเดียวกันเรื่อง Sustainable Development มีเรื่องไหนที่ภูมิภาคอาเซียนสนใจร่วมกันเรื่องหนึ่ง แล้วสร้างกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศในภูมิภาคในอาเซียนขึ้นมาเฉพาะเรื่องนั้นและจากนั้นค่อยๆ กระจายไปเรื่องอื่นๆ แทนที่จะมีทุกเรื่องรวมอยู่ด้วยกัน

คำถามต่อไป คือว่า การเชื่อมโยงระหว่าง Global arrangement และ Rio ซึ่งถือว่า Rio+10 หรือ Rio+20 เป็น Moral Authority เป็นผู้มีอำนาจเชิงจริยธรรม เชิงจิตใจ ซึ่งก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งว่าเรื่องการสร้างกรอบเชิงสถาบันเรื่อง Sustainable Development มีลักษณะที่เรียกว่า soft law คือมีทั้งที่เป็นสนธิสัญญา มีทั้งเป็นปฏิญญา บางเรื่องไม่กลายเป็นกฎหมายแต่กลายเป็นนโยบายของประเทศและองค์กรต่างๆได้ ผ่านการรณรงค์หรือผ่านการเสวนา ซึ่งต้องผสมผสานกับแนวทางในการปฏิรูปกรอบสถาบันไปพร้อมๆกัน

<u>หัวข้อที่สาม</u> กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศ และกรอบในเชิงจิตใจจากภูมิปัญญาตะวันออก

สิ่งที่กฎหมายทำได้อย่างมากคือทำให้คนที่ไม่ดีทำไม่ดียากขึ้น แต่ในโลกของเศรษฐกิจการเมือง หรือ political economy แล้ว ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเอกชนกลายเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งนำไปสู่การไม่ยอมรับกติการะหว่างประเทศ หรือหาทางหลีกเลี่ยงกติกา เพราะฉะนั้นระบอบกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกรอบเชิงสถาบันที่เราเห็นกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็น hard law หรือ soft law ถือเป็นปัจจัยนอกจิตใจที่ดูแลเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ แต่ว่าในวัฒนธรรมตะวันออกแล้ว ปัจจัยภายในจิตใจนั้นก็มีความสำคัญในการดูแลพฤติกรรมมนุษย์เช่นกัน ซึ่งชาวเอเชียมีความรู้หนึ่งที่ถูกขนานนามว่าเป็นภูมิปัญญาแห่งตะวันออก หรือ oriental wisdom ซึ่งสามารถพบได้ในหลายๆชนชาติ หลายๆศาสนาในเอเชียตะวันออก นั่นคือการที่เรารู้จักฝึกฝนอบรมจิตใจของเราเองให้มีสติอยู่ทุกขณะ ซึ่งจะทำให้เราสามารถบังคับตัวบังคับใจได้ไม่ให้หลงทำในสิ่งที่ผิดที่จะเกิดผลเสียต่อตัวเราเอง เกิดผลเสียต่อสังคมในอนาคต ถ้าเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงคำว่าทางสายกลางเอาไว้ หรือ มรรค 8 ซึ่งเป็นหลักของชาวพุทธเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อจะพาไปหาความสุข สันติและหลุดพ้นในที่สุด ทางสายกลางไม่ได้ห้ามไม่ให้เกิดการพัฒนาหรือแสวงหากำไร แต่พยายามจะสอนให้เราเข้าใจถึงแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าทำอย่างไรที่จะไม่เบียดเบียนธรรมชาติจนเกินขอบเขตจนส่งผลเสียต่อลูกหลานในอนาคต คือเป็นความพอดี ถ้าในเชิงเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็ต้องบอกว่าไม่ over invest และไม่ under invest แล้วก็ไม่ over spend และไม่ under spend ซึ่งสอดคล้องกับทั้งสิ่งที่ Brundtland พูดถึง และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เน้นว่าในการทำอะไรนั้นต้องพอประมาณ ต้องสมเหตุสมผล และต้องมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งทั้งหมดนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่าภูมิปัญญาตะวันออกสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ขัดกับระบบทุนนิยม สอดคล้องทั้งทางแนวทางและเป้าหมาย และจะเป็นกรอบที่สำคัญที่ทำให้กระบวนการและเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นจริงได้

ท้ายสุด ดร.สุรเกียรติ์ ได้ทิ้งท้ายคำถามไว้ 3 ประการ คือ

ประการแรก ทางเลือกกรอบภายนอกของกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศควรเป็นอย่างไร จะผสมกันอย่างไร จะยกระดับองค์กรอย่างที่พูดกันมา จะมีองค์กรใหญ่เป็น umbrella หรือจะเป็นความตกลงคร่าวๆ หรือจะเป็นองค์กรของโลกในเรื่องของ Sustainable Development หรือจะปรับปรุงทบวงการชำนัญพิเศษ หรือโครงการต่างๆของ UN หรือจะปล่อยให้กระบวนการต่างๆเดินอย่างที่เป็นอยู่โดยลักษณะเป็น soft law แล้วค่อยๆวิวัฒน์ ค่อยๆ involve ไปเรื่อยๆ แล้วก็ไปผลักดันในแต่ละประเทศ มี network กันผ่าน NGO ผ่านภาคประชาสังคมว่าโลกไปทิศทางนี้ โดยไม่ต้องไปกังวลมากว่ากรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศจะเป็นอย่างไร และจะเชื่อมกับ hard law อย่างไร

ประการที่สอง กรอบภายในควรจะเป็นอย่างไร กรอบในด้านจิตใจ กรอบในด้านการสร้างวินัยให้กับตนเองให้มีความพอเพียง เราจะรณรงค์กันอย่างไร บทบาทของ NGO บทบาทของภาคประชาสังคม หรือจะอยู่ในแบบเรียนในการสร้างวินัยให้ตนเอง หรือจะมีการฝึกอบรมในระดับพื้นที่ในระดับรากหญ้า หน่วยงานต่างๆจะช่วยกันอย่างไรบ้าง เพราะถ้าทุกภาคส่วนร่วมกันแล้ว รณรงค์

จากคนก็ไปต่อ ไปสู่ชุมชน จากชุมชนไปสู่องค์กร องค์กรไปสู่ประเทศ ประเทศไปสู่อนุภูมิภาค อนุภูมิภาคก็ไปสู่ภูมิภาคและสู่ระหว่างประเทศได้

ประการที่สาม กรอบภายในจิตใจ และกรอบภายนอกจิตใจ ควรจะเดินคู่ขนานกัน คือ ทางด้านกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศก็เดินไป กรอบภายในจิตใจก็ลองคุยดูว่าจะทำอย่างไรคู่ขนานกันไป หรือควรที่จะบูรณาการกัน

3. สรุปการนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง "เศรษฐกิจสีเขียวและกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดร.บัณฑูร ได้ว่านับตั้งแต่ช่วงหลังการประชุมริโอในปี ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา โลกต้องประสบกับวิกฤตต่าง ๆมากมายโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ climate change และ multiple crisis ทั้งด้านพลังงาน-อาหาร-การเงิน ซึ่งต่างอย่างสิ้นเชิงจากสิ่งที่คาดหวังในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งสาเหตุหลักสองอย่าง คือ ความไม่บูรณาการระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงกับวาระการประชุม Rio+20 ทั้งสองหัวข้อ

กล่าวคือในสาเหตุแรก ความไม่บูรณาการเกิดขึ้นจากเมื่อการประชุมริโอในปี ค.ศ.1992 ได้ผ่านไป ได้มีการตั้ง WTO ขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เกิดความตกลงภายใต้ WTO 15 ฉบับ เช่น TRIPs ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ด้านเกษตร ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ มีการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีหรือ FTA จำนวนมาก และทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์สองระบอบคือด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดที่เป็นจุดปะทะกันในหลายลักษณะ เช่น โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ ที่เน้นแนวทางการพัฒนาแบบ Washington Consensus โดยให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจก ลดบทบาทของรัฐ มีการให้ความสำคัญกับระบบกรรมสิทธิ์ของปัจเจก แต่โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องการให้รัฐมีบทบาทในการรักษาสิ่งแวดล้อม มีกฎเกณฑ์การกำกับดูแลการค้าการลงทุน ตัวอย่างความขัดแย้ง เช่น ระหว่างข้อตกลง TRIPs และ CBD ในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ หรือกรณีที่มาตรการ SPS ซึ่งต้องการหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งขัดกับ Precautionary Principle ของ Rio Principle หรือรูปธรรมของความขัดแย้งอื่นๆ เช่น กรณีกุ้ง-เต่า กรณี EU Beef Hormone ที่ EU ห้ามการนำเข้าสินค้าที่ใช้ฮอร์โมนเร่งการเติบโตของสัตว์ แม้ WTO precautionary ได้ แต่ก็ต้องไม่ลบล้างข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ภายใต้ SPS กรณีข้อพิพาทของบริษัท Metaclad และ S.D.Myers ใน NAFTA เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ สะท้อนถึงการไม่บูรณาการระหว่างสองเสาที่ต่างมีองค์กรมีกฎกติกาของตนเอง

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอในเรื่อง "เศรษฐกิจสีเขียว" จึงเกิดขึ้น เพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการดำเนินงานในเสาด้านเศรษฐกิจ ไม่ให้เกิดการดำเนินงานอย่างยี่สิบปีที่ผ่านมา โดยนำเอามิติด้านสิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมในสังคมมาผนวกเข้ากับเสาเศรษฐกิจด้วย แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวนี้

ไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีพัฒนาการฐานความคิดมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 คำว่า Green Economy ปรากฏเป็นทางการครั้งแรกในงานเขียนของ David Barbiers และ Pearce ซึ่งมองว่าเครื่องมือทางเศรษฐกิจควรถูกนำมาใช้เชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมกลับมาอีกครั้งใน ปี ค.ศ. 2007 โดยมีรายงานของ IPCC เรื่อง Climate change และ STERN review เรื่องต้นทุนของการไม่แก้ไขปัญหาเรื่อง climate change ซึ่งเป็น momentum นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอีกครั้ง หลังจากนั้น ปี ค.ศ. 2009 UNEP ได้ออกรายงาน Global Green New Deal และเอกสาร Towards Green Economy ในปลายปี 2010 และในปีค.ศ. 2012 นี้ Barbiers จะออกหนังสือเรื่อง A New Blueprint for Green Economy อีกครั้ง

จากความหมายโดยกว้างของเศรษฐกิจสีเขียวที่ทาง UNEP เสนอมา กล่าวว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่ *“improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities”* และนำไปใช้ได้กับทุกภาคสาขาเศรษฐกิจ เช่น เกษตร ประมง น้ำ ป่า ฯลฯ และมีการเสนอตัวชี้วัดบางประการ โดย UNCTAD อาทิเช่น High share of renewable energy in the energy matrix, Low carbon-intensity of the economy ฯลฯ แต่ทั้งนี้ UNEP พยายามบอกว่า ทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนและการเติบโตทางเศรษฐกิจ สามารถทำไปด้วยกันได้ ไม่ต้อง trade-off โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์นานาประการเข้ามา ซึ่งมีข้อเสนออยู่ 7 tracks เช่น Eco-tax reform กลไกทางด้านราคา green infrastructure ฯลฯ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ก็ยังอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบ Neo-liberalism ดังที่เป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีอีกสำนักคิดหนึ่ง มองเศรษฐกิจสีเขียวน่าจะเป็น new paradigm ของการพัฒนา โดยต้องมีการมองว่าเศรษฐกิจควรเป็น subset กิจกรรมหนึ่งทางสังคม และทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไร ในเอกสารการเจรจาในชื่อ The Future we want ขณะนี้ก็ยังไม่ได้นิยามความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวแน่ชัด หากมองว่า เป็นเพียง “valuable tool” ตัวหนึ่งจากหลายๆ approach ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ คือ ทำให้มี human welfare เพิ่มขึ้น มีการจ้างงาน และรักษาระบบนิเวศของโลกไว้ได้

สำหรับท่าทีของกลุ่ม G77 และจีน ต่อหัวข้อการประชุมในประเด็นเศรษฐกิจสีเขียวในเวที Rio+20 นั้น ประเทศกลุ่ม G77 ยังไม่ยอมรับว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะสามารถแก้ปัญหาได้ แต่ต้องการให้มีการยืนยัน Rio Principles เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่า และยังมีข้อเป็นห่วงว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวอาจสร้างผลกระทบตามมา เช่น Commodification หรือคือการแปลงทรัพยากรทุกอย่างเป็นสินค้าเท่านั้น หรือข้อกังวลที่ได้รับอิทธิพลจาก paper ของ Martin Khor ที่ทำให้ UNCTAD ว่าอาจเกิดความเสี่ยงจากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวแบบบิดเบือนเพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันด้านการค้า หรือที่เรียกว่าเป็น New Trade Protectionism เป็นต้น นอกจากนั้น ประเทศ G77 ยังตระหนักว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากการใช้ทรัพยากรมากเกินของประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นจึงควรเน้นประเด็นเรื่องสิทธิในการพัฒนา และความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยยึดถือหลัก CBDR (Rio Principle 7) และ Right to Development (Rio Principle 3) ด้วย ซึ่งนอกจากจุดยืนร่วมกับกลุ่มประเทศ G77 ไทยก็อาจนำเสนอข้อเสนอเพิ่มเติมบางประเด็น

ได้ เช่น การเพิ่มมาตรการป้องกันผลกระทบจากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวแบบบิดเบือน เช่น การเปิดเสรีการค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ให้ต่างชาติเข้ามา หรือการเสนอให้เศรษฐกิจสีเขียวต้องก้าวพ้นไปจากแนวทางของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ เป็นต้น

อีกสาเหตุหนึ่งของความไม่ยั่งยืนที่เกิดขึ้น ก็คือ จุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีปัญหาต่างๆ อาทิเช่น ภายหลังจากปี ค.ศ. 1992 เป็นต้น จำนวนข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ หรือ MEAs มีเพิ่มขึ้นถึงกว่า 330% แต่กลับขาดกลไกการลงโทษ หรือการระงับข้อพิพาท ส่วนองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNEP หรือ GEF ก็ไม่ได้มีความเข้มแข็งนัก ซึ่งทางเลือกในการเจรจาในเวที Rio+20 ล่าสุด ในหัวข้อ Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD) ได้มีพยายามให้เกิดการบูรณาการระหว่างสามเสาหลักมากขึ้น ผ่านทางเลือกต่างๆเช่น การเพิ่มบทบาทความเข้มแข็งของ ECOSOC การตั้ง forum ใหม่ที่เรียกว่า high level political forum การปรับเปลี่ยน CSD ไปสู่ council หรือการพยายามประสานการทำงานของ UN กับ International Financial Institutions ต่างๆ รวมทั้งการแก้ปัญหาเรื่อง universal membership และระบบงบประมาณของ UNEP และการ synergy MEAs ฉบับต่างๆด้วย ซึ่งประเทศไทยอาจนำเสนอประเด็นเพิ่มเติมที่ยังไม่มีใน text ได้ อาทิเช่น การตั้งกลไกระงับข้อพิพาทระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างกลไกบังคับและลงโทษของ MEAs หรือการแก้ไขข้อตกลง GATT Article XX เป็นต้น

4. สรุปการนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง “ท่าทีของประเทศต่าง ๆ ต่อหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20” โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัยในโครงการฯ

คุณวิจิตรได้กล่าวถึงกระบวนการเตรียมการสู่การประชุม Rio+20 ว่าประกอบด้วยการประชุมหลายครั้ง หลักๆคือ การประชุม preparatory committee 3 ครั้ง intercessional 3 ครั้ง และการประชุมในระดับภูมิภาค 3 ครั้ง และได้มีการจัดทำเอกสาร zero-draft for outcome document ซึ่งผ่านการเจรจาที่เป็น informal negotiation ไปแล้ว 2 ครั้งและจะได้ร่างข้อสรุปของเอกสารทั้งหมด สำหรับโครงสร้างของเอกสาร ประกอบด้วย 5 ส่วน ส่วนแรกเรียกว่า Our Common Vision ซึ่งเป็นการแสดงวิสัยทัศน์ร่วมกัน ส่วนที่สอง คือ Renewing political commitment เป็นการให้คำมั่นกับหลักการในอดีต และปูทางสู่อนาคต ส่วนที่สามและสี่มาจากหัวข้อหลักของการประชุมคือ Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication และ Institutional Framework for Sustainable Development และส่วนสุดท้าย คือ Framework for Action and Follow-Up รวมถึงแนวทางในการจัดทำ Sustainable Development Goals (SDGs) ความยาวจากเอกสารต้นร่างมีอยู่ 19 หน้า 128 ย่อหน้า แต่หลังจากการประชุม 1st round negotiation เอกสารได้เพิ่มขึ้นมาเป็น 206 หน้า โดยเมื่อแต่ละประเทศให้ comment เอกสารจึงขยายขึ้นมามาก ก่อนเริ่มประชุมรอบที่ 2 ความยาวอยู่เอกสาร 278 หน้า จบรอบที่สองเหลือ 171 หน้า โดยตกลงกันได้เพียง 21 ย่อหน้า และเหลืออีก 400 กว่าย่อหน้า ล่าสุดขณะนี้เหลือเอกสารล่าสุดเหลืออยู่ 80 หน้า

สำหรับท่าทีของประเทศต่างๆต่อประเด็นเรื่องของเศรษฐกิจสีเขียว (GE) ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ และสนับสนุนแนวทางการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบาย GE ด้วยตนเอง คือจะต้องไม่เป็นแบบ one size fits all และให้ผนวกมาตรการด้าน GE เข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ และสนับสนุน capacity building สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา ในส่วนมุมมองของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะต้องการผลักดันแนวทาง GE เป็นส่วนใหญ่ เช่น กลุ่มสหภาพยุโรป โดยต้องการสนับสนุนแนวทางการบริโภคและผลิตที่ยั่งยืน และสนับสนุนการจัดทำ SD indicator นอกเหนือจาก GDP ส่วนสหรัฐอเมริกาจะเน้นการสนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เน้นการตัดสินใจบนฐานข้อมูลวิทยาศาสตร์ และสนับสนุนกลไกในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และ best practices ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาภายใต้กลุ่ม G77 และจีนจะมองเศรษฐกิจสีเขียวด้วยท่าทางที่ค่อนข้างหวาดระแวง ไม่ค่อยเชื่อใจ และมองว่า GE ไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนา แต่เป็นหนึ่งในแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น รวมทั้งยังย้ำถึงหลักการต่างๆ เช่น การไม่รักษาคำมั่นสัญญาเดิมของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา หรือการย้ำหลักการ CBDR และ Right to Development ย้ำว่าประเทศที่พัฒนาแล้วควรจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ไม่ยั่งยืน และขอให้ UNGA พิจารณาการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ และให้ประเทศกำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น เช่น vote มากขึ้นในองค์กรเช่น World bank หรือ IMF หากแต่ข้อเสนอเหล่านี้ก็ไม่ได้รับความเห็นด้วยจากประเทศพัฒนาแล้วเท่าใดนัก

ในส่วนประเด็น IFSD ประเทศต่างๆส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการบูรณาการสามเสาหลัก เสริมสร้างความเข้มแข็งของ ECOSOC และ UNEP โดยกลุ่มประเทศยุโรปเสนอให้มีระบบ voluntary peer review (แต่ G77 ค่อนข้างจะค้าน) ให้ขยาย universal membership ใน UNEP และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น WEO ส่วนสหรัฐอเมริกาไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งองค์กรใหม่ แต่เสนอว่าควรที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรเดิม และสนับสนุนการจัดลำดับความสำคัญ (prioritizing) ในการติดตามและประมวลผลข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจในแนวทางที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ประเทศกลุ่ม G77 และจีนเองก็ขาดเสียงที่เป็นเอกภาพในเรื่องนี้ โดยสมาชิกบางประเทศเสนอให้ จัดตั้ง High level political forum โดยมีสมาชิกจากประเทศต่างๆ โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานปัจจุบันรวมถึง CSD และสนับสนุนให้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP กลุ่มประเทศแอฟริกาเสนอให้มีการยกระดับ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม แต่จุดยืนร่วมสำหรับการพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูป ก็คือต้องอยู่บนพื้นฐานของ Function ที่จำเป็น และให้ความสำคัญกับมิติด้านกฎหมาย และงบประมาณควบคู่กัน

ในส่วนของประเด็นเรื่อง Framework for Action and Follow-up สหภาพยุโรปได้สนับสนุนการดำเนินการแบบ “results-driven initiatives and partnerships” และขอให้เลขาธิการ UN เริ่มต้นกระบวนการศึกษาในการที่จะดำเนินการตามแนวทาง SDGs ให้ได้ภายในปี 2015 ส่วนทางสหรัฐอเมริกาเน้นถึงความสำคัญของการสร้าง platform สำหรับการแบ่งปัน ข้อมูล ความรู้ และ

commitments โดยเสนอ compendium of commitments และให้มีการให้คำมั่นโดยสมัครใจ และ register คำมั่นนี้ไว้เป็นส่วนหนึ่งของเอกสารการประชุมด้วย ส่วนประเทศกลุ่ม G77 และจีนเห็นด้วยกับการพิจารณา SDG แต่ย้ำว่าจะต้องไม่ขัดกับ MDGs และจะต้องอยู่บนพื้นฐานของ 3 เสาหลัก และต้องมีกำหนดเวลาที่ชัดเจน มีการเรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมในการให้ความช่วยเหลือ ODA เพิ่มความช่วยเหลือแก่แอฟริกา และให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามข้อตกลง UNFCCC และเรียกร้องให้มีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวด้วย

5. สรุปการนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง "การดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน" โดย รศ.ดร. โสภารัตน์ จารุสมบัติ

ดร.โสภารัตน์ ได้นำเสนอว่าเพื่อให้การเจรจา Rio+20 เกิดประโยชน์กับประเทศไทย จำเป็นจะต้อง "รู้เขา" และ "รู้เรา" คือรู้ข้อมูลด้วยว่าที่ผ่านมาประเทศไทยได้ดำเนินการอะไรด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนไปบ้าง โดยจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย เริ่มเด่นชัดตั้งแต่ พ.ศ. 2535 มีแรกผลักจากทั้งสองส่วน คือในประเทศ และภายนอกประเทศ ในประเทศคือผลจากการพัฒนาไม่ได้นำไปสู่ความยั่งยืนมากนัก มีพัฒนาการของการเมืองภาคประชาชนที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งแม้ภาพรวมการพัฒนาที่ผ่านมาหลายด้านจะเป็นภาพบวก คือ ไทยมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีอัตราการส่งออกที่ขยายตัวขึ้น รายได้เฉลี่ยสูงขึ้น คุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น แต่ในสามเสาหลักก็ยังพบปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนอยู่มากมาย ส่วนปัจจัยภายนอก ก็คือการเข้าร่วมการประชุม UNCSD ที่ทำให้ประเทศได้เห็นความสำคัญของประเด็นเหล่านี้ ซึ่งในส่วนการดำเนินงานในระดับโลก ไทยถือว่าเป็นนักเรียนที่ดี คือมีการตั้งคณะกรรมการต่างๆ และนำเสนอรายงาน ทำข้อเสนอต่างๆหลังการประชุมแต่ละครั้งเสมอ เช่น หลังการประชุม Rio+10 พ.ศ.2545 ไทยมีการจัดตั้ง "คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" (National Council for Sustainable Development) มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Sustainable Development Strategy) มีการกำหนดให้ "การพัฒนาอย่างยั่งยืน" เป็นวาระแห่งชาติ และในการประชุม Rio+20 เราก็มีการเตรียมความพร้อมเช่นกัน คือมีการตั้งคณะกรรมการเตรียมการ และทำงานอย่างเป็นระบบ แต่ก็ควรมีการกล่าวถึงกลไกการทำงานหลังการประชุมไว้ด้วย

ในส่วนการดำเนินการในระดับประเทศ ได้มีการผนวกหลักการบางอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในกลไกหรือกรอบสถาบันต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และพ.ศ. 2550 ที่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน และสิทธิชุมชน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม การมีกฎหมายสิ่งแวดล้อม ฉบับต่างๆ โดยเฉพาะพ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 การมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ และยุทธศาสตร์อื่นๆเช่น แผนด้านการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน และมีการพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

สำหรับการดำเนินงานในสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนในแต่ละด้าน ไทยได้ดำเนินการไปหลายด้านมาก แต่ก็ยังมีจุดอ่อนบางประการอยู่ เช่น*ด้านเศรษฐกิจ* ในเรื่องการแก้ปัญหาความ

ยากจนที่ยังมีปัญหาการขาดความต่อเนื่องของนโยบายและโครงการต่างๆ เมื่อเปลี่ยนรัฐบาล และการขาดการมองเพื่อแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง ด้านการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน มาตรการส่วนใหญ่เป็นเชิงสมัครใจ ยังขาดการนำมาตรการแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนผู้ผลิต/ผู้บริโภคมาใช้อย่างจริงจัง ในขณะที่ภาคเอกชนดำเนินการได้ก้าวหน้าไปกว่าแล้ว ด้านการค้า ยังขาดกลไกการประเมินผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการเจรจาทางการค้าที่ชัดเจน เป็นต้น *ด้านสิ่งแวดล้อม* ช่องว่างของการดำเนินการ เช่น การขาดความเชื่อมโยงประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ขาดการบูรณาการมิติสิ่งแวดล้อมกับมิติอื่นๆ ยังไม่มีตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงต้นทุนธรรมชาติ ที่เกิดจากการพัฒนา มีช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย บทลงโทษค่อนข้างเบาฯลฯ ใน*ด้านสังคม* ช่องว่างเช่นการที่รัฐบาลขาดเจตนารมณ์ที่ชัดเจนต่อการแก้ปัญหาสังคมต่างๆ และการขาดการผนวกมิติทางสังคมในการดำเนินหรือประเมินนโยบายด้านต่างๆ เป็นต้น

ข้อวิเคราะห์ต่อมา คือ ในส่วนของบทบาทของภาคส่วนต่างๆของสังคมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยนั้น อาทิเช่น *ภาคเอกชน*ได้มีการรวมตัวของภาคธุรกิจเพื่อก่อตั้งเป็น คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทยขึ้น และมีการดำเนินงานโดยสมัครใจ แต่ก็ยังขาดกลไกการทำงานในรูปแบบของ Public-Private-(People) Partnership *ภาคประชาสังคม* ก็มีบทบาทอย่างมากทั้งในรูปแบบของการเรียกร้องและ/หรือร่วมมือกับภาครัฐ แต่ก็ยังมีพลังในการรวมตัวกันค่อนข้างน้อย ในส่วน*ภาควิชาการ* มีการศึกษาวิจัยโดยสถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยต่างๆจำนวนมาก รวมถึงหน่วยงานสนับสนุนการวิจัย แต่ก็ยังขาดความเชื่อมโยงในการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องนโยบายและเชิงพื้นที่ และสุดท้ายคือ *สถาบันระหว่างประเทศ* เช่น IMF ADB World bank ซึ่งมีบทบาทผ่านการวิจัย/ให้เงินกู้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดเรื่องของเงื่อนไขทางการเมืองที่แฝงมากับโครงการพัฒนาในบางครั้ง

ดร.โสภารัตน์ได้สรุปว่าโดยภาพรวม ประเทศไทยมีจุดแข็งคือมีแผนและยุทธศาสตร์ที่ดีค่อนข้างครอบคลุม และครบถ้วนในประเด็นต่างๆด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อนในทางปฏิบัติที่ยังไม่สามารถทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่สามารถกลายเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลักของประเทศได้ นโยบายรัฐบาลขาดความต่อเนื่อง เน้นการแก้ปัญหาระยะสั้น เช่น คณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เคยตั้งตอนนี้ก็ไม่มีแล้ว ขาดการประสานงานและบูรณาการระหว่างหน่วยงานและประชาชนเองก็มีค่านิยมที่มองสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ประเทศไทยยังมีจุดยืนด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่อ่อนแอ คือให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ตราบเท่าที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า หรือถูกกดดันจากกระแสสังคมหรือประเทศคู่ค้าเท่านั้น ไม่มีการวางแผนระยะยาวเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกและทำให้ไม่มีข้อเสนอเชิงรุกในเวทีระดับโลก

ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และเพื่อรับมือกับประเด็นที่อาจสืบเนื่องกับการเจรจา Rio+20 เช่น เรื่อง SDGs หรือ 10-years of Program on Sustainable Consumption and Production ประเทศไทยควรคำนึงถึงกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศไทย (Domestic IFSD) ในประเด็นต่างๆอาทิเช่น ควรจะมีเจ้าภาพหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบของคณะกรรมการขึ้นมาอีกหรือไม่ หรือควรเน้นบทบาทขององค์กรเดิมอย่างสภาพัฒน์ หรือ สผ.? จะมี

ยุทธศาสตร์ที่จะทำให้เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกระแสหลักในสังคมได้อย่างไร เช่น การมีตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ การประเมินผนวกมิติความเหลื่อมล้ำและลดปัญหาความยากจนเข้ากับนโยบายการพัฒนาทุกด้าน การมีกลไกให้ทุกหน่วยงาน/ทุกพรรคการเมืองยอมรับการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ และการขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาค เป็นต้น

<u>ประเด็นในช่วงบ่าย</u>

1. สรุปการบรรยายพิเศษ หัวข้อ “การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ กับเศรษฐกิจสีเขียว”

โดยท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ ได้กล่าวว่าในแต่ละช่วงเวลาก็จะมีแนวคิดใหม่ๆขึ้นมาเป็นหนทางหรือจะเป็นทางการเพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และล่าสุดก็มีเรื่องของ green economy ขึ้นมา ซึ่งนิยามก็ยังไม่ได้มีการกำหนดชัดเจน และก็ถูกตั้งคำถามไว้เยอะเช่นประเทศกำลังพัฒนาก็มีข้อกังวลว่าเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะไปเป็นอุปสรรคที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาร่ำรวยขึ้นมาแบบประเทศพัฒนาแล้วได้ยากขึ้น ก็เรื่องของสิทธิของการพัฒนา หรือ right to development เท่าเทียมกันจริงหรือไม่ หรือการใช้เศรษฐกิจสีเขียวไปช่วยในเรื่องของการกีดกันทางการค้า ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะถ้ามีการสนับสนุนให้ใช้ green technology เพราะว่าประเทศกำลังพัฒนาอย่างพวกเรา ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเรามาดูเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมา ก็จะพบว่ายังไม่บรรลุเป้าหมาย สรุปได้เป็นสามประเด็น คือ

หนึ่ง ปัญหาของความเสื่อมโทรมน่าต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การสูญเสียของพื้นที่ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือปัญหาของ climate change ปัญหามลพิษของการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น การเกิดอุบัติภัยทางสารเคมีระเบิดที่มาบตาพุด ปัญหาเหล่านี้ในเชิงเศรษฐศาสตร์มองว่ามาจากคุณสมบัติของตัวทรัพยากรเองด้วยส่วนหนึ่ง ที่เรียกว่า common pool resources หรือว่าเป็นทรัพยากรร่วมที่ใช้ร่วมกัน คือยากที่จะกีดกัน ทำให้เกิดสภาวะของการที่ใครมือยางสาวได้สาวเอา และจะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า Tragedy of the Common หรือว่าโศกนาฏกรรมของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งในทางทฤษฎีเกมส์ ก็เข้าข่ายที่เรียกว่า prisoner dilemma game คือทุกคนคิดเอาประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก แต่เมื่อมารวมผลประโยชน์ส่วนร่วมแล้วตัวเองก็จะเสียหายเองด้วย

สอง การขาดความเป็นธรรม ในการเข้าถึงหรือใช้ทรัพยากร ทั้งระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้ว แม้แต่ระหว่างประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน และในประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันเอง ก็มีคนรวย คนยากจนที่มีความเหลื่อมล้ำและการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรที่ต่างกันอยู่มาก กรณีของ climate change ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดี การศึกษาพบว่ามองในเชิงของการปล่อย GHG สะสม (historical emission) ประเทศพัฒนาแล้วใช้บรรยากาศโลกไปถึง 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดไป

แล้ว แม้จะมีข้อที่เขียนในพิธีสารเกียวโตที่กำหนดให้มีการลด GHG ของประเทศพัฒนาแล้วที่ใช้บรรยากาศของโลกไปก่อน แต่ก็ยังเกิดปัญหาว่าในการลดจริงๆ ก็อาจจะมีบางส่วนที่ลดลงไป แต่ก็เป็นการลดที่เกิดขึ้นจากการย้ายฐาน คือเคลื่อนย้ายที่เรียกว่า offshore ของ GHG ผ่านการค้าการลงทุน หรือ outsource พวกสินค้าอุตสาหกรรมต่างๆให้กับประเทศกำลังพัฒนาผลิตแทนตัวเอง ซึ่งคำถามคือว่ามันถูกต้องหรือไม่

สาม คือเรื่อง overconsumption หรือการบริโภคทรัพยากรที่เกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้ มีการศึกษาของกลุ่ม Global Footprint Network ซึ่งแสดงให้เห็นแล้วว่าในปี 2007 โลกเราถูกใช้ไปแล้วเกิน 1 ใบ เท่ากับ 1.5 ใบ ซึ่งวิถีชีวิตที่ฟุ่มเฟือยของคนร่ำรวยก็ยังสร้างปัญหาอย่างมากมาย ระบบเศรษฐกิจตอนนี้เน้นการพัฒนาภายใต้ระบบที่เรียกว่าบริโภคนิยม หรือ consumerism ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญมาก และต้องการที่จะทำให้เป็นเช่นนั้นด้วยเพื่อที่จะได้ขยายการผลิตเกิดการซื้อขายสินค้า economic growth จะได้โตขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีงานวิจัยทางด้านสมองที่พบว่าระบบบริโภคนิยมมีการใช้การโฆษณาซึ่งสามารถไปเปลี่ยนสมองคนได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำของท่านมหาตมะคานธีที่ว่า “the World has Enough for everyone need but not enough for everyone greed” และพุทธพจน์ที่ว่า *นัตถิ ตัณหา สมา นัทธี* หรือแม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี

ทั้งสามประเด็นนี้ รากเหง้าของปัญหาจริงๆคือปัญหาของจิตใจคน ซึ่งทางตะวันตกจะยังไม่มองแนวคิดแบบนี้ เช่น Neoclassical economics สอนว่าความโลภเป็นสิ่งที่แก้ไม่ได้ ต้องหาวิธีอื่นจัดการ ใช้กฎหมาย กฎระเบียบ economic instrument เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ หรือที่เรียกว่ากรอบภายนอกที่มากำกับพฤติกรรมแต่ว่าข้างในคือจิตใจไม่เคยได้นำมาพิจารณาเลย ซึ่งไม่ได้มองว่าไม่ดี แต่อาจจะไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาได้ ถ้าเราไม่หันไปดูรากเหง้าของปัญหาจริงๆที่เกิดจากความโลภ ความไม่พอของมนุษย์ ซึ่งในแนวทางภูมิปัญญาตะวันออก หรือ แนวพุทธ มองว่าเราสามารถจะแก้มนุษย์ได้ โดยที่พัฒนาจิตใจของคน ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้แยกออกเป็น 3 ขั้นตอนคือการพัฒนาตัวคน ต้องพัฒนาทั้งระดับของพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และจากการที่คนได้รับการพัฒนาแล้ว คนเป็น actor ถึงจะไปสร้างการพัฒนาในระบบที่เกิดความสมดุลได้ ในระดับแรกซึ่งก็สอดคล้องกับแนวทางที่เราพูดถึง เช่นในเรื่องธรรมาภิบาล การพัฒนาพฤติกรรมจะทำอย่างไร เช่น การสร้างกรอบกฎหมายที่จะให้พฤติกรรมอยู่ในขอบเขตที่ไม่เกินเลย ในระดับที่สองที่ขาดหายไปในระบบของทางตะวันตก ก็คือการพัฒนาจิตใจและปัญญาซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์อีกขั้น

ที่น่าสนใจก็คือ การจะเกิดพฤติกรรมที่ดีงามได้ ถ้าเราพัฒนาจิตใจ สามารถที่จะทำให้เกิดความสุขในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจของภูมิปัญญาตะวันออก ที่พูดเรื่องนี้คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งถ้าเราไปคุยกับคนที่ทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จะพบว่าเขาทำด้วยความสุข อันนี้น่าสนใจ เพราะเขาไม่ได้ทำเพราะถูกบังคับ กรณีของความเสื่อมโทรมของทรัพยากร Prof.Eilinor Ostrom นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลได้อธิบายวิธีการที่ทำให้เกิดการร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรในลักษณะของ self organizing group หรือเป็นวิวัฒนาการของการจัดการโดยกลุ่ม ซึ่งไม่ได้มีปัจจัยภายนอก หรือ

รัฐบาล มาช่วยเลย แต่ชุมชนดูแลรักษาป่าชุมชนได้ด้วยตัวเอง เกิดจากปัจจัย 2 ประการหลักๆ คือ ความไว้วางใจ Trust และการต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน reciprocity ซึ่งมองว่าความไว้วางใจเกิดจากการที่มี trust หรือการที่มีต่างตอบแทน ก็คือความหมายว่าพอชุมชนอยู่ด้วยกันนานๆ เริ่มมีความรู้สึกว่า เห็นว่าถ้าต่างคนต่างคิดแต่ประโยชน์ของตัวเอง สุดท้ายป่าก็พังหมด ทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันก็พัง ทำไมเราไม่มาร่วมมือกันสร้างกติการ่วมกันในการดูแลจัดการและการที่สามารถจะต่างตอบแทนกันได้ ซึ่งในไทยมีตัวอย่างเช่นกรณีของชุมชนบ้านเปร็ดใน จังหวัดตราด ที่มีการร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชายเลน มีการตั้งกติกากันเอง ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการมีพระสุบิน ปณีโต เป็นผู้นำทางปัญญา ท่านใช้ธรรมะส่งเสริมในเรื่องสัจจะออมทรัพย์ และสามารถออมจนสามารถนำทุนมาใช้อนุรักษ์ป่าชายเลนได้

ถ้าเรามองหลักธรรมที่จะมาช่วยแก้ปัญหาในสามประเด็นที่ได้กล่าวในตอนต้น หลักธรรมง่ายๆ ที่ก็คือ ศีล 5 ซึ่ง คือ ศีลข้อหนึ่ง การห้ามฆ่าสัตว์ ก็คือหลักสิทธิมนุษยชนรวมถึงสิทธิสัตว์ด้วย ศีลข้อ 2 ห้ามลักทรัพย์ก็เป็นหลักประกันของการไม่เกิดทุจริต คอรัปชั่น รวมทั้งเรื่องการเป็นการกระจายการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นธรรม ไม่อยากเอาเปรียบคนอื่นด้วย ศีลข้อ 3 เป็นเรื่องหลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ศีลข้อที่ 4 เป็นหลักประกันให้เกิดเสรีภาพทางสื่อและข่าวสารข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และศีลข้อ 5 เป็นหลักประกันของการบริโภคที่ไม่เกินเลย รวมไปถึงเรื่องของการบริโภคพวกอัตลักษณ์ ค่านิยม เช่น สินค้าแบรนด์เนมต่างๆ แม้กระทั่งหรือการเสพติดในเรื่องอำนาจ ยศ และทรัพย์สินด้วย นอกจากนี้ยังมีเรื่องอริยมรรคองค์ 8 โดยเฉพาะเรื่องของสัมมาสติ และสัมมนาทิฐิ เพราะ อย่างเรื่องของการบริโภคเกิน ก็มีหลักของสติ คือ โยนิโสมนสิการในการบริโภค ท่านปยุตโต ท่านพูดว่าการบริโภคมีสองแบบ คือบริโภคด้วยตัณหา หรือบริโภคด้วยปัญญา ถ้าบริโภคด้วยตัณหาก็เอาความอยาก ความต้องการเป็นหลัก และบริโภคหรือเสพติดในสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียม เช่น แบรนด์เนม แต่ถ้าเป็นคุณค่าแท้ เราจะต้องมาดูว่าเมื่อเสพแล้วเหมาะสมถูกต้องหรือไม่ เกินความจำเป็นของเราหรือไม่ กระแสบริโภคนิยมกระตุ้นให้เราคิดว่ายิ่งมีสินค้ามากได้บริโภคมากยิ่งมีความสุขมาก แต่ในทางพุทธเรามองว่าความสุขมีสามระดับ คือ ประการแรก กามสุข คือ สุขอย่างที่เราสุขกันอยู่ คือสุขจากประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่แม้แต่สัตว์เองก็มีความสุขในระดับนี้ แต่สิ่งที่เรายังขาดการมอง หรือ ขาดการพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งคือ สุขที่เกิดจากความสงบ ใช้คำว่าสมาธิสุข คือเป็นสุขที่กระดับจิตใจอย่างเดียวโดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก ซึ่งก็มีการพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ด้วย และจะช่วยลดความต้องการซื้อหา ความอยากได้ อยากมีต่างๆ และจะทำให้ปัญหา overconsumption ที่เราใช้ทรัพยากรจนเกินโลกไปแล้ว

เพราะฉะนั้น จริงๆแล้วการเปลี่ยนในระดับภายในก็คือ paradigm shift นั่นเอง เศรษฐกิจสีเขียวกับแนวพุทธจึงไม่ถึงกับขัดแย้งกัน และจะต้องเอาเศรษฐกิจสีเขียวที่มีธรรมาภิบาลมาบูรณาการเข้ากับการพัฒนาใจด้วย ท่านว วชิรเมธี ได้ให้ประเด็นที่น่าสนใจเรื่องของหัวใจการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ อยู่ 4 ประการ

ประการแรก) เรื่องการศึกษา ที่ผ่านมาเราเน้นการศึกษาที่ไม่ได้ทำให้คนมองเห็นทุกอย่างเป็นองค์รวม หรือเกิดความสมดุลได้ เพราะฉะนั้นเรามีแนวโน้มที่จะผลิตคนที่มีคุณวุฒิ หรืออาจจะ

มองด้านเดียว แต่ว่านอกเหนือไปจากนั้นก็เลยขาดเรื่องคุณธรรม ไม่มีปัญญาหยั่งรู้ ซึ่งอยู่ในภูมิปัญญาตะวันออกแท้ๆ ***สอง)*** หัวใจของการพัฒนาที่ผ่านมาเราเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ว่าถ้าจะทำเช่นนั้นจริง มนุษย์ต้องพัฒนาตัวเองก่อน พัฒนาจิตใจก่อน เมื่อพัฒนาตัวเราแล้ว เราจะเป็น actor ในการที่จะไปพัฒนาสังคม หรือ ระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ ***สาม***) เรื่องการ บริโภค เราจะต้องพัฒนาสติให้มากๆ มีโยนิโสมนสิการในการบริโภค ซึ่งอันนี้เป็นเรื่องที่จะต้องมีการฝึกฝนอยู่ตลอด และช่วยกันพัฒนาให้แนวคิดแบบนี้มันต้านการโฆษณากระตุ้นให้คนอยากซื้อ อยากมี อยากได้อยู่ตลอดเวลา ***สี่***) เรื่องความสุข ความสุขในสามระดับ เราเอาแค่สองระดับแรก คือ กามสุขให้อยู่ในกรอบของความถูกต้อง และสมาธิสุข เราฝึกเพื่อลดความต้องการภายนอกซึ่งอาจจะเกินความจำเป็น แค่นี้โลกก็คงจะสบายขึ้นเยอะ และอันนี้คือการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อสังเกต คือ การศึกษา ไม่ใช่แค่เรื่องของการท่องจำ อ่านหนังสือตามตำรา แต่เราจะต้องมีการฝึกสติ ฝึกสมาธิ เราจะทำได้อย่างไร จะสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพด้านนี้ขึ้นมาได้หรือไม่ หรือว่าเรื่องของสื่อต่างๆ ที่จะให้ทานกับสื่อที่กระตุ้นให้เราเกิดความอยากตลอดเวลา จะมีการประยุกต์ใช้สื่อให้เอาด้านพุทธศาสนา หรือด้านของภูมิปัญญาตะวันออกเข้ามาใช้ให้คนมีปัญญามากขึ้นในสังคมได้ หรือสถาบันองค์กรที่จะทำไม่ใช่แค่วัด แต่ทำมหาวิทยาลัย ทำองค์กรวิจัยที่เป็นลักษณะเอาแนวนี้เข้ามา Integrate จะเป็นไปได้หรือไม่ อันสุดท้ายก็คือการศึกษาวิจัย เช่น ภูฏาน ก็มีเรื่อง GNH เราจะมีตัวชี้วัดอะไรที่วัดการพัฒนาประเทศที่เป็นลักษณะต่างออกไปจากเรื่องของ GDP แต่ว่าไม่ใช่แค่ความสุขอย่างเดียวแต่อาจจะต้องวัดการพัฒนายกระดับจิตใจด้วย

2. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน”

โดย ดร.รวีวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดร.รวีวรรณ ได้กล่าวนำถึงความเป็นมาของการประชุมริโอ ในปีพ.ศ. 2535 ซึ่งถือเป็นปี milestone ทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งคราวนั้นก็ได้มีการรับรองเอกสาร 3 ฉบับ และอนุสัญญา 2 ฉบับ เอกสาร 3 ฉบับคือ Rio Declaration on Environment and Development, Agenda 21 และ Statement of Forest Principles สนธิสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนั้นในปีเดียวกันประเทศไทยยังมี พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ด้วย ซึ่งพอมาถึง Rio+20 ประเทศไทยก็จะทำ พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม plus 20 ปีเหมือนกัน การประชุมในครั้งนี้วัตถุประสงค์ของการประชุม คือ 1) Renew political commitment เพราะว่าครั้งนี้เป็นการประชุมระดับผู้นำประเทศ 2) เพื่อที่จะทบทวน 20 ปีของการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัญหา อุปสรรคที่จะร่วมกันทำงานต่อไปให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) เพิ่มเติมเรื่องกรณีใหม่ๆ และจะคุยในสองหัวข้อหลักคือ GEและ IFSD

สำหรับกระบวนการเตรียมการได้เริ่มมายาวนานทั้งภายนอก และภายในประเทศ สำหรับประเทศไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับเป็นเจ้าภาพในการเจรจาร่วมกับ

กระทรวงการต่างประเทศ มีคณะทำงาน 3 ชุด ชุดแรก คือชุดสารัตถะ โดย สผ. ดูเนื้อหาหลักๆ ของการประชุม ชุดที่สอง คือ กระทรวงทรัพย์ฯ จะดูเรื่องงบประมาณ การเดินทาง และชุดที่ 3 คณะทำงานเรื่องทำเอกสารเผยแพร่เรื่อง Thailand Green Economy โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในส่วนของสารัตถะ มีการแบ่งงานกัน คือ สผ.รับผิดชอบในส่วนของ GE และกระทรวงการต่างประเทศเป็นเจ้าภาพในเรื่อง IFSD ซึ่งในการเจรจา ประเทศไทยต้องเจรจาภายใต้กลุ่ม G77 และจีน และต้องหาข้อตกลงในกลุ่มร่วมกันก่อน ไม่สามารถออกเสียงในที่ประชุมใหญ่ในนามของตนเองได้

ในส่วนท่าทีของประเทศไทยในเรื่อง GE ณ ขณะนี้ ก็คือ GE จะต้องไม่กำหนดเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งสำหรับทุกประเทศ และควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นที่ประเทศสามารถดำเนินตามสิทธิอำนาจของประเทศเองได้ แนวทางต้องส่งเสริมความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเรื่องใหญ่ที่ไทยต้องการให้ตอกย้ำก็คือเรื่องของ Common But Differentiate Responsibility หรือ CBDR ใน Rio Principle ก็คือเรื่องของหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่าง คือต้องสะท้อนความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาจะมี Goal and Target เดียวกัน ใน time frame เดียวกัน จึงควรตกลงในเรื่องของหลักการของความรับผิดชอบในระดับที่แตกต่างกันให้ได้ก่อนแล้วค่อยคุยในเรื่องของ Goal and Target แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ต้องการเขียนย้ำในเอกสารอีก อีกท่าทีหนึ่งที่ประเทศไทยย้ำคือเรื่องทฤษฎีของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งไทยก็ยินดีแบ่งปันประสบการณ์นี้ให้แก่ประเทศต่างๆ และสามารถใส่เป็น voluntary commitment ในเรื่องนี้ได้ นอกจากนั้น ยังมีจุดยืนในเรื่องของการที่ GE จะต้องไม่ถูกใช้เป็นเงื่อนไขในการกีดกันทางการค้าที่เป็นธรรม และสนับสนุนโอกาสในตลาดการค้าของประเทศกำลังพัฒนา และสนับสนุนการลดการอุดหนุนในประเทศพัฒนาแล้ว เพราะจะเกี่ยวข้องกับประเด็นการค้าเรื่อง Environmental Good and Service ในกรอบต่างๆเช่นเรื่องของ FTA เรื่องของ APEC- FTA เรื่องของ Bilateral ต่างๆด้วย

ดร.รวีวรรณ กล่าวเน้นว่าทางภาครัฐ ไม่ได้มองว่าการประชุม Rio+20 ถือเป็นจุดสิ้นสุด และก็กังวลเรื่องของการทำงานภายในประเทศมากกว่ากับเรื่องของการเจรจาด้วย แต่ในขณะนี้ ประเด็น GE ถือเป็นวาระแห่งชาติของประเทศไทยอยู่แล้ว เป็นนโยบายของรัฐบาลไทยอยู่แล้ว โดยบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในกรอบระยะ 5 ปีด้วย ประเด็นต่างๆเช่น

- *ตัวชี้วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่นอกเหนือจาก GDP*: ทางสภาพัฒน์ได้มีการศึกษามาบ้างในเรื่องของ Green GDP แต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ ทั้งในเรื่องของการเก็บข้อมูลบัญชี ต้นทุนของไทยซึ่งเก็บข้อมูลในลักษณะ input-output table ซึ่งต้องมีตัวเลขสถิติที่สามารถจับคู่เข้ากันได้ในการคำนวณ GDP ซึ่งพบปัญหาในเรื่องของการประเมินมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องคิดเป็นตัวเลข ในหลายประเด็นในเรื่องสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องประมง น้ำ ขยะ น้ำเสียซึ่งค่อนข้างยาก เช่น ป่าไม้ ที่ดิน ที่พบปัญหาเรื่องการคิดมูลค่าที่ดินที่เอามา

ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ราคาประเมินที่ดินนำมาคำนวณ ในส่วนเรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีราคาประเมินในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพันที่ที่มีคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมสูงในอุทยาน เราห้ามซื้อขาย ดังนั้นจึงไม่มีราคาประเมิน เพราะฉะนั้น การคำนวณป่าที่สูญเสียไปไม่มีการคิดราคา ทั้งๆที่พื้นที่ตรงนั้นราคาประเมินต้องสูงสุดเพราะถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ มีมูลค่ามากที่สุด แต่ในความจริงไม่สามารถคำนวณได้เนื่องจากไม่มีราคาประเมินในทางเศรษฐศาสตร์ เพราะซื้อขายไม่ได้ เป็นต้น หรือเกิดปัญหากรณีที่กิจกรรมที่เป็นการลงทุนของรัฐ เช่น ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการจัดการขยะ ได้นำมาคิดรวมใน IO Table ถือว่าเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทำให้เกิด GDP แต่จริงๆแล้วค่าต้องเป็นลบ เพราะว่าการพัฒนาที่ทำให้เกิดน้ำเสีย และการลงทุนเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมในคงเดิม ควรจะเอาไปหักลบมากกว่า ไม่ใช่เอาไปบวก ในเรื่องของการสร้างงาน สร้างอาชีพ เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุให้ Green GDP ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะว่ามีหลายปัจจัย และทางสภาพัฒน์ก็ยังศึกษาต่อไป

- *การปฏิรูปภาษีเรื่องสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเครื่องมือเศรษฐศาสตร์* ซึ่งพ.ร.บ. ฉบับใหม่ในเรื่องภาษีสิ่งแวดล้อม ก็มีพัฒนาการเป็นระยะๆ ซึ่งต้องหารือกับกระทรวงที่จะมีอำนาจหน้าที่ออก พ.ร.บ.ฉบับนี้ได้ เจ้าภาพหลัก คือ กระทรวงการคลัง เพราะหน่วยงานที่มีอำนาจจัดเก็บภาษี คือ กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร ว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจในการบริหาร จะนำไปใช้ในเรื่องทั่วไปหรือ earmark เพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมกลับคืน ซึ่งสาเหตุที่ พ.ร.บ.ได้หยุดการพิจารณา เนื่องจาก พ.ร.บ.ฉบับนี้ คือ ได้เสนอเป็นกลไกใหม่ เป็นการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ภายใต้การกำกับงานของกระทรวงการคลัง ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงสาธารณสุขเห็นว่าจะทำให้เกิดความสับสน ถ้ามี พ.ร.บ.อันใหม่ และ พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม ก็ยังมีอยู่ ซึ่งน่าจะบูรณาการกลับเข้ามาใน พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม และเปิดหมวดเรื่องนี้ เพื่อให้การทำงานนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะว่าการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการบริหารจัดการเท่านั้น ไม่ใช่เครื่องมือที่เป็นเอกเทศ ซึ่งในการทำงาน จะต้องมี หนึ่งเครื่องมือกำกับดูแลทางกฎหมาย สอง เครื่องมือกลไกผลักดันทางสังคม สาม คือเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ ซึ่งควรจะอยู่ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งกลไกหลักของ พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม คือ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจะทำให้เครื่องมือนี้สามารถบูรณาการได้มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่นกรณี มาบตาพุด จะมีเครื่องมือที่เรียกว่า Cap and Trade Emission ซึ่งกระทรวงได้นำมาใช้ นโยบายการปล่อย 80:20 หมายถึง ถ้าจะตั้งโรงงานใหม่จะต้องลด 100% ใช้ emission การปล่อยของเสียได้แค่ 80% โดยมีการซื้อขายสัดส่วนที่จะปล่อยมลพิษได้ ซึ่งกรณี พรบ.เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ ที่มีการพูดถึงเรื่อง Cap and Trade เรื่อง Emission Trading เรื่องอัตราค่าธรรมเนียมต่างๆ เกรงว่ารายละเอียดจะไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายกลไกที่ได้ออกไว้ เป็นต้น

- *เรื่อง sustainable development goals หรือ SDGs*: ในหลักการหลายประเทศยอมรับต่อจาก MDGs เพราะว่าจะหมดปี 2015 ซึ่งจากนี้ไปจะมี Goal อะไรบ้าง แต่รายละเอียด เช่น วัดที่ไหน เท่าไหร่ หรือในเรื่องหลัก CBDR นั้นต้องเจรจาให้ได้ก่อน ถึงจะไปดูรายละเอียดว่าจะเอา

อะไรบ้าง ตัวชี้วัดที่มีแน่ๆ คือ เรื่องพลังงานสะอาด เป็นต้น ซึ่งไทยคงต้องหลังจากกลับมา รัฐบาลควรมอบหมายเจ้าภาพหลัก ซึ่งอาจจะเป็น สภาพัฒน์ฯ เพราะเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีบทบาทหลักในการกลั่นกรองพิจารณาเรื่องต่างๆที่รัฐบาลจะลงทุนขนาดใหญ่ เป็นต้น

- เรื่องการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Consumption and Production ในส่วนของการปรับฐานสู่การผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อยู่ในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมปี 55-59 เป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งมีทิศทางสอดคล้องกัน ยุทธศาสตร์ประกอบด้วยเรื่องการปรับฐานภาคเกษตร ปรับฐานการผลิตในภาคอุตสาหกรรมให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนามาตรฐานสาธารณูปโภคพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการพลังงานหมุนเวียน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์เรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในเรื่องของการจัดการป่าไม้ ดิน น้ำ สามเรื่องการสร้างเสริมธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เรื่องการกระจายอำนาจ เรื่องการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความเข้มแข็งของชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน รวมเรื่องจัดการน้ำเสีย การจัดการขยะ และของเสียอันตรายซึ่งเป็นภารกิจถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพอีกมาก ตามหลักการกระจายอำนาจ เรื่องที่ห้า การเตรียมรับมือในเรื่องการเตรียมความพร้อมในการรับมือในเรื่องความเสี่ยงในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ เรื่องที่หก เรื่องจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าเราสามารถจะต้องทำงานในประเทศอีกมาก ดังนั้น การเจรจาสิ่งที่เราต้องการให้ปรากฏใน Zero draft หรือไม่ ก็ไม่เป็นประเด็นสำคัญ เพราะเราก็ต้องดำเนินการอยู่แล้ว ประเด็นหนึ่งที่อยากให้ความสำคัญ คือ เรื่องไทยเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีเรื่องหลักที่ต้องร่วมกันแก้ไข คือ *หนึ่ง* เรื่องคอรัปชั่นที่ต้องแก้ให้ได้ และ *สอง* เรื่องการเข้าถึงการศึกษา ซึ่งคุณภาพการศึกษายังน่าเป็นห่วงอยู่มาก

3. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “มุมมองด้านการเจรจา ผลกระทบและแนวโน้มในอนาคตจากการประชุม Rio+20” โดย Mr.Pablo Solon, Executive Director, Focus on the Global South

คุณ Pablo ได้ตั้งประเด็นไว้ว่า คำถามแรกที่ต้องถามคือ ทำไมเราจึงต้องยอมรับ Rio+20 อย่างเป็นเอกฉันท์ และทำไมเราต้องสนใจรายงาน Green economy ของ UNEP เพื่อดูคุณค่าของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวด้วย ซึ่งโดยอุดมคติที่ทาง UNEP คิดไว้ จะมองว่าธรรมชาติจะมีลักษณะเป็นทุนประเภทหนึ่ง (nature as the capital) เราจึงต้องผนวกรวมเอาธรรมชาติเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจด้วย ซึ่งถือเป็นแนวคิดหลักของ GE ด้วยเหตุนี้ต้นไม้จึงถูกมองในมุมมองทางเศรษฐกิจในฐานะของสินค้าที่มีราคาเท่านั้น แต่หน้าที่อื่นๆของต้นไม่ เช่น การให้บริการทางนิเวศจะถูกระบุหรือวัดในเชิงปริมาณ และผนวกเข้ากับกลไกราคาและระบบตลาดได้อย่างไร

ตัวอย่างหนึ่งของ GE ในกรณีนี้ก็คือ REDD (Reduction of Deforestation in Developing Countries) ซึ่งเป็นตลาดรูปแบบใหม่ของบริการทางนิเวศของป่า ซึ่งเชื่อมกับ CO_2 โดยเน้นการวัดศักยภาพของต้นไม้ในการดูดซับคาร์บอน แต่ว่าในความจริงหน้าที่ของต้นไม้ ไม่ได้มีเพียงแค่การดูดซับคาร์บอนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงด้านความหลากหลายทางชีวภาพ การธำรงดิน หน้าที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ความสัมพันธ์กับน้ำ ฯลฯ ด้วย แต่ก็จะมีเพียงแค่ function เดียวของป่าเท่านั้น ที่จะถูกวัดและประเมินราคา เพื่อขายในระบบตลาดซึ่งตลาดในที่นี้ ไม่ใช่แค่ตลาดในระดับประเทศเท่านั้น แต่เป็นตลาดในระดับโลกด้วย เช่นป่าในบราซิล อาจถูกขายคาร์บอน เครดิตในนอร์เวย์ ยุโรป หรือญี่ปุ่นก็เป็นได้

ข้อกังวลของเราก็คือการที่บริษัทหรือประเทศที่ซื้อคาร์บอนเครดิต จะเปรียบเสมือนกับการซื้อใบอนุญาตที่จะไม่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ร่ำรวยอยู่แล้ว ก็จะยังจะจ่ายเงินซื้อเครดิตและคงปล่อยมลพิษต่อไป แต่ในความเป็นจริง ประเทศที่พัฒนาแล้วที่ประกาศว่าจะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลง 20% จึงไม่จริงเสมอไปว่าจะมีการลดการปล่อยภายในประเทศลงอย่างแท้จริงเพราะสัดส่วนการลดที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งถูกดำเนินการโดยประเทศกำลังพัฒนา สาเหตุที่ REDD ถึงยังไม่สามารถเริ่มต้นได้อย่างเต็มที่ก็เพราะว่าในการเจรจาเรื่อง Climate change ที่ Durban ผลลัพธ์สุดท้ายคือประเทศที่พัฒนาแล้วก็ประกาศจะลดเท่าที่พวกเขาต้องการลด ซึ่งน้อยกว่าที่พวกเขาลดในช่วงระยะเวลาแรกของพิธีสารเกียวโตเสียอีก ยุโรปบอกว่าจะลด 20% ในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งฟังดูดี แต่ในช่วงแรกพวกเขาตกลงที่จะลด 8% ภายในปี ค.ศ.2012 ใน 5 ปี และอีก 12% ในช่วงที่สอง ในอีกแปดปีที่เหลือคาร์บอนเครดิตที่จะมีความต้องการสูงขึ้น ก็จะกลายเป็นตลาดที่มีการเก็งกำไรมากขึ้น การผูกบริการทางนิเวศกับตลาดเหล่านี้ในระดับโลก จะทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ซึ่งตรงนี้เป็นอีกข้อกังวลหนึ่งของเศรษฐกิจสีเขียวที่เราอยากให้เพิ่มเข้าไป นอกจากนั้นตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนก็อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่รองรับตลาดด้วย เช่น การกำหนดว่าการเข้าถึงเป้าหมาย ก็คือการซื้อคาร์บอนเครดิตเป็นต้น การที่เราต้องแปลง “ธรรมชาติ” ให้มาอยู่ใต้กลไกนี้ การที่มีผู้ที่ทำลายหรือทำให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพก็สามารถซื้อเครดิตเพื่อชดเชยความหลากหลายทางชีวภาพได้

นอกจากนั้น อีกข้อกังวลก็คือเนื่องจาก REDD ที่ต้องการลดการตัดไม้ทำลายป่า แล้วขายคาร์บอนเครดิต แต่ถ้าไม่มีการตัดไม้ทำลายป่าเลยก็ไม่สามารถลดเพื่อจะตัดไม้ทำลายป่าได้ การจะเข้าสู่ตลาดคาร์บอนเครดิตได้ จึงต้องมีระดับการทำลายป่าสูงระดับหนึ่งก่อน มีกรณีที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศบราซิลก็คือ บราซิลกำลังเตรียมการเพื่อใช้กลไก REDD ในระดับโลก แต่กลับทำให้มีการทำลายป่าที่สูงขึ้น เพราะคิดว่าถ้ามีการทำลายป่า 100,000 เฮคตาร์ต่อปี ก็จะสามารถสร้างคาร์บอนเครดิตได้มากกว่าที่ระดับการทำลายป่าที่ปีละ 20,000 เฮคตาร์

ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนว่าเมื่อใดก็ตามที่มีการเริ่มนำตรรกะของระบบตลาด หรือกำไร มาใช้กับธรรมชาติ ย่อมอาจจะกระทบต่อสมดุลธรรมชาติของโลกเรา และกลไกนี้ทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีกได้ ดังนั้น จากแนวคิดของเศรษฐกิจสีเขียวที่ต้องการให้มีการนำเครื่องมือทางตลาดมาใช้กับเพื่อคืนสมดุลของธรรมชาตินั้น แทนที่เราจะมีแนวความคิดลักษณะนี้ เราควรจะคิดว่าระบบ

เศรษฐกิจมีสิ่งมีชีวิต และสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ก็ทำลายวัฏจักรของธรรมชาติ เช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็เกิดจากการทำลายสมดุลของวัฏจักรคาร์บอน ซึ่งนี่ก็เป็นประเด็นของเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเช่นกัน แต่ยังไม่ถูกยกมาพูดคุยมากนัก เราเน้น Harmony with nature เช่นเดียวกับทางพุทธ คือมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์มีสิทธิ์และธรรมชาติก็มีสิทธิ์เช่นกันซึ่ง ไม่ควรมีการละเมิดสิทธิ์ซึ่งกันและกัน เพราะถ้าไม่มีธรรมชาติ เช่น ถ้าไม่มีน้ำ ก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นหลักประกันสิทธิของมนุษย์ในการเข้าถึงน้ำเช่นกัน แต่ในอนาคตเราอาจจะพบว่าธรรมจะถูกแปรรูปเป็นสินค้าและถูกครอบครองโดยเอกชนเกือบหมด ซึ่งเราต้องตระหนักถึงความสำคัญตรงนี้ด้วย เศรษฐกิจมีข้อจำกัด ซึ่งเราต้องคำนึงถึงวัฏจักรของธรรมชาติด้วย การเติบโตย่อมมีขีดจำกัด แต่แนวคิดเรื่อง decoupling growth และ environmental deterioration ทำให้เชื่อว่าเศรษฐกิจสามารถโตขึ้นได้อีกเรื่อยๆ โดยที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งในระดับชุมชนอาจทำได้ แต่ในระดับโลกอาจจะไม่สามารถทำได้ การเกิด Paradigm shift ที่สำคัญในศตวรรษนี้ จึงควรคำนึงเรื่องการบริโภคของเรา ที่แลกมาด้วยการเสียสละของโลก ซึ่ง Rio+20 ควรมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ตรงนี้ด้วย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง การค้าจะเปิดประตูให้กลไกตลาดเหล่านี้ถูกพัฒนาภายนอก UN อยู่แล้ว เราไม่ต้องการให้ UN มาช่วยกระตุ้นเพิ่ม

4. สรุปประเด็นอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- มีข้อคิดเห็นว่าประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว เป็นเรื่องการช่วงชิงวาทกรรม/ discourse practice แบบหนึ่งระหว่างประเทศจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยวาทกรรมหลักมาจาก UN บนฐาน neo-liberalism แล้วเอาเรื่อง eco-system service/ market mechanism ใส่เข้าไป แต่ก็มีเรื่องความเสี่ยง/ misuse/ negative impact ต่างๆอยู่ ซึ่งเป็นคำถามที่ทาง G77 ควรคิดต่อว่าควรจะไปนิยามความหมายของ GE ใหม่หรือไม่ และจัดทำข้อเสนอที่เป็นเชิงรุกมากขึ้น ไม่ใช่ยอมรับสิ่งที่ประเทศพัฒนาแล้วนำเสนอมาเท่านั้น
- บรรยากาศของการประชุมริโอในปี ค.ศ.1992 และในปี ค.ศ. 2012 ต่างกันมาก ตอนนั้นเราขานรับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีความหวัง แต่ในขณะนี้มีแต่ข้อโต้แย้งถกเถียง
- แม้จะเห็นร่วมกันว่าการดำเนินงานในประเทศจะมี policy space ทำได้อีกมากภายหลัง Rio+20 แต่ก็ยังมีประเด็นที่สามารถคาดหวังได้จากการประชุมริโอต่อการดำเนินงานในประเทศ เช่น การได้กรอบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการนำกรอบไปใช้กำกับประเทศพัฒนาแล้ว เพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้เองภายในประเทศได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่ต้องอาศัยการเปลี่ยน pattern of production and consumption ของประเทศพัฒนาแล้วด้วย หรือกรณีที่แผนของรัฐบาลและแผนของสภาพัฒน์ฯไม่ได้ไปด้วยกัน เป็นต้น
- GE ต้องอาศัยความชัดเจน แม้จะไม่มีการบังคับ แต่ก็ควรมีการนำมาแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจกัน เพื่อให้ทราบว่าสิ่งที่กำลังจะทำคืออะไร และจะได้สามารถประเมินแง่บวกและลบได้ ไม่ว่าจะเป็นการนำประเด็นเจรจาต่างๆในระดับโลกมาทำความเข้าใจในระดับท้องถิ่น หรือการทำความเข้าใจในหมู่นักเศรษฐศาสตร์เรื่อง GE

- แม้กลไกภายใต้ GE จะไม่สมบูรณ์แบบ บางตัวจะมีข้อจำกัดและมีความเสี่ยง เช่น การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ประเภทต่างๆ แต่ถ้าไม่มี mechanism อะไรเลย ก็น่าเป็นห่วงว่าสถานการณ์จะแย่กว่าเดิมจึงควรพิจารณาเลือกหยิบเฉพาะกลไกบางตัวที่เราคิดว่ามีประโยชน์ และเป็นข้อควรระวังในการ negotiate กับชาติอื่น

- กลไกที่ดีก็มี CDM ที่ขายคาร์บอนเครดิต เช่น ผลิตไฟฟ้าจากชีวมวล จากภาคเกษตร ซึ่งช่วยประเทศกำลังพัฒนาเช่นเดียวกัน ในเรื่อง Capacity building แต่อย่างไรก็ตาม อาจเกิดปัญหา เช่นกรณีของโครงการ CDM ของสารชนิดหนึ่งก็คือ HFC23 ซึ่งมีจำนวนมาก คือ 50% ของโครงการทั้งหมด เพราะว่าก๊าซนี้เป็นก๊าซที่อุตสาหกรรมผลิตมากขึ้นแล้วได้เครดิตมากในราคาที่ถูก นอกจากนั้น ควรมีการพิจารณาถึงประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับอย่างแท้จริงด้วย เพราะโดยปกติผลประโยชน์จะตกอยู่กับ Broker ประมาณ 75% และตกอยู่กับเจ้าของโครงการประมาณ 25% อีกทั้งกลไกตลาดก็มีความไม่แน่นอนในแต่ละปีเรื่องรายได้ ทำให้ไม่เกิดความยั่งยืน

- มีข้อเสนอว่าควรเน้นกลไกทางด้านกองทุนแทนเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถร่วมลงทุนด้วย เช่น หากมีการกำหนดสัดส่วนการอุดหนุนอยู่ที่ 0.005% ก็จะได้ปริมาณเงินที่มากกว่าเงินที่ผ่านกลไกที่มีอยู่มาก และไม่ถือว่าเป็นการอนุญาตให้ปล่อยมลพิษได้ด้วย

- ควรเน้นกลไกที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำลงด้วย เพราะในขณะนี้ ประชากร 1% เป็นเจ้าของทรัพยากรถึง 50% ของโลก มาตรการ redistribution เช่นภาษี จึงเป็นสิ่งจำเป็น

- ประเด็น IFSD ต้องพิจารณาดีๆ เพราะบางกลไกทางเลือกใช้วิธีการโหวต และต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเท่านั้น อาจเกิดปัญหาดังเช่นกรณีของมรดกโลก ที่ไทยไม่มีมิตรประเทศที่สามารถ lobby ได้ ข้อเรียกร้องเรื่อง universal membership และสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกจึงเป็นสิ่งจำเป็น

กำหนดการสัมมนาโครงการเวทีสาธารณะ : จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย
"Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน"
วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น. ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

8.30 - 9.00 น.	**ลงทะเบียน**
9.00 - 9.10 น.	**กล่าวรายงาน** • **คุณสุปราณี จงดีไพศาล** ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
9.10- 9.20 น.	**กล่าวเปิด** • **คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี** อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
9.20 - 10.10 น.	**ปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ "กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน"** • **ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย**
10.10 - 11.00 น.	**นำเสนอผลการศึกษา** • เศรษฐกิจสีเขียวและกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ***โดย* ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์** • ท่าทีของประเทศต่างๆ ต่อหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 ***โดย* คุณวิจิตร กุลเดชคุณา** • การดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ***โดย* รศ.ดร. โสภารัตน์ จารุสมบัติ**
11.00 - 12.00 น.	**อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น** ดำเนินรายการ ***โดย* ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์** หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
12.00 - 13.00 น.	**รับประทานอาหารกลางวัน**
13.00 - 14.00 น.	**เปิดตัวหนังสือ "จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย"** **บรรยายพิเศษ หัวข้อ "การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ กับเศรษฐกิจสีเขียว"** • **ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย** ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
14.00 - 15.15 น. **(คนละ 25 นาที)**	**อภิปราย "การประชุม Rio+20 : ความหวัง (อีกครั้ง) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน"** 1. ข้อเสนอแนะท่าทีของประเทศไทยต่อการร่วมประชุม Rio+20 • **คณะผู้ศึกษา** 2. เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน • **ดร.รวีวรรณ ภูริเดช** ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. มุมมองด้านการเจรจา ผลกระทบและแนวโน้มในอนาคตจากการประชุม Rio+20 • **Mr.Pablo Solon** Executive Director, Focus on the Global South
15.15 - 16.30 น.	**อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น** ดำเนินรายการ ***โดย* คุณจักรชัย โฉมทองดี** Focus on the Global South

ประมวลภาพการสัมมนาโครงการเวทีสาธารณะ : จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย
“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

GSEI
Rio+20 สู่สังคมไทย
1 มิถุนายน 2555
Siam City Hotel

หัวข้อการนำเสนอ

ภาคผนวก 1.9

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสื่อมวลชน : จับกระแส Rio +20 สู่สังคมไทย

วันพุธที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.30 น

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สรุปการประชุมเวทีสื่อมวลชน : จับกระแส Rio +20 สู่สังคมไทย
วันที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.30 น
ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.คุณกฤษฎา ศุภวรรธนะกุล	ผู้สื่อข่าว ศูนย์ข้อมูล&ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ)
2.คุณจิตติมา บ้านสร้าง	Thai PBS/ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม
3.คุณปิยะภรณ์ วงศ์เรือง	ผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
4.คุณนิธิปรียา จันทวงษ์	เจ้าหน้าที่งานสื่อสารสังคม สกว.
5.คุณเกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์	โลกสีเขียว
6.คุณปองพล สารสมิตร	The Nation
7.คุณอภิญญา วิภาตะโยธิน	บางกอกโพสต์
8. คุณกมลเนตร มีชัย	Greennews TV
9. คุณจันทร์จิรา พงษ์ชัย	กรุงเทพธุรกิจ
10.คุณรัฐ เรืองโชติวิทย์	Green Research
11. คุณปรัชญา ข้างบ่ง	มติชน
12. คุณนิชา อภิรักขวนานนท์	เดลินิวส์
13.คุณรัตนาวิดี เศรษฐจิตร	เจ้าหน้าที่งานสื่อสารสังคม สกว.
14.คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
15.ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
16.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
17.นายนนท์ นุชหมอน	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
18.นส.อุษา บุญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
19.นส.สกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเวทีสื่อมวลชน มีจุดประสงค์ 2 ประการสำคัญ ได้แก่ หนึ่ง) เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสื่อมวลชนในเรื่องการประชุม Rio+20 ที่จะจัดขึ้นวันที่ 20-22 มิถุนายน 2555 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ทั้งในแง่มุมประเด็น ข้อถกเถียง ข้อสรุปต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างเวทีการเจรจาเพื่อเตรียมการสู่การประชุม Rio+20 ในรอบปีที่ผ่านมา รวมถึงผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการประชุม Rio+20 สอง) เพื่อสนับสนุนการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการร่วมสังเกตการณ์ ติดตามและรายงานผลการประชุมครั้งสำคัญ ซึ่งจะมีผลในการช่วยสร้างความตื่นตัวของภาคประชาสังคมเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทีมวิจัยโดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการฯ ได้นำเสนอความเป็นมา และประเด็นต่างๆของการประชุม Rio+20 ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญ และเป้าหมายการประชุม Rio+20

พัฒนาการของการประชุมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 1972-2012 เริ่มตั้งแต่การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของในปี ค.ศ. 1972 ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ผลของการประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (UNEP) ในปี ค.ศ. 1973 ต่อมามีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ “Earth Summit” ในปี ค.ศ. 1992 ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ผลจากการประชุมได้รับรองเอกสาร 3 ฉบับ ได้แก่ Rio Declaration on Environment and Development (มีหลักการ 21 ข้อ) Agenda 21 (เนื้อหา 40 บท) Statement of Forest Principles และอนุสัญญาอีก 2 ฉบับ ได้แก่ United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC และ Convention on Biological Diversity: CBD รวมทั้งได้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Commission on Sustainable Development: CSD) 10 ปีต่อมา ได้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี ค.ศ. 2002 ณ นครโจฮันเนสเบอร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เพื่อทบทวนความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศตาม Agenda 21 ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ผลจากการประชุมได้ให้การรับรองพันธกรณี 2 ฉบับ ได้แก่ Johannesburg Declaration on Sustainable Development และJohannesburg Plan of Implementation (JPOI) เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตาม Agenda 21 และข้อตกลงอื่นๆ

ในปี 2012 นี้ได้จัดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 หรือ Rio+20 ระหว่างวันที่ 20-22 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล เป็นการประชุมเนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปีของการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ที่จัดขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1992 วัตถุประสงค์ของการประชุม Rio+20 ในครั้งนี้คือเป็นการสร้างพื้นพันธะทางการเมืองต่อเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเมินความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และการรับมือกับปัญหาใหม่และความท้าทาย โดยมีหัวข้อหลักของการประชุม 2 หัวข้อ ได้แก่ หนึ่ง) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและขจัดความยากจน (Green Economy within the context of sustainable development and poverty eradication) หรือที่เรียกย่อๆว่า GE และสอง) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development : IFSD)

ผลของการประชุมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนนับตั้งแต่การประชุม Rio เมื่อปี 1992 ทำให้แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นที่ยอมรับในเวทีประชาคมโลก และได้แพร่ขยายออกไปเกิดเป็น “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและแนวคิดการพัฒนาของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย

ประเด็นที่ 2 เอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 และหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 2 หัวข้อ

*ร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม*ใช้ชื่อว่า “อนาคตที่เราต้องการ” (The Future We Want) เอกสารฉบับล่าสุด ณ วันที่ 22 พ.ค. 2555 มีความยาว 80 หน้า โครงสร้างของเอกสารประกอบด้วย 5 หัวข้อ ได้แก่ I.Our Common Vision II.Renewing Political Commitment III.Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication IV.Institutional Framework for Sustainable Development V.Framework for Action and Follow-Up

หัวข้อหลักของการประชุม 2 หัวข้อ

หนึ่ง) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและขจัดความยากจน หรือ GE

ผ่านมา 20 ปี นับตั้งแต่การประชุม Earth Summit 1992 ในปัจจุบันทางองค์กรต่างๆ ภายใต้องค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงปัญหาของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และยอมรับว่าการพัฒนาที่ผ่านมามุ่งเน้นการเติบโตของเสาหลักด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภายหลังการจัดตั้งองค์การการค้าโลกเป็นผลสำเร็จในปี ค.ศ. 1995 กระแสหลักของการพัฒนาได้มุ่งสู่ทิศทางเป้าหมายการค้าเสรีบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ กลายเป็น “โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ” แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถูกบดบัง กดทับโดยเป้าหมายการเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ และสร้างปัญหาผลกระทบต่อเสาหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เกิดปัญหาวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาเรื่องการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งปัญหาวิกฤติด้านการเงินในสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นรูปธรรมของปัญหาของแนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยตรง สาเหตุหลักสองอย่าง คือ ความไม่บูรณาการระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงกับวาระการประชุม Rio+20 ทั้งสองหัวข้อ

ปัญหาของความไม่บูรณาการระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม หลังจากกิดกระแสโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมปี ค.ศ.1992 ขณะเดียวกันก็ได้มีการตั้ง WTO ขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เกิดความตกลงภายใต้ WTO 15 ฉบับ เช่น TRIPs ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ด้านเกษตร ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ มีการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีหรือ FTA จำนวนมาก และทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์สองระบอบคือด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดที่เป็นข้อขัดแย้งกันอย่างมาก ตัวอย่างความขัดแย้ง เช่น ระหว่างข้อตกลง TRIPs และ CBD ในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ หรือกรณีที่มาตรการ SPS ซึ่งต้องการหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งขัดกับ Precautionary Principle ของ Rio Principle หรือรูปธรรมของความขัดแย้งอื่นๆ เช่น กรณีกุ้ง-เต่า กรณี EU Beef Hormone ที่ EU ห้ามการนำเข้าสินค้าที่ใช้ฮอร์โมนเร่งการเติบโตของสัตว์ แม้ WTO precautionary ได้ แต่ก็ต้องไม่ลบล้างข้อมูลทาง

วิทยาศาสตร์ภายใต้ SPS กรณีข้อพิพาทของบริษัท Metaclad และ S.D.Myers ใน NAFTA เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ สะท้อนถึงการไม่บูรณาการระหว่างสองเสาที่ต่างมีองค์กรมีกฎกติกาของตนเอง

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” จึงเกิดขึ้นโดยองค์กรใน UN ทั้ง UNEP UNDP UNTAD UNESCO ที่เป็นไปในแนวเดียวกัน คือ ต้องเปลี่ยนระบอบเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วสร้างผลกระทบเสาสังคมและสิ่งแวดล้อม ไปสู่สิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการดำเนินงานในเสาด้านเศรษฐกิจ ไม่ให้เกิดการดำเนินงานอย่างยี่สิบปีที่ผ่านมา โดยนำเอามิติด้านสิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมในสังคมมาผนวกเข้ากับเสาเศรษฐกิจด้วย แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวนี้ไม่ใช่แนวคิดใหม่ มีข้อสังเกตว่าเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ มีกระแสความห่วงใยต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งตั้งแต่ปี 1972 ที่เริ่มเห็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนา หนังสือที่โด่งดังเรื่อง silent spring ที่กล่าวถึงการใช้สารเคมีในอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการประชุมในปี 1972 หนังสือเรื่องขีดจำกัดของการเติบโตทางเศรษฐกิจโดย club of Rome หนังสือเรื่อง small is beautiful โดย เอ อีฟ ชูมากเกอร์ ซึ่งมีแนวคิดทางพุทธศาสนามานำเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม จนกลายเป็นความคิดต่อยอดที่ไปสู่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้รายงานกรรมาธิการโลกว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

คำว่า Green Economy ปรากฏเป็นทางการครั้งแรกในงานเขียนของ David Barbiers และ Pearce ในหนังสือ Blue Print of Green Economy (พิมพ์เขียวสำหรับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว) เสนอว่าเศรษฐกิจสามารถช่วยเสริมนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือที่มีพลังต่อการแก้ไขความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้น ปี ค.ศ. 2009 UNEP ได้ออกรายงาน Global Green New Deal และเอกสาร Towards Green Economy ในปลายปี 2010 และในปีค.ศ. 2012 นี้ Barbiers จะออกหนังสือเรื่อง A New Blueprint for Green Economy อีกครั้ง เป็นการนำแนวคิดเดิมมาทบทวนให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน

ทางองค์การสหประชาชาติโดย “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (UNEP) จึงพยายามหาทางปรับเปลี่ยนแนวทางและรูปแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยเสนอแนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” ออกมา

ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่เสนอโดย UNEP หมายถึง *“เศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมทางสังคม ในขณะที่ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนเชิงนิเวศ”*

จะเห็นได้ว่าเป็นการให้ความหมายแนวคิดด้านเศรษฐกิจที่รวมเอาเรื่องสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย โดยในร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ได้ระบุว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็น “เครื่องมือ” (Tool) อันหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่ง GE ตามแนวคิดของ UNEP คือ สามารถใช้กับสาขาการผลิตได้ทุกสาขาไม่จำกัด ทั้งเกษตร ประมง น้ำ ป่า พลังงานทางเลือก อุตสาหกรรม ขยะ อาคาร การขนส่ง ท่องเที่ยว เมือง

ข้อถกเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

กลุ่มประเทศที่สนับสนุนเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่ สหภาพยุโรปมีจุดยืนชัดเจนมาตั้งแต่ต้นที่สนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว แต่มีจุดมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงเสนอแนวคิดภายใต้ชื่อ “การเติบโตสีเขียว” (Green Growth) นอกจากนี้ ทาง EU ได้เสนอให้มีการกำหนดเป็น “Global Green Economy Roadmap”

สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยกลุ่ม G77+จีน รวมถึงไทย ส่วนหนึ่งเห็นความจำเป็นและความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว แต่อีกส่วนหนึ่งยังมีท่าทีระแวงสงสัยหวาดเกรงว่าทางกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะใช้เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้ารูปแบบใหม่ และต้องการจำกัดการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเห็นว่าไม่เป็นธรรม และมีข้อเรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้นำในการปรับการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวก่อน โดยเหตุผลนี้หลายประเทศในกลุ่ม G77 เช่น โบลิเวีย มีท่าทีไม่เห็นด้วยชัดเจน โดยเสนอให้กลับไปยึดตามหลักการ Rio Principle เพียงพอที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ขณะที่บางประเทศ เห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้ก้าวพ้นไปจากกระบวนทัศน์ในการพัฒนาในแบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่เป็นตัวปัญหาใหญ่ สิ่งที่ UNEP นำเสนอ 7 มาตรการเป็นเพียงการเติมเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เข้าไปในระบบเศรษฐกิจแบบเดิม ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านอื่นตามมา เช่น การเปลี่ยนทรัพยากรทุกชนิดให้กลายเป็นสินค้า เนื่องจากเอากลไกราคามาประเมินเป็นมูลค่าจนทำให้ทรัพยากรกลายเป็นมีมูลค่าสามารถซื้อขายได้

นอกจากนี้ ความห่วงกังวลในเรื่องการใช้เศรษฐกิจสีเขียวแบบบิดเบือน อาจจะกลายเป็นระเบียบโลกใหม่ที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วสร้างขึ้นเพื่อสร้างความได้เปรียบเรื่องการแข่งขันทางการค้า มีเอกสารโดย กลุ่ม Third World Network ระบุข้อสังเกตว่า เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะถูกใช้เพียงมิติด้านเศรษฐกิจด้านเดียว ไม่รวมสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหา one size fit all คือเอาระบบเศรษฐกิจที่ออกแบบตายตัวที่ใช้ 7 มาตรการมาบังคับกับทุกประเทศ เศรษฐกิจสีเขียวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้าแบบใหม่ เป็นเงื่อนไขใหม่สำหรับประเทศกำลังพัฒนาในการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากประเทศพัฒนาแล้ว

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความเป็นธรรม ที่ประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาควรจะดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวโดยยึดหลักความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างหรือ หลัก CBDR ตามหลักการ Rio Principle

สำหรับท่าทีของประเทศไทยในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ได้มีการกำหนดท่าทีของประเทศไทย (เสนอขอความเห็นชอบจาก ครม.) ดังนี้

- แนวทางการดำเนินงานเรื่อง GE ต้องไม่กำหนดเป็นรูปแบบใดรูปแบบเดียวสำหรับทุกประเทศ (no one size fits all) และควรมีลักษณะยืดหยุ่นที่ประเทศสามารถกำหนดนโยบายตามสิทธิอำนาจของประเทศเองได้ (policy space)

- แนวทางต้องส่งเสริมให้เกิดความสมดุลระหว่าง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาว่า GE เป็นรูปแบบหรือเครื่องมือหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการขจัดปัญหาความยากจน
- ในการกำหนดแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียว ต้องเป็นไปตาม Rio Principle โดยเฉพาะหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่าง (Common but Differentiated Responsibilities: CBDR) โดยจะต้องสะท้อนความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ทั้งความพร้อมในการดำเนินการและการจัดเตรียมทรัพยากร (resources) ต่างๆไม่ใช้เป็นเงื่อนไขในการกีดกันทางการค้าที่เป็นธรรม

สอง) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

สาระสำคัญสำหรับเรื่อง IFSD เป็นการออกแบบโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีโจทย์ประเด็น 2 เรื่อง คือ (หนึ่ง) การบูรณาการ 3 เสาหลักที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (สอง) การเพิ่มประสิทธิภาพของระบอบด้านสิ่งแวดล้อมโลก

1. การบูรณาการ 3 เสาหลักที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม ได้มีข้อเสนอดังนี้

A. การเพิ่มบทบาทและความเข้มแข็งของ “คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ” (Economic and Social Council) เพื่อทำหน้าที่บูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ

B. การจัดตั้ง “High Level Political Forum” ซึ่งมีสถานะเป็นองค์กรระหว่างรัฐ

C. การปรับเปลี่ยน “คณะกรรมาธิการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน” (CSD) ไปเป็น “ คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Council : SDC)

2. การเพิ่มประสิทธิภาพของระบอบด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ในร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม ได้มีข้อเสนอในการเพิ่มความเข้มแข็งของ UNEP ดังนี้

ทางเลือกที่ 1: การปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ UNEP เช่น การให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสภาบริหารของ UNEP, การผสานเสริมพลัง (synergy) ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก, การเพิ่มงบประมาณสนับสนุน ฯลฯ

ทางเลือกที่ 2: การจัดตั้ง “องค์การชำนัญพิเศษด้านสิ่งแวดล้อม “(UN specialized agency for the environment)

ประเด็นที่ 3. การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าร่วมประชุม Rio+20

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) โดยมี

ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ เป็นประธาน คณะกรรมการเตรียมความพร้อมฯ ได้แต่งตั้งคณะทำงาน 3 คณะ ได้แก่

(1) คณะทำงาน ด้านสารัตถะ (เลขาธิการ สผ. เป็นประธาน)

(2) คณะทำงาน ด้านงบประมาณ พิธีการ การบริหารจัดการ และประชาสัมพันธ์

(3) คณะทำงาน เพื่อกำกับการดำเนินการจัดทำเอกสารเผยแพร่ Thailand Green Economy และนิทรรศการ

ประเด็นที่ 4. โจทย์การบ้านของไทย หลังการประชุม Rio+20

หากการประชุม Rio+20 สามารถหาข้อยุติจัดทำเอกสารผลลัพธ์การเจรจาออกมาได้เป็นผลสำเร็จ ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ มีโจทย์การบ้านของไทยหลายประการที่ต้องเตรียมดำเนินการ ตัวอย่างเช่น

- การทบทวนแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ ว่าอยู่บนเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ มีจุดอ่อน ข้อควรแก้ไขในเรื่องใด
- การสร้างความเข้าใจ การกำหนด “ความหมาย” ของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย
- การกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทสังคมไทย
- แนวทางการส่งเสริมการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน การสร้างความตื่นตัวของผู้บริโภค
- การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและกลไกการทำงาน เพื่อผลักดันและประสานการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ฯลฯ

ประเด็นแลกเปลี่ยนในที่ประชุม

1.ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

- มีการตั้งข้อสังเกตว่าการประชุมนี้ค่อนข้างได้รับความสนใจน้อยกว่าเมื่อ 20 ปีที่แล้ว และบรรยากาศการเจรจาแตกต่างจากการประชุม Rio เมื่อปี 1992 และ Rio+10 เมื่อปี 2002 มาก โดยเห็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะในประเด็นหลักการรับผิดชอบร่วมในระดับที่แตกต่างและสิทธิในการพัฒนา ในขณะที่บรรยากาศตอนการประชุม Rio 19992 ไม่เห็นบรรยากาศความขัดแย้งทุกฝ่ายต่างเห็นด้วยกับการที่จะต้องร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ดังนั้น ผลของการประชุมในครั้งนี้อาจล้มเหลว และเรื่อง GE อาจจะกลายมาเป็นภาระเพิ่มขึ้นให้กับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่

- ความคาดหวังจากการประชุม Rio+20 มีข้อสังเกตว่าจากปี 1992 ใช้คำว่า optimism ค่อนข้างเป็นบวก ผู้ที่เข้าร่วมมีความรู้สึกกระตือรือร้นในการเข้าร่วม และต้องการให้มีข้อสรุปร่วม แต่ครั้งนี้ใช้คำว่า pessimism ค่อนข้างเป็นลบ ผู้ที่เข้าร่วมไม่ได้มีความกระตือรือร้นมากนัก สาเหตุเพราะประเด็นที่เห็นต่างและความไม่ไว้วางใจของประเทศกำลังพัฒนาที่มีต่อประเทศพัฒนาแล้ว

เช่น คำสัญญาในเรื่องที่ประเทศพัฒนาแล้วจะให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มที่อย่างที่เคยสัญญาไว้ ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนามีความระมัดระวังว่าสิ่งที่ตกลงจะได้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วอยากจะผลักดันเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวที่จะช่วยให้นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยการเติบโตทางเศรษฐกิจ มี green growth green job creation ต่างๆ ดังนั้น ผลลัพธ์หรือความคาดหวังคงจะไม่เห็นข้อผูกพันอย่างที่เห็นในการประชุมเมื่อปี 1992 แต่อย่างน้อยก็คาดหวังว่าน่าจะมีข้อตกลงเรื่อง SDGs ที่จะมาแทน MDGs ซึ่งในการประชุมได้เห็นกระบวนการเริ่มจัดทำ SDGs นอกจากนี้เรื่องการปรับปรุงกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อาจจะเห็นการปรับปรุงองค์กรเดิมที่มีให้ดีขึ้นแต่คงจะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงหลักๆ มากนัก

-ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องท่าทีของประเทศต่างๆ และท่าทีของประเทศไทย โดยข้อเสนอของไทยจะเป็นท่าทีร่วมกับกลุ่ม G77 คือ GE ต้องไม่เป็น one size fit all มีความยืดหยุ่น สร้างความสมดุลระหว่างสามเสาหลัก ต้องเป็นไปตามหลักการ Rio Principle โดยเฉพาะหลักการเรื่อง CBDR และต้องไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า สำหรับท่าทีสหรัฐต่อเรื่อง GE เน้นว่าควรจะต้องมีการจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และควรอยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจทางวิทยาศาสตร์ มีการจัดทำรายงาน ฐานข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจมากขึ้น และในประเด็นเรื่อง IFSD สหรัฐฯ มีจุดยืนหลักคือไม่สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรใหม่ใดๆให้เกิดขึ้น

- จากความคาดการณ์ว่าในเวทีการเจรจาแบบพหุภาคีอาจจะไม่เกิดผลใดๆ มีบางประเทศที่เริ่มหันมาทำความร่วมมือในระดับทวีภาคี เช่น อียูที่เข้ามาหารือกับประเทศไทยเรื่องการทำความร่วมมือกับในเรื่อง GE เป็นต้น

- ในเวทีการเจรจาควรจะมีการนำเสนอมุมมองของเรื่อง GE ที่เป็นความหวังใหม่ในการรักษาสิ่งแวดล้อม และสร้างสมดุลในการพัฒนา เช่น เป็นข้อตกลงแบบรณรงค์มากกว่าจะนำเสนอให้เป็นประเด็นความขัดแย้งและเป็นภาระให้กับประเทศต่างๆ เช่น การนำเสนอในแง่ GE เป็นการลดต้นทุนการผลิต

- ควรมีการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าผลจากการที่ไม่มีการตกลงเรื่องนิยามของ GE ที่ชัดเจน เป็นเพียงความหมายอย่างหลวมๆ และให้แต่ละประเทศไปปรับใช้ในบริบทของแต่ละประเทศเองจะทำให้โลกไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เป็นผลสำเร็จหรือไม่ และมีตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากมาตรการสมัครใจดังกล่าว เพื่อที่จะประเมินความสำเร็จจากมาตรการ

2. เรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- มีการพิจารณาสาเหตุของปัญหาการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าเป็นเพราะสถาบันองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องดังกล่าวนั้นแยกส่วนกันดำเนินการ เช่น มิติด้านสังคมรับผิดชอบโย ILO มิติทางเศรษฐกิจรับผิดชอบโดย WTO และมิติด้านสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบโดยUNEP โดยเฉพาะปัญหาการดำเนินการในเสาสิ่งแวดล้อมที่ UNEP มีสถานะเป็นเพียงโครงการ

ทำให้ไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการที่เบ็ดเสร็จทำให้การประชุมครั้งนี้มุ่งแก้ปัญหาการดำเนินการของเสาสิ่งแวดล้อมให้เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม

- จุดอ่อนของความตกลงเรื่องสิ่งแวดล้อมเรื่อง MEAs คือประการแรก MEAs ขาดกลไกบังคับลงโทษ ขณะที่ถ้าเป็นกติกาภายใต้ WTO กลไกจะมีประสิทธิภาพมากกว่า ประการที่สองความตกลงด้านสิ่งแวดล้อม กลไกข้อพิพาทไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ระบุกลไกระงับข้อพิพาท ในขณะ WTO มีกลไกชัดเจน มีคณะที่เรียกว่า panel และมีการอุทธรณ์ได้ ตัดสินออกมาและต้องปฏิบัติการนั้น มิเช่นนั้นจะถูกปรับหรือมีบทลงโทษ ตัวอย่างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น พิธีสารเกียวโตที่มีข้อบังคับให้บางประเทศต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่กลับไม่มีบทลงโทษกับหลายประเทศไม่สามารถดำเนินการได้ ปัญหาอีกประการคือ ความตกลงสิ่งแวดล้อมที่กระจัดกระจายและมีจำนวนหลายฉบับ ขณะที่ WTO จะรวมกันแค่ 15 ความตกลง ซึ่งมีความพยายามปรับปรุงความตกลงสิ่งแวดล้อมให้เป็นชุดความตกลงในหัวข้อเดียวกัน เช่น เรื่องสารเคมีที่มีอยู่หลายฉบับก็มีการประสานกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างความตกลงด้านสิ่งแวดล้อมกับความตกลงภายใต้ WTO ซึ่งในความตกลงภายใต้ WTO การจำกัดมาตรการเรื่องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะต้องมีข้อพิสูจน์ตามหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ขณะที่ความตกลงเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นใช้หลักระมัดระวังล่วงหน้า Precautionary measure ซึ่งเป็นจุดอ่อนของระบอบสิ่งแวดล้อม

- มีข้อเสนอการบูรณาการสามเสาหลัก ให้ ECOSOC ที่มีพันธกิจสังคม เศรษฐกิจ จะบูรณาการเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าไป โดยปรับปรุงคณะกรรมาธิการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ตั้งอยู่ภายใต้ ECOSOC ตั้ง high level political forum หรือยกระดับคณะกรรมาธิการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนให้มีฐานะเท่า ECOSOC ที่เรียกว่า คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ sustainable development council สำหรับข้อเสนอเรื่องระบอบด้านสิ่งแวดล้อมโลกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ UNEP ให้มีความชัดเจนทั้งในเรื่องงบประมาณ หรือเพิ่มประสิทธิภาพของ UNEP ในเรื่องการประสานงานระหว่างความตกลง MEAs ที่มีอยู่ หรือตั้ง UNEP ให้เป็น UN specialize agency ด้านสิ่งแวดล้อมหรือ องค์การชำนัญพิเศษ สถานะเหมือนกับ FAO หรือ WHO หรือให้องค์กรภายใน UN ประสานกันภายในและภายนอกเช่น IMF WTO World Bank ให้มีประสิทธิภาพ

-ที่ประชุมมีข้อสังเกตว่าการจะแก้ปัญหาให้ได้เกิดผลจริงควรให้เรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อมแยกออกจากกัน และข้อพิพาทการค้าและสิ่งแวดล้อมและสังคมไม่ควรพิจารณาภายใต้ WTO ควรจะไปอยู่ภายใต้องค์กรใหม่ที่จะเกิดขึ้นเพื่อให้สามารถแก้ไขระงับข้อพิพาทเรื่องสิ่งแวดล้อมได้มีประสิทธิผลจริง และนอกจากนี้ในมุมมองของสื่อมวลชนมองว่าสื่อมวลชนควรติดตามการเจรจาในเรื่อง GE และประเด็นการร่วมกันทำงานมากกว่าเรื่องการจัดตั้งองค์กร

3.โจทย์การการบ้านของประเทศไทยหลังการประชุม Rio+20

-ที่ประชุมตั้งสังเกตว่าความคาดหวังหลังผลการประชุมจะเกิดกระแสการตื่นตัว บรรยากาศที่เป็นโอกาสในการทบทวนแนวคิดทิศทางการพัฒนาของประเทศตามการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับใน

ประเด็นเรื่อง GE น่าจะเป็นการให้แต่ละประเทศกำหนดเองในการดำเนินการ ดังนั้น โจทย์การบ้านสำหรับประเทศไทยที่ควรพิจารณา เช่น

- ควรมีการพิจารณาเรื่องความหมายของ GE ในบริบทที่สอดคล้องกับบริบทของไทย
- ประเด็นที่จะใส่ในเอกสารการดำเนินการเรื่อง GE แบบสมัครใจที่จะต้องส่งให้กับ UNCSD
- แนวคิดเรื่องการนำเครื่องมือเศรษฐศาสตร์มาใช้กับเรื่อง GE เช่นระบบ payment for eco-system เรื่องภาษีสิ่งแวดล้อม ภาษีคาร์บอน เป็นต้น
- แนวคิดเรื่องการส่งเสริมให้เกิดการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน การสร้างความตื่นตัวให้กับผู้บริโภคเป็นตัวขับดันที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น แนวคิด 4G ของมูลนิธิสถาบันราชพฤกษ์ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องให้ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมมือกันส่งเสริมการปลูกป่า
- การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรการดำเนินงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศที่สามารถบูรณการการทำงานระหว่างกระทรวงต่างๆ ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การผลักดันรูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน ประชาชน (Public Private People Partnership, PPPP) ให้เกิดเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้เกิดความตื่นตัวเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

-มีประเด็นข้อสังเกตว่าหากประเทศไทยดำเนินการตาม GE ที่กำหนดขึ้นเองแล้วจะก่อให้เกิดผลกระทบการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือไม่ โดยมีข้อเสนอว่ามีความเป็นไปได้ 2 แบบ คือ แบบแรกตามข้อเสนอของ UNEP เศรษฐกิจสามารถยังเติบโตได้ แต่ GDP อาจจะลดลงบ้างแต่ไม่มากนักเนื่องจากจะมีเรื่องการลงทุนสีเขียวซึ่งยังคงรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ หรือแบบที่สองเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่เรื่องการพัฒนาไม่ให้เน้นเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งแนวทางแบบที่สองนี้อาจจะต้องลดการเติบโตทางเศรษฐกิจลงเป็นอย่างมาก ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะกำหนดความหมายขอ GE สำหรับไทยไปในแนวทางที่ 1 หรือ 2

-นอกจากนี้ยังมีประเด็นเพื่อให้พิจารณาว่าหลังจากการประชุมนี้แล้ว หากไม่มีมาตรการบังคับสำหรับทุกประเทศโดยให้แต่ละประเทศไปกำหนดเองแล้ว จะมีประเทศใดกำหนดมาตรการเองและมาตรฐานจะเท่ากันทุกประเทศหรือไม่ และอาจจะส่งผลให้เกิดความสุ่มเสี่ยงของทิศทางการพัฒนาเรื่อง GE ของประเทศไทยและภาพรวมของโลกหรือไม่

-มีข้อเสนอว่าการพัฒนาในประเทศไทยควรเป็นไปในลักษณะ bottom up ที่จะสามารถดำเนินการไปได้เลยโดยไม่ต้องคอยภาครัฐ สามารถทำได้ทันทีในหลายภาคส่วนพร้อมกันไปได้ เนื่องจากในส่วนภาครัฐในอดีตที่มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติแต่ก็ไม่มีประสิทธิผลเนื่องจากหลังจากการประชุม Rio+10 แล้วหลังจากนั้นก็ไม่มีการดำเนินงานต่อเนื่อง และไม่มีการเรียกประชุม ดังนั้น ความพร้อมของภาครัฐคงจะมีอุปสรรคที่อาจจะทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้ช้า ซึ่งการแก้ไขควรที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังในหลายฝ่ายที่จะช่วยกันผลักดันให้เกิดขึ้น

- มีข้อเสนอให้นำประเด็นการคำนวณค่าการเติบโตของประเทศ หรือ GDP ให้นำค่าของความสูญเสียของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมนำมาคำนวณร่วมด้วย ซึ่งประเด็นนี้หากประเทศไทยให้ความสำคัญที่จะดำเนินการเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ควรจะนำประเด็นนี้ไปพิจารณาและหารือในแวดวงนัดเศรษฐศาสตร์ เพื่อช่วยกันคิดวิธีการคำนวณต้นทุนของเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะส่งผลให้นำไปสู่การเกิดความคิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาได้ ทั้งนี้มีประเด็นแลกเปลี่ยนว่าสภาพัฒน์เคยศึกษาเรื่อง Green GDP ที่นำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาคำนวณรวมในการจัดทำ GDP แต่อย่างไรก็ดีข้อเสนอนี้ไม่ได้มีการนำมาใช้ เนื่องจากติดปัญหาเรื่องฐานข้อมูลที่นำมาใช้ในการคำนวณ ซึ่งประเด็นเรื่องฐานข้อมูลนั้นพบว่ามีปัญหาในหลายๆผลการศึกษา ดังนั้น ประเทศไทยควรให้ความสำคัญในเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นระบบและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้ในเวทีการเจรจายังมีประเด็นถกเถียงในเรื่องนี้เช่นกัน โดยในวงประชุมของการประชุมเตรียมการ Rio+20 สหภาพยุโรปพยายามเสนอให้หาตัวชี้วัดอื่นขึ้นมาแทนที่ GDP แต่ประเทศโลลีเวียคัดค้านข้อเสนอนี้โดยกลัวว่าการพยายามจะตีมูลค่าของสิ่งแวดล้อมให้มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์จะทำให้เกิดความเสี่ยงที่ทำให้เมื่อนำไปสู่กลไกทางตลาดสิ่งแวดล้อมถูกทำให้มีราคาและถูกบิดเบือนได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่วงวิชาการควรศึกษาหรือเสวนากันเพื่อหาว่าสุดท้ายแล้วอะไรเป็นตัวชี้วัดที่ดีที่สุดที่จะมาแทน GDP ได้อย่างเหมาะสม หรืออาจใช้ตัวอย่างของ GNH ของประเทศภูฏานที่กำหนดทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของการพัฒนาในประเทศ เป็นต้น และท้ายที่สุดที่ประชุมได้ฝากให้สื่อมวลชนช่วยทำความเข้าใจกับสาธารณชนให้รับทราบและเห็นความสำคัญของการประชุม และสร้างกระแสความตื่นตัวให้กับทุกภาคส่วนในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

กำหนดการ Press Briefing: เวทีสื่อมวลชน “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”
วันพุธที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.00 น.
ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

13.30-13.45 น.	ลงทะเบียน พร้อมรับหนังสือ “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”
13.45-14.00 น.	แนะนำโครงการ *โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล* *ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย*
14.00-15.00 น.	**ขมวดความคิด “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”** *โดย ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์* *หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และคณะวิจัย*
15.00-16.00 น.	คลายปม ตอบข้อสงสัย

ประมวลภาพการประชุม Press Briefing: เวทีสื่อมวลชน “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”

ภาคผนวก 1.10

เอกสารสรุปการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group) ครั้งที่ 2

“สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20
และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม 2555 เวลา 13.00 น. - 16.30 น.
ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.คุณจักรชัย โฉมทองดี	นักวิจัยและผู้ประสานงานโครงการ โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS)
2.นางสาวชยาวรรณ คล่องสิริถาวร	พนักงานโครงการภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
3.นายชินวุฒิ เศรษฐวัฒน์	พนักงานส่งเสริมภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
4.นางสาวณัฏฐา อัคไพบูลย์	นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
5.นายธวัชชัย สมนาม	ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
6.รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7.นายประเสริฐ ศิรินภาพร	ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8.ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9.คุณหญิงลักษณาจันทร เลาหพันธุ์	รองประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ฝ่ายบริหาร
10.นางศิริลักษณ์ ทัสนารมย์	ผู้อำนวยการกลุ่ม กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการฯ(กปร.)
11.นางสาวสภาภรณ์ อานุภาพศรีธาดา	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักงาน กปร.
12.ดร.สมฤดี นิโครวัฒนยิ่งยง	ผู้อำนวยการอาวุโสสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
13.นางสาวสุจิตรา เกียรติสุทธากร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สรป./สป.ทส.)
14. นส.สุภาภรณ์ กิตติวโรดม	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักสิ่งแวดล้อม กทม.
15.นส.สุภัชญา เตชะชูเชิด	นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
16.นส.นันทิยา เหมียงหมัย	นักวิชาการสุขาภิบาล สำนักสิ่งแวดล้อม กทม.
17.คุณชุลีพร บุณยมาลิก	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
18.คุณกตัญชลี ธรรมกุล	นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
19.คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
20.ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

21.รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	นักวิจัยคณะรัฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
22.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
23.นางสาวนิสา แก้วแกมทอง	ผู้ประสานโครงการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
24.นายนนท์ นุชหมอน	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
25.นางสาวอุษา บุญญเลสนิรันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
26.นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นแลกเปลี่ยน

1) บริบทและบรรยากาศของการประชุม Rio+20

- ที่ประชุมเห็นร่วมกันว่าการประชุม Rio+20 ในครั้งนี้ มีบริบทที่แตกต่างไปจากการประชุม Rio เมื่อยี่สิบปีก่อน ทั้งนี้เนื่องจาก Rio ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 เกิดขึ้นในช่วงยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งทั่วโลกแสวงหาความร่วมมือร่วมกัน แต่หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจโลกในปี ค.ศ.1997 เป็นต้นมา โลกมีลักษณะที่เป็น Muliti-polar world มากขึ้น และด้วยการเติบโตขึ้นของประเทศจีน ทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วมองว่าจีนไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือแล้ว ประเด็นที่กลุ่มประเทศ G77 เสนอ เช่น หลักการ CBDR หรือ Technology transfer จึงถูกคัดค้านเพื่อเป็นการส่งสัญญาณว่าจีนสมควรร่วมรับผิดชอบต่อการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวมากขึ้น ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาก็กลัวว่าประเทศพัฒนาแล้วจะสอดแทรกบางประเด็นเข้ามาในการประชุม เช่น สิทธิมนุษยชน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือให้ประเทศอื่นหรือ NGO เข้ามาตรวจสอบหรือติเตียนการทำงานในประเทศ หรือมีการใช้เรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นเครื่องมือทางการค้า เช่น การทำฉลากต่างๆ ซึ่งจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องแบกรับต้นทุนสูงขึ้น
- ด้วยเหตุนี้ บรรยากาศการประชุมในครั้งนี้จึงเต็มไปด้วยความหวาดระแวงและขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การหาความเห็นที่เป็น the best optimum solution สำหรับทุกประเทศในแต่ละหัวข้อจึงใช้เวลานานมากและไม่คืบหน้าเท่าที่ควร ประกอบกับสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาในขณะนี้ ทำให้ผู้นำหลายประเทศไม่มาเข้าร่วมการประชุม จึงเกิดบรรยากาศที่ซบเซา

2) ความเห็นต่อผลลัพธ์การประชุม Rio+20

โดยภาพรวม มีทั้งมุมมองทั้งด้านบวกและด้านลบต่อผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 ที่ผ่านมา

2.1) ความเห็นด้านบวกต่อผลลัพธ์การประชุม Rio+20

- มีความเห็นว่าเนื่องจาก เป้าหมายของการประชุมในครั้งนี้เป็นเพียงการทบทวนและติดตามข้อตกลงที่มีการทำไว้เท่านั้น และก็ตรงกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแล้ว การประชุมในครั้งนี้จึงน่าพอใจและไม่อาจเรียกได้ว่าไม่ก้าวหน้า

- แม้เอกสารจะไม่มีลักษณะที่เป็น legal-binding แต่ก็ถือเป็นการบังคับโดยปริยายอยู่แล้ว เนื่องจากถ้าจะมีการประชุมลักษณะนี้อีกสิบปีข้างหน้า ทุกประเทศก็ต้องการดำเนินการให้ทันอยู่แล้ว เพราะไม่มีประเทศใดอยากล้าหลัง และการที่ UN ได้ให้การรับรองแนวคิด Green economy ก็สร้างกระแสความตื่นตัว และจะทำให้ต่อไปไม่สามารถมีประเทศใดอ้างได้ว่าไม่รู้จักแนวคิดนี้
- การที่ไม่มีการตกลงกันถึงกรอบเวลา และตกลงกันในหลักการกว้างๆ ก็ถือว่าเป็นการเปิดช่องทางต่อการดำเนินงานในประเทศที่ไม่ตึงเครียดเกินไป
- โดยรวมประเทศไทยได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังประมาณ 80% ด้านที่สำเร็จอาทิเช่น
    - หลักการเรื่อง CBDR ถูกบรรจุอยู่ในหัวข้อ Climate Change และแม้จะไม่ได้ถูกบรรจุใน part ของ SDGs ด้วยโดยตรงแต่ก็ยังมีคำพูดที่ได้ครอบคลุมถึงหลักการของ CBDR อยู่
    - เรื่อง Benefit-sharing ซึ่งแม้จะเป็นประเด็นที่ sensitive issue ของหัวข้อ biodiversity และบางประเทศพยายามจะ block เพราะกลัวขัดแย้งกับผลประโยชน์ในเรื่องยา แต่ก็ยังถูกบรรจุอยู่ในเอกสารหัวข้อป่าไม้ได้
    - SDGs ถือเป็นผลลัพธ์สำคัญที่เป็น action-oriented outcome ซึ่งต้องติดตามกระบวนการต่อไป ซึ่งท่าทีขณะนี้ EU กับสหรัฐอยากให้เป็น scientific forum มากกว่า intergovernmental process เพราะกลัวว่าหากรอตัวแทนภาครัฐ การเจรจาจะไม่ขับเคลื่อนไปไหน และไม่ based on scientific information แต่ประเทศกำลังพัฒนา G77 กลับมองว่าการมี full commitment จากภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่ง scientist ไม่สามารถทำหน้าที่ผลักดันในระดับประเทศได้ ประกอบกับเกรงว่าการตั้ง scientific committee จะถูก lobby โดยเครือข่ายผู้แทนของประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาคัดค้านได้ยาก หากไม่เห็นด้วยกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งขั้นตอนต่อไป จะมีการเลือกผู้แทนของแต่ละประเทศจำนวน 30 ประเทศ กระจายตามภูมิภาคต่างๆเพื่อตั้งขึ้นเป็นคณะทำงานต่อ
    - ประเด็นเรียกร้องอื่นๆ เช่น เรื่อง 10-year framework for sustainable consumption and production (SCP) รวมทั้งหลักการ Principal 10 ยังคงอยู่ในเอกสาร
    - ด้าน IFSD มีการยอมรับข้อเสนอการตั้ง High level political forum ที่เสนอโดย G77 เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของ CSD ที่มีการกำหนดหัวข้อตายตัวไว้แล้วโดยอิงจาก Agenda21 และในทางปฏิบัติจะมีแต่รัฐมนตรีด้านสิ่งแวดล้อมมาประชุม ทำให้มีแต่ Thematic issues ด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าประเด็นอื่นๆของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งขาดการ update ประเด็นใหม่ เช่น ภัยพิบัติ การแก่งแย่งระหว่างน้ำ-อาหาร-พลังงาน ด้วย ซึ่งข้อเสนอของ Forum ใหม่ จะเน้นให้มีการกำหนด Agenda ที่มีลักษณะ focused, dynamic, และ action-oriented และครอบคลุมประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน รวมทั้งข้อเสนอที่ว่าควรจะมี leadership ที่มาจากผู้แทนทางการเมืองเพื่อสร้าง political engagement ด้วย
    - ประเด็นการเพิ่มศักยภาพของ UNEP มีการพูดคุยกันว่าปัญหาไม่เกิดจากการที่ UNEP มีฐานะเป็น programme เนื่องจาก UNDP ก็อยู่ในสถานะเดียวกันแต่ก็ดำเนินการได้ดี

แต่ปัญหาอยู่ที่การที่ UNEP อาจไม่ concern เรื่อง timing ในการยื่นประเด็นต่างๆเข้าสู่ ECOSOC ทำให้ถ้าเรื่องถูกยื่นหลังการประชุมของ ECOSOC วาระของ UNEP ก็จะไม่ถูกบรรจุเข้าไป หรือบางครั้งประเด็นก็ถูกกระจายไปกับประเด็นอื่นๆ เนื่องจากผู้แทนที่มาประชุมมาจาก 50 กว่าประเทศเท่านั้น และทาง ECOSOC เองก็ไม่ได้มี mission ต่อประเด็นด้าน development/ environment โดยตรง ทางแก้ที่เกิดขึ้นในเอกสารจึงอยู่ในรูปของการ เพิ่ม universal membership ของ UNEP ซึ่งจะทำให้ประเด็นยากที่จะถูก ignore รวมทั้งการเพิ่มงบประมาณให้แก่ UNEP การปรับปรุงการบูรณาการหรือประสานกับกลไกอื่นๆของ UNEP รวมทั้งการปรับปรุง ECOSOC ให้ครอบคลุมมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนรอบด้านขึ้นด้วย

- ข้อเรียกร้องด้าน Engagement ของ Civil Society ใน IFSD ยังคงอยู่

2.2) ความเห็นด้านลบต่อผลลัพธ์การประชุม Rio+20

- มีข้อวิจารณ์จากสื่อและ NGO หลายส่วนว่าผลลัพธ์จากการประชุมไม่ ambitious และไม่มีความก้าวหน้ามากเพียงพอ เมื่อเทียบกับปรากฏการณ์การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืนที่ทวีความรุนแรงขึ้นจากเมื่อยี่สิบปีที่แล้วมาก แต่ผลลัพธ์กลับทำได้แค่การ reaffirm หลักการจากการประชุมเมื่อยี่สิบปีก่อน ทำให้คล้ายว่าเป็น Rio-20 แทนที่จะเป็น Rio+20 ซึ่งแม้ตัวแทนแต่ละประเทศจะพอใจกับผลลัพธ์จากการประชุม แต่ในภาพรวมไม่อาจนำพาโลกไปสู่ภาวะของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

- ประเด็นเรื่อง Mean of Implementation แทบจะไม่มีอะไรเพิ่มเติมขึ้นมา แม้ก่อนการประชุมจะมีการยกปัญหาในเรื่อง Gap of implementation ก็ตาม

- จุดยืนของประเทศกำลังพัฒนา ในกลุ่ม G77 เองที่มีความหวาดระแวงจนเกินไป ทั้งที่หลายประเด็นก็เป็นประโยชน์ต่อด้านสิ่งแวดล้อมจริงๆ ทำให้ละเลยผลประโยชน์ทางสังคมไป นอกจากนั้นยังเรียกร้องแต่ข้อเรียกร้องเดิมๆ เช่น การขอเงินสนับสนุน ODA ทั้งที่รู้ข้อจำกัดว่าเป็นไปได้ยากมากในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลกในขณะนี้ ซึ่ง G77 ควรคิดถึง Means of Implementation รูปแบบใหม่ๆด้วย

- NGO จำนวนมากวิจารณ์ว่า ขณะนี้ UN มองเรื่องสิทธิในการมีส่วนร่วมในการประชุมของ NGO ว่ามีลักษณะเป็น privilege ไม่ใช่ right ทั้งที่ในการประชุม Rio ครั้งแรก NGO ถือได้ว่าเป็น Major group ซึ่งสะท้อนในเหตุการณ์หลายอย่าง เช่น การที่ทาง UN ทำการ accredit รายชื่อ NGO ที่สามารถเข้าร่วมประชุมได้มาช้ามาก ทำให้เมื่อมีการรับรอง ก็ไม่สามารถจะจองตั๋วเครื่องบินและที่พักได้ทันแล้ว จำนวน NGO จากที่ request ไป 700 จึงเหลือที่มาร่วมประชุมได้เพียง 300 องค์กรเท่านั้น หรือการที่องค์กรอย่าง WBCSD สะท้อนปัญหาที่ได้รับเชิญให้ความเห็น ในช่วงเริ่มต้นของกระบวนการประชุม แต่กลับถูกไล่ออกตอนประชุม Rio+20 เป็นต้น

3) โอกาสของผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ต่อการดำเนินงานในประเทศไทย

- ที่ประชุมแสดงความเห็นว่าประเทศไทยได้ดำเนินการในหลายๆด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนก้าวหน้าไปมากแล้ว อาทิเช่น การทำแผนเรื่อง SCP ไทยได้เริ่มทำมาแล้วตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาฯฉบับที่ 10 ในปี 2550 ซึ่งทำให้เกิดยุทธศาสตร์ SCP ในหลายสาขา เช่น การจัดซื้อจัด

จ้างสีเขียว เกษตรอินทรีย์ ตลาดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเรื่องการทำตัวชี้วัดตาม MDGs ซึ่งไทยได้ก้าวหน้าถึงการทำ MDGs+ ซึ่งเกินเป้าหมายไปแล้ว

- ประเด็นที่ประเทศไทยสามารถดึงมาดำเนินการเพิ่มเติมได้ เช่น
  - SDGs ซึ่งแม้จะยังไม่มีการกำหนดแน่ชัด หรือถูกแบ่งตาม thematic แต่ก็อาจดึงหลักการจาก thematic issues ต่างๆในตอนท้ายของเอกสารมาทำงานในประเทศต่อได้ นอกจากนั้น ยังสามารถใช้เป็น reference เพื่อขอทุนกับ Donor ต่างๆได้ ว่าเราต้องการทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับ goal ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนตาม SDG ได้ด้วย
  - ประเด็นเรื่อง Principal 10 ซึ่งเครือข่าย The ACCESS initiatives ที่ไทยร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วยจะผลักดัน action ในระดับ regional ต่อไป รวมถึงใน ASEAN ด้วย
  - High level political forum ควรมีการศึกษาว่าเราจะ contribute อย่างไร

4) ประเด็นภายในประเทศที่ไทยควรดำเนินการเองเพิ่มเติม

- ควรมีการวิเคราะห์ และจัดทำยุทธศาสตร์ หรือแผนปฏิบัติการในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชัดเจน ประเด็นใดมีศักยภาพพอที่จะกำหนดเป็นวาระแห่งชาติได้ก็ควรทำ และก็ต้องเป็นวาระที่ลงไปทุกระดับ เช่น ในระดับจังหวัดด้วย

- การที่คณะกรรมการชุดสารัตถะจะยุติบทบาทลง ทำให้ควรมีการหาเจ้าภาพในรับผิดชอบในการติดตามประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อ และเป็นกลไกที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงกับ SDGs ที่กำลังจะเกิดขึ้นด้วย ซึ่งอาจเป็นทางเลือกต่างๆ ดังเช่น

  1) *สภาพัฒน์ฯ*: ซึ่งดูแลภาพรวมการพัฒนาครบทั้งสามเสาหลัก และมีประสบการณ์จากการทำรายงานตัวชี้วัด MDGs ส่งต่อ UN อยู่แล้ว รวมทั้งมีสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็น arm อยู่ด้วย

  2) *การตั้งคณะกรรมการ/สภาการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ*: เป็นการสร้างกลไกให้มีความเป็น permanent มากขึ้น และทำให้ผู้นำระดับรัฐมนตรีรับทราบเรื่องโดยตรง ไม่ต้องลงส่งเรื่องจากสำนักปลัดฯไล่ขึ้นไปเรื่อยๆซึ่งอาจทำให้เรื่องถูกกลืนหายไปและไม่ได้รับการแก้ไข แต่ก็มีข้อกังวลว่าหากรัฐบาลใดไม่มี political will ในด้านนี้ ก็จะไม่มีการประชุมกรรมการฯและยุติบทบาทลงไปอีกครั้งดังที่เคยเป็นมาแล้ว

  3) *การตั้งการประชุมคณะรัฐมนตรีด้านสังคม* ในรูปแบบเดียวกับ ครม.ด้านเศรษฐกิจ

- การทำให้ภาคส่วนต่างๆและภาคเอกชนได้รู้ถึงแนวโน้มและกระแสด้านเศรษฐกิจสีเขียวที่เกิดขึ้นในโลก และแนวทางการปรับตัวที่ควรดำเนินการ

- มีการส่งเสริมและอุดหนุนการวิจัยเทคโนโลยีเพื่อเศรษฐกิจสีเขียว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม หรือกระทรวงพาณิชย์ ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มธุรกิจ SME การส่งเสริมสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ

ไทยควรเร่งพัฒนาตัวเองและก้าวเป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมในระดับ ASEAN รวมทั้งพยายามผลักดันให้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมได้รับความสำคัญใน AEC ในฐานะ*หลังคา*ของเสาทั้งสามเสาด้วย

2. การจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

หัวหน้าโครงการฯได้นำเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนดังนี้

	โจทย์วิจัย
ด้านเศรษฐกิจสีเขียว	1) ความหมายความเข้าใจของ GE ที่ยังมีความเห็นต่างกันอยู่ โดยดูความเข้าใจต่อ GE ในต่างประเทศด้วย
	2) Priority sector ของการทำ GE
	3) ความเชื่อมโยงระหว่าง Climate change และ GE ว่าจะ synergy กับยุทธศาสตร์ด้าน low carbon emission ได้อย่างไร
	4) การกำหนด GE indicator
	5) Enabling condition ของ GE ทั้งในเรื่ององค์กร กฎระเบียบ เครื่องมือ ทั้งที่เป็น market และ non-market เช่น เรื่องร่าง พ.ร.บ การคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือจะมีเครื่องมืออื่นอีกหรือไม่
	6) โอกาสและความเสี่ยงจาก GE
	7) Safeguard measure
ด้าน SDGs	8) SDG ควรมีความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ คือ global/ regional/ national หรือไม่อย่างไร
ด้าน Domestic IFSD	9) สาเหตุปัญหาของอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืนของหน่วยงานภาครัฐ
	10) รูปแบบการสร้างความร่วมมือ new partnership (PPPP)

<u>สรุปประเด็นแลกเปลี่ยน</u>

1) ประเด็นความเข้าใจที่แตกต่างต่อ GE

การทำความเข้าใจ GE ก่อนภายในแวดวงเป็นสิ่งจำเป็น และน่าจะมาก่อนงานวิจัยอื่นๆ โดยควรทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ เช่น

- ความสัมพันธ์ระหว่าง GE กับเป้าหมายการพัฒนาอื่นๆที่เป็นที่ได้รับความสนใจอยู่ในสังคม เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง low-carbon society เป็นต้น ควรมีการนิยามเป้าหมายการพัฒนาทั้งหมดเป็นชื่อเดียวหรือร่มเดียวหรือไม่ เพื่อให้ทุกฝ่ายทุกรัฐบาลเห็นตรงกันและไม่เกิดความสับสน
- GE เป็นการพูดคุยในระดับปรัชญา-เครื่องมือ-หรือกลไก
- GE หรือการพัฒนาที่ยั่งยืนในไทยควรจะอยู่ในบริบทของความเป็นธรรมด้วยหรือไม่

อย่างไรก็ดี มีความเห็นที่เป็นข้อพึงระวังว่าไม่ควรใช้เวลากับการถกเถียงเรื่องนิยามมากเกินไปจนละเลยการหาแนวทางขับเคลื่อนไปข้างหน้า ดังเช่นเวทีที่ถกเถียงกันในประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง

2) ประเด็นเรื่อง GE Indicator

- มีข้อกังวลว่า GE Indicator จะไปสิ่งที่ซ้ำซ้อนกับ SDGs หรือไม่ ซึ่งอาจทำความเข้าใจได้สองแนวทาง คือ
    1) หากยึดตามข้อเสนอตั้งต้นของประเทศโคลัมเบียเรื่อง SDGs กล่าวว่า “SDG would translate GE debates into the tangible goal” นั่นคือใน SDGs ก็น่าจะมี indicator ด้าน GE ของตัวมันเองอยู่
    2) หากดูตามความเข้าใจของประเทศต่างๆ เช่น GE Indicator ที่ได้จาก survey ของ UNCTAD ก็อาจเป็นตัวชี้วัดอีกชุดหนึ่งที่แยกออกมา
- ข้อพึงระวังของการใช้ Indicators ใดๆก็คือ ไม่ควรยึดติดกับการ achieve ในเชิงตัวเลขแล้วสรุปเป็นความสำเร็จ เช่น กรณีของตัวชี้วัดด้านการศึกษาที่แสดงว่ามี access to school 99% แต่ไม่ได้ดูมิติของ quality ซึ่งสำคัญมากกว่า ทำให้เกิดภาพที่ unrealistic และละเลย substance ไป

3) ประเด็น Enabling conditions เช่น การใช้เครื่องมือ/มาตรการต่าง ๆ

- เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น การประเมินมูลค่าทางนิเวศ (PES) ตลาดคาร์บอน ภาษีคาร์บอน มักถูกเข้าใจผิด หรือบิดเบือนโดยอ้างว่าเป็นประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งควรร่วมกันทำความเข้าใจด้วย เช่น การสนับสนุนหลักการเรื่อง right to development แต่ต่อต้านการประเมิน PES ซึ่งจริงๆก็ต้องมีการประเมินก่อนนำป่ามาใช้ประโยชน์เหมือนกัน การประเมินจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้เพียงแต่เป็นการตัดสินว่าจะประเมินแล้วเก็บไว้ หรือประเมินแล้วนำมาใช้พัฒนา
- เครื่องมือใดๆก็ตามไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ เช่น ตามพ.ร.บ.การคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม Command-and-control หรือแผนปฏิบัติการใดๆต้องใช้กระบวนการทำความเข้าใจร่วมกัน โดยเฉพาะกับผู้บริโภค และชุมชนที่จะได้รับผลกระทบด้วย เนื่องจากเป็นธรรมชาติของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติว่าต้องมีคนได้ประโยชน์และเสียประโยชน์
- จำเป็นต้องมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับ critical level หรือ minimum requirement ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น ระดับน้ำในแม่น้ำ ปริมาณพลังงานหมุนเวียน ฯลฯ เพื่อจะได้วางแผนได้ถูกว่าจะต้องเพิ่มหรือลดอะไร เท่าไหร่ และต้องใช้เครื่องมือทางนโยบายประเภทใดถึงจะเหมาะสม

4) หัวข้อประเด็นวิจัยเพิ่มเติมอื่น ๆ

- การศึกษาเพื่อเชื่อมโยงมิติความยั่งยืนในระดับจังหวัด เช่น กรณีการผันน้ำระหว่างจังหวัด หรือการจัดการผืนป่าที่ครอบคลุมหลายจังหวัด ซึ่งต้องอาศัยการขยายเครือข่าย
- การพัฒนาบทบาทของเยาวชนผ่านการศึกษา และบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการ
- ความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการมีสติในการใช้ทรัพยากร

กำหนดการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group)

"สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20
และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน"

วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม 2555 เวลา 13.00 น. - 16.30 น.

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

<u>กำหนดการ</u>

13.00 – 13.30 น.	**ลงทะเบียน**
13.30 – 13.40 น.	**ชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม** ***โดย*** *คุณสุปราณี จงดีไพศาล* *ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย*
13.40 – 14.00 น.	**นำเสนอประเด็นสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม "Rio+20"** ***โดย*** *ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ และ* *ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม*
14.00 – 15.00 น.	**แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพิ่มเติมมุมมอง ข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับผลการประชุม Rio+20 และนัยสำคัญต่อประเทศไทย** ***โดย*** *ผู้เข้าร่วมประชุม*
15.00 – 15.15 น.	**นำเสนอร่างประเด็นหัวข้อการวิจัยที่สำคัญต่อประเทศไทย** ***โดย*** *ทีมวิจัย*
15.15 - 16.30 น.	**ระดมสมอง อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น** ***โดย*** *ผู้เข้าร่วมประชุม*

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : http://www.gsei.or.th,
www.measwatch.orgโทร. 02-280-1812 โทรสาร 02-282-8877 E-mail:
gsei_thai@yahoo.com และ measwatch@gmail.com

ประมวลภาพการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group)

"สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20
และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน"

ภาคผนวก 2

บทความสังเคราะห์ “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”

ชื่อบทความและผู้เขียน

1. โลกแห่งความสุดโต่ง (The Age of Extremity)

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์

Sasin Institute for Global Affairs

2. จาก Rio 1992 ถึง Rio+20: 20 ปีแห่งความเปลี่ยนแปลง

- การประชุม Rio+20: ความหวัง (อีกครั้ง) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

  ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์

  สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- เหลียวหลังแลหน้า: 20 ปี หลังริโอกับเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

  รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ

  คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

  นนท์ นุชหมอน

  สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- ถนนทุกสายมุ่งสู่ Rio+20

  วิจิตร กุลเดชคุณา

  สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

3. เศรษฐกิจสีเขียว: แนวคิดและมุมมองหลายมิติ

- แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

  สฤณี อาชวานันทกุล

  นักวิจัยอิสระ

- การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธกับเศรษฐกิจสีเขียว

  ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย

  มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว

  รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

  คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

  รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ

  คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- การค้าและสิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว

  ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์

  คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.โลกแห่งความสุดโต่ง (The Age of Extremity)

โลกแห่งความสุดโต่ง (The Age of Extremity)

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์
Sasin Institute for Global Affairs

หากย้อนกลับดู ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ คือเหตุการณ์น้ำท่วมที่แม่น้ำฮวงโหเมื่อปี ค.ศ.1931 ซึ่งได้คร่าชีวิตผู้คนกว่า 3.7 ล้านคน ตามมาด้วย น้ำท่วมใหญ่ในประเทศจีน เมื่อปี ค.ศ.1959 ซึ่งมีผู้เสียชีวิตกว่า 2 ล้านคน และแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ใน Upper Egypt และซีเรีย ในปี ค.ศ.1201 ซึ่งคร่าชีวิตผู้คนกว่า 1.1 ล้านคน

หากพวกเรายังจำได้เหตุการณ์สึนามิ เมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ.2004 ได้คร่าชีวิตผู้คนกว่า 235,000 คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (รวมถึงพังงา กระบี่ และภูเก็ต) ตามมาด้วยพายุเฮอริเคน Katrina โหมกระหน่ำรัฐลุยเซียนา และ มิสซิสซิปปี ในสหรัฐอเมริกา เมื่อปลายเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2005 ซึ่งคร่าชีวิตผู้คนกว่า 1,300 คน และผู้คนกว่า 1.5 ล้านคนต้องไร้ที่อยู่อาศัย มีการประเมินความเสียหายทางเศรษฐกิจ คิดเป็นมูลค่าไม่น้อยกว่าหนึ่งแสนห้าหมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ หลังจากนั้นไม่นานในเดือนพฤษภาคม 2008 พายุไซโคลน Nargis ได้ถาโถมแผ่นดินพม่า และคร่าชีวิตผู้คนกว่า 140,000 คน และเมื่อเร็วๆนี้ที่เกิดแผ่นดินไหวขนาด 7.9 ริกเตอร์ ที่มณฑลเสฉวน ประเทศจีน คร่าผู้คนกว่า 70,000 คน และทำให้ผู้คนไร้ที่อยู่อาศัยอีกกว่า 5 ล้านครอบครัว

เมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ.2011 เกิดการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกแผ่นใหญ่กลางมหาสมุทรแปซิฟิก ตามแนว Ring of Fire โดยห่างจากชายฝั่งทะเลของเกาะฮอนชู ประมาณ 200 กิโลเมตร ก่อเกิดคลื่นยักษ์สึนามิความสูงกว่าสิบเมตร ถาโถมวิ่งเข้าหาชายฝั่งด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ ด้วยความเร็วกว่า 800 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แล้วภาพแห่งความพินาศก็ปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง การถาโถมของคลื่นยักษ์ส่งผลให้โรงไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์ที่เมืองฟุกุชิมะ ซึ่งห่างจากกรุงโตเกียวออกไป 250 กิโลเมตร มีการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี และเกิดการระเบิดในเวลาต่อมา ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 9,000 คน มีผู้คนที่สูญหายมากกว่า 13,000 คน ชนชาติญี่ปุ่น ซึ่งมีสัญชาตญาณแห่งการระแวงภัยธรรมชาติในสายเลือด เก็บเกี่ยวประสบการณ์ที่สั่งสมตกทอดมาจากบรรพบุรุษ กอปรกับการเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อรับมือกับแผ่นดินไหวและสึนามิ ญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นประเทศที่มีความพร้อมมากที่สุดในการรับมือกับภัยธรรมชาติดังกล่าว แต่ในความเป็นจริง กลับหาเป็นเช่นนั้นไม่

และล่าสุด ในช่วงปลายปี ค.ศ.2011 ประเทศไทยได้เผชิญกับอุทกภัยครั้งใหญ่ ที่ผิดจากอุทกภัยครั้งอื่นๆ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ได้สำรวจความเสียหายของมหาอุทกภัยครั้งนี้ พบว่ามีพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยทั้งหมด 17 จังหวัด มีประชาชนที่เดือดร้อน 5,078,477 คน 1,899,329 ครัวเรือน เสียชีวิต 728 ราย สูญหาย 2 ราย เครียดสะสม 6,514 ราย วัดเสียหาย 2,202 แห่ง พระสงฆ์ได้รับผลกระทบ 23,413 รูป รวมถึงโบราณสถาน 250แห่ง โรงเรียน 2,652 แห่ง ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2,198 แห่ง อาชีวศึกษา 56 แห่ง อุดมศึกษา 7 แห่ง โรงพยาบาลและสถานพยาบาล 660 แห่ง

ผลกระทบภาคเกษตร เกษตรกรได้รับผลกระทบ 1,467,882 ราย พื้นที่การเกษตร 11.2 ล้านไร่ ข้าว 9.17 ล้านไร่ พืชไร่ 1.51 ล้านไร่ พืชสวน 0.51 ล้านไร่ ประมง 122,745 ราย ปศุสัตว์ 214,028 ราย
ผลกระทบด้านคมนาคม สนามบิน 1 แห่ง ทางหลวง 708 เส้นทาง ทางหลวงชนบท 549 เส้นทาง (สะพาน 19 แห่ง) ทางรถไฟ 192 กิโลเมตร

บ้านพักอาศัยใน กทม. และปริมณฑลที่ได้รับผลกระทบ 1,000,000 ครัวเรือน โครงการจัดสรร 540,000 หน่วย บ้านเดี่ยว 460,000 หน่วย คอนโด 88,000 หน่วย บ้านเรือนทั่วไป 460,000 หน่วย

ผลกระทบด้านแรงงาน 15 จังหวัด โรงงาน 26,000 โรงงาน ลูกจ้าง 827,374 คน นิคมที่ได้รับผลกระทบ 7 แห่ง โรงงาน 838 โรงงาน ส่งผลกระทบต่อ Global Supply Chain ในหลายอุตสาหกรรม

ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยานยนต์ ผลิตลดลง 300,000 คัน ส่งออกลดลง 125,000 คัน ยอดขายในประเทศลด 50,000 คัน รถยนต์จมน้ำ 25,000 คัน

ผลกระทบด้านการเงิน ธนาคารพาณิชย์ปิดทำการ 451 สาขา ปิดให้บริการเครื่อง ATM 4,942 แห่ง ประกันภัยเสียหาย 2.4 - 2.5 แสนล้านบาท ห้างและดิสเคาท์สโตร์ปิดทำการ 548 แห่ง

มหาอุทกภัยครั้งนี้ จึงส่งผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่ต้องรอการฟื้นฟูเยียวยาอีกไม่น้อยกว่าหลายปี

ภาวะโลกร้อน

ภาวะโลกร้อน ซึ่งเป็นประเด็นที่ถูกตั้งข้อสงสัยมากที่สุดประเด็นหนึ่งในทศวรรษที่ผ่านมา ทศวรรษจากนี้ไป ภาวะโลกร้อนจะเริ่มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม ในหลายมิติและในระดับความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเกิดคลื่นความร้อน ในความถี่และช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้น การเกิดภัยแล้งที่มากขึ้น การไหลบ่าท่วมชายฝั่งอันเนื่องมาจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ผลผลิตทางการเกษตรตกลงอันเนื่องมาจากปริมาณน้ำฝนที่ลดลง การแพร่ระบาดของโรคจากบริเวณเส้นศูนย์สูตรไปสู่ทางเหนือและทางใต้ การแพร่ระบาดของโรคติดต่อทางน้ำในบริเวณที่มีน้ำท่วม ปริมาณสัตว์น้ำในมหาสมุทรลดน้อยถอยลงอันเนื่องมาจากความเป็นกรดของน้ำทะเล โอกาสที่จะเกิดไฟไหม้ป่าจะมีมากขึ้น พายุลมที่รุนแรงจะมีมากขึ้น

ภาวะโลกร้อนมีความสัมพันธ์กับปริมาณการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก ในปี ค.ศ.1990 จีนและอินเดียสองประเทศรวมกันปลดปล่อยออกมาคิดเป็น 13 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นจากการขยายการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ.2008 เป็นครั้งแรกที่ Primary Energy Consumption ของกลุ่ม Non-OECD มีมากกว่าการบริโภคของ OECD และการเติบโตที่ระดับ 34 เปอร์เซ็นต์จะต่อเนื่องไปจนถึงปี ค.ศ.2030 ซึ่ง ณ ขณะนั้น จีนจะกินส่วนแบ่งของการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์กว่า 29 เปอร์เซ็นต์ ประมาณการว่าภายในปี ค.ศ.2020 ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จะถูกปลดปล่อยออกมากว่าปีละ 5,000 ล้านตัน และเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าภายในปี ค.ศ.2030 ซึ่งจะส่งผลกระทบอย่างมากมายต่อภาวะโลกร้อน

ต่อจากนี้ไป จะไม่มีประเทศใดในโลกนี้ ต่อให้เป็นสหรัฐอเมริกา ที่จะสามารถบริหารจัดการ “***สภาพแวดล้อมที่สุดโต่ง” (Extreme Environment)*** ที่เกิดจากผลกระทบของภาวะโลกร้อนได้โดยลำพัง เพราะ Extreme Environment บ่อยครั้งที่ไม่ใช่แค่ประเด็นความล้มเหลวของตลาด หรือความล้มเหลวของภาครัฐ แต่เป็นความล้มเหลวของทั้งระบบที่จะต้องอาศัยพลังความร่วมมือร่วมใจ (Collective Action) ของทุกประเทศ ผ่าน Global Governance, Global Coordination และ Global Collaboration

การปรับเปลี่ยนสู่ Low Carbon Society

หลายประเทศเริ่มมีการตื่นตัวในการปรับเปลี่ยนตัวเองไปสู่ Low Carbon Society โดยพยายามผลักดันให้ ***“Green Growth”*** เป็น New Economic Growth Engine มีการเริ่มใช้กฎอย่างเข้มเพื่อกีดกันสินค้านำเข้าที่ Less Green หลายประเทศใช้วิกฤตเป็นโอกาส อย่างเกาหลีใต้มุ่งมั่นที่จะเป็นหนึ่งในเจ็ด Green Power ของโลกในปี ค.ศ.2010 และก็ทำสำเร็จแล้ว ณ ขณะนี้ เกาหลีใต้ได้ขยับเป้าหมายให้เป็นหนึ่งในห้าของ Green Power ของโลกภายในปี ค.ศ.2050 ญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน

ได้ผลักดันแคมเปญ Carbon Minimization ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนอุตสาหกรรม พยายามให้คนญี่ปุ่นใช้ชีวิตที่เรียบง่าย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป

ในทำนองเดียวกัน องค์กรเอกชนหลายแห่งเริ่มปรับตัวเพื่อรับมือกับภาวะโลกร้อน โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้พลังงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมัครใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งภาพพจน์ของความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมขององค์กรอย่างในอุตสาหกรรมรถยนต์ Toyota ได้พัฒนารถยนต์ Prius ซึ่งเป็น Hybrid Car ภายใต้สโลแกน “Mean but Green” ภายใต้แนวคิด “The Power of a Good Idea” ในอุตสาหกรรมพลังงาน British Petroleum หรือ BP ได้ Rebrand ตัวเองเป็น “Beyond Petroleum” ในอุตสาหกรรมเคมี DuPont ได้ลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำกว่าระดับ 65% ของช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หรือในธุรกิจสายการบิน ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากกฎระเบียบว่าด้วย Carbon Emission มากที่สุดอุตสาหกรรมหนึ่ง เมื่อปี ค.ศ.2009 บริษัท British Airlines หรือ BA ได้ประกาศว่าจะลดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากพลังงานที่ใช้ลง 30% ภายในปี ค.ศ.2020 เมื่อเทียบกับช่วงปี ค.ศ.1990s

การพัฒนา Crisis Responding Capabilities

หลายท่านอาจกล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่สุดโต่งในบางกรณี เป็น ***Surprise*** ที่แม้จะส่งผลกระทบที่รุนแรง แต่โอกาสความน่าจะเป็นมีอยู่ต่ำมาก เหตุการณ์การระเบิดของโรงไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์ที่ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีดังกล่าว ความน่าจะเป็นที่คลื่นยักษ์สึนามิจะสูงกว่า 8 เมตรนั้น นั้นมีค่ามากกว่าศูนย์ เพียงแต่ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เป็น Low Probability แต่ High Impact หมายความว่า โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวมีอยู่ต่ำมาก แต่หากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นแล้ว จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในวงกว้าง ดังที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน บทเรียนจากญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นอุทาหรณ์เพื่อให้ผู้บริหารตระหนักอยู่เสมอว่า ***“A Low Risk Is Not No Risks”***

Precautionary Risk Evaluation Principle Extreme Environment ที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้หลักการประเมินความเสี่ยง (Risk Evaluation Principles) เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง จากเดิมที่ตั้งอยู่บนฐานคิดของ ***Laissez-faire Risk Evaluation Principle*** โดยมีความเชื่อว่า Something is safe until it has been proven dangerous หรือ “When in doubt, opt for doubt” ภายใต้โลกแห่งความสุดโต่ง ฐานคิดดังกล่าวถูกท้าทาย ในโลกแห่งความสุดโต่ง ผู้คนเริ่มหันมาใช้ ***Precautionary Risk Evaluation Principle*** ภายใต้ความเชื่อที่ว่า Nothing is safe until it has been proven harmless หรือ “When in doubt, opt against doubt”

อย่างไรก็ดี มีนักวิชาการหลายท่านที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ ***Precautionary Risk Evaluation Principle*** โดยเสนอ ***The Percentage Principle*** แทน โดยเชื่อว่าในการประเมินความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงในระดับใดก็ตาม จะมีบางรูปแบบของ Cost-Benefit Analysis ที่สามารถประเมินความเสี่ยงภัยและโอกาสให้แปลงออกมาเป็นต้นทุนและประโยชน์ที่จะได้รับแน่นอนทีเดียว ความเสี่ยงที่เกิดจากผลกระทบของภาวะโลกร้อนมีความไม่แน่นอน (Uncertainty) เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ตัวเลขบางตัวถึงแม้จะได้มาจากการ Guesstimate ก็ตาม ก็น่าจะสามารถยอมรับได้

Predictable Surprises พวกเราทราบหรือไม่ว่า Surprise ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในโลกของความสุดโต่งนั้น มีเพียง 10-20 % เท่านั้นที่เป็น ***Unavoidable Surprise*** ในขณะที่ 80-90% ที่เหลือล้วนแล้วแต่เป็น ***Predictable Surprise*** พูดง่ายๆ เราคาดเดาได้อยู่แล้วว่า Surprise นั้นจะเกิดขึ้น แต่ว่าเราไม่ได้ไปทำอะไรกับมันจนกระทั่งมันเกิดขึ้นจริง คำถามคือ แล้วทำไมเราถึงไม่ทำในสิ่งที่เรารู้ว่าจะต้องเกิด ทำไมเราถึงยังเพิกเฉยละเลยแล้วก็มาแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลา

หลังเกิดเหตุการณ์ 911 มีคนทำการศึกษาวิจัยกันมากมาย พบว่าเหตุการณ์ 911 นั้นเป็น Predictable Surprise เขาบอกว่าเป็นเพราะเรามี Positive Illusion ในเรื่องที่เกี่ยวกับอนาคต หลักง่ายๆ ก็คือ การ Delay ของ Lost จะมีความรู้สึกเหมือนเรา Gain ในทำนองกลับกัน ถ้า Gain ที่ถูก Delay คนจะรู้สึกว่าเหมือน Lost การที่เหตุการณ์เลวร้ายที่คาดว่าจะเกิด ถูกเลื่อนออกไปเรื่อยๆ คนเราในที่สุดจะคลายความกังวล เกิด Positive Illusion ขึ้น

ในหนังสือ ***Predictable Surprise***, Professor Bazerman อธิบายว่าคนเราบางทีมองในเชิง Ego Centric Manner โดยการตีความเหตุการณ์ในเชิงที่เข้าข้างตัวเอง อย่างเรื่องของภัยพิบัติตามธรรมชาติ หรือมลภาวะที่เกิดขึ้น ต่างคนต่างโทษกันไปมา เลยไม่มีเจ้าภาพในการบริหารจัดการ ประเทศตะวันตกเองก็กล่าวโทษประเทศกำลังพัฒนาว่ามีการทำลาย เผา Rain Forrest หรือเป็นเพราะไม่สามารถควบคุมภาวะ Over-Population ในประเทศของตนได้ ประเทศกำลังพัฒนาก็กล่าวโทษประเทศตะวันตกในเรื่อง Industrialization ในเรื่อง Over-Consumption มีการใช้ทรัพยากรไปมากและส่งผลให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมต่างๆ มากมาย เมื่อต่างคนต่างกล่าวโทษกัน ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจึงไม่เคยได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง จนกลายเป็นวิกฤตขึ้น

ไม่เพียงแค่นี้ ตามสัญชาตญาณของคน มีความพยายามจะ Maintain Status Quo อะไรบางอย่างที่ต้องทำเดี๋ยวนี้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในวันข้างหน้า มักเป็นสิ่งที่คนไม่อยากทำ กล่าวคือถ้าให้เลือกระหว่าง Short Term Lost, Long Term Gain กับ Short Term Gain, Long Term Lost คนมักจะชอบทางเลือกหลังมากกว่าทางเลือกแรก หลายต่อหลายครั้งที่ผู้นำตระหนักรู้ว่า

อะไรจะเกิดขึ้นกับเมืองไทย อะไรจะเกิดขึ้นกับโลก แต่หลายๆ ครั้งเราไม่ได้ดำเนินการในสิ่งที่เราตระหนักรู้

เพราะฉะนั้น Professor Bazerman จึงพัฒนา ***Recognition Priority Mobilization Model*** ขึ้นมาเพื่อดูว่าในอนาคตเราสามารถที่จะดักจับ Threat หรือ Emerging Issue ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากพลวัตการได้อย่างไร โดยถามตัวเองอย่างน้อย 3 คำถามด้วยกัน

คำถามแรก คือเราตระหนัก (Recognize) ว่า Threat หรือ Emerging Issue ต่างๆ เกิดขึ้นจริงหรือเปล่า

คำถามที่สอง คือเมื่อตระหนักแล้ว เราจะจัดลำดับความสำคัญ (Prioritize) ได้หรือไม่ ในหลายๆ เรื่อง เราก็รับรู้การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่เราไม่มีการจัดลำดับความสำคัญว่าประเด็นไหนสำคัญกว่า

คำถามที่สาม ก็คือเมื่อตระหนักและได้จัดลำดับความสำคัญแล้ว เรามีความพยายามที่จะขจัดภัยคุกคามต่างๆ เหล่านี้ให้ออกไปได้หรือไม่ (Mobilize) ถ้ามีก็คือ Preventive Respond ที่มีประสิทธิภาพ แต่ถ้าไม่มีก็ต้องแยกแยะว่าส่วนไหนเป็น Predictable Surprise เพื่อค้นหาแนวทางว่าเราควรจะต้องทำอะไรต่อ แน่นอนทีเดียว ไม่ได้มีทุกเรื่องในโลกนี้ที่เป็น Predictable Surprise หลายเรื่องเป็น Unavoidable Surprise คือ เกิดขึ้นโดยที่เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะพ้นปริมณฑลของ Rationality เรา พ้นปริมณฑลของการรับรู้เรา ก็ต้องยอมรับความจริงในสิ่งนั้น

เราพูดถึงระบบ Warning Signal พูดถึง Crisis Management แต่เท่าที่ดู เราก็ได้แต่พูด ถึงเวลาที่ต้องใช้ความเป็นผู้นำในการเหนี่ยวนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดผลสัมฤทธิ์ ด้วยการพัฒนาให้มีขีดความสามารถในการรับมือกับ Extreme Environment ได้อย่างแท้จริง

2.จาก Rio 1992 ถึง Rio+20: 20 ปีแห่งความเปลี่ยนแปลง

การประชุม Rio+20: ความหวัง (อีกครั้ง) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์
สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในปี ค.ศ.2012 เป็นช่วงเวลาครบรอบ 20 ปีของการจัดประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development - UNCED) หรือที่เรียกว่ากันทั่วไปว่า “การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit)” ซึ่งได้จัดขึ้นในปี ค.ศ.1992 ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้จัดการประชุม **“United Nations Conference on Sustainable Development-UNCSD”** หรือ **“การประชุม Rio+20”**[1] ขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 20-22 มิถุนายน ค.ศ.2012 ที่นครริโอฯ โดยมีหัวข้อการประชุมหลัก (Theme) 2 เรื่องได้แก่

(1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)

(2) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

จากการหารือต่อมาในการประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุม Rio+20 ได้มีข้อตกลงให้กำหนดวัตถุประสงค์ในการประชุมครั้งนี้ไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมืองต่อการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (2) ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆที่ผ่านมา และ (3) การพิจารณาถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น

เป็นที่คาดการณ์ว่าผลของการประชุม Rio+20 ครั้งนี้จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อแนวทางการพัฒนาประเทศและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลกอย่างกว้างขวางในระดับเดียวกันกับผลการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ที่ทำให้เกิดความตื่นตัวและกระแสแนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

---

[1]มติจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) สมัยที่ 64 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ.2009 (ข้อมติที่ A/RES/64/236)

1. เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

หลังจากที่องค์การสหประชาชาติมีมติในปลายปี ค.ศ.2009 ให้จัดการประชุม Rio+20 โดยมีประเด็นเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” เป็นหัวข้อหนึ่งในการประชุม องค์กรต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติ เช่น UNEP, UNCTAD, UNESCO ได้ร่วมกันจัดทำเอกสารเผยแพร่แนวคิด **“เศรษฐกิจสีเขียว”** ออกมาเป็นจำนวนมาก มีการจัดกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่แนวคิดหลากหลายรูปแบบ ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวของประเทศต่างๆ และภาคธุรกิจเอกชนเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา อันที่จริงแล้วเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ พัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่าอาจแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคลื่น (Wave)

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในกระแสคลื่นลูกที่หนึ่ง เริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 จากการที่รัฐบาลหลายประเทศได้เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก นำไปสู่การจัด **“การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์”** (The United Nations Conference on Human Environment - UNCHE) ที่ประเทศสวีเดนในปี ค.ศ.1972 ผลจากการประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (United Nations Environmental Programme - UNEP) ในปี ค.ศ.1973

และในปีเดียวกันนั้น **“สโมสรแห่งกรุงโรม”** (Club of Rome) ได้เผยแพร่หนังสือจากงานวิจัยชื่อ **“ขีดจำกัดของการเติบโต”** ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของการเติบโตของอุตสาหกรรมและจำนวนประชากร ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนอาหารและทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น

ในปี ค.ศ.1973 มีการตีพิมพ์หนังสืออันโด่งดังของชูมัคเกอร์ (Shumacher) เรื่อง **“Small is Beautiful”** โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาตามแบบของโลกตะวันตกนั้นเมื่อถึงจุดหนึ่งจะไม่สามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตและกิจกรรมเศรษฐกิจของมนุษย์ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน และยังสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้น ชูมัคเกอร์ได้เสนอทางเลือกใหม่ต่อการพัฒนาโดยประยุกต์จากปรัชญาโลกตะวันออก โดยส่วนหนึ่งคือปรัชญาตามหลักพระพุทธศาสนา ต่อมาในปี ค.ศ.1987 แนวคิดเรื่อง **“การพัฒนาอย่างยั่งยืน”** ได้ถูกนำเสนออย่างเป็นทางการในรายงานเรื่อง **“Our Common Future”** ของคณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development - WCED) ในรายงานดังกล่าว ระบุว่า *"การพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายถึงวิถีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ลิดรอนความสามารถของคนรุ่นหลัง ในการตอบสนองความต้องการของพวกเขา"* เป็นการพัฒนาที่ต้องสร้างความสมดุลระหว่าง 3 เสาหลัก คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเรื่องทางเลือกของการพัฒนาได้ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ.1997 คำว่า **"เศรษฐกิจสีเขียว"** ได้ปรากฏแพร่หลายจากการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง **"Blue Print for Green Economy"** โดยกลุ่มนักวิชาการนำโดย เดวิด เพียซ (David Pearce) ซึ่งเห็นว่าระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่นำไปสู่การทำลายทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และได้เสนอการแก้ไขโดยให้มีการประเมินมูลค่าของสิ่งแวดล้อม ใช้นโยบายด้านราคาและเปลี่ยนกฎกติกา เพื่อรวมมูลค่าของสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในกลไกตลาด ปรับเปลี่ยนการประเมินวัด GDP ให้รวมความสูญเสียด้านสิ่งแวดล้อม

ในปี ค.ศ.1992 เมื่อมีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลกและแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก กลายเป็นกระแส **"โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม"** (Environmental Globalization)

อย่างไรก็ดี หลังจากนั้นอีก 3 ปี เมื่อมีการจัดตั้งองค์การการค้าโลกในปี ค.ศ.1995 พร้อมด้วยการจัดทำชุดความตกลง 16 ฉบับภายใต้ WTO ได้เกิดกระแส **"โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่"** (Economic Globalization) กลายเป็นกระแสที่เบียดขับโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม มีกรณีข้อพิพาทด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นหลายกรณีทั้งในเวที WTO (เช่น กรณีทูน่า-โลมา กรณีกุ้ง-เต่า กรณี GMOs) และในระดับความตกลง FTA โดยเฉพาะกรณีเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ NAFTA ผลการตัดสินใจข้อพิพาทส่วนใหญ่จบลงด้วยการจำกัดการใช้มาตรการปกป้องด้านสิ่งแวดล้อม จนถึงปัจจุบัน ความขัดแย้งระหว่างความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมกับความตกลงภายใต้ WTO ยังคงเป็นปัญหาข้อถกเถียงโต้แย้งและเป็นประเด็นการเจรจาในการเจรจาการค้าเสรีพหุภาคีรอบโดฮาที่ยังไม่มีข้อยุติ

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในกระแสคลื่นลูกที่สอง ผู้เขียนเห็นว่าจุดเริ่มต้นก่อตัวมาจากการประชุม **"Rio+10"** ในปี ค.ศ.2002 เพื่อประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการประชุมมีประเด็นข้อวิพากย์อย่างมากเกี่ยวกับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งข้อวิพากย์ว่าแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนถูกแปรเปลี่ยนเป็น "ความยั่งยืนของการเติบโตทางเศรษฐกิจ" เท่านั้น รูปธรรมของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนที่ชัดเจนมากที่สุด คือ ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กำลังเป็นวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมโลกในปัจจุบัน ทั้งที่ในปี ค.ศ. 1992 นั้น ผลจากการประชุม Earth Summit ได้มีการจัดทำความตกลงด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีการกำหนดเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก (โดยไม่ได้มีพันธกรณีบังคับ)

ในช่วงปี ค.ศ.2007-2008 มีปัจจัยกระตุ้นสำคัญหลายด้านเกิดขึ้น ในปี ค.ศ.2007 เป็นแรงผลักดันจาก **"ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ"** มีการเผยแพร่รายงานเรื่อง "The Stern Review on the Economics of Climate Change" ของนิโคลัส สเติร์น (Nicolas Stern) ที่

เรียกกันทั่วไปว่า **"Stern Review**" ในรายงานได้ประเมินถึงต้นทุนมหาศาลของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาโลกร้อนหากไม่มีการแก้ไขปัญหา รวมทั้งมีการเผยแพร่รายงานการประเมินผลกระทบของ IPPC ฉบับที่ 4 (Assessment Report No.4) ที่แสดงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และความจำเป็นที่ทั้งกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาต้องร่วมกันลดก๊าซเรือนกระจกอย่างมาก เพื่อเป้าหมายควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกไม่ให้เกิน 2 องศาเซลเซียส

ในปี ค.ศ. 2007 ยังเกิดวิกฤติการณ์ด้านอาหารและด้านการเงิน พอเข้าสู่ปี ค.ศ.2008 เกิดวิกฤติการณ์ด้านพลังงาน ทั้งสามวิกฤติการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำรายงานของ UNEP ชื่อ **"Global Green New Deal"** ที่เผยแพร่ออกมาในปี ค.ศ.2009 เนื้อหาในรายงานยอมรับถึงปัญหาความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดวิกฤติในด้านต่างๆ และมีชุดข้อเสนอต่อรัฐบาลประเทศต่างๆ ให้มีการปฏิรูปการลงทุนด้านสาธารณะและการใช้นโยบายราคาเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ **"เศรษฐกิจสีเขียว"** พร้อมกับการสร้างขยายการจ้างงานใหม่และขจัดความยากจน ในรายงานดังกล่าวได้ระบุในตอนท้ายว่า ทาง UNEP จะร่วมกับองค์กรต่างๆ ภายใต้ UN เพื่อศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเจาะลึกไปในรายสาขาการผลิตที่สำคัญ

ในปลายปี ค.ศ.2009 ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติให้จัดการประชุม Rio+20 โดยมีเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเป็นวาระสำคัญ ต่อจากนั้นในปี ค.ศ.2011 UNEP ได้เผยแพร่รายงานฉบับสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวในชื่อ **"Toward Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication"** (ความยาว 632 หน้า) ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ขยายเติบโตไปในแนวทางที่สร้างผลกระทบกับอีกสองเสาหลัก คือด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม

ในรายงานของ UNEP (2011) ได้กำหนดความหมายอย่างกว้างของเศรษฐกิจสีเขียวไว้ว่าหมายถึง *"ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม และในขณะเดียวกันก็สามารถลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้"*[2] และอยู่บนพื้นฐานยุทธศาสตร์ 3 ประการหลัก คือ การปลดปล่อยคาร์บอนในระดับที่ต่ำ การใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการป้องกันและลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและการบริการของระบบนิเวศ ทั้งนี้ ในเอกสารของ UNEP ได้กล่าวย้ำว่า โดยเจตนารมณ์แล้ว แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวนี้ ไม่ได้เป็นเป้าหมายที่แตกต่างหรือจะมาแทนที่แนวคิดเรื่อง "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายใน

[2]ภาษาอังกฤษ คือ "green economy as one that results in *improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities" (UNEP, 20*11, p.16)

แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) แต่เป็นการมองว่าการจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายความยั่งยืนได้จำเป็นต้องมีการจัดการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง (getting the economy right) และแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียวก็เป็นหนึ่งในรูปแบบของการแก้ปัญหาดังกล่าว (UNEP 2011, p.16) นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวยังไม่ควรจะถูกจำกัดเฉพาะเรื่องของการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากควรครอบคลุมจุดประสงค์ในด้านอื่น เช่น ความเป็นธรรมระหว่างคนในสังคม และการขจัดความยากจนด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหัวข้อวาระการประชุมเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในการประชุม Rio+20 จึงใช้ชื่อ “Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication” ในรายงานดังกล่าวมีรายละเอียดข้อเสนอการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไปใช้ใน 11 สาขาเศรษฐกิจ เครื่องมือด้านเศรษฐศาสตร์ บริบทแวดล้อมต่างๆ ที่จำเป็นต่อการผลักดันสู่เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งต่อยอดมาจากแนวคิดที่เดวิด เพียซและคณะ ได้เสนอไว้

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในช่วงคลื่นลูกที่ 1 และ 2 จึงมีความเกี่ยวโยงและมีฐานคิดคล้ายกัน อาจสรุปให้เห็นภาพเพื่อความเข้าใจได้ว่า ในช่วงคลื่นที่ 1 เป็นการนำ **“สิ่งแวดล้อม”** มาเชื่อมโยงกับ **“การพัฒนา”** เกิดเป็นแนวคิด **“การพัฒนาที่ยั่งยืน”** ในช่วงคลื่นที่ 2 เมื่อเห็นว่าเสาด้านเศรษฐกิจเป็นสาเหตุของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จึงนำ **“สิ่งแวดล้อม”** และ **“ความเป็นธรรมทางสังคม”** มาเชื่อมโยงกับ **“เศรษฐกิจ”** เกิดเป็นแนวคิด **“เศรษฐกิจสีเขียว”**

ในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการแก้ปัญหาความยากจนนั้น ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งทางโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ เป้าหมายการเติบโต รูปแบบเทคโนโลยีที่ใช้ และวิถีทางการค้าของประเทศ ทางคณะกรรมการเตรียมการประชุม Rio+20 ได้จัดทำข้อเสนอแนะที่รัฐบาลแต่ละประเทศควรนำไปดำเนินการรวม 7 แนวทาง ได้แก่ การจัดสรรรายจ่ายรัฐบาลเพื่อกระตุ้นภาคเศรษฐกิจเพื่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนให้เกิดตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการจัดซื้อสินค้าสีเขียวของภาครัฐ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดราคาหรือต้นทุนที่เหมาะสมของทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูและขยายระดับของทุนทรัพยากรธรรมชาติ และการเพิ่มประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-Efficiency)

ในปี ค.ศ.2010 UNCTAD ได้ทำการสำรวจความเห็นจากประเทศต่างๆ เกี่ยวกับตัวชี้วัดที่ควรใช้วัดการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว ปรากฏว่ามีตัวชี้วัด 5 ประการที่ประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมกันว่าควรนำมาใช้ ได้แก่ สัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือก การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความเข้มข้นการปล่อยคาร์บอนเทียบกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเข้มข้นการใช้ทรัพยากรน้ำในระบบเศรษฐกิจ และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ขีดจำกัดทางชีวภาพ (Biocapacity Limits) เมื่อ UNCTAD นำตัวชี้วัดดังกล่าวไปวิเคราะห์ข้อมูลของประเทศต่างๆ พบว่า

ยังไม่มีประเทศใดที่ได้คะแนนค่าตัวชี้วัดในระดับสูงครบทั้ง 5 ประการ เช่น สหภาพยุโรปมีค่าการปล่อยคาร์บอนต่อ GDP ต่ำ แต่ประสิทธิภาพการใช้พลังงานอยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับประเทศไทย ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2554 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำเอกสารเรื่อง “นโยบายการเติบโตสีเขียว เครื่องมือเพื่อการพัฒนาแบบคาร์บอนต่ำในประเทศไทย” ออกมาเผยแพร่สร้างความเข้าใจและจุดประกายความคิด ภาคธุรกิจหลากหลายกลุ่มก็ได้นำเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวมาเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินธุรกิจและยุทธศาสตร์การตลาด ทางกลุ่มสหภาพยุโรปได้ผลักดันแนวคิดเรื่อง “การเติบโตสีเขียว” (Green Growth) อย่างเต็มที่ จัดทำเอกสารนโยบาย จัดกิจกรรมประชุมหลายครั้ง และผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวอย่างเต็มที่ในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ ตามแนวคิดของสหภาพยุโรป การเติบโตสีเขียวไม่ได้เป็นการแทนที่ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” แต่มองว่าการเติบโตสีเขียวอยู่ภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้ขอบเขตการดำเนินงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแคบลง ชัดเจน และวัดผลได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศยังมีข้อห่วงกังวลต่อการผลักดันเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ความเสี่ยงจากการใช้แนวคิดนี้ในแนวทางที่ผิด เช่น การใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและนัยสำคัญจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายกีดกันทางการค้าของประเทศที่พัฒนาแล้ว การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเหตุผลสนับสนุนการอุดหนุนด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบด้านการแข่งขันต่อประเทศที่พัฒนาแล้วเนื่องจากมีเงินทุนอุดหนุนน้อยกว่า ปัญหาจากการยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมสำหรับสินค้าให้มีความเข้มงวดหรือมีมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการส่งออกสินค้าของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ตามมาตรฐานใหม่ การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเงื่อนไขใหม่ต่อประเทศกำลังพัฒนาสำหรับการจะให้ความช่วยเหลือ การกู้เงิน หรือการปรับโครงสร้าง/ปรับลดหนี้ ฯลฯ

เศรษฐกิจสีเขียวจึงอาจเป็นได้ทั้งโอกาสและกับดักในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับการเตรียมความพร้อม การปรับตัว ความเข้าใจและความเท่าทันของแต่ละประเทศในการกำหนดทิศทางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในท่ามกลางวิกฤติการณ์ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนี้ และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นในอนาคตโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ในเอกสารฉบับเริ่มต้น (Zero Draft) ที่ทาง UN จัดทำและเผยแพร่ออกมาเมื่อวันที่ 10 มกราคม ค.ศ.2012 สำหรับเป็นเอกสารการประชุมเจรจาในเวที Rio+20 ภายใต้ชื่อเรียกว่า **“อนาคตที่เราต้องการ”** (the Future We Want) มีความยาวรวม 19 หน้า เป็นการประมวลความเห็นที่ประเทศต่างๆ ส่งเข้ามาเป็นจำนวนมาก (มีจำนวนรวมกันกว่า 6,000 หน้า) เนื้อหา

เอกสารแบ่งเป็น 5 ส่วนหลัก คือ บทนำ การสร้างพันธะทางการเมืองใหม่ เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน เรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และกรอบการดำเนินงานและการติดตาม

ในเอกสารดังกล่าวได้ระบุแต่เพียงว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ให้แต่ละประเทศไปกำหนดแนวทางดำเนินการของตนเอง และเป็นการดำเนินงานโดยความสมัครใจ ไม่ได้มีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการขจัดปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นสาเหตุของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ และยังไม่ตอบโจทย์ปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์หลายด้านที่เกิดร่วมกันในปี ค.ศ.2007-2008 ซึ่งเป็นที่มาของการผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในช่วงคลื่นลูกที่สอง เนื้อหาในเอกสาร Zero Draft สะท้อนถึงการประนีประนอมระหว่างจุดยืนของกลุ่มประเทศต่างๆ ที่ยังไม่สามารถหาแนวคิดร่วมกันที่ชัดเจนเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว หากผลลัพธ์ของเอกสารการประชุม Rio+20 ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2012 ยังคงมีเนื้อหาในลักษณะดังที่ปรากฏอยู่ใน Zero Draft ก็คงไม่สามารถคาดหวังอะไรได้มากจากผลการประชุมครั้งนี้ เส้นทาง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ก็จะไม่แตกต่างไปจากเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา

จากการประชุมเจรจาครั้งล่าสุด คือ การประชุม Second Informal Informal Consultations ซึ่งจัดขึ้นระหว่างช่วงวันที่ 23 เมษายน - 4 พฤษภาคม ค.ศ.2012 ที่สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (นำโดย EU, นอร์เวย์, สวิตเซอร์แลนด์, ญี่ปุ่น, US, แคนาดา, ออสเตรเลีย) กับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (นำโดยกลุ่ม G77+จีน) ยังคงมีความเห็นและจุดยืนที่แตกต่างกันมากเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (โปรดดูรายละเอียดในกรอบที่ 1)

กรอบที่ 1 : จุดยืนที่แตกต่างกันเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

<u>จุดยืนและข้อเสนอของกลุ่ม G77 + จีน</u>

- เห็นว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือที่เป็นทางเลือกอันหนึ่งจากเครื่องมือที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศที่จะกำหนดตัดสินใจเลือกโดยพิจารณาต้นทุนและความเสี่ยงของแต่ละทางเลือก เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และโต้แย้งแนวคิดของประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะ EU ที่มุ่งผลักดันเฉพาะเศรษฐกิจสีเขียวในฐานะที่เป็น **“เครื่องมือที่จำเป็น”(Essential Tool)** เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทางกลุ่ม G77 ต้องการใช้คำว่า **“เครื่องมือที่เป็นประโยชน์” (Useful Tool)**
- กลุ่ม G77 ยืนยันให้นโยบายเศรษฐกิจสีเขียวมีความสอดคล้องกับ Rio Principles โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่าง (Common but Differentiated Responsibility- CBDR) แต่ถูกคัดค้านโดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (สวิตเซอร์แลนด์, นอร์เวย์, นิวซีแลนด์, ญี่ปุ่น, แคนาดา) โดยให้เหตุผลว่า ไม่ควรเลือกหยิบเฉพาะ Rio Principle ที่คิดว่าเป็นประโยชน์ไปใช้
- G77 อ้างว่า ประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมในแนวทางว่า GE เป็นเพียง **“Tool”** อันหนึ่ง ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการจัดทำ Roadmap (ตามข้อเสนอของ EU)

- เน้นย้ำว่า ยุทธศาสตร์การเติบโตบนฐานระบบตลาด (market-based growth strategies) ไม่เพียงพอ ต้องให้ความสำคัญต่อกรอบนโยบายระดับชาติด้านนโยบายทางสังคม

<u>จุดยืนและข้อเสนอของ EU และประเทศอื่น ๆ ที่สำคัญ</u>

- EU และ ญี่ปุ่น เห็นร่วมกันว่า **"ทุกประเทศ"** ควรดำเนินการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว
- EU เสนอว่าการประชุม Rio+20 ควรนำไปสู่การเร่งเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว และมีผลลัพธ์เป็นรูปธรรม โดยเสนอให้กำหนด Roadmap , Specific Goal, Target and Action at International Level , Timetables ไม่ต้องการผลสรุปเป็นคำประกาศกว้างๆ ทั้งนี้ Goals and Targets จะต้องไม่มีความแตกต่างกันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา
- EU เสนอ 5 Key Areas of Green Economy ได้แก่ (1) Water (2) Ocean and Marine Environment (3) Sustainable Land Management and Ecosystem (including Forest) (4) Sustainable Energy (5) Resource Efficiency in particular waste โดยระบุอยู่ใน Section V.A. (Framework for Action)
- ทาง US และ Canada มองว่า GE เป็น "Means" เพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรให้แต่ละประเทศกำหนดเอง ไม่ควรมี "Global GE Roadmap"

กลุ่ม G77 เห็นว่าเป็นข้อเสนอสร้างสรรค์ แต่มีความเห็นที่แตกต่างในเรื่อง Goals และ Targets โดยเห็นว่าควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่ต้องการให้จำกัดเฉพาะบางประเด็นหรือบางหัวข้อเท่านั้น และเสนอให้พิจารณาเรื่องงบประมาณในการปฏิบัติ โดยเสนอให้ฝ่ายเลขาฯ ประเมินต้นทุนในการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ประเมินว่าสามารถบรรลุเป้าหมายได้เท่าใดจากงบประมาณที่มีอยู่

- เกาหลีใต้ (ได้รับการสนับสนุนจากนอร์เวย์ และ EU) เสนอว่า มี Approach , Vision, Model ที่หลากหลายเพื่อการขจัดความยากจนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่เห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็น **"Important Tool"** ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา : Earth Negotiation Bulletin, Vol. 7, No.25 -32 และเอกสารรายงานของ Third World Network

<u>2. กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน</u>

คำว่า "กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" (Institutional Framework for Sustainable Development - IFSD) มีความหมายครอบคลุมกลุ่มโครงสร้าง องค์กร เครือข่าย และรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติ ซึ่งอาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ภูมิภาค ไปจนถึงระดับโลก และรวมถึงภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคธุรกิจที่รวมกันในรูปแบบของเครือข่ายที่มีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย สำหรับในกรอบสถาบันระดับระดับโลกนั้น แม้ว่าทิศทางการพัฒนาของกลไกการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ผ่านมาจะเติบโตและพัฒนาไปอย่างมาก แต่กลับสวนทางกับทิศทางของคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงทั่วโลก

ในเอกสารสรุปของคณะกรรมการเตรียมการประชุม UNCSD 2012 ครั้งที่ 2 (United Nations, 2011, pp.12-18)[3] ได้สรุปข้อเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้ในการปฏิรูปกรอบสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเบื้องต้นมีดังนี้

1) การปรับปรุงยกระดับ UNEP *(Enhancing UNEP)* มีการเสนอให้มีการขยายจำนวนสมาชิกภาพของสภาบริหาร UNEP ให้ครอบคลุมทุกประเทศ (จากปัจจุบันมีสมาชิกแค่ 58 ประเทศเท่านั้น) โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงวาระและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทางการเงิน ซึ่งจะทำให้เกิดความตื่นตัวของนานาประเทศในการมีส่วนร่วมในการประชุมสภาบริหาร UNEP และในเวทีประชุมรัฐมนตรีด้านสิ่งแวดล้อมของโลก

2) การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน *(Establishing a new umbrella organization for sustainable development)* องค์กรใหม่นี้จะทำหน้าที่ด้านการบริหารโดยใช้กลไกระหว่างรัฐบาลและสำนักเลขาธิการที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการกันอย่างสมบูรณ์มากขึ้นระหว่างเป้าหมาย 3 ประการของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3) การตั้งทบวงการชำนัญพิเศษซึ่งอาจเป็นในรูปแบบขององค์การสิ่งแวดล้อมโลก *(Establishing a specialized agency such as a World Environment Organization)* โดยใช้รูปแบบทบวงการชำนัญพิเศษอื่นของสหประชาชาติ เช่น องค์การอนามัยโลก (WHO) หรือองค์การด้านอาหารและเกษตร (FAO) ซึ่งจะทำหน้าที่ในด้านการให้คำแนะนำเชิงนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรงต่อสหประชาชาติ และจะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ MEAs ด้วย

4) การปฏิรูปคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (ECOSOC) และคณะกรรมาธิการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน *(Reforming the Economic and Social Council and the Commission on Sustainable Development)* เช่น การตั้งแผนกพิเศษด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมา เพื่อทำงานประสานกับคณะกรรมการอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่นของ UNEP หรือการรวมคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม เข้ากับคณะกรรมาธิการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และตั้งเป็นคณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Council) แทน

5) การปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างอื่น ๆ *(Enhancing institutional reforms and streamlining existing structures)* โดยเป็นการประสานงานระหว่างหน่วยงานบริหารระดับสูงร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จากการประชุมครั้งล่าสุด (การประชุม Second Informal Informal Consultations วันที่ 23 เมษายน - 4 พฤษภาคม ค.ศ.2012) ประเทศต่างๆ มีจุดยืนและความเห็นที่แตกต่างหลากหลายมาก ยังหาข้อสรุปยุติได้ยาก (โปรดดูรายละเอียดในกรอบที่ 2)

---

[3]United Nations. 2011. Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development. 2nd Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 7-8 March 2011. (CONF.216/PC/7)

<u>กรอบที่ 2 : ทางเลือกของการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน</u>

<u>ทางเลือกที่ 1</u> : การจัดตั้งองค์กร หรือ Forum ใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบที่มีการนำเสนอคือ

(1) Sustainable Development Council (SDC)

- ข้อเสนอการจัดตั้ง SD Council เป็นข้อเสนอเริ่มต้นจาก Rio+20 Secretariat และ Co-chairs ของการเตรียมการประชุม โดย SDC จะเป็นองค์กรระดับสูง มีสิทธิอำนาจในการพิจารณาเรื่องการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอนี้ได้รับการสนับสนุนจาก EU, สวิตเซอร์แลนด์, นอร์เวย์, เกาหลีใต้, คาซัคสถาน และประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่ง

(2) New High-level Political forum on Sustainable Development โดยจัดตั้งขึ้นภายใต้ UN ซึ่งอาจอยู่ภายใต้กำกับของสมัชชาใหญ่ หรือภายใต้ ECOSOC

- ข้อเสนอการจัดตั้ง “New High-level Political Forum on Sustainable Development” (HPFSD) เป็นข้อเสนอจากกลุ่ม G77+จีน
- HPFSD ประกอบด้วยสมาชิกของ UN ทุกประเทศ ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินงานตามข้อผูกพันเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน การประสานงานกับองค์กรต่างๆ ของ UN และความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม
- กลุ่ม G77 +จีน ได้ถอนข้อเสนอการจัดตั้ง HPFSD ออก แต่ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่ง ได้แก่ เปรู จีน อินเดีย บราซิล มาเลเซีย อินโดนีเซีย ได้ยื่นข้อเสนอกลับเข้าไปในนามของแต่ละประเทศ

<u>ทางเลือกที่ 2</u> : การเพิ่มความเข้มแข็งต่อบทบาทของ ECOSOC ในด้านการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

- มีหลายประเทศ (เช่น US, แคนาดา) ที่เห็นว่าไม่จำเป็นต้องสร้าง New Council การปฏิรูป ECOSOC ก็เพียงพอ

<u>ทางเลือกที่ 3 :</u> การเพิ่มความเข้มแข็งของคณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development - CSD) ประเทศที่สนับสนุนทางเลือกนี้ได้แก่ ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา

<u>ทางเลือกที่ 4 :</u> บทบาทและสถานะของ UNEP ในอนาคต มีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ทางเลือก

(1) การยกระดับ UNEP เป็นองค์กรชำนัญพิเศษ ประเทศที่สนับสนุนทางเลือกนี้อย่างมาก ได้แก่ EU และกลุ่มประเทศแอฟริกา

(2) การขยายภารกิจและขีดความสามารถของ UNEP โดยยังคงสถานะเดิม

- ในช่วงแรก กลุ่ม G77 +จีน ได้เสนอให้มีการเพิ่มความเข็มแข็งของ UNEP โดยไม่ได้กล่าวถึงการยกระดับเป็นองค์กรชำนัญพิเศษ และมีข้อเสนอให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสภาบริหาร (Governing Council) เพิ่มงบประมาณ ขยายภารกิจหน้าที่ ขีดความสามารถ และบทบาทด้านการประสานงานเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ระบบ UN
- ภายหลังทางกลุ่ม G77 +จีน ได้ถอนข้อเสนอเกี่ยวกับเรื่อง UNEP มีหลายประเทศได้ยื่นข้อเสนอกลับเข้าไปใหม่ในนามของแต่ละประเทศ ได้แก่ เปรู จีน อินเดีย มาเลเซีย บราซิล อินโดนีเซีย
- เหตุผลที่ทางกลุ่ม G77 ถอนข้อเสนอ เนื่องจากกลุ่มแอฟริกาได้ตัดสินใจผลักดันข้อเสนอของตนเองในการยกระดับ UNEP เป็นองค์กรชำนัญพิเศษ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ไม่สามารถยอมรับข้อเสนอดังกล่าวได้ (อย่างไรก็ตาม จีน เอธิโอเปีย เคนยา โมรอคโค แสดงการสนับสนุนข้อเสนอของกลุ่มแอฟริกาใต้ – รายงาน ENB Summary)
- EU ให้การสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรชำนัญพิเศษอย่างมาก แต่ทางสหรัฐอเมริกา รัสเซีย แคนาดา และประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่งมีจุดยืนคัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่

ที่มา : Earth Negotiation Bulletin, Vol. 7, No.25 -32 และเอกสารรายงานของ Third World Network

3. บทส่งท้าย

ปัญหาวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมโลก รวมทั้งวิกฤติด้านการเงินในประเทศมหาอำนาจ ทำให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนกลับมาได้รับความสนใจและกลายเป็นวาระของโลกอีกครั้ง โจทย์สำคัญในวันนี้ คือ ทำอย่างไรที่จะไม่ให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวกลายเป็นเพียงวาทกรรมใหม่ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อรักษาการเติบโตของเศรษฐกิจต่อไป แต่ยังสร้างปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม ไม่ต่างกับวาทกรรมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดขึ้นเหมือนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ในขณะเดียวกันต้องป้องกันมิให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวถูกใช้เป็นเครื่องมืออันใหม่ของประเทศอุตสาหกรรมโดยมีเป้าหมายแอบแฝง เช่น ใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า สร้างมาตรฐานสิ่งแวดล้อมรูปแบบใหม่ ใช้เป็นข้ออ้างเพื่อการเปิดตลาดเสรีด้านการลงทุนและบริการด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนา ฯลฯ

เอกสารการเจรจาล่าสุดสำหรับการประชุม Rio+20 ตอนนี้มีความยาวรวม 171 หน้า (จากจุดเริ่มต้น 19 หน้า) เนื้อหาเอกสารเต็มไปด้วยประเด็นข้อถกเถียงมากมายที่ยังไม่มีข้อยุติ แม้ว่าทาง UN จะพยายามร่างเอกสารขึ้นโดยมีเนื้อหาแบบประนีประนอมจุดยืนของทุกฝ่าย แต่ข้อเสนอเรียกร้องเพิ่มเติมของประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองและโยนภาระไปให้ผู้อื่น นอกจากนี้ ยังไม่มีข้อเสนอที่ก้าวพ้นไปจากกระบวนทัศน์เก่าของการพัฒนา รวมทั้งไม่มีข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของระบอบโลกด้านการค้าเสรีกับระบอบโลกด้านสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวถึงข้างต้น

การคิดในระดับโลก (Think Globally) และทำในระดับท้องถิ่น (Act Locally) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นสิ่งที่ดูจะมีความหวังมากกว่าและจำเป็นมากขึ้นภายใต้สถานการณ์โลกที่มีความขัดแย้งระหว่างโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมกับโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่มากขึ้น จนไม่สามารถสร้างความตกลงที่เป็นกติกาโลกร่วมกันได้

โจทย์เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงเวลานี้ จึงเป็นโจทย์เก่าภายใต้สถานการณ์ปัญหาและบริบทใหม่ที่มีความซับซ้อนและยุ่งยากมากกว่าเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา

เหลียวหลังแลหน้า: 20 ปี หลังริโอ กับเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นนท์ นุชหมอน
สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1. สถานการณ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

กระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของประเทศต่างๆ นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้กลายเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยังมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่ตามหลังประเทศกลุ่มที่พัฒนาแล้วอยู่มาก เป้าหมายการพัฒนาของหลายประเทศในช่วงกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จึงเป็นการมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่าตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ดีจะเป็นตัวขับเคลื่อนการสะสมทุนของประเทศ อันนำมาซึ่งรายได้ของประชากรที่เพิ่มขึ้น และเกิดความรุ่งเรืองของประเทศตามมาได้ ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาที่มุ่งพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวผ่านยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาที่เน้นด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการส่งออก ซึ่งหากพิจารณาผลจากการพัฒนาในแง่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตลอดระยะเวลากว่า 20 ปี สังคมไทยถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ จากข้อมูลพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2532 ประเทศไทยมีตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อประชากรเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 48,311.3 บาทต่อคนต่อปี แต่ในปี พ.ศ. 2553 หรือประมาณ 20 ปีต่อมา ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อประชากรได้เพิ่มสูงขึ้นเป็น 150,314.8 บาทต่อคนต่อปี หรือสูงขึ้นประมาณ 3.11 เท่า ซึ่งส่งผลให้คนไทยมีระดับคุณภาพชีวิตโดยเฉลี่ยที่ดีขึ้น สัดส่วนความยากจนได้ลดลงจากร้อยละ 9.6 ในปี พ.ศ.2549 เหลือร้อยละ 7.8 ในปี พ.ศ.2553 การมีระบบเสริมสร้างสุขภาพอนามัยทำให้คนไทยร้อยละ 99.4 มีหลักประกันสุขภาพ ระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 8.2 ปี (สศช., 2554) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การพัฒนาที่ผ่านมาตลอดระยะเวลาเกือบ 20 ปี ก็ได้สะท้อนผลกระทบที่ไม่สมดุลในมิติหลายๆ ด้านเช่นเดียวกัน อาทิเช่น

ด้านเศรษฐกิจ พบว่าแม้การเติบโตจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ประเทศไทยกลับมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจลดลง โครงสร้างและการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยยังต้องพึ่งพิง

อุปสงค์จากต่างประเทศ ทำให้สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศลดลงเป็นร้อยละ 67.5 ในปี พ.ศ.2553 จากร้อยละ 74.8 ในปี พ.ศ.2552 รวมทั้งปัญหาหนี้สาธารณะที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอาจเป็นตัวบั่นทอนเสถียรภาพของเศรษฐกิจในอนาคต (สศช., 2554) ปัญหาโครงสร้างการพัฒนาประเทศและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมีลักษณะกระจุกตัวอยู่ในภาคมหานครและปริมณฑลเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยสัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยร้อยละ 10 ของประชากร กับกลุ่มคนจนร้อยละ 10 ของประชากร มีความแตกต่างกันถึง 22.8 เท่า ในปี พ.ศ.2552 ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชนซึ่งจะเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลจากการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมได้นำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสถิติจากกรมป่าไม้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม การขาดแคลนน้ำ การลดลงอย่างรวดเร็วของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงของประเทศไทย ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ตลอดจนปัญหาขยะและของเสียอันตรายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ด้านสังคม แม้ว่าประชาชนจะได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึง ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ความยากจนและค่าครองชีพที่สูงขึ้นได้ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา อาทิเช่น ปัญหาชุมชนแออัด การเพิ่มขึ้นของการเกิดอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด รวมไปถึงปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจและศีลธรรมของคนในสังคมก็ได้ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สังคมมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาเพิ่มมากขึ้น

ปรากฏการณ์ที่ใช้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลและไม่ยั่งยืนจากการพัฒนากระแสหลักนี้ได้ปรากฏในหลายประเทศทั่วโลก ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งทั่วโลกต่างได้ให้ความตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ร่วมกันมากขึ้น และพยายามจะหาแนวทางเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาร่วมกันในระดับโลก เหตุการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นและจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของโลกคือ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ Rio Summit (Earth Summit) ณ กรุงริโอเดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปีพ.ศ.2535 (ค.ศ.1992) ซึ่งทำให้เกิดข้อเสนอต่อการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ นั่นก็คือ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ผ่านกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งถือเป็นการปลุกกระแสแนวทางที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมาทั่วโลก และนำมาสู่การประชุมระดับโลกด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนครั้งต่อมาในอีก 10 ปีให้หลัง นั่นก็คือ World Summit on Sustainable Development – WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ.2545 (ค.ศ.2002) ประเทศไทยได้มีบทบาทในการร่วมลงนามและให้สัตยาบันในปฏิญญาและอนุสัญญาดังกล่าวทั้งในปี พ.ศ. 2535

และ พ.ศ. 2545 ด้วย และการปฏิบัติตามกรอบดังกล่าวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวนโยบาย สถาบันองค์กร และกิจกรรมต่างๆซึ่งถือเป็นการวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยอย่างมากมาย ดังจะวิเคราะห์ในส่วนถัดไป

2. ทบทวนการดำเนินงานของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การดำเนินของประเทศไทย สามารถจำแนกได้เป็นการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องในระดับโลก ในระดับนโยบายของประเทศ และการดำเนินการในระดับปฏิบัติการ ดังนี้

2.1 การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก

2.1.1 ประเทศไทยกับการประชุม Rio Earth Summit

ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนในเวทีระดับโลกนับตั้งแต่การประชุมสุดยอดโลก พ.ศ. 2535 (Rio Earth Summit) ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นได้มีผลลัพธ์ที่สำคัญจากการประชุมคือการรับรองเอกสาร 3 ฉบับ ได้แก่

(1) ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของสหประชาชาติในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

(2) แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนายั่งยืน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศไทยได้ให้การรับแผนปฏิบัติการ 21 เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีผลผูกมัดในเชิงกฎหมาย แต่ก็เป็นพันธกรณีทางการเมืองระหว่างประเทศในระดับสูง ประเทศที่ให้การรับรองพันธกรณีจะต้องดำเนินการพัฒนาประเทศมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21

(3) แถลงการณ์และอนุสัญญาอื่น ๆ ได้แก่ แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้ (Statement of Forest Principle) กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change-UNFCCC) อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity-CBD)

นอกจากนี้ ผลจากการประชุมริโอ ยังได้มีมติให้จัดตั้ง “คณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ” (Commission on Sustainable Development: CSD) เพื่อรับผิดชอบและติดตามกำหนดแนวทางในการนำผลการประชุมไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม อันจะทำหน้าที่เป็นกรรมการดำเนินงานให้กับคณะกรรมาธิการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council หรือ ECOSOC) ซึ่งทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประสานกับกระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่เป็นผู้แทนของรัฐบาลไทยเข้าเป็นสมาชิกของคณะกรรมาธิการ CSD ด้วย

หลังจากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็น**คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย**รับผิดชอบให้มีการดำเนินการตามพันธกรณีที่ได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 มีการจัดทำ “นโยบายและแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย” ภายใต้โครงการการดำเนินการเพื่อการอนุวัตรตามแผนปฏิบัติการ 21 การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยความร่วมมือระหว่างสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ.2540) ซึ่งเป็นการจัดทำกรอบแนวทางและแผนปฏิบัติการของประเทศไทยในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 14 ข้อ ที่สอดคล้องและอนุวัตรตามแผนปฏิบัติการ 21

2.1.2 ประเทศไทยกับการประชุม The World Summit on Sustainable Development (WSSD) หรือการประชุม Rio+10

ต่อมาใน พ.ศ. 2545 การประชุม Rio+10 ประเทศไทยได้ให้การรับรองเอกสารสำคัญ 2 ฉบับ คือ ปฏิญญาโจฮันเนสเบอร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Johannesburg Declaration on Sustainable Development) และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบอร์ก (Johannesburg Plan of Implementation) ซึ่งผลจากการรับรองเอกสารสองฉบับนี้ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตาม 2 ประการ คือ

(1) การจัดตั้ง**คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน** (National Council for Sustainable Development: NCSD) เพื่อกำกับดูแลการอนุวัตรตามผลการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแม้การจัดตั้ง NCSD จะเป็นเรื่องตามความสมัครใจของประเทศสมาชิกและขึ้นอยู่กับกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศที่มีวิธีการบริหารจัดการต่างกัน แต่ประเทศไทยก็ได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นกลไกการบริหารจัดการระดับนโยบาย ทำหน้าที่หลักในการกำหนดแนวนโยบาย มาตรการการพัฒนาและประสานการพัฒนาในมิติต่างๆ และกำกับดูแลการอนุวัตรตามผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นฝ่ายเลขานุการและเป็น focal point ของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนระดับรัฐมนตรีจากกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการย่อยรองรับภารกิจที่ต้องดำเนินการอยู่หลายเรื่องร่วมด้วย ได้แก่ **คณะกรรมการเพื่ออนุวัตรตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ** ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2546 โดยทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางและมาตรการดำเนินงานตามพันธกรณีของประเทศไทยภายใต้แผนปฏิบัติการ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อเสนอผลต่อคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(2) การจัดทำ**ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน** (National Sustainable Development Strategy) โดยใช้แผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบอร์กมาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศในปี พ.ศ.2546 โดยใช้แผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบอร์กมาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศ และได้มีการผลักดันให้คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เป็นวาระแห่งชาติสำเร็จ

ต่อมาในปี พ.ศ.2547 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้จัดทำ “โครงการอนุวัตรตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน” ขึ้น เป็นการศึกษาเอกสารโจฮันเนสเบอร์กและทบทวนแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบอร์ก เพื่อจัดทำกรอบแผนปฏิบัติการของประเทศไทยและกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินงานแต่ละหัวข้อ (Thematic Cluster) โดยใช้กระบวนการระดมความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากท้ายที่สุดประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกลดความสำคัญลงจากภาคการเมือง ทำให้ไม่มีการตั้งวาระเพิ่มเติมของคณะกรรมชุดนี้อย่างต่อเนื่อง และทำให้ยังมิได้มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศแต่อย่างใด คณะกรรมการชุดนี้จึงได้ยุติบทบาทและหมดวาระไปตั้งแต่สิ้นสุดสมัยรัฐบาลทักษิณ และในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการวางแผนและประเมินผลการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

2.2 การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ

กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนจากแผนปฏิบัติการ 21 ได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยโดยมีการนำประเด็นทางการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ผนวกหรือบูรณาการเข้ากับกลไกที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาที่มีอยู่มากขึ้นผ่านทางหน่วยงานราชการต่างๆ และรัฐบาลในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งมีอยู่ 2 ด้านที่สำคัญคือ การบูรณาการกับกฎหมายสูงสุดของประเทศ หรือกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่และการบูรณาการกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งถือเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศไทย

2.2.1 การผนวกประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในกฎหมาย

มิติด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ปรากฏขึ้นในกฎหมายฉบับที่สำคัญของประเทศไทย มีดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในด้านต่างๆ มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรับรองสิทธิของชุมชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก รวมทั้งการกระจายอำนาจแก่ชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมตัดสินในการดำเนินแผนงานและโครงการใดๆ ในชุมชนทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต่อ

นโยบายและแผนงานสาธารณะของภาครัฐ โดยในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐได้กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เคารพต่อสิทธิของประชาชนและมีความเป็นธรรมไว้ในหลายมาตรา อาทิ มาตรา 76 มาตรา 79 เป็นต้น

2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ซึ่งมีต้นแบบมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 โดยในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มรายละเอียดและขั้นตอนการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสิทธิชุมชนให้มีความชัดเจนขึ้น อาทิ การรับรองสิทธิอย่างเป็นทางการและส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิและบทบาทเป็นอย่างมากในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 66 และมาตรา 67

3) กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมามากกว่า 30 ปี อย่างไรก็ดี กระแส “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” จากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ.2535 ทำให้ประเทศไทยมีการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ครั้งใหญ่ โดยได้ออกพระราชบัญญัติต่างๆ มาแทนกฎหมายที่ใช้อยู่เดิม พระราชบัญญัติที่สำคัญมีอย่างน้อย 5 ฉบับ ได้แก่ (1) พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 (2) พ.ร.บ.โรงงาน พ.ศ.2535 (3) พ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 (4) พ.ร.บ.สาธารณสุข พ.ศ.2535 และ (5) พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

ในส่วนของ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย ได้รับเอาหลักการทางเศรษฐศาสตร์ทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามปฏิญญาริโอและแผนปฏิบัติการ 21 อาทิ หลักผู้ก่อมลพิษต้องจ่าย (Polluter Pays Principle) และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมมาบัญญัติไว้ นอกจากนี้ลักษณะเด่นที่สำคัญประการหนึ่งของ พ.ร.บ. ฉบับนี้คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มาตรา 6 บัญญัติให้บุคคลอาจมีสิทธิในการที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การได้รับการชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐในกรณีที่ได้รับความเสียหายที่เกิดจากมลพิษที่มีสาเหตุมาจากกิจกรรมหรือโครงการของรัฐ

2.2.2 การผนวกประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

สามารถแบ่งแผนยุทธศาสตร์ได้ใน 2 ระดับ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ และแผนยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆ

(1) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*

ประเทศไทยได้เริ่มนำกรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากกระแสความตื่นตัวของสังคมโลกหรือ “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” จากการประชุม Rio ปี พ.ศ.2535 และการเผชิญกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็น

ต้นมา จึงเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาไปจากแผนฯฉบับก่อนๆ อย่างชัดเจน กล่าวคือในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นการกำหนดแผนพัฒนาฯจากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จาก ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 ที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคม แผนพัฒนาฯฉบับที่ 6 และ 7 เน้นเสถียรภาพเศรษฐกิจ มุ่งการพัฒนาภูมิภาคและชนบท แต่ใน**แผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)** เริ่มมีจุดเปลี่ยนคือการมุ่งให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเน้นการสร้างความสมดุลแก่การพัฒนาในทุกๆ ด้าน คือเปลี่ยนจากวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นแบบบูรณาการแบบองค์รวม เช่นเดียวกับ**แผนพัฒนาฯฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)** ที่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เกิดความสมดุลโดยเฉพาะในการพัฒนาชนบทและเมือง โดยได้น้อมนำปรัชญา “***เศรษฐกิจพอเพียง***” นำทางให้การพัฒนายึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล **แผนพัฒนาฯฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)** ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมไทยสู่ “***สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน***” โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน (ดูแผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงของพัฒนาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลกกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย

ทั้งนี้ จากแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวจะได้รับการนำไปขยายผลในรูปแบบที่แตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน อาทิ กระทรวงมหาดไทยซึ่งทำหน้าที่ดูแลงานด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมาได้ดำเนินการปรับเข้าสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน หรือที่เรียกว่าแผนพัฒนาจังหวัด 20 ปี มุ่งเน้นการวางแผนจากฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งทำหน้าที่ดูแลงานด้านการเกษตรกรรม การจัดหาแหล่งน้ำและพัฒนาระบบชลประทาน ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งที่ผ่านมาได้ดำเนินการปรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เข้าสู่แผนพัฒนาการเกษตร มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน การผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมีมูลค่าเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีมาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ วิจัย พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร เน้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ปัจจุบันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี พ.ศ.2570 มีเนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุปกล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม แต่ก็มีสาระที่มิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็น ที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคมมีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา

(2) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่น ๆ

นอกเหนือจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้ว ยังมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งภายใต้และนอกเหนือการดำเนินงานของ สศช. อาทิเช่น

1) การจัดทำยุทธศาสตร์ระยะยาวด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2549 สศช. ดำเนินโครงการยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำร่วมกับ UNEP และ Asian Development Bank โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่ความยั่งยืน ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 30 ปี (พ.ศ.2550-2579) จัดทำขึ้นโดยใช้แผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบอร์กเป็นกรอบในการจัดทำกลยุทธ์ของประเทศ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ การขจัดความยากจนโดยการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเสมอภาค การส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างสังคมฐานความรู้และสังคมอุดมจริยธรรม การเสริมสร้างธรรมาภิบาล

2) การอนุวัตรแผนปฏิบัติการ 21 ในระดับท้องถิ่น

ในปี พ.ศ.2542 ได้มีการดำเนินการแปลงแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น คือ แผนปฏิบัติการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งเป็นแผนระยะยาวมีลักษณะเป็นกรอบหรือแนวทางปฏิบัติที่มีส่วนทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีแนวคิดและการกระทำสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มนำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21)

ทดลองปฏิบัติที่เทศบาลนครตรังและเทศบาลนครราชสีมาเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ภายใต้บริบทของแผนปฏิบัติการ 21 โดยให้ความสำคัญกับบทที่ 28 ที่กล่าวถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อเพิ่มสมรรถนะผู้บริหารท้องถิ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นไปสู่ความยั่งยืนเพื่ออนุชนรุ่นหลังได้

3) การจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2550 สศช. ได้จัดทำโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชน เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของคนในสังคมให้มุ่งสู่ความยั่งยืนมากขึ้น ตลอดจนสร้างค่านิยมใหม่เรื่องการบริโภคอย่างพอเพียง โดยมีกรอบแนวคิดการบริโภคที่ยั่งยืนมีหลักการ 3 ประการ คือ การปรับพฤติกรรมการบริโภคให้เป็นการบริโภคอย่างพอดี พอประมาณ การส่งเสริมให้เกิดการตลาดที่รับผิดชอบต่อสังคมและการส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพและเกิดการหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ โดยในการศึกษายุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืนได้มีการเสนอแผนเพื่อปฏิบัติการในระยะเวลา 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ถึง พ.ศ.2554

4) แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)[1] กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศระยะ 5 ปี ทั้งนี้ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ 5 ปี จะถูกถ่ายทอดไปอยู่ในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดระยะ 1 ปี เพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

(3) การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในปีพ.ศ. 2547 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดให้มีการดำเนินงานโครงการ “การพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย” ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาต่อเนื่องในระยะที่สองและสาม เพื่อให้ตัวชี้วัดมีความสมบูรณ์ครอบคลุมปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น รวมไปถึงการพัฒนากรอบแนวคิดและจัดทำตัวชี้วัดระดับภาคเพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกผลักดันให้ประเทศมีการพัฒนามุ่งไปสู่ความยั่งยืน

[1] ชื่อเดิมคือ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยหลังจากนโยบายปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ.2545 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ตั้งแต่วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2545 เป็นต้นมา

ในทุกระดับทั้งในระดับภาคและระดับลุ่มน้ำ รวมทั้งจัดทำรายงานสถานภาพการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาคและระดับลุ่มน้ำ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินผลการพัฒนาและใช้พิจารณาประกอบการกำหนดนโยบายการพัฒนาในระดับพื้นที่ต่อไป โครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2550

ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาค ตัวชี้วัดระดับภาคที่ได้พัฒนาขึ้นประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประเภท ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดระดับประเทศที่สามารถสะท้อนการพัฒนาในระดับภาคได้ด้วย เช่น อายุขัย การศึกษา สุขภาพ 2) ตัวชี้วัดทั่วไปของทุกภาค เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่ทุกภาคเห็นตรงกันว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาค และ 3) ตัวชี้วัดที่แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละภาค เช่น ฐานทรัพยากร วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละภาคที่มีความแตกต่างกันตามทุนเดิมของแต่ละภาคเพื่อให้สามารถสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาคได้อย่างชัดเจน

2.3 การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับปฏิบัติการ

นอกเหนือจากการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกๆด้าน (Cross-cutting) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยยังได้มีการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรายสาขาการพัฒนาต่างๆ อันสอดคล้องกับกรอบแผนปฏิบัติการ 21 ด้วย ทั้งนี้หากพิจารณาตามแผนปฏิบัติการ 21 ที่ประกอบด้วย 4 มิติหลัก คือ มิติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Dimensions) มิติด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร (Conservation and Management of Resources) มิติด้านการส่งเสริมบทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญ (Strengthening the Role of Major Groups) และมิติในด้านวิธีการในการดำเนินงาน (Means of Implementation) รวมทั้งสิ้น 40 chapter ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ได้นำไปขยายผลสู่การปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งอาจจัดกลุ่มวิเคราะห์ใหม่ตามแนวคิดสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน อันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ในรายสาขา

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
1.ด้านเศรษฐกิจ		
1.1 การขจัดความยากจนและความหิวโหย [Chapter 3 ของ *Agenda 21* และ Chapter 2 ของ JPI]	- การตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาความยากจน และกำหนดเป็นวาระแห่งชาติช่วงปี พ.ศ. 2544 - มีนโยบายและกิจกรรมการขจัดความยากจนที่ดำเนินโดยหน่วยงานต่างๆของรัฐหลายแห่งในทุกๆรัฐบาล	- นโยบายและโครงการต่างๆขาดความต่อเนื่องเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล - ขาดการเชื่อมโยงมิติความยากจน เข้ากับปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งต้องแก้ไขในระดับโครงสร้าง มิใช่ในระดับโครงการเพียงอย่างเดียว - ขาดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันในระดับพื้นที่
1.2 การส่งเสริมการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน [Chapter 4 และ 5 ของ *Agenda 21*]	- มีแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาด หรือแผนการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ ตามกรอบของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม 5 ปี - มีการริเริ่มพัฒนามาตรฐานและฉลากสิ่งแวดล้อมประเภทต่างๆ เช่น ฉลากเขียว ISO14000 มาตรฐานมงกุฎไทยเพื่อรองรับสำหรับโครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (CDM Project) ฉลากคาร์บอน ฉลาก Cool Mode สำหรับผลิตภัณฑ์สิ่งทอ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ฉลากพลังงานประสิทธิภาพสูง ฉลากประหยัดไฟ ฉลากอาคารอนุรักษ์พลังงาน มาตรฐานใบไม้เขียวสำหรับธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว มาตรฐาน Good Agricultural Practice (GAP) ฯลฯ	- มาตรฐานต่างๆเป็นเงื่อนไขเชิงสมัครใจ ยังมีการเติบโตไปสู่ผู้ผลิตส่วนมากค่อนข้างช้า ขาดการนำเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ เช่น หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม - ข้อจำกัดในการพัฒนาข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การใช้ทรัพยากร/ของเสียตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์(Life-cycle assessment) - ผู้บริโภคยังขาดความตื่นตัว และถือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเลือกซื้อสินค้า

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
	- มีแผนการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ พ.ศ.2550-2554	
1.3 การค้าระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน [Chapter 2 ของ *Agenda 21*]	- ประเทศไทยได้ลงนามในข้อตกลงการค้าเสรีระดับทวิภาคและพหุภาคีหลายฉบับ ทำให้ปริมาณมูลค่าการส่งออกและการนำเข้าเติบโตสูงขึ้น - การตั้งสถาบันการค้าระหว่างประเทศและการพัฒนา - มีการส่งเสริมการลงทุนในโครงการลงทุนหลายโครงการ ในระยะหลังมีการให้ความสำคัญกับนโยบายการส่งเสริมการลงทุนเพื่อความยั่งยืนมากขึ้น เช่น ในกลุ่มกิจการประหยัดพลังงานและพลังงานทดแทน กลุ่มกิจการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือปรับเปลี่ยนเครื่องจักรเพื่อการประหยัดพลังงาน กลุ่มกิจการที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เป็นต้น	- ยังขาดแนวทางการศึกษาและมาตรการเยียวยาหรือรองรับที่ชัดเจนต่อสาขาเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบหรือเสียประโยชน์จากการเจรจาการค้าเสรี ย่อมมีสาขาทางเศรษฐกิจที่ได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์จากการค้าเสรี เช่น ข้อตกลงภาคสินค้าเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรจำนวนมาก - การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ยังจำกัดอยู่เพียงสมาคมธุรกิจขนาดใหญ่ มากกว่าภาคประชาสังคม ทั้งยังขาดขั้นตอนในการประเมินถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคมจากการค้าที่ค่อนข้างชัดเจน - อาจเกิดข้อพิพาทระหว่างมาตรการทางการค้ากับข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) ขึ้นได้ โดยประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมักจะเสียเปรียบ - ผลจากข้อจำกัดมาตรการด้านทรัพย์สินทางปัญญา อาจทำให้ไม่เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร หรือส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงยาของประชาชน - นโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทย ควรมีการตรวจสอบติดตามผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังการลงทุน และสามารถเพิกถอนสิทธิได้หากกิจการนั้นมีปัญหามลพิษ

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
2.ด้านสิ่งแวดล้อม		
- การแก้ปัญหามลพิษเมือง (Chapter 6) - การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อาทิเช่น ทรัพยากรที่ดิน (Chapter 10) ทรัพยากรน้ำ (Chapter 18) ทรัพยากรป่าไม้ (Chapter 11) ทรัพยากรทางทะเล (Chapter 17) ความหลากหลายทางชีวภาพ (Chapter 15) - การคุ้มครองชั้นบรรยากาศโลก (Chapter 9) - การจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการสารเคมีพิษ และวัตถุอันตราย (Chapter 19) การจัดการของเสียอันตราย (Chapter 20) และการจัดการของเสียปรมาณู (Chapter 22)	- มีกฎหมายแม่บทด้านสิ่งแวดล้อม คือ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 - มีแผนยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมในระดับต่างๆ ได้แก่ 1) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559) 2) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ 5 ปี ล่าสุดคือแผนในปี พ.ศ. 2550– 2554 3) แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดระยะ 1 ปี - มีการลงนามในข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) ที่สำคัญหลายฉบับ - มีการจัดทำยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2550-2554 และแผนแม่บทแห่งชาติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฯลฯ	- สถานการณ์มลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติยังมีแนวโน้มสูงขึ้น - ขาดการนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหามลพิษตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) - การประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ยังขาดประสิทธิภาพ - นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควรจากรัฐบาล เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายด้านอื่นๆที่อาจสวนทางกับเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม - ขาดความเชื่อมโยงประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง การดำเนินโครงการเป็นไปแบบแยกส่วน - ขาดการบูรณาการมิติสิ่งแวดล้อมกับแผนพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วไป เช่น เกษตร การขนส่ง ผังเมือง ฯลฯ - ยังไม่มีตัวชี้วัด/บัญชีประชาชาติที่สะท้อนถึงต้นทุนธรรมชาติ ที่เกิดจากการพัฒนา - กฎหมายสิ่งแวดล้อมมีช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย บทลงโทษค่อนข้างเบา

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
3.ด้านสังคม		
ประเด็นด้านสังคมใน Agenda 21 ที่สำคัญเช่น การส่งเสริมสุขภาพอนามัย (Chapter 6) ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (Chapter 7) การเสริมพลังอำนาจแก่คนในสังคมกลุ่มต่างๆ เช่น เด็กและเยาวชน (Chapter 25) สตรี (Chapter 24) ชนพื้นเมือง (Chapter 26) ภาคประชาสังคม (Chapter 27) เกษตรกร (Chapter 32) แรงงานและสหภาพแรงงาน (Chapter 29) ใน 2 มิติใหญ่ คือ การส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	- การดำเนินงานด้านสาธารณสุขมีความก้าวหน้าในหลายด้าน อาทิเช่นในเรื่องการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การวางแผนครอบครัว การรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ -รัฐบาล โดยการเคหะแห่งชาติมีโครงการ เช่น เคหะชุมชน และบ้านเอื้ออาทร เพื่อจัดหาที่อยู่อาศัยแก่ประชาชน มีสินเชื่อสำหรับประชาชนผู้ประสงค์จะมีเคหะของตนเอง -แนวโน้มความเท่าเทียมกันด้านหญิงชายสูงมากขึ้นในมิติต่างๆ เช่น มีการกำหนดสัดส่วนของสตรีในคณะกรรมการต่างๆเพื่อให้มีมุมมองหญิงชายมากขึ้น - มีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (ฉบับต่อไปปี 2555-2559) ตามแนวทาง“โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” พ.ศ. 2550-2559 กับยุทธศาสตร์จังหวัดน่าอยู่สำหรับเด็กและเยาวชน ฯลฯ	- ความเหลื่อมล้ำในทรัพยากรสาธารณสุขระหว่างเมือง-ชนบทยังสูง - ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เกิดจากความไม่มั่นคงในที่ดิน การถือครองที่ดินกระจุกตัว เกิดข้อพิพาทหลายกรณีระหว่างรัฐกับชุมชนที่อาศัยในที่รัฐ/พื้นที่อนุรักษ์ - รัฐบาลขาดเจตนารมณ์ที่ชัดเจนต่อการแก้ปัญหาสังคมต่างๆ เช่น แรงงานเด็กและเด็กเร่ร่อน วัยรุ่นตั้งท้อง การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ยาเสพย์ติด แรงงานข้ามชาติ สิทธิในการรวมตัวของสหภาพแรงงานและการเยียวการเลิกจ้าง ฯลฯ - ขาดการผนวกมิติทางสังคมในการดำเนินหรือประเมินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจต่างๆ

3. บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ นอกภาครัฐในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกเหนือจากภาครัฐแล้วยังมีภาคส่วนอื่นๆในสังคมที่ได้ดำเนินงานและมีส่วนในการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ว่าจะในรูปแบบของการดำเนินงานร่วมกับภาครัฐ หรือดำเนินงานเพื่อทดแทนเติมเต็มข้อบกพร่องต่างๆที่เป็นช่องว่างของภาครัฐ ซึ่งบทความในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงภาคส่วนต่างๆเหล่านี้ อันได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ภาควิชาการ และหน่วยงานระหว่างประเทศ

3.1 บทบาทของภาคประชาสังคมในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในประเทศไทย ภาคประชาสังคมได้เติบโตและมีความเข้มแข็งมากขึ้นภายหลังปี พ.ศ.2535 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองคือ มีการเกิดขึ้นของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งมีบทบัญญัติชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รวมทั้งมีภาคประชาสังคมหรือกลุ่มองค์กรเอกชนที่ได้ทำงานคลุกคลีกับคนยากจนมาก่อนหน้าด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เกิดจากผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาการกระทำจากฝ่ายรัฐและทุนจนออกมาเคลื่อนไหวหรือกลายเป็นแกนนำของการเคลื่อนไหวในการเมืองภาคประชาชนไปโดยปริยาย ดังกรณี เขื่อนปากมูน สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น และต่อมาก็ได้มีการเติบโตขึ้นอย่างมากของภาคประชาสังคม มีองค์การพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นหลายแห่ง รวมทั้งมีการรวมตัวในรูปแบบเครือข่าย สมัชชา แนวร่วมหรือพันธมิตรเฉพาะกิจอีกมากมายในประเด็นต่าง ซึ่งการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเหล่านี้สามารถแบ่งเป็น 4 ทิศทาง [2] คือ

1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ ให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาต่างๆที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดกรณีมากที่สุด เช่น สมัชชาคนจน เครือข่ายสลัมสี่ภาค เครือข่ายเกษตรกรภายใต้ระบบพันธะสัญญา ฯลฯ

2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งมักเป็นทิศทางการเคลื่อนไหวของปัญญาชน และองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้า ไม่ใช่เจ้าของปัญหาโดยตรงแต่ห่วงใยผลประโยชน์ส่วนรวมและเรื่องถูกผิดในบ้านเมือง การเคลื่อนไหวที่โดดเด่น เช่น การต่อต้านพฤติกรรมทุจริตในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ การต่อต้านคอรัปชั่น เป็นต้น

3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชนซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลถึงประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่างๆ จนเกิดการยืนยันว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมเห็นชอบด้วย เช่น กรณีท่อก๊าซโรงไฟฟ้าหินกรูด-บ่อนอก พ.ร.บ. ป่าชุมชน หรือการเรียกร้องในระดับประเทศเช่น การเรียกร้องให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นต่อการเจรจาการค้าเสรี เป็นต้น

---

[2] เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย.

4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ (critical cooperation) ซึ่งมีลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือ คือเป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้านของรัฐมาสู่ประชาชน เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) และเอ็นจีโอที่อยู่ในเครือข่ายของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา การร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น

จุดแข็งที่สำคัญของภาคประชาสังคม คือ การมีศักยภาพในการผลักดันและขับเคลื่อนแนวนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ เนื่องจากจะสามารถเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เรียกร้องปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ และคานน้ำหนักให้กับนโยบายสาธารณะด้านเสาหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมกับเสาเศรษฐกิจซึ่งถูกให้ความสำคัญน้อยกว่าที่ควรจะเป็น นอกจากนั้นยังมีศักยภาพที่สูงกว่าภาครัฐในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสภาพทางนิเวศสังคมของประชาชนในพื้นที่แต่ละพื้นที่นั้น และสามารถสะท้อนและร่วมตรวจสอบกระบวนการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐให้เป็นไปอย่างมีธรรมาภิบาลได้ ต่างจากภาครัฐที่เน้นการดำเนินงานในรูปแบบของโครงการเป็นตัวตั้ง เน้นการตั้งคณะกรรมการและวางยุทธศาสตร์ แต่ไม่มีการวางแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและไม่มีการติดตามแผนการดำเนินงานที่เขียนไว้ว่าทำได้หรือไม่ ทำให้หลายโครงการคณะกรรมการและแผนยุทธศาสตร์ฯจากภาครัฐไม่เกิดความต่อเนื่องยั่งยืน หรือไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ในขณะที่ภาคประชาสังคมจะมีศักยภาพในการขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติการมากกว่า โดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านเกษตรกรรม

3.2 บทบาทของภาคเอกชนในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ผ่านมา ภาคเอกชนมักจะถูกมองว่าเป็นต้นเหตุหลักของความไม่ยั่งยืน คือ เป็นตัวกระทำในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีการใช้ทรัพยากรมากในกระบวนการผลิต มีการปล่อยมลพิษหรือก๊าซเรือนกระจกสู่สิ่งแวดล้อมสูง รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการบริโภคที่เกินความจำเป็น (over consumption) จากการใช้เครื่องมือและกระบวนการทางการตลาดต่างๆ และบางบริษัทอาจถึงขั้นมีบทบาททั้งทางตรงในการแทรกแซงหรือมีอิทธิพลทางอ้อมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะได้ แต่อย่างไรก็ดี ยังมีภาคเอกชนบางส่วนที่ได้เริ่มตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมและพยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านกิจกรรมหรือมาตรการต่างๆทางธุรกิจ เพื่อให้การดำเนินงานของธุรกิจมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการรวมตัวของภาคเอกชนที่สนใจปัญหาเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบเดียวกับ WBCSD โดยในปี พ.ศ. 2536 หลังการประชุม Rio Summit ได้มีการรวมตัวของภาคธุรกิจจำนวน 27 องค์กรเพื่อก่อตั้งเป็น “คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย” (Thailand Business Council for sustainable Development: TBCSD) เพื่อให้สอดคล้องกับการตั้ง “สภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (World Business Council for Sustainable Development : WBCSD) ใน

ระดับโลก นอกจากนั้น ยังมีการดำเนินการในรูปของกลุ่มอื่นๆ อาทิเช่น *เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด* (Thailand Network of Eco-efficiency and Cleaner Production: TNEC) *กลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มอุตสาหกรรมไทยเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่ม IN* (Industries and Non-government Organization : IN Group) ฯลฯ และมีการขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาคในรูปของการจัดประชุม อาทิเช่น *การประชุมโต๊ะกลมเพื่อการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนของประเทศในกลุ่มเอเชีย-แปซิฟิก)* (Asia pacific roundtable for Sustainable consumption and production : APRSCP) ด้วย

โดยภาพรวม กิจกรรมการดำเนินงานของภาคเอกชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา อาจสามารถแบ่งได้เป็นระดับดังนี้

(1) ระดับบังคับ คือ การดำเนินงานตามเงื่อนไขต่ำที่สุดที่ทุกบริษัทจำเป็นต้องทำ ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ อาทิเช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงานฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ฯลฯ

(2) ระดับสมัครใจภายใต้กรอบการสนับสนุนของภาครัฐ โดยภาคเอกชนที่เข้าร่วมก็อาจได้สิทธิประโยชน์ต่างๆทั้งที่เป็นตัวเงิน หรือมิใช่ตัวเงิน แต่อาจเป็นประโยชน์ต่อบริษัทในเรื่องของการลดต้นทุน หรือสร้างชื่อเสียงให้กับบริษัทในฐานะองค์กรหรือผลิตภัณฑ์ที่รักษาสิ่งแวดล้อมได้ ตัวอย่างเช่น โครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism) ภายใต้พิธีสารเกียวโต โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก ซึ่งปัจจุบันมีภาคเอกชนที่มีโครงการที่ได้รับหนังสือให้คำรับรองโครงการ (Letter of Approval: LoA) จากประเทศไทยแล้ว จำนวน 168 โครงการ คิดเป็นปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดได้ 10,119,718 ตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่าต่อปี หรือกิจกรรมอื่นๆเช่น โครงการฉลากเขียวโดยกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อรับรองสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โครงการฉลากประหยัดพลังงาน อาคารสีเขียว โรงแรมใบไม้เขียว โครงการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมไปถึงการขอการรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรม เช่น ISO14001

(3) ระดับสมัครใจที่ริเริ่มโดยภาคเอกชน คือการดำเนินงานด้านอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มกิจกรรมคือ

(3.1) การปรับกระบวนการผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental management system) การลงทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด (Cleaner technology) การสร้างเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานสีเขียว (Greening the Supply Chains) การออกแบบอาคารสีเขียว การออกแบบบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การขายคาร์บอนเครดิตกับตลาดซื้อขายคาร์บอนในต่างประเทศจากกิจกรรมการลดก๊าซเรือนกระจก การออกรายงานการประเมินตนเองด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Global Reporting Initiatives) ซึ่งหลายกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ภาคเอกชนได้ดำเนินการเชิงรุกนำหน้า

ภาครัฐไปแล้ว เช่น บางบริษัทมีการดำเนินการออกฉลากสิ่งแวดล้อมภายใต้การดำเนินงานของตนเองเนื่องจากภาครัฐยังมีข้อจำกัดในการออกฉลากเขียวที่ล่าช้า เป็นต้น

(3.2) กิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการผลิต ได้แก่ กิจกรรมในลักษณะที่เป็นความรับผิดชอบขององค์กรเอกชนต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ต่างๆ อาทิการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างโรงเรียน การปลูกป่าชายเลน การสนับสนุนกิจกรรมการกีฬาสำหรับเยาวชน การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ฯลฯ ซึ่งหลายบริษัทกำลังให้ความสนใจในการขอการรับรองมาตรฐานการทำกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ ISO26000 ว่าด้วยเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

4. วิเคราะห์จุดยืน จุดแข็ง และจุดอ่อนของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การที่ประเทศไทย โดยภาครัฐจะได้ดำเนินการหลายอย่างอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในเชิงกฎหมาย แผนยุทธศาสตร์ และการออกมาตรการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นเป็นผลจากการอนุวัตรโดยตรงและโดยอ้อมจากการประชุม Rio Summit ในระดับโลกในปี พ.ศ. 2535 รวมทั้งการดำเนินงานของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ฯลฯ ทั้งหมดได้แสดงถึงการตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายในประเทศได้เป็นอย่างดี และโดยภาพรวม ประเทศไทยก็มีแผนและยุทธศาสตร์ที่ดีค่อนข้างครอบคลุมและเพียงพอในประเด็นต่างๆ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าประเทศไทยมีจุดยืนที่เข้มแข็งในการพิทักษ์และธำรงเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรากฏการณ์และสาเหตุต่างๆที่เป็นจุดอ่อนและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ

- เป้าหมายทางการพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่สามารถแทรกตัวในแนวนโยบายของรัฐบาลชุดต่างๆ จนกระทั่งสามารถกลายเป็นกรอบการพัฒนากระแสหลักของประเทศไทยได้ ทุกวันนี้นโยบายรัฐบาลส่วนใหญ่ยังเน้นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเน้นการแก้ปัญหาความยากจนด้วยนโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ผลลัพธ์จะอยู่ในรูปของการเลือกเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมการลงทุน การสร้างเขื่อนหรือโครงการขนาดใหญ่ การให้สัมปทาน เพื่อตอบโจทย์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยแลกกับต้นทุนทางสังคมและระบบนิเวศส่วนหนึ่งที่ต้องเสียไปโดยไม่มีกลไกการเยียวยาและชดเชยที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่นกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษในพื้นที่มาบตาพุด ซึ่งรัฐบาลในยุคนั้นให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจ โดยเป็นห่วงผลกระทบที่จะมีต่อการลงทุนจึงไม่ประกาศเขตควบคุมมลพิษ โดยได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการจัดทำ “แผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่จังหวัดระยอง พ.ศ. 2550-2554” ขึ้นมาแทน จนชาวบ้านต้องนำเรื่องฟ้องศาลปกครอง จนในปี พ.ศ.2552 ศาลปกครอง

พิพากษาให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศท้องที่มาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ เป็นต้น

- รัฐบาลในฐานะของผู้มีบทบาทหลักในการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาในแต่ละสมัย ขาดความจริงใจมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยสาเหตุที่การเมืองไทยมีเสถียรภาพน้อยและรัฐบาลหลายชุดมีอายุการทำงานไม่ครบกำหนด และต้องอาศัยการผสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มทุนหลายกลุ่มในการจัดตั้งรัฐบาล และประชาชนเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าผู้แทนราษฎรจะต้องเข้ามาพิทักษ์หรือแก้ปัญหาด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ประกอบกับธรรมชาติของนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มว่าจะทำให้ทั้งผู้ผลิตในภาคธุรกิจและประชาชนต้องรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้น ดังนั้น นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านสังคมจึงไม่เคยเป็นนโยบายที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้หาเสียงเลือกตั้ง หรือเป็นผลงานชิ้นหลักของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย ทำให้ขาดการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการผลักดันขนาดใหญ่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Big push) ด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมได้รับการจัดสรรน้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณด้านอื่นๆ การปฏิบัติงานประจำด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ถูกเบียดบังด้วยนโยบายหลักจากภาคการเมืองจนทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

- กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบสั่งการ (Top-Down Policy) ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับ “การรับรู้ข้อมูลและการแสดงความคิดเห็น” เพียงเพื่อให้ครบถ้วนตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ยังไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ระดับที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” (Meaning Participation) กล่าวคือ มีการนำความเห็นหรือข้อเสนอแนะจากภาคประชาชนไปใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ซึ่งอาจนำไปสู่การได้มาซึ่งนโยบายหรือโครงการที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในท้องที่ อาทิ โครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นต้น

- การที่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐไม่สามารถบูรณาการการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีค่านิยมที่ยึดติดกับความเป็นเจ้าของงาน และด้วยโครงสร้างของระบบราชการทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นไปได้ค่อนข้างยาก เว้นแต่การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้บริหาร เนื่องจากเงื่อนไขต่างๆ อาทิ เงื่อนไขด้านระบบการบังคับบัญชา ระบบงบประมาณ การประเมินผลงาน ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ตัวอย่างปัญหาของการขาดบูรณาการระหว่างหน่วยงาน เช่น โครงการตัดต้นไม้เพื่อขยายถนนขึ้นเขาใหญ่ ซึ่งกรมทางหลวงต้องการที่จะขยายช่องทางการจราจรเพื่อรองรับปริมาณรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้กรมทางหลวงต้องตัดต้นไม้ในพื้นที่ของกรมป่าไม้กว่า 120 ต้น กรณีนี้กลายเป็นปัญหาขัดแย้งระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับกระทรวงคมนาคม เป็นต้น หรือกรณีการขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการวางแผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และสำนักงานนโยบายและแผน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ซึ่งส่งผลให้แผนพัฒนาฯ ไม่ได้บูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไว้เท่าที่ควร ขณะที่นโยบายและแผนฯ สิ่งแวดล้อมก็ขาดการบูรณาการมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

- กฎหมายและมาตรการต่างๆด้านสิ่งแวดล้อม ยังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ครอบคลุม อาทิเช่น ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมและกฎหมายด้านโรงงานอุตสาหกรรม ผังเมืองที่กำหนดไว้ในมีเขตกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับชุมชนในพื้นที่มาบตาพุด หรือกรณีหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ซึ่งได้ถูกบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 อย่างไรก็ดี กฎหมายฉบับนี้ยังมิได้นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเต็มที่ เนื่องจากกำหนดเครื่องมือไว้เพียงอย่างเดียวคือ ค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในทางปฏิบัติไม่สามารถกำกับพฤติกรรมของประชาชนและภาคอุตสาหกรรมได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งยังไม่แผ่ขยายไปถึงภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ไม่ใช่โรงงาน ไม่ว่าจะเป็นอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ศูนย์การค้า โรงแรม อาคารชุดที่ปล่อยน้ำเสียหรือมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ยังไม่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้และปฏิบัติได้ในระดับท้องถิ่น เนื่องจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) แม้จะได้รับการถ่ายโอนภารกิจทางด้านสิ่งแวดล้อมไปดูแลรับผิดชอบแล้ว แต่ อปท. ยังขาดทั้งบุคลากรและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายบางอย่างไม่ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เช่นเรื่อง “สิทธิชุมชน” ซึ่งขัดกับกฎหมายด้านป่าไม้หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่ข้อพิพาทเช่นกรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคาทับซ้อนพื้นที่ป่าชุมชนที่จัดการโดยคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นต้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางมิให้การพัฒนาที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ

- ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ ด้วยวัฒนธรรมค่านิยมของคนไทยที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ในปัจจุบันมากกว่าประโยชน์ในอนาคต และให้ความสำคัญกับประโยชน์ทางตัวเงินที่จับต้องได้มากกว่าประโยชน์ที่มองไม่เห็นดังเช่นประโยชน์ของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมที่ทำให้คนไทยยังมองเรื่องสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเรื่องไกลตัว การรวมตัวของประชาชนในรูปของกลุ่มผู้บริโภคสีเขียว หรือกลุ่มผู้ลงคะแนนสีเขียวยังมีขนาดเล็กมาก และจำกัดอยู่กับกลุ่มผู้มีรายได้หรือการศึกษาสูงบางกลุ่ม ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาตลาดของสินค้าและบริการสีเขียว ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีราคาสูงกว่าราคาสินค้าทั่วไป หรือนโยบายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มว่าจะทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นก็ขาดแรงผลักดันเห็นด้วยจากภาคประชาชนที่เป็นผู้บริโภค

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ประเทศไทยเปรียบเสมือนว่าขาดจุดยืนที่เข้มแข็งทางด้านสิ่งแวดล้อม จุดยืนในการพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบัน คือการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความทันสมัยโดยยังเน้นการเติบโตจากการขับเคลื่อนจากภาคอุตสาหกรรมและการลงทุนจากต่างประเทศโดยใช้ความเข้มแข็งด้านแรงงานที่มีราคาถูก การดำเนินการเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ดีถ้าสามารถทำได้ ตราบ

ใดที่ไม่ทำให้เป้าหมายทางเศรษฐกิจได้รับผลกระทบหรือทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และการพัฒนาที่ต้องแลกด้วยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องสละและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรื่องสิ่งแวดล้อมจะถูกพิจารณาให้ความสำคัญเมื่อเป็นวาระใหญ่ๆที่เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น ปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 หรือปัญหาหมอกควันในภาคเหนือ ซึ่งเกิดเป็นกระแสตื่นตัวในวงกว้างเท่านั้น และเมื่อกระแสความตื่นตัวหมดไปก็ทำให้วาระนั้นได้รับความสำคัญลดลง การริเริ่มโครงการด้านสิ่งแวดล้อม สังคม ความยากจน ฯลฯ มีลักษณะของความเป็นโครงการค่อนข้างสูง ซึ่งมีผู้รับผิดชอบต่างหน่วยงานกันไป ทำให้ขาดการมองในลักษณะยุทธศาสตร์หรือการมองในเชิงพื้นที่ รวมทั้งไม่ได้มีการให้ความสำคัญกับสาเหตุของปัญหาในระดับโครงสร้างอาทิเช่น เรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมซึ่งแฝงอยู่ในกฎหมายและนโยบายต่างๆด้วย ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ผลหรือบรรลุเป้าหมายช้ามาก นอกจากนั้นยังขาดตัวชี้วัดในภาพรวมที่สะท้อนด้วยว่าปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าใกล้หรือออกห่างจากการพัฒนาที่ยั่งยืนไปเพียงใดแล้ว

จุดยืนเหล่านี้ได้สะท้อนไปในระดับการเจรจาระหว่างประเทศเช่นกัน อาทิเช่น การเจรจาเพื่อลงนามในข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆที่ประเทศไทยได้ร่วมเป็นภาคีเป็นจำนวนมาก เท่าที่ยังไม่มีภาระผูกพันทางการเงินต่อประเทศ ส่วนข้อตกลงทางด้านการค้าที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การเปิดเสรีสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ก็เน้นศักยภาพในการส่งออกเป็นหลักมากกว่าจะเกิดมุมมองว่าจะทำให้ตลาดสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศขยายตัวได้อย่างไร และยังเกิดภาวะความลักลั่นทางนโยบายอาทิเช่น การที่ประเทศไทยไม่ต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วใช้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า อาทิเช่น การเก็บภาษีคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็เรียกร้องสิทธิในการใช้มาตรการการค้าด้านสิ่งแวดล้อมด้วย โดยอ้างสถานะในการเป็นประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้มีสิทธิบางประการที่สูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วตามหลัก Common but Differentiated Responsibilities (CBDR) ทั้งหมดนี้ ทำให้ประเทศไทยยังคงมีชุดความคิดที่เป็นกลางและไม่มีวิสัยทัศน์เชิงรุกในการเจรจาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก

ปัจจัยต่างๆทั้งหมดนี้ทำให้เปรียบเสมือนว่าประเทศไทยมีความเฉื่อยชาและไม่เต็มใจที่จะออกแรงหรืองบประมาณต่อการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง การปรับตัวต่างๆจึงต้องอาศัยแรงกดดันหรือเหนี่ยวนำจากภายนอกประเทศเท่านั้น เช่น การออกมาตรการหรือความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ๆของประเทศคู่ค้า หรือพันธกรณีในระดับโลกที่ทุกประเทศได้รับผลกระทบพร้อมกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การเจรจาในเวที Rio+20 ในปี พ.ศ. 2555 ครั้งนี้ จึงถือเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะได้เรียนรู้และอาจเกิดเงื่อนไขที่เป็นแรงผลักดันให้ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินการบางอย่างด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศได้ ดังเช่นที่การประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 เคยได้ทำมาแล้ว

5. การสร้างกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคตจะต้องมีความชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น ในส่วนนี้จึงนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปของการสร้าง **กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศ** (Domestic Institutional Framework for Sustainable Development) ซึ่งควรมีลักษณะต่างๆ อาทิเช่น

- มีการกำหนดหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศที่ชัดเจน แต่มีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ความจำเป็นในการจัดตั้งคณะกรรมการ/หน่วยงานกลางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างต่อเนื่องว่าควรจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (NCSD) ขึ้นอีกครั้งหลังจากยุติบทบาทไปนานแล้วหรือไม่ หรือควรเน้นการปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานที่มีอยู่ อาทิเช่น สภาพัฒน์ฯ ให้มีบทบาทและอำนาจในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างบูรณาการมากขึ้น และสามารถสนับสนุน ตรวจทาน คัดค้านนโยบายที่มาจากภาคการเมืองได้

- มีการวางหลักเกณฑ์ในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว โดยให้มีกลไกเพื่อประเมินตรวจสอบนโยบายที่เป้าหมายหรือผลกระทบขัดแย้งกัน เช่น นโยบายด้านการค้า การส่งเสริมการลงทุน การใช้ที่ดิน การทำโครงการขนาดใหญ่ ฯลฯ ว่าจะกระทบต่อเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในสามเสาหลักอย่างไร ซึ่งอาจมีลักษณะของการประเมินความยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Sustainability Assessment) ซึ่งเชื่อมโยงเครื่องมือต่างๆอาทิ EIA HIA SIA SEA ไว้ในกระบวนการกำหนดนโยบายด้วยก็เป็นได้

- ควรมีการศึกษาเพื่อผนวกประเด็นต่างๆ ซึ่งอาจเป็นประเด็นใหม่ (Emerging issues) จากการประชุม Rio+20 เข้ากับกลไกภายในประเทศที่มีอยู่ อาทิเช่น ความมั่นคงทางด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน การจัดการภัยพิบัติ วิกฤตการเงินระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเหลื่อมล้ำและการแก้ปัญหาความยากจน การใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์เพื่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดตัวชี้วัดเช่น Sustainable Development Goals การกำหนดแผน เช่น Green Growth Roadmap, 10-years of Program on Sustainable Consumption and Production การกำหนดเป้าหมายการจ้างงานที่เป็น Green Jobs การจัดทำรายงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ ฯลฯ

- การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ และมีการผลักดันให้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดกระแสหลัก (Mainstreaming) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ บ่งชี้ความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านต่างๆ ซึ่งควรเป็นดัชนีที่แสดงพลวัตของสถานการณ์ คือ แสดงปัจจัยกดดัน สถานภาพปัจจุบันและการตอบสนองเพื่อการแก้ไขปัญหา ดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสนอแนวทางเพื่อการตัดสินใจ เป็นสัญญาณเตือนภัยในกรณีที่

อาจเกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และประเมินความก้าวหน้าในการมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

- การผนวกมิติความเหลื่อมล้ำและลดปัญหาความยากจนเข้ากับนโยบายการพัฒนาทุกด้าน รวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจด้วย เช่น ภาษีที่ดินและมรดก กลไกธรรมาภิบาลเพื่อป้องกันการเก็งกำไร (Speculation) หรือการก่อหนี้สาธารณะจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เป็นต้น

- การมีกลไก หรือแนวปฏิบัติร่วมที่จะให้ทุกหน่วยงานหรือทุกพรรคการเมืองยอมรับและมีเจตจำนงร่วมกันต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อป้องกันความไม่ต่อเนื่องของนโยบายจากเสถียรภาพทางการเมือง หรือนโยบายที่ไม่ระมัดระวังโดยนักการเมือง รวมทั้งมีกลไกการกำกับและประเมิน (steering) โครงการของภาครัฐทั้งก่อน ระหว่าง และหลังโครงการพร้อมมีการแถลงข้อมูลสู่สาธารณะ ยกตัวอย่างอาจคล้ายในกรณีของประเทศภูฐานที่มีการตั้งคณะกรรมการ Gross National Happiness (GNH) ซึ่งทำหน้าที่ทบทวนใช้กลไกการกลั่นกรองนโยบาย (policy screening tool) และโครงการ (project screening tool) จากภาครัฐ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินด้วย กล่าวคือ หากนโยบายหรือโครงการใดของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับหลัก GNH ก็จะไม่ผ่านการประเมินกลั่นกรองโดยคณะกรรมการ GNH และนักการเมืองจะไม่สามารถนำนโยบายนั้นไปใช้ได้ ซึ่งก่อนมีการเปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตย คณะกรรมการ GNH ได้ไปสร้างการยอมรับ (commitment) กับพรรคการเมืองทุกพรรคว่าจะยอมรับหลักการ GNH ซึ่งทุกพรรคก็ให้การยอมรับ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการสร้างเจตจำนงทางการเมือง (political will) ของฝ่ายการเมืองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างดี

- ควรมีการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ เช่น การมีตัวชี้วัดและแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น การกระจายอำนาจและงบประมาณสู่ท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างกลไกการรับผิด (Accountability) ของผู้บริหารและประชาชนในระดับพื้นที่ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าจะสามารถแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้จริงต่อไป

- การขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาค ควรมีการแสวงหาประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่ภูมิภาคสนใจร่วมกัน เช่น การจัดการภัยพิบัติ การจัดการน้ำ ตลาดคาร์บอนระดับภูมิภาค การเก็บภาษีคาร์บอน/ภาษีนักท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา พร้อมประสานกับแหล่งทุนหรือศูนย์ความเป็นเลิศ (Excellence center) ในระดับโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา บุญชัย (2555) “พัฒนาการขับเคลื่อนร่างพรบ.องค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” เอกสารประกอบการเสวนา “สังคมไทยจากเป็นหรือไม่ ที่ต้องมีองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” 19 กุมภาพันธ์ 2555

เกษียร เตชะพีระ (2551) “ทางแพร่งและพงหนาม : ทางผ่านสู่ประชาธิปไตยไทย” (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551)

ไชยยศ บุญญากิจ (2549) “บทบาทของภาคเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม”

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2548) ”ฉันทามติวอชิงตัน” กรุงเทพ

สมพร กมลศิริพิชัยพร และคณะ (2546) รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์โครงการ “เวทีสาธารณะ: จับกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) “การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย” กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์อมรินทร์ หน้า 44

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) “เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ ครั้งที่ 1/2554” 20 กันยายน 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Website

http://www.adb.org/news/new-thai-power-plant-help-meet-growing-demand-electricity-th

http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q4/article2003nov28p4.htm

ถนนทุกสายมุ่งสู่ Rio+20

วิจิตร กุลเดชคุณา
สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1. กระบวนการเตรียมการการประชุม Rio+20

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้มีข้อมติที่ 64/236[1] และ 65/152[2] ได้กำหนดกระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยให้มีการจัดประชุมคณะกรรมการเตรียมการ (Preparatory Committee Meeting) หรือเรียกย่อว่า **"PrepCom"** จำนวน 3 ครั้ง โดยมีกำหนดการดังนี้

1) 1st Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 16 – 18 พฤษภาคม พ.ศ.2553 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

2) 2nd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 7 – 8 มีนาคม พ.ศ.2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

3) 3rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล

นอกจากการประชุม PrepCom ดังกล่าวแล้ว ที่ประชุมยังเห็นชอบให้จัดการประชุมระหว่างกาลที่เรียกว่า **"Intersessional Meeting"** ด้วย โดยจะมีการประชุม 3 ครั้ง รวมทั้งการจัดประชุมระดับภูมิภาคเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยเน้นย้ำถึงการเตรียมการในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสนับสนุนให้สมาชิกประเทศต่างๆดำเนินการร่วมกับองค์การภายใต้สหประชาชาติ เพื่อให้เกิดการเตรียมการก่อนการประชุม Rio+20 อย่างมีคุณภาพ โดยที่ไม่สร้างภาระเพิ่มเติมให้แก่ประเทศสมาชิก

คณะกรรมาธิการระดับภูมิภาคแห่งสหประชาชาติประกอบด้วย 5 ภูมิภาค ได้แก่

1) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งละตินอเมริกาและแคริบเบียน (Economic Commission for Latin America and the Caribbean: ECLAC)

2) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียตะวันตก (Economic and Social Commission for Western Asia: ESCWA)

---

[1]United Nations General Assembly A/RES/64/236, 24 December 2009, United Nations

[2]United Nations General Assembly A/RES/65/152, 20 December 2010, United Nations

3) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: ESCAP)

4) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งแอฟริกา (The Economic Commission for Africa: ECA)

5) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งยุโรป (The United Nations Economic Commission for Europe: UNECE)

นอกจากการประชุมเตรียมการต่างๆแล้ว ในการประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 7 – 8 มีนาคม พ.ศ.2554 ที่ประชุมได้มีมติเชิญชวนให้ประเทศสมาชิก องค์กรของสหประชาชาติ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จัดส่งข้อเสนอสำหรับการประชุม Rio+20 ให้กับสำนักเลขาธิการ UNCSD ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อที่จะนำเสนอข้อเสนอเหล่านี้ในการประชุม 2nd Intersessional Meeting ระหว่างวันที่ 15 – 16 ธันวาคม พ.ศ.2554 โดยข้อเสนอเหล่านี้จะใช้ประกอบเป็นฐานในการจัดเตรียมร่างเอกสารที่จะเป็นผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 (Zero draft of the outcome document)

โดยเอกสาร Zero Draft[3] นี้ได้ถูกนำเสนอต่อประเทศสมาชิกในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2555 ซึ่งหลังจากนั้นแล้ว สำนักเลขาธิการ UNCSD จะจัดการประชุมเพื่อหารือเบื้องต้น (Initial discussion on zero draft of outcome document) และจะจัดให้มีการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Negotiation) อีกจำนวน 3 ครั้ง โดยแต่ละครั้งจะใช้เวลา 1 สัปดาห์ เพื่อที่จะได้ร่างเอกสารที่จะใช้เป็นหลักให้กับสมาชิกประเทศในการเจรจาในการประชุม Rio+20 โดยได้จัดให้มีการประชุมดังต่อไปนี้ขึ้น

1) Initial Discussion on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 25 – 27 มกราคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

2) First Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 19 – 23 มีนาคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

3) Second Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 23 – 4 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

4) Third Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 29 – 2 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

ทั้งนี้หลังการประชุม Second Round ได้มีมติให้จัดการประชุมเพิ่มอีกหนึ่งครั้งในช่วงวันที่ 29 พฤษภาคม- 2 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากมีประเทศเจรจาอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้

---

[3] ดูเนื้อหาเอกสาร Zero Draft ได้ในบทความ “แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว” โดย สฤณี อาชวานันทกุล ในหนังสือเล่มนี้

ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ.2010-2012

May 2010

1st Preparatory Committee Meeting of Rio+20 (UNHQ)

January 2011

1st Intersessional Meeting of Rio+20 (UNHQ)

5th World Energy Summit (United Arab Emirates)

March 2011

2nd Preparatory Committee Meeting of Rio+20 (UNHQ)

April 2011

Retreat of the Group of 77 on UN Conference on Sustainable Development (Rio+20) (Group 77)

Green Economy in the Energy Sector in the Context of Sustainable Development (Montenegro)

June 2011

Global Green Growth Summit 2011 (Republic of Korea)

Renewable Energy in the Context of Green Economy and the role of Private Sector (Denmark and Republic of Korea)

Going Green 2011 (Green Growth, Green Cities, Green Industry) (Czech Republic)

Workshop on Sustainable Tourism (Honduras)

July 2011

High-Level Dialogue on the Institutional Framework for Sustainable Development (Indonesia)

International Seminar on Green Economy and Official Statistics (Republic of Korea)

September 2011

Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean, ECLAC

High-Level Symposium on the United Nations Conference on Sustainable Development (China)

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Retreat for Permanent Representatives on the UN Conference on Sustainable Development (Rio+20) (Germany)

October 2011

Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region, ESCAP

Regional Preparatory Meeting in the Arab Region, ESCWA and partners

Regional Preparatory Meeting for Africa Region, ECA and partners

Sharing Green Economy Best Practices Towards Rio+20 (Poland)

Delhi Ministerial Dialogue on “Green Economy and Inclusive Growth” (India)

Climate Summit for a Living Himalayas (Bangladesh)

Global Green Growth (Denmark)

High-Level Expert Group Meeting on Using Green Agriculture to Stimulate Economic Growth and Eradicate Poverty (Israel)

Novemberber 2011

Bonn 2011 Conference: The water, Energy and Food Security Nexus (Germany)

High Level Expert Meeting on the Sustainable Use of Oceans (Monaco)

I International Forum and the II National Forum of Transformer Volunteering (Brazil)

10th Asia Pacific Roundtable for Sustainable Consumption and Production (APRSCP) (Indonesia)

ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ.2010-2012 **(ต่อ)**

Decemberber 2011

2nd Intersessional Meeting of Rio+20 (UNHQ)

Regional Preparatory Meeting for ECE Region, ECE (Switzerland)

Eye on Earth Summit (United Arab Emirates)

January 2012

Initial discussions on the zero draft of outcome document (UNHQ)

March 2012

3rd Intersessional Meeting of Rio+20 (UNHQ)

First round of "informal-informal" negotiations on the zero draft of outcome document (UNHQ)

April 2012

Second round of "informal-informal" negotiations on the zero draft of outcome document (UNHQ)

May 2012

Third round of "informal-informal" negotiations on the zero draft of outcome document (UNHQ)

June 2012

3rd Preparatory Committee Meeting of Rio+20

20 – 22 June 2012: Rio de Janeiro, Brazil

Rio+20 United Nations Conferences on Sustainable Development

ที่มา: United Nations Conference on Sustainable Development, www.uncsd2012.org

2. ท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศหลักเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1 ข้อขัดแย้งหลักระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ตลอดกระบวนการเตรียมการเพื่อการประชุม Rio+20 ในเวทีต่างๆ ตลอดจนถึงการกระบวนการเจรจา Zero Draft ที่ผ่านไปทั้งสองครั้ง ได้เห็นถึงจุดยืนหลักที่แตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (ซึ่งนำเสนอโดยกลุ่ม 77 และจีน) โดยตลอด โดยที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามักจะแสดงออกอย่างบ่อยครั้งถึงความผิดหวังต่อความบกพร่องในการดำเนินการตามคำมั่นสัญญาในอดีตของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาประเทศต่อกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา และเห็นว่า Rio+20 เป็นโอกาสอันดีที่จะยืนยันให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วรักษาคำมั่นในการดำเนินการตามข้อตกลงในอดีต ในขณะเดียวกันกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วก็พยายามเลี่ยงที่จะยอมรับข้อเรียกร้องโดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินสนับสนุนเพื่อการพัฒนา แต่พยายามที่จะเรียกร้องให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามองไปข้างหน้ามากกว่าที่จะพูดถึงเรื่องในอดีต ในขณะเดียวกัน ทุกครั้งที่กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วพยายามที่จะผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ก็มักจะได้รับการตอบรับที่ค่อนข้างเพิกเฉยจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเรียกร้องจะให้ความสำคัญกับข้อเสนอที่ครอบคลุม (inclusive) และต้องการที่จะเน้นย้ำในเรื่องของการขจัดความยากจนเป็นความสำคัญอันดับแรก

นอกจากนี้แล้ว ความคิดเห็นที่แตกต่างยังครอบคลุมไปถึง การที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องการเน้นย้ำถึง Rio Principles โดยเฉพาะ Principle 7 หรือหลักการเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน (Common but Differentiated Responsibility – CBDR) แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับมากนักจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะเดียวกัน กลุ่มประเทศสหรัฐอเมริกา EU และ OECD ก็ต้องการสนับสนุน Principle 10 ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แต่ข้อเสนอนี้ก็ไม่ได้รับการตอบรับมากนักจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

นอกจากความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ก็ยังมีความแตกต่างภายในแต่ละกลุ่มประเทศด้วยกันเองอีก เช่นความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของภาครัฐ หรือการวางกรอบกฎเกณฑ์ในการกำกับดูแลทางกฎหมาย มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศ EU สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ เกาหลีใต้ และกลุ่มประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย เป็นต้น หรือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ IFSD ก็มีข้อคิดเห็นที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระหว่างกลุ่มประเทศ EU ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอการปฏิรูป UNEP ซึ่งสหรัฐอเมริกามีจุดยืนที่ชัดเจนที่ไม่ต้องการให้มีจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้น

ในขณะเดียวกัน ในกลุ่ม 77 และจีน มีบางประเด็นที่ประเทศในกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมากเนื่องจากพื้นฐานความหลากหลายและความแตกต่างอย่างมากทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศทั้งหลายในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของข้อเสนอด้านกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD) ที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC สถานะของ UNEP และอนาคตของ CSD ที่กลุ่ม 77 และจีน ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงในการนำเสนอข้อเสนอที่เป็นฉันทามติร่วมของทั้งกลุ่มได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องของ Sustainable Development Goals (SDGs) ที่กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วสนับสนุนให้มีการดำเนินการภายใต้การกำกับของสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ พร้อมทั้งให้กำหนดกระบวนการดำเนินการ (implementation) ภายใต้กรอบเวลาที่มีการระบุไว้ และควรจะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการโดยครอบคลุมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าข้อเสนอนี้จะได้รับการยอมรับหรือไม่ เพราะอาจจะขัดกับหลักการ CBDR ที่เรียกร้องโดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ในลำดับถัดไป เป็นการสรุปให้เห็นถึงท่าทีของแต่ละกลุ่มประเทศต่อหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 โดยเป็นการสรุปข้อมูลจากการประชุมเตรียมการต่างๆ และข้อมูลจากเอกสาร Compilation document ที่แต่ละประเทศได้จัดทำข้อเสนอส่งให้สำนักเลขาธิการ UNCSD เพื่อประกอบการจัดทำเอกสาร the Zero Draft of Outcome Document

2.2 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

ประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมและมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่าง ๆเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

ความเห็นร่วม	■ ไม่สามารถหาข้อตกลงร่วมสำหรับคำนิยามของ GE ■ แต่ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาสู่ SD ■ ตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของ SD ■ ต้องมีความยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบาย ไม่เป็นแบบ one-size-fits-all ■ เห็นพ้องในการจัดทำตัวชี้วัด GE และ SD ■ GE Roadmap
ยุโรป	■ สนับสนุน GE และพร้อมจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนผ่าน

	■ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ■ GE จะช่วยให้เกิดการสร้างงานและกระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจ ■ Cross-cutting actions: การตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินการ 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production โครงการเพิ่มขีดความสามารถ การวิจัยและความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมด้านการช่วยเหลือทางการเงินและเงินอุดหนุน ■ น้ำ อาหารและการเกษตร การใช้พลังงานอย่างยั่งยืน ป่าไม้ ดินและการจัดการดินอย่างยั่งยืน สิ่งแวดล้อมทางทะเลและมหาสมุทร การประมง การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน สารเคมี การบริหารจัดการของเสียอย่างยั่งยืน การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน
สหรัฐอเมริกา	■ ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีและกลไกตลาด ■ สนับสนุนให้แต่ละประเทศมีแนวทางการพัฒนาของตัวเอง ■ สนับสนุน SDGs ■ ให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนา เรื่อง พลังงานสะอาด การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน การจัดการน้ำ การผลิตอย่างยั่งยืนและสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลและงานสีเขียว ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตรที่ยั่งยืน มหาสมุทร ชายฝั่ง และการประมง ระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
กลุ่ม 77 และจีน	■ ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน ■ ยึดมั่นตามข้อตกลงเดิม และหลักการ CBR, Agenda 21, และ JPOI ■ ไม่ใช้ GE เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า ■ ไม่ใช้นโยบายแบบ one-size-fits-all ■ กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วควรปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมให้ครบถ้วน ■ ความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้ว ■ ความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การบริโภคและผลิตอย่างยั่งยืน การปฏิรูปการเงินระหว่างประเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทร
กลุ่มแอฟริกา	■ ความท้าทายในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ■ เรียกร้องให้ประชาคมโลกปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมที่มีอยู่แล้ว ■ ความช่วยเหลือในการสนับสนุนแอฟริกาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
จีน	■ สนับสนุนหลักการ no-one-sizes-fits-all ■ รัฐบาลเป็นกลไกหลักในการนำการพัฒนา ■ ผลลัพธ์ Rio+20 จะต้องอยู่บนหลักการความเป็นเอกฉันท์และเน้นการปฏิบัติ

	■ จุดหมายหลักของเศรษฐกิจสีเขียวคือการขจัดความยากจน ■ ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นจะต้องได้รับการช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว
ญี่ปุ่น	■ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ■ Post-MDGs development ■ จัดทำดัชนีชี้วัดความสุขหรือความเป็นอยู่ ■ ข้อเสนอด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ พลังงาน ความมั่นคงทางอาหาร น้ำ เมืองในอนาคต การให้การศึกษาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน นวัตกรรมทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมสีเขียว ความหลากหลายทางชีวภาพ
เกาหลีใต้	■ สนับสนุนหลักการ no-one-sizes-fits-all ■ มุ่งเน้นที่แผนการดำเนินการสู่เศรษฐกิจสีเขียวมากกว่าแค่แนวคิด ■ Green Economy Roadmap ■ Global Green Growth Partnership ■ พลังงานที่ยั่งยืน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบของ GE (ตลาดสีเขียว ความมั่นคงสีเขียว ความเท่าเทียมสีเขียว วิถีการดำเนินชีวิตสีเขียว)
โคลัมเบีย	■ ข้อเสนอเรื่อง Sustainable Development Goals

ที่มา: เอกสารจากการประชุมต่างๆในการเตรียมประชุม Rio+20, Compilation document ที่จัดทำโดยแต่ละประเทศสมาชิก ที่ได้ยื่นต่อสำนักเลขาธิการ UNCSD

2.3 กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

ประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมและมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับ IFSD ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่าง ๆเกี่ยวกับเรื่อง IFSD

ความเห็นร่วม	● ย้ำความสำคัญของสมดุลของ 3 เสาหลัก ● เพิ่มประสิทธิภาพและประสานความร่วมมือในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับโลก ภูมิภาค อนุภูมิภาค ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น ● ความสำคัญขององค์กรของ UN ในการเป็นแกนนำด้าน IFSD และการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกันขององค์กรภายใน UN
ยุโรป	● เพิ่มความสำคัญต่อประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสมัชชาสหประชาชาติ

	● ปรับปรุง ECOSOC ● ปรับบทบาทของ CSD/จัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC) ● จัดตั้งคณะกรรมการพิเศษ (Special Envoy or Representative) ● ยกระดับ UNEP ขึ้นเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม อาจจะเป็นรูปแบบ WEO หรือ UNEO เป็นข้อเสนอที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุด ● ปรับปรุงประสิทธิภาพ MEAs
สหรัฐอเมริกา	● ใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ● การปรับเปลี่ยนองค์กรดั้งเดิม (transforming traditional institutions) ปรับปรุงประสิทธิภาพกรทำงานของทั้ง ECOSOC และ CSD ● เสริมความเข้มแข็งให้แก่ UNEP ● คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่
กลุ่มแอฟริกา	● สนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ (national council for sustainable development) ● สนับสนุนการปฏิรูป ECOSOC และ CSD ● สนับสนุนการปรับเปลี่ยน UNEP ไปเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม
จีน	● ให้ความสำคัญกับ UN ในการเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนนโยบาย ● สร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC และ CSD ● ใช้บทบาทของ UNEP ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ● สถาบันการเงินนานาชาติ WTO และธนาคารเพื่อการพัฒนาต่างๆ ควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วยการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
ญี่ปุ่น	● ไม่คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่ แต่ควรที่จะศึกษาถึงปัญหาที่มีให้ถ่องแท้เสียก่อน ก่อนที่จะสรุปว่าจำเป็นจะต้องจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมา ● สนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งให้กับ CSD ● เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่าง UNEP และ MEAs
เกาหลีใต้	● ระยะสั้น สร้างความเข้มแข็งให้กับ CSD ● ระยะกลางและยาว สนับสนุนการจัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC) และการยกระดับสถานะ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ ● จัดตั้ง IFSD ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

ที่มา: เอกสารจากการประชุมต่างๆในการเตรียมประชุม Rio+20, Compilation document ที่จัดทำโดยแต่ละประเทศสมาชิกที่ได้ยื่นต่อสำนักเลขาธิการ UNCSD

3. The Zero Draft of Outcome Document

เอกสาร the Zero Draft of Outcome Document ได้ถูกเผยแพร่ในวันที่ 10 มกราคม 2555 โดยเอกสารนี้เป็นการเรียบเรียงจากข้อเสนอแนะจาก 677 สมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ รวมเป็นเอกสารกว่า 6,000 หน้า ซึ่งได้ถูกเรียบเรียงให้เป็นเอกสาร the Zero Draft จำนวน 19 หน้า

เอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document นี้ ใช้ชื่อหัวเรื่องว่า “The Future We Want” หรือ “อนาคตที่เราต้องการ” ถูกแบ่งออกเป็น 5 ส่วนอันประกอบด้วย (1) Preamble/Stage Setting หรือ บทนำ (2) Renewing Political Commitment หรือ การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง (3) Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication หรือ เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (4) Institutional Framework for Sustainable Development หรือ กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (5) Framework for Action and Follow-up หรือ กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล

3.1 เนื้อหาโดยสรุปของเอกสาร the Zero Draft[4]

3.1.1 Preamble/Stage Setting: บทนำ

เนื้อหาในส่วนนี้สื่อถึงวิสัยทัศน์ร่วมของรัฐบาลของแต่ละสมาชิกประเทศที่เข้าร่วมในการประชุม UNCSD ครั้งนี้ โดยแสดงเจตจำนงของผู้เข้าร่วมประชุมที่จะทำงานร่วมกัน มีความ “มุ่งมั่นที่จะปลดปล่อยมนุษยชาติจากความหิวและความอยาก” (“to free humanity from hunger and want”) เร่งรัดความพยายามเพื่อการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างนานาชาติ เสริมสร้างความร่วมมือและร่วมแก้ไขปัญหาทั้งที่กำลังประสบอยู่และที่เป็นปัญหาเกิดใหม่ และกระตุ้นการปฏิบัติการที่เด็ดขาดและแน่วแน่ในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้

3.1.2 Renewing Political Commitment: การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการย้อนเตือนถึงคำมั่นสัญญาในอดีตและปูทางถึงสิ่งที่ควรจะต้องดำเนินการต่อไป เป็นการยืนยันถึงหลักการตั้งแต่การประชุม Rio ครั้งแรกและการประชุมครั้งอื่นๆที่เกี่ยวเนื่องกัน รวมถึงแผนปฏิบัติการต่างๆที่ได้มีการตกลงไว้ ประเมินความคืบหน้าในการดำเนินการเปรียบเทียบกับผลลัพธ์การประชุมอันเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ระบุถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (new and emerging challenges) วางโครงงานสำหรับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (major groups) และวางกรอบเพื่อการดำเนินงาน

3.1.3 Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication: เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

---

[4]The Zero Draft of the Outcome Document: The Future We Want, 10 January 2012, United Nations

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการกำหนดบริบทของเศรษฐกิจสีเขียว กล่าวถึงความท้าทายและโอกาสที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว ย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง การเลือกใช้เครื่องมือ และการแบ่งปันประสบการณ์ เพื่อช่วยประเทศต่างๆในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และกำหนดกรอบในการดำเนินการ มีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

(A) Framing the Context of the Green Economy, Challenges, and Opportunities: กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายสำคัญๆ เช่น การลดความยากจน ความมั่นคงทางอาหาร การบริหารจัดการน้ำที่ดี เป็นต้น ตอกย้ำถึงความสำคัญเศรษฐกิจสีเขียวที่จะต้องตั้งอยู่บนหลัก Rio Principles เศรษฐกิจสีเขียวที่จะเป็นแนวทางในการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นกรอบการตัดสินใจด้านนโยบาย แต่ไม่ใช่เป็นการจัดตั้งกฎที่ตายตัว การเคารพต่อข้อจำกัดในการดำเนินนโยบายของแต่ละประเทศ การปรับโครงสร้างของแต่ละประเทศเพื่อที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและความจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และการไม่ใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือสร้างความได้เปรียบหรือเสียเปรียบต่อประเทศอื่นๆ

(B) Toolkits and Experience Sharing: ตอกย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศ การสร้างเวทีนานาชาติเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยขอให้เป็นหน้าที่ของเลขาธิการสหประชาชาติเป็นผู้สร้างเวทีนี้ขึ้น ขอให้สมาชิกประเทศและทุกภาคส่วนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

(C) Framework for Action: การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศและแต่ละภาคอุตสาหกรรม มีความโปร่งใสในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรของสหประชาชาติและนานาชาติเพื่อสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมกำหนดแผนงานที่เกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้แต่ละประเทศแสดงคำมั่นสัญญาและแนวทางการดำเนินการโดยสมัครใจ กำหนดแนวทางเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านของประเทศกำลังพัฒนา กำหนดแผนงาน (roadmap) เศรษฐกิจสีเขียว โดยมีเป้าหมายและกำหนดการในการวัดความคืบหน้าที่ชัดเจน โดยขอให้เลขาธิการสหประชาชาติประสานงานกับหน่วยงานในสหประชาชาติเพื่อทำการศึกษาในรายละเอียดและนำเสนอรายงานการศึกษาในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 67

3.1.4 Institutional Framework for Sustainable Development: กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารส่วนนี้ต้องการที่จะถกถึงวิสัยทัศน์ของกรอบเชิงสถาบันที่เหมาะสมในระดับนานาชาติเพื่อกำกับดูแลด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะสถาบันภายในองค์การสหประชาชาติเอง เนื้อหาส่วนนี้แบ่งออกเป็นส่วนย่อย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็ง/การปฏิรูป/การบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNGA), ECOSOC, Commission on Sustainable Development (CSD), ข้อเสนอ Sustainable Development Council (SDC), UNEP,

องค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรการเงินระหว่างประเทศ (IFIs) หน่วยงานของสหประชาชาติ ระดับประเทศ หน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับชาติ และท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังนี้

(A) Strengthening/Reforming/Integrating the Three Pillars: มีข้อเสนอ 4 ประการคือ 1) บูรณาการทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งเสริมการดำเนินการตาม Agenda 21 และผลที่เกี่ยวข้อง 2) รัฐควรกำหนดนโยบายที่ยึดเหนี่ยวกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนและกำหนดแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการตาม Agenda 21 และผลที่เกี่ยวข้อง 4) สนับสนุนการดำเนินการที่สอดประสานกันระหว่างหน่วยงาน กองทุน และโครงการต่างๆในระบบสหประชาชาติ

(B) GA, ECOSOC, CSD, SDC proposal: เรียกร้องให้ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติให้ความสำคัญกับการบูรณาการหัวข้อการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการดำเนินงานของสมัชชา ยืนยันในบทบาทเดิมของ ECOSOC แต่ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้มีการบูรณาการทั้ง 3 เสาหลักมากยิ่งขึ้น และมีการกล่าวถึงทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันต่างๆ เช่น การปฏิรูป ECOSOC การเปลี่ยนสถานะของ CSD ไปเป็น SDC รวมถึงการปฏิรูปการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรต่างๆของสหประชาชาติ และองค์กรการเงินระหว่างประเทศ (IFIs) การใช้กลไกการทบทวนประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศ การเน้นการดำเนินนโยบายบนพื้นฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์

(C) UNEP, Specialized Agency on Environment Proposal, IFIs, United Nations Operational Activities at Country Level: เอกสารส่วนนี้ได้นำเสนอทางเลือกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ UNEP ได้แก่ ขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ หรือโดยการแปลงสภาพไปเป็นองค์กรเฉพาะ นอกจากนี้ยังเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการทบทวนสภาวะ (state) และขีดความสามารถในการรองรับได้ (carrying capacity) ของโลกอย่างสม่ำเสมอ (regular review) เรียกร้องให้ใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นในการประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานของสหประชาชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของการพิจารณานโยบายของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารเพื่อการพัฒนาในแต่ละภูมิภาค UNCTAD และ WTO ที่ควรจะต้องสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน เรียกร้องให้เพิ่มความร่วมมือระหว่าง MEAs ให้มากขึ้น ย้ำถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตกลงที่จะพิจารณาถึงการจัดตั้ง Ombudsperson หรือ High Commissioner for Future Generations และตกลงที่จะดำเนินการตาม Rio Principle 10 ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และระดับชาติให้มีประสิทธิผลมากขึ้น

(D) Regional, National, Local: ยืนยันที่จะให้มีการผนวกการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับแผนพัฒนาของประเทศ เรียกร้องให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกด้านการพัฒนาระดับภูมิภาคให้มากขึ้น เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่ผสมผสานกับระบบการตัดสินใจในระดับชาติ และตระหนักถึงความสำคัญในการรวมนโยบายการพัฒนาเมือง (urban development) เข้ากับนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ

3.1.5 Framework for Action and Follow-up: กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล

เอกสารส่วนนี้แบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วนคือ หัวข้อหรือประเด็นต่างๆที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การเร่งการดำเนินการและการวัดผลความคืบหน้า และแนวทางในการดำเนินการให้บรรลุผล โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังนี้

(A) Priority/Key/Thematic/Cross-Sectoral Issues and Areas: เอกสารในส่วนนี้กล่าวถึงประเด็นต่างๆที่จัดว่าเป็นความท้าทายในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยในเอกสาร Zero Draft นั้น เดิมทีได้มีประเด็นนำเสนอ 15 ประเด็น แต่ภายหลังจากการเจรจา “informal-informal” ได้ผ่านไป 2 รอบแล้วนั้น ได้มีการเสนอประเด็นต่างๆ เพิ่มเติมขึ้นเป็น 31 ประเด็น ดังต่อไปนี้ (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 Priority/key/thematic-sectoral issues and areas

ประเด็นเบื้องต้นที่นำเสนอในเอกสาร Zero Draft		
(Sustainable agriculture and) Food security	Water (and sanitation)	Energy
(Sustainable) Cities	Green jobs-social inclusion	Oceans and Seas
Natural disasters	Climate change	Forests
Land degradation and desertification	Mountains	Chemical and waste
Sustainable Consumption and Production	Education	Gender equality (and empowerment of women)
ประเด็นนำเสนอเพิ่มเติม		
Eradication of poverty	Sustainable tourism	Sustainable transportation
Harmony with nature	Health	Small Islands Developing States (SIDS)
Least developed countries	Land-locked developing countries	Africa
Other groups and regions with sustainable development challenges	Biodiversity and ecosystem services	Atmosphere
Mining	Family	Private sector
Sustainable innovation and investment		

ที่มา: Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 23 April – 4 May 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

(B) Accelerating and Measuring Progress: เป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง SDGs กับ MDGs การการตั้งเป้าการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ.2015 ความจำเป็นในการเสริมสร้างศักยภาพ (capacity building) ให้กับประเทศต่างๆเพื่อเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการติดตาม SDGs และความจำเป็นในการสร้างตัวชี้วัดนอกเหนือจาก GDP

(C) Means of Implementation: เรียกร้องให้มีการดำเนินการตามข้อตกลงความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาเดิมให้ครบถ้วน และให้ความสำคัญกับการแบ่งปันทรัพยากรและเงินช่วยเหลือให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและทุกภาคส่วนของสังคม ยืนยันถึงความสำคัญของการใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นย้ำถึงความสำคัญของการช่วยเสริมสร้างศักยภาพให้กับประเทศกำลังพัฒนา เรียกร้องให้สมาชิก WTO ใช้ความพยายามมากขึ้นในการบรรลุข้อตกลงการค้าที่โปร่งใสและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ย้ำถึงความร่วมมือขององค์การทางเศรษฐกิจและการเงินที่จะสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ และสนับสนุนการยกเลิกกลไกที่บิดเบือนตลาดหรือการอุดหนุนทางการเงินที่เป็นการขัดขวางการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนการแสดงพันธะสัญญาโดยสมัครใจในการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประชุม Rio+20

3.2 ท่าทีของประเทศต่าง ๆต่อเนื้อหาของ the Zero Draft

ความเห็นโดยรวมของสมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆมีความเห็นว่าเอกสาร the Zero Draft นี้ยังขาดความมุ่งมั่น (ambition) และขาดการมุ่งเน้นการปฏิบัติ (action-oriented) แต่อย่างไรก็ดี ทุกฝ่ายก็ได้ให้การยอมรับที่จะใช้เอกสารนี้เป็นพื้นฐานในการเจรจาต่อไป นอกจากนี้ ยังมีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประชุม Rio+20 ว่าจะมีความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาหลักของการประชุมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจจะส่งผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนานาประเทศ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคสังคม อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ขั้นตอนการเตรียมการประชุมและเวลาที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้นผลลัพธ์ที่จะได้จากการตัดสินใจใดๆจากการประชุม Rio+20 จึงอาจจะได้ผลลัพธ์ที่จำกัดในการดำเนินงานที่แท้จริง

ตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้นในบทความนี้แล้ว ความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนายังเด่นชัดอย่างมาก โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความล้มเหลวของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในการปฏิบัติตามข้อตกลงในอดีตที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงการเน้นย้ำถึงหลักการ CBDR ของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็เห็นแย้งบ่อยครั้งว่าไม่ควรที่จะยึดในหลักการใดหลักการหนึ่ง ผู้สังเกตการณ์บางรายถึงกับตั้งข้อสังเกตว่าการประชุม Rio+20 อาจจะจบลงโดยไม่มีผลลัพธ์ใดๆเป็นรูปธรรมก็เป็นได้

ในขณะที่การเจรจาได้เน้นไปที่หัวข้อการประชุมหลักทั้งสองหัวข้อ แต่ก็มีมุมมองที่แตกต่างกันไป โดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียว โดยการพิจารณาถึงผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การตัดสินใจด้านการผลิตและการบริโภค และพยายามที่จะมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงกระบวนการวางแผนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการดำเนินการตามแผน ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจมากขึ้น แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแต่ละประเทศ การพัฒนาตัวชี้วัดนอกเหนือไปจาก GDP ที่จะสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายออกไปและสะท้อนกลับเป็นผลประโยชน์ด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (costs and benefits to human well-being) อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาก็ยังคงหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงแผนการดำเนินการตามเศรษฐกิจสีเขียว (green economy roadmap) เนื่องจากยังคงมีความกังวลว่าจะถูกนำมาเป็นเงื่อนไขด้านการค้าและการรับความช่วยเหลือ กลุ่มประเทศเหล่านี้เห็นว่าการขจัดความยากจนควรจะต้องเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนเหนือไปกว่าการพยายามนำสีเขียวมาสู่ระบบเศรษฐกิจ การจ้างงาน หรือเทคโนโลยี

นอกจากหัวข้อเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวแล้ว หัวข้อเรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development – IFSD) ดูจะเป็นหัวข้อที่อาจจะหาข้อสรุปได้ยาก โดยรวมแล้วทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันถึงความด้อยประสิทธิภาพของ the Commission on Sustainable Development (CSD) ในปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่มีข้อเสนอในการปรับปรุงข้อเสนอใดที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยแต่ละข้อเสนอก็มีทั้งข้อดีและข้อด้อย เช่น ข้อเสนอในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC ดูเหมือนน่าจะทำได้ง่ายที่สุด แต่ก็มีข้อด้อยคือความรับผิดชอบที่กว้างขวางของ ECOSOC อาจจะทำให้ความสำคัญด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนลดน้อยลง หรือข้อเสนอการยกระดับ Commission on Sustainable Development (CSD) ไปเป็น Sustainable Development Council (SDC) ก็ก่อให้เกิดข้อกังวลถึงเรื่องงบประมาณที่จะต้องเพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนองค์กรใหม่นี้ ในขณะที่กลุ่ม NGO ก็เห็นว่าข้อเสนอ SDC น่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมได้มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของ ECOSOC แต่ก็มีสมาชิกบางส่วนที่ตั้งข้อสงสัยถึงความมีประสิทธิภาพขององค์กรใหม่ว่าจะเป็นได้มากกว่าแค่การเปลี่ยนชื่อหรือไม่

ผลลัพธ์อีกประการหนึ่งที่คาดว่าน่าจะได้จากการประชุม Rio+20 ก็คือ Sustainable Development Goals (SDGs) ข้อเสนอนี้เดิมที่ถูกนำเสนอโดยประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลา ซึ่งต่อมาก็ได้รับเสียงสนับสนุนมากขึ้นทั้งจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดย SDGs นี้ควรจะเป็นเป้าหมายที่ปรับใช้กับทุกๆประเทศ ซึ่งต่างกับ MDGs ที่เน้นใช้สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ดีความท้าทายในหัวข้อนี้ก็อยู่ที่ขั้นตอนการเจรจาเพื่อให้ได้กระบวนการพัฒนาเป้าหมาย SDGs ที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

ข้อเสนออีกประการสำหรับผลลัพธ์จากการประชุมครั้งนี้ ได้แก่ “compendium of commitment” หรือ รายการหรือหัวข้อของข้อสัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกจากทุกภาคส่วนทำการเสนอข้อสัญญาโดยสมัครใจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิธีการนี้น่าจะก่อให้เกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนภายหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมแล้ว ต่อข้อเสนอนี้ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาก็ยังมีข้อกังวลว่า กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะใช้ข้อสัญญานี้ในการลดความสำคัญต่อการดำเนินการตามข้อผูกพันเดิมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้ให้คำมั่นไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้ว

เนื้อหาในตารางที่ 4 เป็นการสรุปท่าทีของประเทศต่างๆ ต่อเอกสาร Zero Draft โดยจะเน้นวิเคราะห์ใน 3 ส่วนคือ III) Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication IV) Institutional Framework in the Context of Sustainable Development และ V) Framework for Action and Follow-Up ซึ่งเหล่านี้ถือเป็นประเด็นหลักในการประชุมครั้งนี้

ตารางที่ 4 สรุปท่าทีของประเทศต่าง ๆต่อเอกสาร Zero Draft

III. Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication	
ยุโรป	● เห็นด้วยกับแนวทางการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวด้วยตัวเอง ● สนับสนุนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ● สนับสนุนแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถ (capacity building) ของประเทศที่กำลังพัฒนา ● เสนอให้ผนวกมาตรการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ ● สนับสนุนมาตรการการจัดซื้อจัดจ้างอย่างยั่งยืนโดยภาครัฐ (sustainable public procurement) ● สนับสนุนการจัดทำตัวชี้วัดสำหรับการประเมินความก้าวหน้าด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ● ลดและยกเลิกมาตรการอุดหนุนที่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
สหรัฐอเมริกา	● ตระหนักความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นแนวทางสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ● เห็นด้วยกับการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อความเหมาะสมกับเงื่อนไขของตัวเอง

	● สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ● ส่งเสริมการสร้างกลไกในการแบ่งปันประสบการณ์ทั้งระดับนานาชาติ ภูมิภาค ประเทศ และท้องถิ่น ที่จะช่วยให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ องค์กรทางสังคม เอกชน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งด้านนโยบาย “best practices” รวมถึงตัวชี้วัดต่างๆ
กลุ่ม 77และจีน	● ย้ำถึงความท้าทายในปัจจุบัน ว่าเป็นปัญหาจากวิกฤติหลายประการ โดยเฉพาะทางด้านการเงินและเศรษฐกิจ มีสาเหตุจากการขาดระบบการควบคุมที่ดี ควรจะต้องมีการปฏิรูประบบการเงินของโลก การเจริญเติบโตโดยอาศัยกลไกทางการตลาดเป็นหลักไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาการพัฒนาได้ ● ย้ำถึงการไม่สามารถรักษาคำมั่นสัญญาเดิมของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ต่อการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ● เน้นหลัก CBDR ต้องการย้ำว่าเศรษฐกิจสีเขียวควรจะพัฒนาบนพื้นฐานของ “Rio Principles” “Agenda 21” และ “JPOI” ● เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ไม่ยั่งยืนโดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ● เสนอให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญ (priorities) กับกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ● ย้ำถึงความสำคัญของการให้อิสระแต่ละประเทศในการพิจารณาใช้นโยบายที่เหมาะสมกับข้อจำกัดและความจำเป็นของตนเอง ● GE เป็นเพียงหนึ่งในวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ● ขอให้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติริเริ่มกระบวนการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ และเปิดโอกาสให้กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น
ญี่ปุ่น	● สนับสนุนการแบ่งปันตัวอย่างแบบจำลองยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสีเขียวที่ประสบความสำเร็จ
เกาหลีใต้	● สนับสนุนหุ้นส่วนความร่วมมือด้านเศรษฐกิจสีเขียวในระดับโลก (global green economy partnership) เพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ● ส่งเสริมการสร้างศักยภาพ (capacity building) ให้กับประเทศที่กำลังพัฒนา
IV. Institutional Framework for Sustainable Development	
ยุโรป	● เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (all stakeholders) ● เสนอให้มีการทำการตรวจทานโดยสมัครใจโดยสมาชิกในระดับเดียวกัน (voluntary peer reviews) ● เห็นด้วยกับแนวทางการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SCD แต่ยังไม่มีข้อสรุปว่าเห็นด้วยกับแนวทางให้คง SCD ให้อยู่ภายใต้กรอบของ ECOSOC หรือให้รายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ

	● เสนอให้มีการแต่งตั้ง High Level Representative for Sustainable Development and Future Generations และขอให้เลขาธิการสหประชาชาติจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูปเพื่อเสนอให้ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติพิจารณา ● มีข้อเสนอหลายประการ ประกอบด้วย การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP โดยการขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ ● หรือขยายการเป็นสมาชิกและยกระดับ UNEP ให้เป็นอำนาจและงบประมาณมากขึ้น ● หรือพิจารณาจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น World Environmental Organization (WEO) โดยพิจารณาขอบเขตความรับผิดชอบและงบประมาณใหม่ทั้งหมด ● สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีและการตัดสินใจของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
สหรัฐอเมริกา	● ไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งองค์กรใหม่ ควรที่จะเพิ่มความเข้มแข็งและปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรเดิม ● สนับสนุนการจัดลำดับความสำคัญในการติดตามและประมวลผลข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน
กลุ่ม 77และจีน	● เรียกร้องให้มีการสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ที่มีความยุติธรรมเท่าเทียม และครอบคลุมมากขึ้น ● เสริมสร้างความเข้มแข็งการดำเนินการตามข้อตกลง the Mauritius Strategy and Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States ● วิเคราะห์ถึงข้อบกพร่องต่อการดำเนินการตาม Agenda 21 ดำเนินการตามข้อตกลงเดิมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาแอฟริกา ● เสนอให้มีการวิเคราะห์ถึงการไม่ประสานงานกัน ความซ้ำซ้อน การแข่งขันหรือขัดแย้งระหว่างองค์กรภายในสหประชาชาติ และพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณให้สมดุลระหว่างหน่วยงาน ● ย้ำว่าในการพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูป ควรจะต้องพิจารณาบนพื้นฐานของภารกิจงาน (function) ที่จำเป็น รวมทั้งให้ความสำคัญในมิติของโครงสร้าง กฎหมาย และงบประมาณด้วย ● จัดให้มีกลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยีในระดับนานาชาติภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ● เรียกร้องให้มีการพิจารณาการจัดสรรอำนาจในการออกเสียงอย่างเป็นธรรม (quota realignments and voting power parity) ใน IMF และ World Bank

	● เสนอให้มีกลไกระหว่างประเทศภายใต้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เพื่อสนับสนุนการการดำเนินการและการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน และมีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และช่วยเพิ่มศักยภาพของประเทศที่กำลังพัฒนา ● ในช่วงแรก ทางกลุ่มได้เสนอให้มีการเพิ่มความเข็มแข็งของ UNEP โดยไม่ได้กล่าวถึงการยกระดับเป็นองค์กรชำนัญพิเศษ และมีข้อเสนอให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสภาบริหาร (Governing Council) เพิ่มงบประมาณ ขยายภารกิจหน้าที่ ขีดความสามารถ และบทบาทด้านการประสานงานเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ระบบ UN แต่ภายหลังได้ถอนข้อเสนอดังกล่าวออกไปเนื่องจากมีความเห็นที่แตกต่างจากกลุ่มประเทศแอฟริกา ซึ่งในภายหลังก็ได้มีการยื่นข้อเสนอกลับเข้าไปใหม่ในนามของแต่ละประเทศ ได้แก่ เปรู จีน อินเดีย มาเลเซีย บราซิล อินโดนีเซีย ● ในขณะที่กลุ่มแอฟริกาได้ตัดสินใจผลักดันข้อเสนอของตนเองในการยกระดับ UNEP เป็นองค์กรชำนัญพิเศษ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ไม่สามารถยอมรับข้อเสนอดังกล่าวได้ (อย่างไรก็ตาม จีน เอธิโอเปีย เคนยา โมรอคโค แสดงการสนับสนุนข้อเสนอของกลุ่มแอฟริกาใต้)
ญี่ปุ่น	● ไม่คัดค้านการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC แต่เสนอให้มีการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step approach) ● สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance) อย่างค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step)
เกาหลีใต้	● สนับสนุนการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC และรายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ● สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance) อย่างค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step)
V. Framework for Action and Follow-UP	
ยุโรป	● เสนอว่าการดำเนินการใดๆควรจะเน้นการริเริ่มหรือความร่วมมือโดยเน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ (results-driven initiatives and partnerships) ● ขอให้เลขาธิการสหประชาชาติเริ่มต้นกระบวนการที่จะศึกษาและเริ่มดำเนินการตามแนวทาง SDGs ให้ได้ภายในปี ค.ศ. 2015 ● เน้นถึงการมีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการให้การช่วยเหลือกับประเทศกำลังพัฒนา
สหรัฐอเมริกา	● เน้นถึงความสำคัญของสร้างเวที (platform) สำหรับการแบ่งปัน ข้อมูล ความรู้และคำมั่นสัญญา (commitments)

	● สนับสนุนให้แต่ละประเทศพัฒนาความสามารถในการตรวจสอบและประมวลข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถประเมินมูลค่าของต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและสังคมได้ (in order to value natural and social capital) ● เน้นถึงการให้คำมั่นด้วยความสมัครใจในการประชุม Rio+20 ในการดำเนินนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและลดความยากจน
กลุ่ม 77และจีน	● เสนอว่าโครงสร้างของ SDGs ควรจะประกอบด้วย วิสัยทัศน์หรือหลักการที่จะชี้นำ SDGs และกระบวนการในการปฏิบัติ โดยที่กระบวนการนั้นควรจะเป็นการดำเนินการระหว่างรัฐบาล มีความครอบคลุม โปร่งใส และมีความยืดหยุ่น (open-ended) และดำเนินการภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ● เรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมในด้านการให้ความช่วยเหลือ ODA เพิ่มความช่วยเหลือแก่แอฟริกา และให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามข้อตกลง UNFCCC ● เรียกร้องให้มีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

ที่มา: 1) Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division. 2) Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations, 23 April – 4 May 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

3.เศรษฐกิจสีเขียว : แนวคิดและมุมมองหลายมิติ

แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

สฤณี อาชวานันทกุล

ในปี ค.ศ.1992 การประชุม Earth Summit จัดโดยองค์การสหประชาชาติ ช่วยจุดประกายคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (sustainable development) ให้แพร่หลายไปทั่วโลก และสร้างความหวังว่าประเทศต่างๆ จะชักจูงระบบเศรษฐกิจออกจากวิถีการพัฒนาเดิมๆ ที่ไม่ยั่งยืน เข้าสู่ระบอบการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ทันเวลาก่อนที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะถึงจุดที่วิกฤติเกินเยียวยา

ทว่าต่อมาไม่นาน คำคำนี้ก็ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ด้านการค้าและการเงินที่มาแรงกว่าบดบังจนตกเวทีโลก

ยี่สิบปีต่อมา คำว่า “ภาวะโลกร้อน” (global warming) และ “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” (climate change) ฮิตติดปากคนอย่างแพร่หลาย ขณะที่โลกถูกซ้ำเติมด้วยวิกฤตระลอกแล้วระลอกเล่า ตั้งแต่ภัยธรรมชาติขนาดใหญ่ วิกฤตพลังงาน วิกฤตอาหาร และวิกฤตระบบการเงิน ปัญหาเหล่านี้กดดันให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน และรัฐบาลทั้งระดับท้องถิ่นและรัฐบาลกลางหลายประเทศตื่นตัวอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ปัญหาเหล่านี้นอกจากจะตอกย้ำความไม่ยั่งยืนของระบอบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่และความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคม ยังสะท้อนว่าวิธีแก้ปัญหาส่วนหนึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระดับโลก ให้ประเทศต่างๆ ตกลงเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน ถึงแม้หน้าตาจะแตกต่างกันไปตามบริบทท้องถิ่น

แต่จนถึงปัจจุบันประชาคมโลกก็ยังไม่มีข้อตกลงระหว่างประเทศที่ชัดเจนเกี่ยวกับ “วิถี” การพัฒนาที่ยั่งยืน และพิธีสารเกียวโตซึ่งเป็นข้อตกลงหนึ่งเดียวเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนก็กำลังจะหมดอายุลงในปี ค.ศ.2012 โดยปราศจากความแน่นอนว่าจะมีอะไรมาแทนที่

ในภาวะเช่นนี้ ผู้นำประเทศต่างๆ จะมารวมตัวกันที่กรุง ริโอ เดอ จาเนโร อีกครั้งในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ.2012 ในการประชุม “Rio+20” องค์การสหประชาชาติคาดหวังว่าจะเป็นการประชุมครั้งประวัติศาสตร์ที่มีผู้นำระดับประเทศเดินทางมาร่วมประชุมมากที่สุด

เป้าหมายใหญ่ของการประชุม Rio+20 คือการร่วมกันกำหนดหน้าตาของ “อนาคตที่เราต้องการ” (“The Future We Want”) ท่ามกลางความวิตกกังวลของผู้สังเกตการณ์หลายฝ่ายว่าแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็น “ประเด็นชูโรง” ของการประชุมครั้งนี้จะฉุดประเทศต่างๆ ออกจากวิถีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเข้าสู่รูปธรรมของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้จริงหรือไม่ หรือจะเป็นแค่การเหยาะสีเขียวลงไปในวิถีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนอีกเล็กน้อยเท่านั้น

<u>สาระสำคัญของเอกสารเบื้องต้น (Zero Draft) สำหรับการประชุม Rio+20</u>

1. บทนำ

“ในการประชุมที่ริโอ เดอ จาเนโร ที่จะมาถึงในวันที่ 20-22 มิถุนายน ค.ศ.2012 นี้ สมาชิกสหประชาชาติตกลงทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่มั่นคงและยั่งยืนของประชาคมโลก โดยยืนยันความตั้งใจในการปลดปล่อยมนุษยชาติจากความหิวกระหายและความขาดแคลน โดยการกำจัดความยากจนข้นแค้นทุกรูปแบบเพื่อสร้างสังคมที่ยุติธรรมและไร้ซึ่งการแบ่งแยก เพื่อความมั่นคงและการเติบโตทางเศรษฐกิจที่จะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย เราจะทำทุกวิถีทางในการเร่งดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ตกลงกันในระดับนานาชาติ รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ในปี ค.ศ.2015 ทั้งหมดเพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับขอบข่ายทางสถาบันและองค์กรต่างๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบูรณาการที่สมบูรณ์กว่าเดิมระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม”

2. การทำสัญญาข้อตกลงร่วมทางการเมืองใหม่

ยืนยันที่จะดำเนินการต่อภายใต้เป้าประสงค์และข้อตกลงตามกฎบัตรสหประชาชาติ และตามแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของประชาคมโลกในการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และแผนจากการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) ที่โจฮันเนสเบอร์ก ประเมินพัฒนาการและการนำผลที่ได้จากการประชุมสูงสุดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปฏิบัติให้เกิดผล รวมทั้งจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบูรณาการ การดำเนินงาน และความเชื่อมโยงกัน

“แม้ตลอด 20 ปีที่ผ่านมานับจากการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ความเปลี่ยนแปลงต่างๆในแง่บวกเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งเป็นผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกพัฒนา อย่างไรก็ตาม ปัญหาใหญ่อีกมากก็ได้เกิดขึ้นพร้อมกัน ทั้งวิกฤติการเงิน ราคาพลังงานผันผวน และราคาอาหาร ไม่ว่าจะเป็นความไม่มั่นคงทางอาหาร การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ล้วนส่งผลเสียต่อการพัฒนาการโดยรวม ทั้งหมดเป็นปัญหาใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ทำให้เราต้องรีบจัดการกับปัญหาที่เคยมีมาเก่าก่อนอย่างเร่งด่วนขึ้น เพราะคนอีกกว่า 1.4 พันล้านคนยังคงใช้ชีวิตอย่างอดอยากถึงขีดสุด และหนึ่งในหกของประชากรทั้งหมดบนโลกยังคงประสบปัญหาเรื่องการขาดสารอาหารและโรคระบาด การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนมีแต่จะเพิ่มสภาวะตึงเครียดแก่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของโลกซึ่งมีจำกัด”

หลักพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในวงกว้างในการตัดสินใจ โดยต้องอาศัยกลุ่มหลักที่สำคัญนอกจากภาครัฐ อันได้แก่ ผู้หญิง เด็กและเยาวชน กลุ่มคนพื้นเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานท้องถิ่น สหภาพแรงงานและการค้า กลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรม หน่วยงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเกษตรกร เพื่อให้คนทุกกลุ่มได้ร่วมออกความเห็นโดยใช้ความรู้เฉพาะทางของตนในการสร้างนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

3. เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

ยึดนโยบาย “เศรษฐกิจสีเขียว” ในฐานะ “วิธีปฏิบัติ” ให้ได้มาซึ่ง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ดังนั้น เศรษฐกิจสีเขียวจึงควรให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ กับประเด็นเรื่องการขจัดความยากจน ความมั่นคงด้านอาหาร การบริหารจัดการน้ำ การเข้าถึงบริการด้านพลังงานที่ทันสมัย การจัดการมหาสมุทรและเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติ รวมถึงบริการสาธารณสุข และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

“หลักเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่ชุดกฎตายตัว แต่เป็นกรอบการตัดสินใจ โดยมีจุดศูนย์กลางพื้นฐานอยู่ที่ประชาชน และผลลัพธ์ต้องเป็นการเปิดโอกาสและสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนทุกคนในทุกประเทศอย่างเหมาะสม ไม่ว่าแต่ละประเทศนั้นจะมีระดับขั้นของการพัฒนาหรือโครงสร้างเศรษฐกิจแบบใดก็ตาม ซึ่งสำหรับประเทศที่พัฒนาแล้ว การขจัดความยากจนและรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นจำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนทางโครงสร้าง”

“ประเด็นที่สำคัญสำหรับทุกประเทศในการสร้างระบบเศรษฐกิจสีเขียว คือ วิธีการของแต่ละประเทศนั้นจะต้องไม่เป็นการสร้างอุปสรรคใหม่ๆ ทางการค้าหรือสร้างข้อกำหนดเงื่อนไขใหม่ในการช่วยเหลือและด้านการเงิน และไม่เพิ่มช่องว่างทางเทคโนโลยีหรือทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาอาศัยประเทศพัฒนาแล้วด้านเทคโนโลยีมากไปกว่าเดิม”

“การสร้างนโยบายผสมผสานที่เหมาะสมกับความต้องการและความยินยอมของแต่ละประเทศเป็นสิ่งจำเป็น ทางเลือกในนโยบายเหล่านี้ได้แก่ การกำกับดูแลเศรษฐกิจและการคลัง การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว แรงจูงใจทางการเงิน การปฏิรูปเงินช่วยเหลือ ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่ยั่งยืน การเปิดเผยข้อมูล และการให้ความร่วมมือโดยสมัครใจ”

ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจสีเขียว สิ่งที่จำเป็นคือการลงทุนใหม่ๆ การสร้างทักษะใหม่ๆ และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการนี้ สมาชิกผู้เข้าร่วมจึงยินยอมที่จะมอบแหล่งเงินทุนให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนเครื่องมือทางการเงิน ลดเงินช่วยเหลือที่สร้างผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนการวิจัยร่วมกันระหว่างประเทศเกี่ยวกับเทคโนโลยีสีเขียวที่เกี่ยวข้องกับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ในราคาที่เหมาะสม และสนับสนุนองค์กรทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ของประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรท้องถิ่นได้พัฒนาเทคโนโลยีสีเขียวแบบท้องถิ่น

เลขาธิการองค์การสหประชาชาติจะจัดทำรายงานสำหรับสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 67 ในเดือนกันยายน ค.ศ.2012 โดยจะจัดทำตัวชี้วัดและมาตรวัดการประเมินกลไกปฏิบัติทั้งหมด ตั้งแต่กลไกถ่ายโอนเทคโนโลยี การแบ่งปันกลวิธีและความรู้ และการเพิ่มขีดความสามารถภายในปี ค.ศ. 2015

เป้าประสงค์ที่สำคัญของการประชุม Rio+20 คือการกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความมั่นคงทางอาหาร

เรียกร้องให้ทุกประเทศหันมาให้ความสำคัญกับปริมาณการผลิตอาหารที่ยั่งยืนโดยเพิ่มการลงทุนให้กับผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น ขยายตลาดอาหารที่ได้จากการเกษตร และลดของเสียในห่วงโซ่อุปทาน โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับผู้หญิง เกษตรกรรายย่อย เยาวชน เกษตรกรพื้นเมือง สร้างความมั่นใจในโภชนาการที่เหมาะสม ผ่านกระบวนการค้าขายที่โปร่งใสและเปิดกว้างมากขึ้น พร้อมแนวทางที่จะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพมากขึ้นของราคาอาหารและตลาดในประเทศ นอกจากนี้ยังสนับสนุนการริเริ่มในทุกๆ ระดับที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเข้าถึงข้อมูล เพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญผ่านบริการการศึกษาและการใช้เทคโนโลยี

2. น้ำ

เน้นความสำคัญของการมีน้ำดื่มที่สะอาดและปลอดภัยเพื่อสุขอนามัยในฐานะหนึ่งในสิทธิมนุษยชนที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่ดี จำเป็นต้องวางเป้าหมายให้กับการจัดการน้ำเสีย รวมไปถึงการลดปริมาณน้ำเสียจากครัวเรือน โรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งกสิกรรม และสนับสนุนให้มีการบำบัดน้ำเสียโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชานเมือง

3. พลังงาน

จะริเริ่มสร้างแหล่งพลังงานที่ยั่งยืนสำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายในการนำเสนอการเข้าถึงบริการพลังงานพื้นฐานในระดับขั้นต่ำสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในปี ค.ศ.2030 ดังนั้นจึงต้องขอให้มีการจัดหาทรัพยากรทางการเงินที่เพียงพอและมีคุณภาพสำหรับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อทำให้การใช้แหล่งพลังงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและกว้างขวางขึ้น และแต่ละประเทศควรหันมาพัฒนานวัตกรรมคาร์บอนต่ำมากขึ้น

4. เมือง

ส่งเสริมแนวทางบูรณาการและแบบองค์รวมเพื่อการวางแผนและการสร้างเมืองอย่างยั่งยืนด้วยการให้การสนับสนุนแก่ฝ่ายปกครองท้องถิ่น เครือข่ายการสื่อสารและคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ ระบบการส่งมอบบริการที่ดีขึ้น อากาศและคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น ลดปริมาณของเสีย ขยายการเฝ้าระวังภัยธรรมชาติและตอบสนองความเปลี่ยนแปลงในสภาพอากาศที่แปรปรวน

5. งานสีเขียวและการให้ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วม

การพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีฐานกว้าง อันจะช่วยสร้างชุมชนที่แข็งแกร่งและยั่งยืน และพัฒนาสภาพแวดล้อม คนงานจึงต้องมีทักษะและได้รับการคุ้มครองที่จำเป็นเพื่อที่พวกเขาจะได้มีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมีศักยภาพในการสร้างตำแหน่งงานดีๆ อีกมาก โดยเฉพาะกับเยาวชน ดังนั้นภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมจึงควรสนับสนุนการสร้างงานสีเขียว เช่นการลงทุนในงานสาธารณะเพื่อการฟื้นฟูและขยายทุนธรรมชาติ มีปฏิบัติการจัดการน้ำและที่ดิน การเพาะปลูกในครัวเรือน การเพาะปลูกตามระบบนิเวศ การจัดการผืนป่า การใช้ความหลากหลายทางชีวภาพด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ฯลฯ จำเป็นต้องขยายการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนและให้ความรู้เกี่ยวกับงานสีเขียว รวมทั้งเพิ่มความคุ้มครองทางสังคมแก่สมาชิกทุกคนในสังคม รวมถึงแรงงานนอกระบบด้วย

6. มหาสมุทรและทะเล

ให้ความสำคัญกับการรักษาและจัดการแหล่งมหาสมุทรและทะเลอันเป็นส่วนสำคัญในการรักษาระบบนิเวศของโลก และร่วมดูแลแนวปะการังไปจนถึงหมู่เกาะและรัฐชายฝั่งทะเล สนับสนุนการร่วมมือกันตามแนวทางของ Coral Triangle Initiative (CTI) และ the International Coral Reef Initiative (ICRI) สำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก (SIDS) ยังคงจัดเป็นกรณีที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษเนื่องจากได้รับผลกระทบสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ

7. ภัยธรรมชาติ

แนวทางการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติจะยังคงความสำคัญในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและถูกรวมอยู่ในวาระการพัฒนาหลังปี ค.ศ.2015 แต่ประเทศสมาชิกต้องเร่งประสานงานระดับชาติ ภูมิภาคและระดับสากล เพื่อพัฒนาการพยากรณ์อากาศและระบบการเตือนภัยล่วงหน้าให้ดีขึ้น

8. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ประเทศที่พัฒนาแล้วยังคงมีช่องโหว่เรื่องการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและกำลังเผชิญผลเชิงลบมากขึ้นเรื่อยๆ อันจะเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงทางอาหารและความพยายามในการขจัดความยากจน อีกทั้งคุกคามการดำรงอยู่ของประเทศหมู่เกาะเล็กๆ ที่ประชุม Rio+20 จะส่งเสริมให้ประเทศต่างๆ ร่วมมือกันจัดการกับปัญหาที่เชื่อมโยงกันระหว่างน้ำ พลังงาน อาหาร และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

9. ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ

สนับสนุนการชะลอและยับยั้งการทำลายผืนป่า และส่งเสริมให้มีการจัดการผืนป่าในแง่ของการรักษาและฟื้นฟู ปฏิบัติการเร่งด่วนนี้เรียกว่า “Non-Legally Binding Instrument on all Types of Forests (NLBI)” ผ่านพิธีสารนาโงยา ซึ่งจะถูกนำมาใช้ในการประชุมภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพครั้งที่ 10 ทั้งยังต้องกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในทุนธรรมชาติ ผ่านเครื่องมือกระตุ้นและนโยบายที่เหมาะสม

10. ความเสื่อมโทรมของดิน และการกลายเป็นทะเลทราย

เนื่องจากผืนดินเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางอาหาร และการขจัดความยากจน การที่พื้นที่เพาะปลูกในแอฟริกากลายเป็นทะเลทรายนั้นเป็นปัญหาร้ายแรงสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่แถบนั้น ดังนั้นประชาคมโลกจึงต้องมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดำเนินงานตามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อรับมือกับการกลายเป็นทะเลทราย (United Nations Convention to Combat Desertification: UNCCD) และสนับสนุนการร่วมมือกันและการริเริ่มโครงการพิทักษ์รักษาทรัพยากรดิน เช่น โครงการแนวร่วมดินโลก (Global Soil Partnership: GSP) ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่พุ่งเป้าไปที่การทำให้คนตระหนักถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากนโยบายจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน

11. ภูเขา

ภูเขามีความเสี่ยงสูงที่จะประสบปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังเป็นที่พำนักพักพิงของชนเผ่าท้องถิ่นจำนวนมากที่ใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง แต่ถูกมองข้าม และยังมีปัญหาความยากจนและเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติและภาวะขาดแคลนอาหาร ดังนั้นเราจึงต้องทำการสำรวจกลไกระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นให้มากขึ้นเพื่อเป็นการชดเชยและตอบแทนชุมชนที่อาศัยในภูเขาสำหรับสิ่งที่พวกเขาทำมาตลอดเพื่อปกป้องระบบนิเวศ

12. สารเคมีและของเสีย

โครงการกลยุทธ์การจัดการสารเคมีระดับประเทศ (SAICM) ต้องริเริ่มหาวิธีการจัดการกับสารเคมีและของเสียตลอดวงจรชีวิตของมันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในระดับสากล การให้ทุนสำรองที่ยั่งยืนและเพียงพอนั้นสำคัญต่อการช่วยพัฒนาประเทศที่มีการจัดการสารเคมีและของเสียที่ปลอดภัย ดังนั้นการปฏิบัติงานภายใต้อนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Basel Convention, Rotterdam Convention และ Stockholm Convention จึงควรประสานงานกันมากขึ้นเพื่อจัดการกับมลพิษอินทรีย์ และมีการร่วมมือกันระหว่างทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยมุ่งเป้าไปที่การเพิ่มศักยภาพและเทคโนโลยีของการจัดการของเสียในสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาของเสียอิเล็กทรอนิกส์และพลาสติกในแหล่งน้ำ

13. การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

จัดทำแผนงานระยะ 10 ปีว่าด้วยการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงระดับโลกเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

14. การศึกษา

ทุกคนต้องสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งจะทำได้โดยการเพิ่มการเตรียมความพร้อมของครู และให้มหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษาระดับสากล อาทิ ให้ทุนการศึกษาในระดับนานาชาติเพื่อเผยแพร่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยให้นักเรียนรู้จักคุณค่า หลักการสำคัญ และแนวทางที่หลากหลายอันจำเป็นต่อวิถีการพัฒนานี้

15. ความเท่าเทียมทางเพศ

ความไม่เสมอภาคในสังคมและเศรษฐกิจที่มีอยู่มายาวนานนั้นส่งผลต่อผู้หญิงและเด็กซึ่งเป็นคนกลุ่มหลักในบรรดาคนจนทั้งหมดในโลก ดังนั้นเราต้องทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่กับเศรษฐกิจ เสริมศักยภาพของผู้หญิงในฐานะผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน เราต้องให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศในทุกมิติของสังคม อันรวมไปถึงการศึกษา การจ้างงาน การเป็นเจ้าของทรัพยากร การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม-การเมือง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับองค์กร ฯลฯ

16. การเร่งและการวัดความคืบหน้า

เป้าประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และหลักการประเมินมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวัดและการเร่งความคืบหน้าในกระบวนการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นจึงต้องมีการออกกฎหรือแนวทางในการประเมินผล ที่สะท้อนให้เห็นการจัดการกับประเด็นเสาหลักทั้งสาม (เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม) ได้อย่างสมดุลและสอดคล้องกับหลักการของ Agenda 21 ทั้งยังมีความเป็นสากลและสามารถนำไปประยุกต์ได้กับทุกประเทศ แต่ยังเปิดกว้างสำหรับความแตกต่างในแนวทางแก้ปัญหาในแต่ละประเทศ โดยคาดการณ์ว่าเป้าประสงค์เหล่านี้จะบรรลุผลได้ภายในปี ค.ศ.2030 นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาการจัดทำตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจที่รวมมิติทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่สมดุล และขอให้เลขาธิการเป็นผู้ริเริ่มขั้นตอนทั้งหมดจากการปรึกษาหารือกับสมาชิกสหประชาชาติและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินงาน

1. การเงิน

เรียกร้องให้ปฏิบัติตามภาระข้อตกลงให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาทั้งหมด รวมถึงข้อตกลงจากประเทศพัฒนาแล้วเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาต่อกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา 0.7 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ภายในปี ค.ศ.2015 เช่นเดียวกับเป้าหมายเงินช่วยเหลือ 0.15-0.20 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติสำหรับกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา อีกทั้งยังต้องมีการจัดลำดับความสำคัญ จัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับลำดับความสำคัญและความต้องการของประเทศกำลังพัฒนา และเพิ่มความช่วยเหลือเพื่อให้มั่นใจว่าประเทศเหล่านั้นจะสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างเพียงพอและมั่นคง

2. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ยืนยันตามข้อตกลงเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ระบุไว้ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development), Agenda 21 และผลที่ได้จากการประชุมสำคัญอื่นๆ ของสหประชาชาติ

3. การสร้างศักยภาพ

ต้องให้การสนับสนุนโครงสร้างและกลไกระดับภูมิภาคและระดับอนุภูมิภาคในการพัฒนาประเทศและส่งเสริมการทำงานของทั้งสองกลุ่มโดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ความร่วมมือกันและการแลกเปลี่ยนข้อมูล ไปจนถึงการสร้างศักยภาพและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นไปอย่างง่ายดายขึ้นตามแผนกลยุทธ์บาหลี

3. การค้า

สมาชิกของ WTO ต้องเพิ่มความพยายามมากขึ้นเป็นสองเท่าในการสร้างระบบการค้าที่เป็นสากล เปิดเผย เป็นพหุภาคีที่ยุติธรรม ตามข้อตกลงช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา ปี ค.ศ.2005 ที่ฮ่องกง สถาบันเศรษฐกิจและการเงินระดับสากลจำเป็นต้องทำงานร่วมกันอย่างเร่งด่วนเพื่อให้มั่นใจได้ว่าประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศที่มีการพัฒนาน้อยที่สุด จะได้ประโยชน์จากประโยชน์ของระบบการค้าพหุภาคี

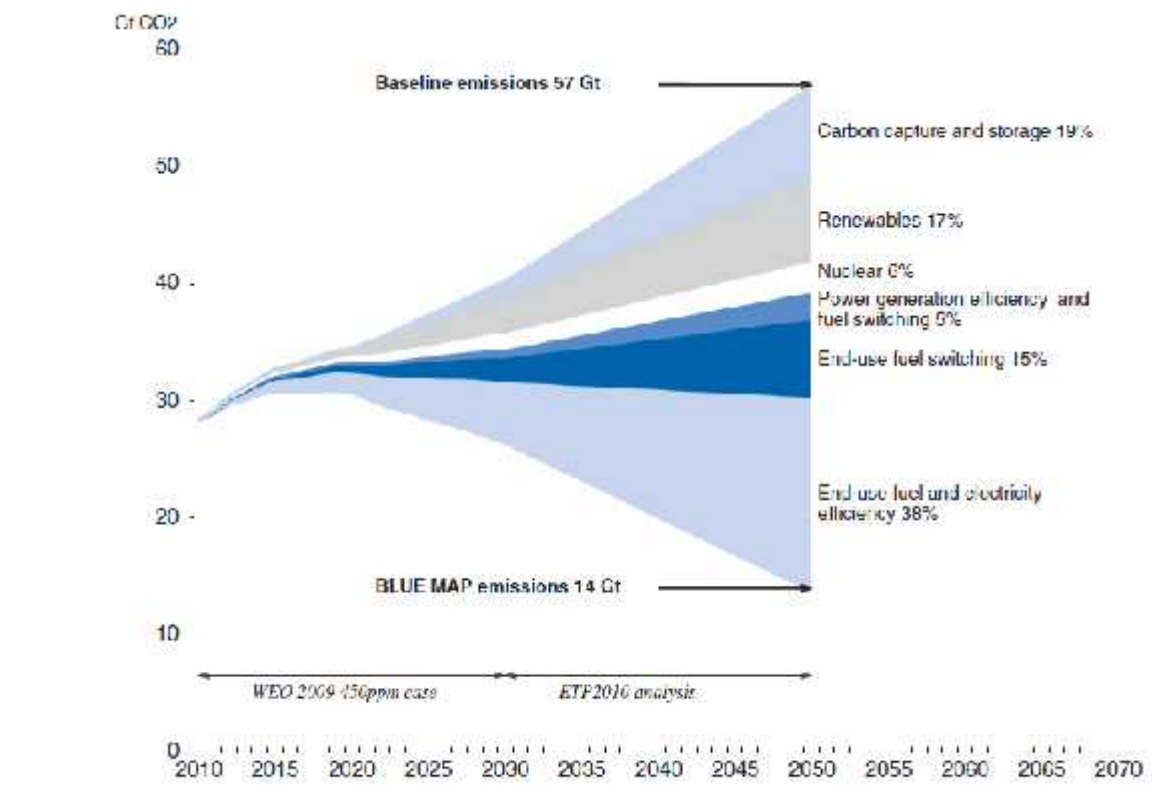
ข้อตกลงโลกเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” : ฤาแค่ “ราคาคุย”?

แม้จะถูกคาดหวังว่าให้ใช้เป็น “พิมพ์เขียว” ของ “เศรษฐกิจสีเขียว” ได้ เอกสารข้อตกลงเบื้องต้น (Zero Draft) ของการประชุม Rio+20 ดังที่สรุปความข้างต้นนั้นก็ยังมีความไม่ชัดเจนแทบทุกประเด็น ความชัดเจนมีเพียงประเด็นเดียว คือ เป้าหมายเงินช่วยเหลือที่ประเทศพัฒนาแล้วจะมอบให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา

การที่เอกสารข้อตกลงเบื้องต้น “ออกตัว” ว่าเป็นเพียง “กรอบการตัดสินใจ” มิใช่ “ชุดกฎกติกาตายตัว” นั้น สะท้อนถึงการประนีประนอมระหว่างประเทศต่างๆ ที่มองต่างกันอย่างชัดเจน ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศที่พึ่งพาการส่งออกเป็นห่วงว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะถูกประเทศพัฒนาแล้วใช้เป็นข้ออ้างการกีดกันทางการค้าหรือไม่ ส่วนประเทศพัฒนาแล้วก็ยังไม่ยอมให้คำมั่นสัญญาใดๆ ที่มีผลผูกพัน โดยเฉพาะมาตรการ “ลด” ขนาดของการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน อันเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ยกตัวอย่างเช่น เอกสารระบุเพียงกว้างๆ ว่า ประเทศสมาชิกจะต้องหาทาง “จัดการกับปัญหาที่เชื่อมโยงกันระหว่างน้ำ พลังงาน อาหาร และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” โดยมิได้ระบุมาตรการที่ชัดเจน ส่วนในด้านพลังงาน ก็ระบุหลวมๆ ว่า “จะริเริ่มสร้างแหล่งพลังงานที่ยั่งยืนสำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายในการนำเสนอการเข้าถึงบริการพลังงานพื้นฐานในระดับขั้นต่ำสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในปี ค.ศ.2030 และแต่ละประเทศควรหันมาพัฒนานวัตกรรมคาร์บอนต่ำมากขึ้น” ทั้งที่ปัจจุบันมีข้อมูลหลักฐานเพียงพอที่จะชี้ชัดลงไปว่า ไม่มีทางที่เศรษฐกิจสีเขียวจะเกิดได้อย่างยั่งยืนและเป็นระบบถ้าหากไม่ปฏิรูประบบพลังงานทั้งหมด เช่น แผนลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ภายในปี ค.ศ.2050 (ภาพที่ 1) ในรายงาน “มุมมองเทคโนโลยีพลังงาน” (Energy Technology Perspectives) ของสำนักงานพลังงานสากล (International Energy Agency) ปี ค.ศ.2010 เสนอว่า 38 เปอร์เซ็นต์ของการลดสามารถทำได้โดยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ไฟฟ้าและเชื้อเพลิงของผู้ใช้ปลายทาง 15 เปอร์เซ็นต์มาจากการเปลี่ยนชนิดเชื้อเพลิงของผู้ใช้ปลายทาง และ 17 เปอร์เซ็นต์จากการใช้พลังงานหมุนเวียน

ภาพที่ 1 แผนลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ภายในปี ค.ศ.2050

Source: IEA (2010), *Energy Technology Perspectives 2010.*

ฉะนั้นวิธี “ริเริ่มสร้างแหล่งพลังงานที่ยั่งยืน” วิธีหนึ่งที่ทุกประเทศโดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วควรทำอย่างเร่งด่วน คือการทยอยกำจัดมาตรการอุดหนุนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลที่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและซ้ำเติมภาวะโลกร้อน นำเงินอุดหนุนที่ประหยัดได้มาอุดหนุนพลังงานหมุนเวียนแทน แต่เอกสาร Zero Draft มิได้พูดถึงแนวทางดังกล่าวแต่อย่างใด

ชุดรายงาน Towards Green Growth ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (โออีซีดี) ตีพิมพ์เดือนพฤษภาคม ค.ศ.2011[1] ให้รายละเอียดบางประการที่น่าสนใจ โดยให้นิยาม “การเติบโตสีเขียว” (green growth) ไว้ว่า

“การเติบโตสีเขียว” หมายถึงการกระตุ้นการเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ขณะสร้างหลักประกันว่าทุนธรรมชาติจะสามารถส่งมอบทรัพยากรและบริการด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งความอยู่ดีมีสุขของเราต้องพึ่งพา การทำเช่นนี้จำต้องจุดชนวนการลงทุนและนวัตกรรมที่จะรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืนและสร้างโอกาสใหม่ๆ ทางเศรษฐกิจ”

[1] http://www.oecd.org/document/10/0,3746,en_2649_37465_47983690_1_1_1_37465,00.html

จะเห็นว่าโออีซีดีเน้นคำว่า “การเติบโต” (growth) และเมื่อเน้นการเติบโต จึงต้องเน้นเรื่อง “นวัตกรรม” ในธุรกิจสีเขียวเป็นพิเศษ เนื่องจากถ้าไม่เน้นนวัตกรรม เศรษฐกิจอาจเติบโตไม่ได้ เพราะ “การลงทุน” ในทุนธรรมชาติย่อมมีต้นทุน ถ้าไม่มีนวัตกรรมเราก็ต้อง “ลด” กิจกรรมทางเศรษฐกิจลงเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม พูดอีกอย่างคือ ถ้าไม่มีนวัตกรรม เราก็ต้องยอมแลกได้แลกเสีย คือเสียสละการบริโภคหรือความสะดวกสบายบางอย่างในชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ถ้าไม่มีนวัตกรรมแบตเตอรี่หรือเชื้อเพลิงสะอาดที่ดีพอมาทดแทนน้ำมัน คนก็ต้องยอมใช้รถยนต์น้อยลงเพื่อลดปัญหามลพิษ

โออีซีดีมองว่ารัฐมีบทบาทที่ขาดไม่ได้ในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว เนื่องจากเศรษฐกิจสีเขียวต้องมีการลงทุนในทุนธรรมชาติ และการลงทุนด้านนี้จำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงเชิงนโยบายของรัฐ เนื่องจากแรงจูงใจของตลาดอ่อนแอหรือไม่มีเลย เช่น ตลาดยัง “ไม่ให้ราคา” ที่ถูกต้องกับมูลค่าทั้งหมดของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำ

เศรษฐกิจสีเขียวในโลกทัศน์ของโออีซีดีสามารถสร้างช่องทางใหม่ๆ ในการเติบโต 5 ช่องทาง ได้แก่

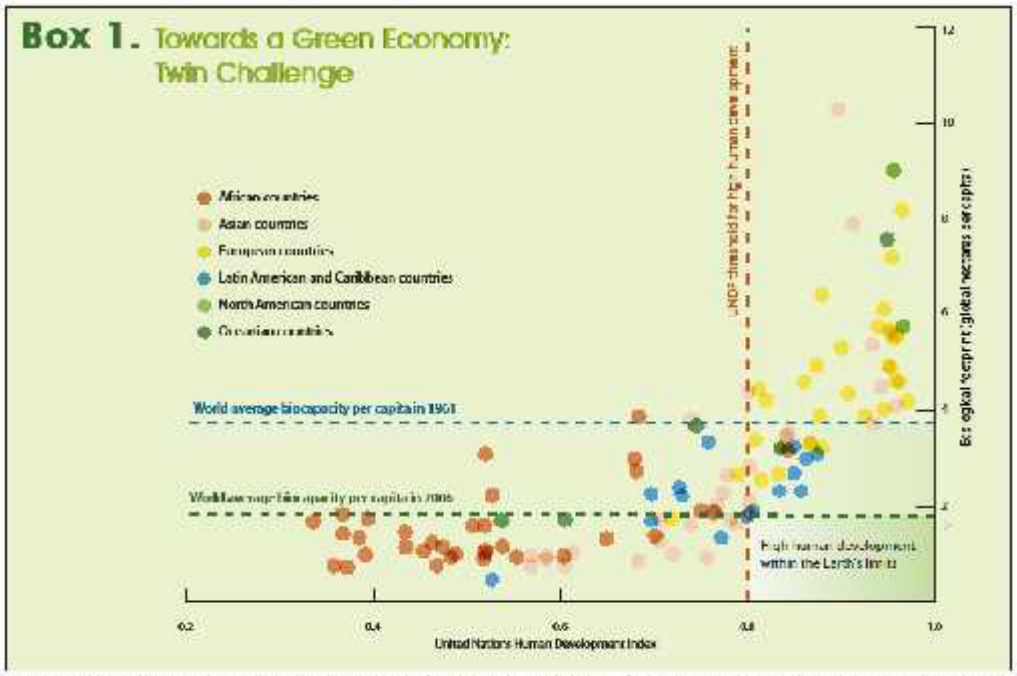
1. ผลิตภาพ: จากประสิทธิภาพในการใช้ทุนธรรมชาติ ลดของเสียและการใช้พลังงาน
2. นวัตกรรม: สร้างโอกาสใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา และจำเป็นต่อการไม่ต้องตกอยู่ในภาวะได้อย่างเสียอย่างระหว่างการบริโภค กับการดูแลสิ่งแวดล้อมและการลงทุนในทุนธรรมชาติ
3. ตลาดใหม่: เทคโนโลยีสีเขียว สินค้าและบริการสีเขียว
4. ความมั่นใจ: นโยบายรัฐที่มีเสถียรภาพและคาดเดาได้ว่าจะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างไร จะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักลงทุน (ความชัดเจน โปร่งใส และต่อเนื่องของนโยบายรัฐด้านสิ่งแวดล้อมจึงสำคัญอย่างยิ่ง)
5. เสถียรภาพ: เศรษฐกิจสีเขียวจะสร้างสมดุลระดับมหภาคที่ดีกว่าเดิม ราคาทรัพยากรผันผวนน้อยลง และรัฐมีรายได้ใหม่ๆ จากมาตรการทางการคลัง (เช่น ภาษีมลพิษ ภาษีคาร์บอน)

เบนเข็มจากโออีซีดีมาดูด้านสิ่งแวดล้อมชั่วคราว

รายงานของแผนงานสหประชาชาติเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม (UNEP) สรุปว่า ความท้าทายหลักของเศรษฐกิจสีเขียวคือ จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างไร ในทางที่ไม่ใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถทางชีวภาพ (biocapacity) ของโลก (ดูภาพที่ 2)

ประเทศพัฒนาแล้วต้องหาวิธีลดรอยเท้านิเวศโดยไม่ลิดรอนคุณภาพชีวิตของประชากร ส่วนประเทศกำลังพัฒนาต้องหาวิธีเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรโดยไม่เจริญรอยตามแนวทางของประเทศพัฒนาแล้ว

ภาพที่ 2 “ความท้าทายคู่ขนาน” ของเศรษฐกิจสีเขียว

Source: The Ecological Wealth of Nations: Earth's Biocapacity as a New Framework for International Cooperation. Global Footprint Network (2010), p. 14; Human Development Index data from Human Development Report 2009 – Overcoming Barriers: Human Mobility and Development. UNDP (2009).

ประเด็นอยู่ที่ว่า ถ้าเราเห็นพ้องต้องกันว่า “การพัฒนา” เท่ากับ “การปรับปรุงคุณภาพชีวิต” และ “การดูแลสิ่งแวดล้อม” การพัฒนานั้นจำเป็นจะต้องมี “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” ด้วยหรือไม่

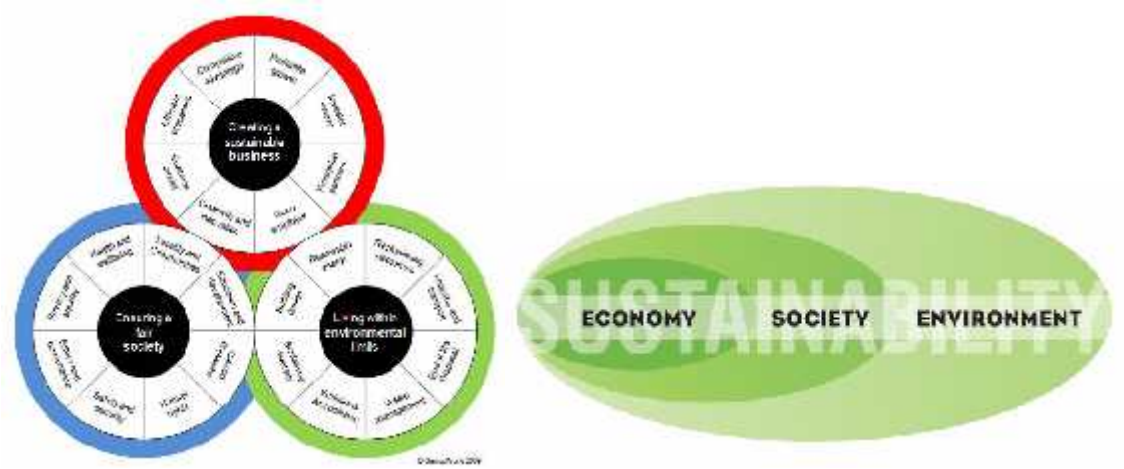
แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” ของโออีซีดีตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่า ถึงอย่างไรเศรษฐกิจก็ต้องเติบโต (อาจมองว่าถ้าไม่โต แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” อาจไม่มีใครซื้อ) ขณะที่นักรณรงค์ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มองว่าเศรษฐกิจไม่ได้มาก่อน สังคมและสิ่งแวดล้อมต่างหากที่ต้องมาก่อน การฟื้นฟูดูแลสิ่งแวดล้อมและสร้างความยุติธรรมทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ถึงอย่างไรก็ต้องทำ ไม่ว่าเศรษฐกิจโดยรวมจะต้องโตช้าลง ย่ำอยู่กับที่ หรือแม้แต่ถดถอยระยะหนึ่งก่อน

ถ้าเศรษฐกิจเป็นรถยนต์ แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” มองว่ารถยนต์ถึงอย่างไรก็ต้องแล่นไปข้างหน้า เพียงแต่เราต้องค่อยๆ ปรับจูนเครื่องยนต์ใส่เกียร์ใหม่ให้มันปล่อยไอเสียน้อยลง ในขณะที่แนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มองว่าทำแบบนั้นสุ่มเสี่ยงว่าจะไม่ทันการณ์ก่อนเกิดหายนะใหญ่ เราต้องตั้งใจยกเครื่องทั้งคัน จะต้องถึงขนาดเข้าเกียร์ถอยหลังชั่วคราวก็ต้องทำ

ในแง่หนึ่ง เอกสาร Zero Draft และรายงานเศรษฐกิจสีเขียวจำนวนมากล้วนบ่งชี้ทิศทางที่น่ายินดีว่า วิวาทะว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนสุดท้ายก็สามารถคืบคลานออกจากการปะทะทางความคิดสมัยปลายศตวรรษที่ 20 ระหว่างการมองว่าการดูแลสิ่งแวดล้อมเป็น “เรื่องหรูหรา” ที่ไม่จำเป็นสำหรับประเทศกำลังพัฒนา กับการมองว่ามันเป็น “เรื่องจำเป็น” ที่ต้องทำไม่ว่าการพัฒนาของประเทศจะอยู่ในระดับใด หลังจากที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเผยให้เห็นความเชื่อมโยงที่แยกออกจากกันไม่ได้ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

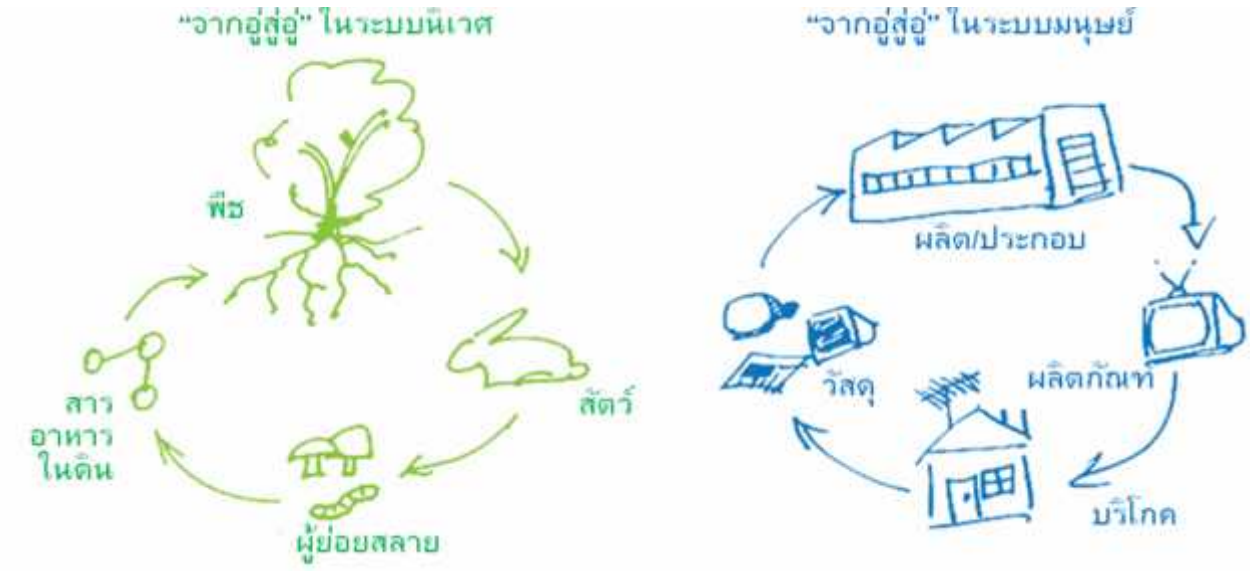
แต่อย่างไรก็ตาม การถกเถียงเรื่องหน้าตาของ “เศรษฐกิจสีเขียว” ยังคงดำเนินต่อไป โดยตั้งอยู่บนความแตกต่างของมุมมองว่า เราควรให้ “น้ำหนัก” กับอะไรมากกว่ากัน ระหว่างการพัฒนาสังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (“การพัฒนาที่ยั่งยืน”) กับการเติบโตทางเศรษฐกิจ (“การเติบโตสีเขียว”)

ภาพที่ 3 เศรษฐกิจต้อง “สมดุล” หรือ “อยู่ใน” สังคมและสิ่งแวดล้อม?

ไม่ว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” ควรมีหน้าตาอย่างไร ประเด็นที่นักสิ่งแวดล้อมและนักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเห็นตรงกันมากขึ้นเรื่อยๆ คือ เศรษฐกิจสีเขียวในอุดมคติควรเลียนแบบธรรมชาติ เป็นระบบปิด “จากอู่สู่อู่” (cradle to cradle) ที่ไร้ของเสีย (zero waste) และใช้คาร์บอนสมดุล (carbon neutral) แทนที่ระบบ “จากอู่สู่สุสาน” (cradle to grave) ของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งดำเนินสืบมานับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เนื่องจากระบบจากอู่สู่สุสานเป็นระบบที่ไม่ยั่งยืน ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทั้งต้นทาง (การตักตวงทรัพยากรธรรมชาติ) และปลายทาง (ขยะและการปล่อยของเสีย)

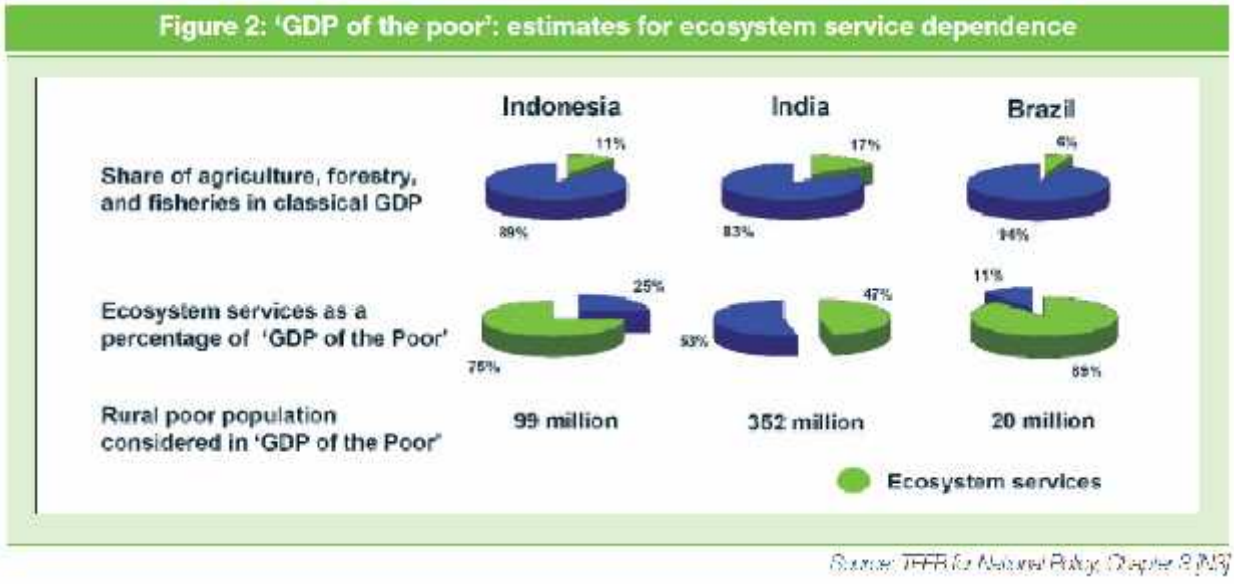
ภาพที่ 4 ระบบ “จากอู่สู่อู่” ในธรรมชาติและเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจสีเขียวกับความเหลื่อมล้ำ

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว คือความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน จุดเชื่อมที่สำคัญคือข้อเท็จจริงที่ว่า คนจนทั่วโลกพึ่งพาบริการระบบนิเวศมากกว่าผู้มีฐานะ รายงานของ The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) ในปี ค.ศ.2010 ชี้ว่า ถ้าดูเฉพาะองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product: จีดีพี) จะพบว่ามูลค่าตลาดของภาคเศรษฐกิจที่คนจนยังชีพอยู่มากที่สุด (“จีดีพีของคนจน”) อันได้แก่ เกษตรกรรม ป่าไม้ และการประมง ทั้งหมดคิดเป็นสัดส่วนค่อนข้างต่ำของจีดีพีทั้งประเทศ แต่มูลค่าของนิเวศบริการมีสัดส่วนสูงมากในจีดีพีของคนจน ข้อเท็จจริงนี้บ่งชี้ว่า คนจนจะเดือดร้อนจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (นิเวศบริการถดถอย) มากกว่าคนรวย ดังนั้นหากปัญหาสิ่งแวดล้อมเลวร้ายลง ปัญหาความยากจนก็จะรุนแรงกว่าเดิม ซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำในสังคมให้ถ่างกว้างกว่าเดิม

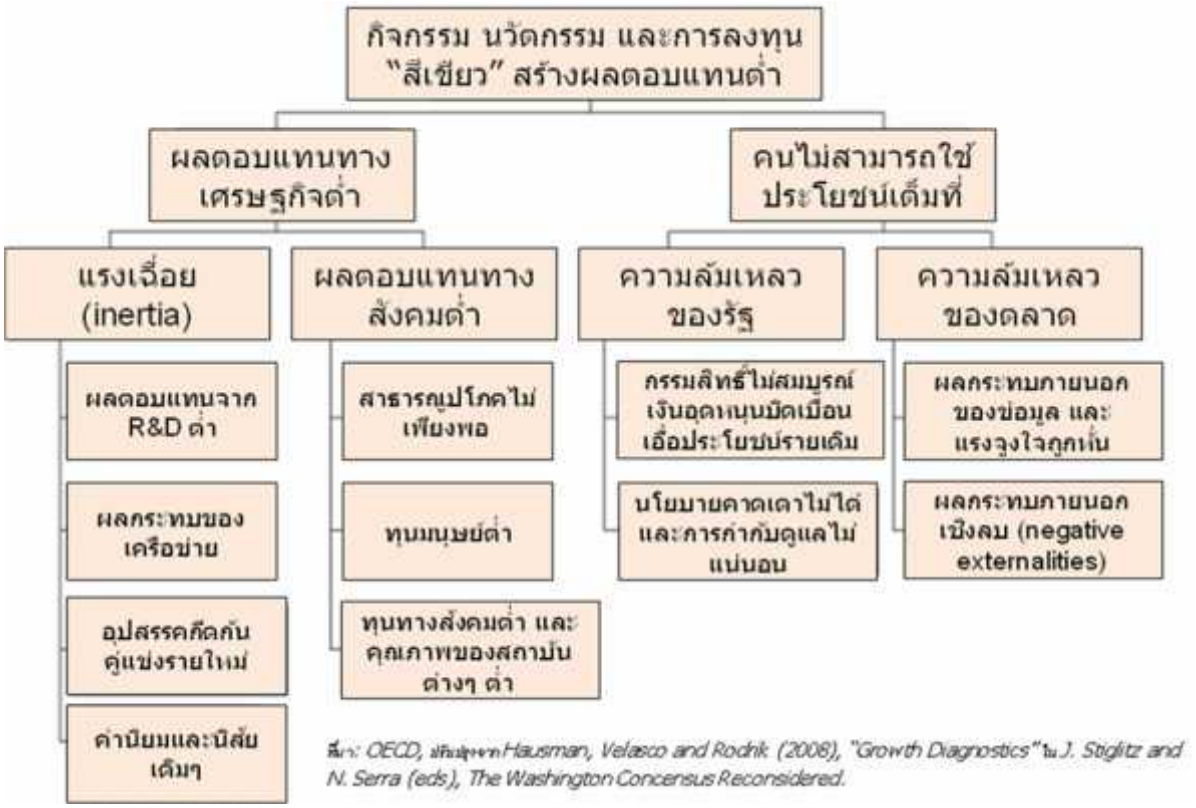
ภาพที่ 5 “จีดีพีของคนจน” ประเมินจากการพึ่งพาระบบนิเวศ

ความท้าทายเชิงปฏิบัติของ “การเติบโตสีเขียว”

นอกจากการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเติบโตสีเขียวจะเต็มไปด้วยความท้าทายตั้งแต่ระดับมุมมองหรือแนวคิด การปฏิบัติจริงให้เกิดผลก็มีความท้าทายมากมายไม่แพ้กัน รายงานของโออีซีดีนำแนวคิด “วิธีวินิจฉัยการเติบโต” (growth diagnostic) ของ ดานี โรดริก (Dani Rodrik) นักเศรษฐศาสตร์การเมืองผู้ทรงอิทธิพล มาประยุกต์ใช้ในบริบทของเศรษฐกิจสีเขียวดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ความท้าทายของเศรษฐกิจสีเขียว ในกรอบ “วิธีวินิจฉัยการเติบโต”

ที่มา: OECD, ปรับปรุงจาก Hausman, Velasco and Rodrik (2008), "Growth Diagnostics" ใน J. Stiglitz and N. Serra (eds), The Washington Concensus Reconsidered.

ความท้าทายประการสำคัญของการเติบโตสีเขียวในมุมมองของโออีซีดี คือ ผลตอบแทนจากกิจกรรม การลงทุนต่างๆ ที่เป็นสีเขียวยังต่ำอยู่ หรือยังไม่สูงพอที่จะจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง เมื่อมองย่อยลงมา พบว่าปัญหานี้มีสองชนิดหลัก คือ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่ำ และคนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการเติบโตสีเขียวได้อย่างเต็มที่ กรณีหลังนี้หมายความว่าการลงทุนสีเขียวอาจให้ผลตอบแทนสูง แต่ผลตอบแทนนั้นตกมาถึงมือประชาชนน้อยเกินควร

ภาวะผลตอบแทนต่ำมีสองสาเหตุหลักด้วยกัน สาเหตุแรกใช้คำว่า “แรงเฉื่อย” ในที่นี้หมายถึงภาวะที่เศรษฐกิจเดิม อุตสาหกรรมเดิมๆ มักไม่ชอบปรับตัวเปลี่ยนแปลง และการไม่ปรับตัวก็มีสาเหตุย่อยหลายสาเหตุ อาทิ ค่านิยมและความคุ้นเคยเดิมๆ นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ก็ถือกำเนิดขึ้นมารองรับธุรกิจดั้งเดิม ยกตัวอย่างเช่นสาธารณูปโภคทั้งหมดที่แวดล้อมการผลิตน้ำมันทำให้อุตสาหกรรมน้ำมันได้เปรียบ และส่งผลให้ผลตอบแทนของการใช้พลังงานหมุนเวียนสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ เกิดเป็นแรงเฉื่อยที่สำคัญมาก

สาเหตุประการที่สองของการที่ผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจของการลงทุนสีเขียวยังอยู่ในระดับต่ำ คือการที่ผลตอบแทนด้านสังคมของการลงทุนสีเขียวก็ยังอยู่ในระดับต่ำ อันเป็นผลจากการ

มีสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ทุนมนุษย์ต่ำ หรือคุณภาพของสถาบันต่างๆ ตกต่ำ สถาบันต่างๆ ในที่นี้รวมถึงกลไกทางกฎหมาย และกลไกของระบบราชการ ทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุหรือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ทำให้เกิดภาวะผลตอบแทนด้านสังคมต่ำ

สำหรับประเด็นคนยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่จากการลงทุนสีเขียว มีสองสาเหตุหลักได้แก่ ความล้มเหลวของตลาด และความล้มเหลวของรัฐ ซึ่งหลายกรณีมีความเชื่อมโยงกัน ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่วนหนึ่งเกิดจากความล้มเหลวของตลาดที่ผู้ผลิตไม่รับผิดชอบต้นทุนที่แท้จริงของธุรกิจ โดยเฉพาะผลกระทบภายนอกเชิงลบ (negative externalities) อาทิ มลพิษ และก๊าซเรือนกระจกเกินขนาด อีกทั้งผู้บริโภคและนักลงทุนก็ยังมีข้อมูลไม่เพียงพอในการตัดสินใจ (ไม่รู้ว่าบริษัทใด “เขียวจริง”)

ในขณะเดียวกัน การที่ตลาดไม่คำนึงถึงต้นทุนที่แท้จริงก็เกิดจากความล้มเหลวของรัฐเช่นกัน คือรัฐยังไม่มีกลไกใดๆ ที่จะเข้ามาแก้ปัญหาความล้มเหลวของตลาด เช่น ยังไม่ใช้ภาษีสิ่งแวดล้อมและถอนเงินอุดหนุนอุตสาหกรรมสกปรก นำรายรับไปอุดหนุนอุตสาหกรรมสะอาด เพื่อปรับเปลี่ยนแรงจูงใจในระบบเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับต้นทุนที่แท้จริงมากขึ้น

นอกจากความล้มเหลวของรัฐจะเกิดจากการบิดเบือนเงินอุดหนุนไปในทางที่สนับสนุนการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน โออีซีดียังมองว่าความล้มเหลวของรัฐบางส่วนเกิดจากความไม่แน่นอนของการกำกับดูแล และทิศทางนโยบายที่คาดเดาไม่ได้ ส่งผลให้นักลงทุนไม่กล้าลงทุนในเศรษฐกิจสีเขียวเท่าที่ควร

โออีซีดีเสนอว่ารัฐควรใช้เครื่องมือเชิงนโยบายหลายประเภทในการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวข้างต้น อาทิ การใช้ระบบภาษีสิ่งแวดล้อม การทบทวนเงินอุดหนุนในธุรกิจที่ไม่ยั่งยืน การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาธุรกิจสีเขียว การลดการผูกขาดโดยรัฐ และการปฏิรูประบบกำกับดูแล นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาชุดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและเพิ่มเข้าไปในตัวชี้วัดผลงาน (Key Performance Indicators: KPI) ของผู้ดำเนินนโยบาย เพื่อติดตามความคืบหน้าของเศรษฐกิจสีเขียวอย่างชัดเจน ชุดตัวชี้วัดดังกล่าวจะต้องสะท้อนผลิตภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ และสะท้อนระดับความอุดมสมบูรณ์ของทุนธรรมชาติทั้งที่มีวันหมดและที่ไม่มีวันหมด นอกจากนั้นยังต้องเชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้ากับคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อสุขภาพ

โออีซีดีเสนอว่า ประเด็นที่พึงระวังในการใช้เครื่องมือเชิงนโยบายคือ จะต้องมีการประเมินข้อดีและข้อเสียของทางเลือกต่างๆ อย่างรอบคอบ โดยเฉพาะมาตรการเชิงบังคับซึ่งอาจมีต้นทุนสูงจนไม่คุ้มค่า หรือก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์ ยกตัวอย่างเช่น การเก็บภาษีก๊าซออกไซด์ของ

ไนโตรเจน (NO_X) ในสวีเดน เป็นมาตรการที่ดีกว่าการบังคับใช้มาตรฐานด้านเทคโนโลยี เนื่องจากภาคเอกชนต้องคิดรวมภาษีสิ่งแวดล้อมตัวนี้เข้าเป็นต้นทุนในการประกอบธุรกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีอิสรภาพในการคิดค้นและจัดหาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ลดต้นทุน วิธีนี้จึงดีกว่ากรณีที่รัฐบังคับใช้เทคโนโลยีสีเขียวตัวใดตัวหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจไร้ประสิทธิภาพในบั้นปลายและลดแรงจูงใจของเอกชนที่จะลงทุนวิจัยและพัฒนา

กล่าวโดยสรุป แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” เน้นหนักไปที่การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยอมรับว่าเราอยู่ในยุคที่ต้องดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคมไปพร้อมกันด้วย แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและกลไกตลาดเป็นหลัก แต่ก็เสนอให้รัฐมีบทบาทมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความล้มเหลวของตลาด เพื่อปรับเปลี่ยนแรงจูงใจของภาคเอกชนและประชาชนให้มุ่งสู่เศรษฐกิจสีเขียว ขณะที่แนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เน้นหนักไปที่การดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคม มองว่าการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาความยากจนและการสร้างความยุติธรรมทางสังคม ดังนั้นการรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจจึงเป็นประเด็นรอง แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย

สุดท้าย แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ที่องค์การสหประชาชาติมุ่งผลักดัน จะได้รับอิทธิพลจากโลกทัศน์แบบใดมากกว่ากัน ระหว่างค่าย “การเติบโตสีเขียว” แบบโออีซีดี กับค่าย “การพัฒนาที่ยั่งยืน” อีกไม่นานภาพคงจะชัดขึ้น เมื่อการประชุม Rio+20 เปิดม่านในเดือนมิถุนายน ค.ศ.2012

กรณีศึกษาเศรษฐกิจสีเขียว (1): จีน[2]

ต้นปี ค.ศ.2012 ชัดเจนแล้วว่าอีกไม่นานจีนจะขึ้นแท่นเป็นเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก เหมือนกับที่สหรัฐอเมริกาเคยขึ้นแท่นแทนอังกฤษหลังจบสงครามโลกครั้งที่สอง กว่าค่อนศตวรรษก่อนหน้า

แต่สิ่งที่ต่างไปคือ อเมริกาผงาดแซงอังกฤษด้วยแบบแผนการพัฒนาไม่ต่างกัน คือเติบโตจากทุนอุตสาหกรรม และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่เลวร้ายเท่ากับในวันนี้

มหาอำนาจใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีประชากรมากกว่าอเมริกาและอังกฤษรวมกัน 3 เท่า กำลังค้นพบว่าไม่อาจเจริญรอยตามแบบแผนการพัฒนาของโลกตะวันตกได้อีกต่อไป เนื่องจากกำลังร่อแร่อยู่บนปากเหวแห่งหายนะระบบนิเวศ

ปัจจุบันจีนปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุดในโลก รายงานของธนาคารโลกระบุว่า ในจำนวน 20 เมืองที่มีมลพิษแย่ที่สุด ในโลก 16 เมืองอยู่ในประเทศจีน ชาวจีนทั้งประเทศกว่า 560 ล้านคน อาศัยอยู่ในเมือง แต่มีเพียงร้อยละ 1 ที่หายใจอากาศระดับ “ปลอดภัย” ตามมาตรฐานของสหภาพยุโรป คุณภาพอากาศหลายเมืองแย่กว่าลอสแองเจลิสในอเมริกา (เมืองที่อากาศเลวร้ายมาก) 2-3 เท่า ทุกปีชาวจีนกว่าครึ่งล้านคนล้มตายจากมลพิษทางอากาศ

มีเพียงการสูบบุหรี่เท่านั้นที่ทำให้คนจีนตายมากกว่านี้

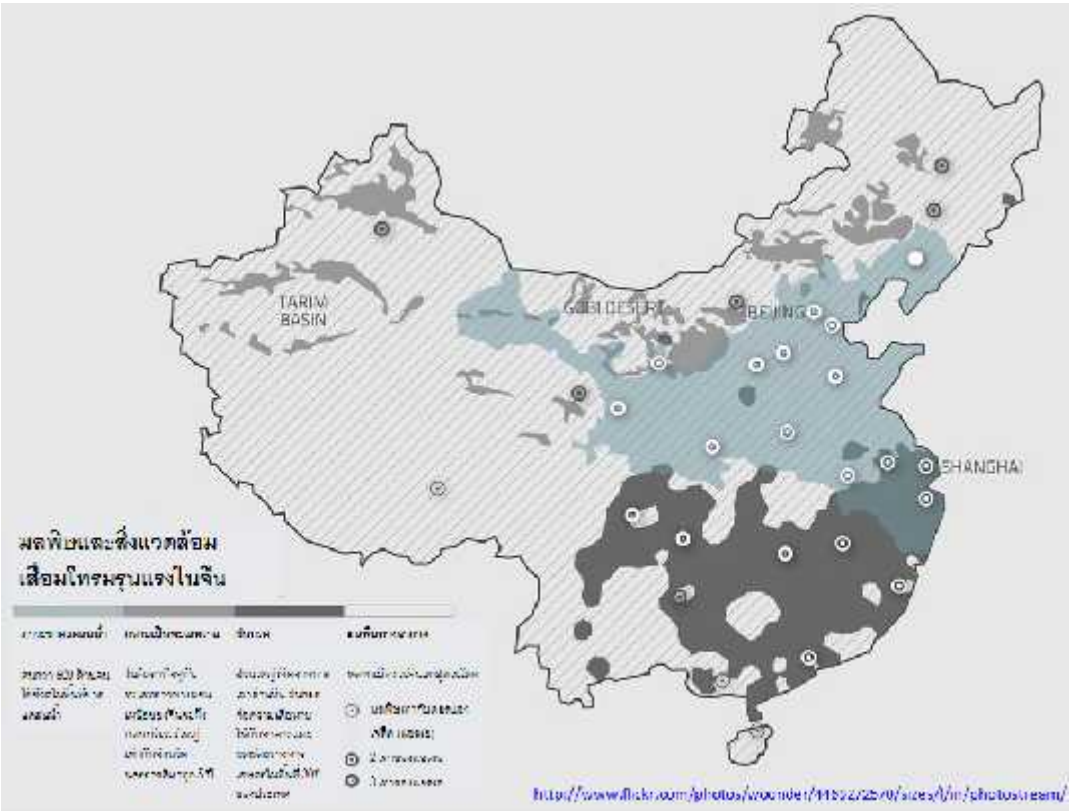
คุณภาพน้ำในจีนกำลังย่ำแย่ไม่แพ้กัน กระทรวงสิ่งแวดล้อมจีนเผยในปี ค.ศ.2010 ว่าแม่น้ำร้อยละ 40 ในประเทศเน่าเหม็นจนอุปโภคบริโภคไม่ได้ สองในสามของแม่น้ำและทะเลสาบมีมลพิษเกินขีดอันตราย (คนที่อาศัยอยู่ชายฝั่งแม่น้ำป่วยเป็นมะเร็งมากกว่าบริเวณอื่นๆ หลายเท่า) แม่น้ำแยงซีไร้ซึ่งสิ่งมีชีวิตใดๆ ยาวติดกันหลายตารางกิโลเมตร และชาวจีนกว่า 340 ล้านคนเข้าไม่ถึงน้ำดื่มสะอาด

[2]เผยแพร่ครั้งแรกบนเว็บไซต์มูลนิธิโลกสีเขียว, มีนาคม พ.ศ.2555 ในคอลัมน์ “เศรษฐศาสตร์กู้โลก”

ทิวทัศน์หลายแห่งหมองหม่นราวกับหลุดออกมาจากภาพยนตร์หลังสงครามโลก (post-apocalypse) ชาวเมืองอุตสาหกรรมหลายเมืองแทบไม่เคยมองเห็นดวงอาทิตย์ เด็กๆ ล้มป่วยและตายจากพิษตะกั่วเป็นกิจวัตร และชายฝั่งก็เต็มไปด้วยขี้ปลาวาฬ (ปรากฏการณ์น้ำทะเลเปลี่ยนสีจากการขยายตัวของแพลงตอน) จนทะเลหลายบริเวณไม่อาจรองรับชีวิตใดๆ อีกต่อไป

ปัญหามลพิษว่าแย่แล้ว แต่ที่อันตรายไม่แพ้กันคือปัญหาการขาดแคลนน้ำ การแผ่ขยายของพื้นที่ทะเลทรายอย่างรวดเร็ว กลืนกินพื้นที่ขนาดเท่าจังหวัดนครราชสีมาทุก 5 ปี การสูญเสียหน้าดิน และฝนกรดซึ่งกระทบกว่าหนึ่งในสามของที่ดินเพื่อการเพาะปลูก

ชัดเจนว่าจีนกำลังสำลักความสำเร็จของตัวเอง ยิ่งเศรษฐกิจเติบโตเร็วเพียงใด ประชาชนยิ่งเดือดร้อนเพียงนั้นจากแบบแผนการพัฒนาที่เน้นอุตสาหกรรมหนักและการขยายตัวของเมือง ทั้งสองอย่างนี้ต้องใช้พลังงานปริมาณมหาศาล ซึ่งที่ผ่านมาได้จากถ่านหิน – แหล่งพลังงานสกปรกที่จีนมีอยู่อย่างเหลือเฟือที่สุด

ปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายด้านของจีนซึ่งวิกฤตขึ้นทุกขณะนั้นไม่เพียงแต่คุกคามความเจริญทางเศรษฐกิจในอนาคต (ธนาคารโลกประเมินว่า “ราคา” ของวิกฤตสิ่งแวดล้อมในจีนคือร้อยละ 6 ของจีดีพีต่อปี) แต่ยังบั่นทอนเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศ เนื่องจากประชาชนไม่ยอมทนทุกข์ทรมานอย่างไม่มีปากเสียงอีกต่อไป งานวิจัยโดยมหาวิทยาลัยหนานไกระบุว่า ชาวบ้านลุกฮือขึ้นประท้วงเกือบ 90,000 ครั้งในปี ค.ศ.2009 ในจำนวนนี้หลายพันครั้งประท้วงเรื่องสิ่งแวดล้อม และตัวเลขนี้ก็นับเฉพาะการประท้วงที่มีผู้ชุมนุมมากกว่า 100 คน

ทั้งหมดนี้แปลว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” ไม่ใช่อุดมคติสำหรับจีน หากเป็น “ความจำเป็นเร่งด่วน” ที่จะต้องทำให้ได้ก่อนที่วิกฤตสิ่งแวดล้อมจะนำไปสู่หายนะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ในเมื่อวิกฤตสิ่งแวดล้อมของจีนมีรากมาจากการใช้ถ่านหินเป็นพลังงานและการขยายตัวของเมือง หน้าตาของ “เศรษฐกิจสีเขียว” แบบจีน จึงต้องมี “เมืองสีเขียว” กับ “พลังงานสะอาด” เป็นองค์ประกอบสำคัญ

โชคดีที่เมืองส่วนใหญ่ในจีนยังไม่แออัดยัดทะนานไปด้วยรถยนต์ จีนยังเป็นประเทศที่คนส่วนใหญ่ขี่จักรยาน เดินถนน โดยสารรถเมล์และรถไฟ นอกจากจะสนับสนุนรถเมล์ที่เดินด้วยพลังงานไฟฟ้า รัฐบาลยังสนับสนุนอุตสาหกรรมรถยนต์ไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันรถยนต์ไฟฟ้ายี่ห้อ BYD[3] ของจีนเองได้เปิดให้ประชาชนซื้อ และกำลังวางระบบชาร์จแบตเตอรี่ทั่วประเทศ

ด้านอาคาร รัฐบาลจีนประกาศใช้มาตรฐาน “อาคารสีเขียว” เรียกว่า “ระบบสามดาว” ซึ่งเทียบเคียงได้ค่อนข้างดีกับมาตรฐานอาคารสีเขียวในประเทศพัฒนาแล้ว นอกจากนี้ อุตสาหกรรมปรับปรุงอาคาร (retrofit) และมาตรการสนับสนุนต่างๆ ของรัฐก็กำลังเติบโต โดยมีจุดหมายที่การปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้พลังงานของอาคารดั้งเดิม

รัฐบาลจีนใช้ไม้อ่อนและไม้แข็งอย่างจริงจังกับอุตสาหกรรมสกปรก นั่นคือ อุตสาหกรรมที่อัพเกรดให้เขียวกว่าเดิมจะได้รับเงินอุดหนุน ส่วนอุตสาหกรรมที่ไม่ทำจะต้องเสียค่าปรับ

[3] http://www.byd.com/

ในภาพใหญ่ รัฐบาลจีนกำลังทุ่มลงทุนมากกว่า 100,000 ล้านเหรียญสหรัฐไปกับการสร้างระบบจ่ายไฟฟ้าที่มีประสิทธิภาพ และเชื่อมต่อเมืองต่างๆ ด้วยรถไฟความเร็วสูง ซึ่งปล่อยก๊าซเรือนกระจกน้อยกว่าอุตสาหกรรมการบิน อีกทั้งยังลงทุนพัฒนา “เมืองสีเขียว” ใหม่ถอดด้าม อาทิ โครงการพัฒนาเมืองเทียนจิน[4] ร่วมกับรัฐบาลสิงคโปร์ ให้เป็นเมืองสีเขียวภายในกลางทศวรรษ ค.ศ.2020

ด้านพลังงานสะอาด จีนลงทุนด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ.2009 ขึ้นแท่นเป็นผู้นำโลก แซงหน้าสหรัฐอเมริกาซึ่งมาอันดับสอง ในปีเดียวกันนั้นสถาบัน Worldwatch รายงานว่า จีนมีศักยภาพผลิตพลังงานลมเป็นอันดับสี่ของโลก และกำลังลงทุนเพิ่มให้ได้อีก 100 กิกะวัตต์ภายในปี ค.ศ.2020 ทั้งนี้เนื่องจากพลังงานลมคุ้มค่าการลงทุนมาก วารสาร *Science* รายงานผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดและซิงหัวว่า ด้วยเม็ดเงินลงทุนไม่ถึง 1,000 เหรียญสหรัฐต่อประชากร 1 คน จีนสามารถรองรับความต้องการพลังงานของทั้งประเทศด้วยพลังงานลมอย่างเดียวภายในปี ค.ศ. 2030

นอกจากจะลงทุนมหาศาลในพลังงานลม จีนยังลงทุนมหาศาลในพลังงานแสงอาทิตย์ ปัจจุบันเป็นผู้นำโลกด้านการผลิตโซลาร์เซลล์ หนึ่งในสี่ของโซลาร์เซลล์ทั่วโลกผลิตในจีน นอกจากจะส่งออกโซลาร์เซลล์แล้ว จีนยังลงทุนในโครงการในประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ขนาด 2,000 เมกะวัตต์ในทะเลทรายมองโกเลีย ซึ่งเมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 2019 จะเป็นฟาร์มโซลาร์เซลล์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก

อย่างไรก็ดี มีผู้ประเมินว่าการลงทุนในพลังงานสะอาดแม้จะโตเร็วมากแต่ก็ยังไม่เร็วพอ ในอัตราปัจจุบันจีนจะยังใช้พลังงานกว่าสองในสามจากถ่านหินในปี ค.ศ.2020 ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะบังคับให้อุตสาหกรรมปิดโรงงานไฟฟ้าถ่านหินโรงเก่า 1 โรงต่อทุกหนึ่งโรงใหม่ที่สร้างก็ตาม ผู้

[4] http://en.wikipedia.org/wiki/Sino-Singapore_Tianjin_Eco-city

สังเกตการณ์จำนวนมากก็มองว่า รัฐบาลจีนจะต้องลงทุนในพลังงานสะอาดมากกว่านี้และเลิกก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินอย่างจริงจัง ถ้าจะลดก๊าซเรือนกระจกลงให้ได้อย่างมีนัยสำคัญ

ชัดเจนแล้วว่ามังกรกำลังเปลี่ยนสีจากแดงเป็นเขียว คำถามเพียงสองข้อที่อาจยังไม่มีใครกล้าตอบคือ มังกรจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวโดยไม่อาศัยระบอบประชาธิปไตยได้นานเพียงใด และจะเปลี่ยนได้ทันท่วงทีก่อนหล่นลงสู่เหวแห่งหายนะระบบนิเวศได้หรือไม่?

กรณีศึกษาเศรษฐกิจสีเขียว (2): อินเดีย[5]

ไม่ว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” จะเกิดขึ้นในวงกว้างได้หรือไม่ หน้าตาของมันในแต่ละประเทศย่อมไม่เหมือนกัน เพราะความท้าทายที่แต่ละประเทศเผชิญหน้านั้นแตกต่างกัน หรือต่อให้ความท้าทายเหมือนกัน ระดับความรุนแรงและรากสำคัญของปัญหาก็มักจะแตกต่างกันมาก

ยกตัวอย่างเช่น ต้นเหตุใหญ่ที่สุดที่ทำให้กรุงเทพฯ ร้อนขึ้น ไม่ใช่ภาวะโลกร้อน แต่เป็นการตัดต้นไม้ในเมืองจนกรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองใหญ่ที่มีต้นไม้น้อยที่สุดในเอเชีย และน้อยกว่าสิงคโปร์ถึง 5 เท่า

การแก้ปัญหาของกรุงเทพฯ จึงต้องแก้ให้ตรงจุด คือปลูกต้นไม้ อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ในเมือง ควบคุมการก่อสร้างตึกใหม่ และปรับปรุงมาตรฐานตึกเก่าอย่างจริงจัง

ขณะที่วิกฤตสิ่งแวดล้อมในจีนกำลังเป็นชนวนเร่งการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว ชนวนเร่งสู่เป้าหมายเดียวกันของอินเดียก็คือ การเติบโตอย่างพลุ่งพล่านไร้ระเบียบของเมืองและประชากร โดยเฉพาะในยุคที่อินเดียปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ 5% ของโลก และเศรษฐกิจยังเติบโตอย่างร้อนแรง

ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันมหานครมุมไบ เมืองใหญ่อันดับสี่ของโลก ที่อยู่ของชาวอินเดียกว่า 12 ล้านคน กำจัดขยะได้เพียงร้อยละ 30-40 ของขยะทั้งหมดในเมือง รถติดวินาศสันตะโรเฉลี่ย 5 ชั่วโมงต่อวัน พื้นที่สลัมในเมืองแผ่ขยายอย่างไม่หยุดยั้ง ด้วยอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรปัจจุบัน อินเดียจะมีเมืองใหญ่ที่มีประชากรมากกว่า 1 ล้านคน เพิ่มอีก 26 เมืองภายในปี ค.ศ.2030 นอกเหนือจากเมืองใหญ่ 42 เมืองที่มีอยู่เดิม ตัวเลขประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองจะกระโดดจาก 340 ล้านคนในปี ค.ศ.2008 เป็น 590 ล้านคนภายในปี ค.ศ.2030

ความจำเป็นที่อินเดียจะต้องจัดการกับปัญหาที่อยู่อาศัยและบริการสุขภาพในเมือง ยังไม่ต้องพูดถึงการปรับปรุงการออกแบบเมือง ธรรมาภิบาล และการจัดการคาร์บอน เป็นความเสี่ยงไม่เฉพาะกับเศรษฐกิจและสังคมของอินเดียอย่างเดียว แต่ยังเป็นความเสี่ยงต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจโลกด้วยเพราะประชากรอินเดียในปี ค.ศ.2030 มีแนวโน้มว่าจะแซงหน้าประชากรจีน ทำให้อินเดียขึ้นแท่นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก

[5]เผยแพร่ครั้งแรกบนเว็บไซต์มูลนิธิโลกสีเขียว, เมษายน พ.ศ.2555 ในคอลัมน์ “เศรษฐศาสตร์กู้โลก”

รายงานปี ค.ศ.2010 ชื่อ “การตื่นตัวของชาวเมืองอินเดีย” (India’s Urban Awakening) โดยสถาบันแม็คคินซีย์ วิเคราะห์ความท้าทายของเมืองใหญ่ในอินเดีย และนำเสนอวาระการแก้ปัญหา[6] แม้รายงานฉบับนี้จะตั้งต้นจากปัญหาและวิธีแก้ปัญหามากกว่าข้อเสนอให้อินเดียเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว บทสรุปของรายงานก็สื่อนัยถึงความจำเป็นของเศรษฐกิจสีเขียว

แม็คคินซีย์ชี้ว่า การเติบโตของเมืองอินเดียเป็นปัญหามากกว่าจีนมาก เพราะเมืองจีนส่วนใหญ่เติบโตอย่างมีแผนผังและแบบแผน ภายใต้การควบคุมของรัฐตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางอย่างรัดกุม ขณะที่เมืองอินเดียเติบโตอย่างรวดเร็วไร้ระเบียบโดยธรรมชาติ ทำให้ขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

การรองรับคนเมืองมหาศาลในปี ค.ศ.2030 แปลว่า

- รัฐบาลจะต้องเพิ่มแหล่งน้ำสะอาดกว่า 3.5 เท่าจากระดับปัจจุบัน
- เพิ่มการบำบัดน้ำเสีย 2 เท่า
- กำจัดขยะได้มากกว่าเดิม 6 เท่า
- เพิ่มศักยภาพการรองรับผู้โดยสารของรถไฟใต้ดินและรถโดยสารประจำทาง 20 เท่า
- เพิ่มที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย 10 เท่า และ
- ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสลัม ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงหนึ่งในสี่ของคนเมืองทั้งหมดในอินเดีย

ถึงแม้ปัญหาจะดูหนักหนาสาหัส แม็คคินซีย์ก็ประเมินว่าอินเดียมีเวลาและทรัพยากร (รวมถึงบริษัทข้ามชาติ สถาบันการเงิน และองค์กรด้านมนุษยธรรมที่ยินดีจะจับมือเป็นพันธมิตรกับรัฐบาล) เพียงพอ โดยจะสามารถเพิ่มการลงทุนในเมืองจาก 0.5% ของจีดีพี เป็น 2% ได้ เนื่องจากเศรษฐกิจยังแข็งแกร่ง ปัจจุบันรัฐบาลอินเดียใช้เงินลงทุนในเมืองต่อหัวประชากรเพียง 14% ของระดับที่จีนใช้ และ 4% ของระดับที่อังกฤษใช้

รายงานแม็คคินซีย์เสนอ 5 กลยุทธ์หลักที่อินเดียควรใช้เพื่อแก้ปัญหา ได้แก่ 1. แปลงที่ดินเป็นทุนเพื่อหนุนการใช้ที่ดินอย่างมีประโยชน์ 2. ขึ้นภาษีที่ดินและภาษีการใช้ที่ดิน 3. วางระบบการให้เงินอุดหนุนตามสูตรจากรัฐบาลกลางและรัฐบาลแคว้น 4. ใช้รูปแบบที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับเอกชน (เช่น การเป็นพันธมิตร: public-private partnership) และ 5.จัดตั้งกองทุนพัฒนาเมืองเพื่อใช้เงินจากแหล่งรายได้ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

[6] http://www.mckinsey.com/Insights/MGI/Research/Urbanization/Urban_awakening_in_India

นอกจากประเด็นเรื่องการหาเงินและใช้เงิน แม็คคินซีย์ยังเสนอว่าอินเดียต้องคำนึงถึงมิติอื่นๆ อีก 4 มิติ นอกเหนือจากการเงิน ได้แก่ 1. จุดที่ควรสร้างเมืองใหม่ 2. ธรรมาภิบาลของเมือง (ปัจจุบันอินเดียเป็นประเทศกลุ่ม G20 เพียงประเทศเดียวที่ไม่มีฝ่ายบริหารเมืองอย่างเป็นกิจจะลักษณะ หน้าที่การบริหารเมืองเป็นของรัฐบาลระดับแคว้นซึ่งมักจะอยู่ห่างไกล ความสำเร็จของโมเดลนายกเทศมนตรีแต่งตั้งของเมืองกัลกัตตาอาจใช้เป็นโมเดลระดับชาติได้) 3.นโยบายรายสาขา รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ความยั่งยืนและการจัดการที่อยู่อาศัย และ 4.การออกแบบผังเมืองอย่างสม่ำเสมอ เช่น วางผัง 20 ปีที่กำหนดโซนนิ่งชัดเจน สร้างบริการสาธารณะ โดยใช้กระบวนการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างโปร่งใส (รายงานแม็คคินซีย์ยก สิงคโปร์ ลอนดอน และนิวยอร์กเป็นเมืองต้นแบบในแง่นี้)

แม้จะมีข้อมูลและข้อเสนอที่ชัดเจน รายงานของแม็คคินซีย์ก็ไม่ได้พูดถึงเศรษฐกิจสีเขียวในแง่กลยุทธ์ที่จำเป็นต่อการปรับปรุงเมืองอินเดีย ยกตัวอย่างเช่น รายงานนี้ไม่ได้แจกแจงส่วนผสมของพลังงานที่จะตอบสนองต่อความต้องการของเมืองใหญ่โตเร็วนับร้อยแห่ง(ปัจจุบันพื้นที่กว่า 40 เปอร์เซ็นต์ของอินเดียไม่มีไฟฟ้าใช้) เพื่อบรรเทาความเสี่ยงจากความผันผวนของอุปทานและราคาพลังงานโลก และไม่ได้อธิบายว่ารัฐบาลจะรองรับรถยนต์ส่วนบุคคลปริมาณมหาศาลที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมลพิษที่ตามมาได้อย่างไร

ในปี ค.ศ.2010 รัฐบาลอินเดียแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้นมาทำแผนการเติบโตคาร์บอนต่ำสำหรับอินเดีย สมาชิกของคณะกรรมการชุดนี้มาจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ตั้งแต่ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม หลังจากที่คณะกรรมการนี้ออกรายงานระหว่างกาลมาในปี ค.ศ.2011 ล่าช้ากว่ากำหนด 8 เดือน ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่า ไม่มีอะไรใหม่ เป็นแค่ “ธุรกิจเดิมๆ” (business as usual) เท่านั้น

เนื่องจากรายงานฉบับนี้เพียงแต่ยืนยันว่าอินเดียน่าจะสามารถบรรลุเป้าที่ประกาศในที่ประชุมโลกร้อนที่โคเปนเฮเกน ปี ค.ศ.2009 ว่า จะลดความเข้มของคาร์บอน (carbon intensity) ลงให้ได้ 20-25% ภายในปี ค.ศ.2020 ซึ่งเป้านี้ตั้งแต่ตอนประกาศก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าต่ำกว่าเป้าที่จีนประกาศถึงสองเท่า นักวิจัยหลายคนมองว่าเป็นเป้าที่อินเดียทำได้ง่าย โดยไม่ต้องใช้นโยบายบังคับให้ทุกภาคส่วนลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อย่างจริงจัง

รายงานระหว่างกาลระบุว่าถ่านหินจะยังคงเป็นแหล่งพลังงานหลักของอินเดียในปี ค.ศ.2020 ซึ่งหมายความว่าจะต้องใช้เพิ่มอีก 2.5 เท่า ในเมื่อความต้องการพลังงานพุ่งสูงต่อเนื่องตามการเติบโตของเศรษฐกิจ โดยไม่ให้ความสำคัญกับพลังงานหมุนเวียน ส่วนในด้านการขนส่ง คณะกรรมการก็แสดงความตระหนักว่ารัฐจะต้องบูรณาการนโยบายด้านขนส่งและที่อยู่อาศัยในเมืองเข้าด้วยกัน แต่กลับไม่พูดถึงมาตรการที่จะลดจำนวนรถยนต์บนท้องถนนลง และไม่ได้เสนอให้รัฐ

เปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการออกแบบนโยบายใหม่ จากปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับรถยนต์ ผู้ใช้รถโดยสารสาธารณะ คนขี่จักรยาน รถลากและคนเดินถนนเป็นพลเมืองชั้นสอง

ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนว่า ผู้กำหนดนโยบายดูจะยังเอาระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ร้อนแรงเป็นตัวตั้งตีความ “เศรษฐกิจสีเขียว” ในกรอบแคบว่าหมายถึงการทำตามพันธะของอินเดียที่จะลดความเข้มของคาร์บอน แทนที่จะมองเห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวตามแนวทาง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” นั้นแยกไม่ออกจากความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งต้องใช้การปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศแบบ 180 องศา หรืออย่างน้อยก็ต้องมากกว่าที่ทำอยู่มาก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้อินเดียจะเผชิญกับความท้าทายมากมาย โดยเฉพาะจากการเติบโตอย่างไร้การวางแผนของเมือง และถึงแม้ว่ารัฐดูจะยัง “ดีแต่ปาก” ในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว หลายสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในอินเดียก็ส่อเค้าว่าเศรษฐกิจสีเขียวใช่ว่าจะอยู่ไกลเกินเอื้อม

เพียงแต่หัวหอกนำขบวนขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสีเขียวในอินเดียอาจเป็นภาคเอกชน และการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนกับภาคประชาชน และระหว่างเอกชนกับรัฐ ไม่ใช่การสั่งการของรัฐบาลกลางอย่างกรณีของจีน

ยกตัวอย่างเช่น ปัจจุบันอินเดียเป็นสวรรค์ของการรีไซเคิล การผลิตแทบทุกชนิดไม่มีการทิ้งขว้าง บริษัทต่างพยายามลดบรรจุภัณฑ์ลงให้ได้มากที่สุดเพื่อประหยัดต้นทุน ใช้วัสดุรีไซเคิลและวัสดุใช้แล้วทุกครั้งที่ทำได้

เมื่อมองจากมุมกว้าง ความประหยัดมัธยัสถ์ยังเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมอินเดีย ประเทศที่ความยากจนบีบบังคับให้คนประหยัด และคนจนมีจำนวนล้นหลามเกินศักยภาพการรองรับของเมือง ผู้มีฐานะดีกว่าถูกย้ำเตือนให้เห็นความเหลื่อมล้ำอยู่ทุกเมื่อในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ “หมู่บ้านกล่อง” ริมทางเท้าที่แบ่งชั้นวรรณะกันอย่างน่าเศร้าด้วยชนิดกระดาษของกล่องที่อาศัยหลับนอน จนถึงเมืองสลัมที่แผ่ขยายราวกับจะโอบล้อมบรรดาโรงแรมห้าดาวเข้ามาทุกเมื่อ

นอกจากคนอินเดียโดยรวมยังประหยัด ข้อเท็จจริงที่ว่าอินเดียเป็นตลาดที่ใหญ่มากด้วยประชากรหลายร้อยล้านคน ก็แปลว่าบริษัทอินเดียที่อยากเป็นผู้นำธุรกิจในประเทศจะต้องหาทางผลิตสินค้าและบริการที่คนส่วนใหญ่มีกำลังซื้อ ในประเทศที่สาธารณูปโภคพื้นฐานและทรัพยากรยังขาดแคลนค่อนข้างมาก และราคาพลังงานดั้งเดิมที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างน้ำมันก็ถีบตัวสูงขึ้นมาก

นั่นหมายถึงการคิดค้นนวัตกรรมอย่างไม่หยุดยั้ง ตั้งแต่เทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน กระบวนการผลิตแบบใหม่ที่ใช้วัสดุรีไซเคิล การออกแบบอุปกรณ์การแพทย์ที่ใช้แบตเตอรี่แบบใหม่ที่ไม่ใช่ลิเธียม (ช่วยลดต้นทุนและมลพิษ) การเชื่อมต่อโทรศัพท์มือถือเข้ากับโทรทัศน์เพื่อให้ชาวอินเดียในชนบทเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และนวัตกรรมอื่นๆ อีกมากมายที่ทำให้อินเดียเป็นประเทศแห่งการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ถึงแม้จะไม่มีวันเป็นเศรษฐกิจสีเขียวไฮเทคต้นแบบของโลกเหมือนกลุ่มประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เศรษฐกิจสีเขียวแบบบ้านๆ ที่ตรงกับความต้องการของพญาคชสารชื่ออินเดีย ก็กำลังก่อตัวอย่างน่าสนใจ ไม่ว่ารัฐจะทำอะไรหรือไม่ก็ตาม

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธกับเศรษฐกิจสีเขียว

ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย
ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร เป็นประเด็นสำคัญที่เป็นที่ประจักษ์ให้เห็นในทั่วทุกมุมโลก สืบเนื่องตั้งแต่อดีตในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมจนกระทั่งปัจจุบันที่การพัฒนามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาเพื่อสนองตอบความต้องการที่ไม่จำกัดของมนุษย์ผ่านกิจกรรมทางอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ หรือการทำลายป่าเพื่อใช้ที่ดิน เป็นต้น โดยส่วนหนึ่งของกิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อมแล้วยังก่อให้เกิดประเด็นของความไม่เป็นธรรมในสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร ความไม่เป็นธรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการก่อให้เกิดความเสี่ยงจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กำลังคุกคามมนุษยชาติอยู่ขณะนี้

ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวได้มีความพยายามแก้ไขในหลายภาคส่วนมาเป็นระยะเวลาเนิ่นนานแล้ว อาทิ การสนใจในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมของกลุ่มนักวิชาการที่มารวมตัวกันในชื่อ Club of Rome ในปีค.ศ.1972 และออกหนังสือ limit to growth แสดงให้เห็นถึงสภาวะการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่จะเกิดขึ้น ส่งผลต่อการถดถอยทางเศรษฐกิจและการกินดีอยู่ดีของประชากร ในปี ค.ศ.1973 ได้เกิดรายงาน Brundtland Commission Report ในชื่อ Our Common Future ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการนิยามขึ้นว่า หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง จนกระทั่งมีการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิลในปี ค.ศ.1992 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลก

ผลจากการประชุม Earth Summit ครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อการปรับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ในเวลาต่อมาหลักการสำคัญในปฏิญญาริโอและแผนปฏิบัติการ 21 เช่น การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน หลักการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หลักการเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ฯลฯ ถูกนำมาใช้เป็นแนวนโยบายด้านการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลต่างๆ และเป็นข้อเรียกร้องของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ในปีค.ศ.2012 ซึ่งเป็นการครบรอบ 20 ปีจากการประชุมครั้งแรกในปีค.ศ.1992 การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในหลายประเทศทั่วโลก ภาวะเสี่ยงหลายประการทางสิ่งแวดล้อมที่เข้าขั้นวิกฤตหากยังไม่มีการดำเนินการแก้ไขใดๆ เช่น ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ วิกฤตด้านพลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิลที่กำลังจะหมดไป ความมั่นคงทางด้านน้ำและอาหาร รวมถึงภัยพิบัติต่างๆที่เกิดขึ้นทั่วโลก

แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy) ได้รับความสำคัญและบรรจุเป็นหัวข้อหนึ่งในการประชุม Rio+20 แม้จะยังไม่มีนิยามที่กำหนดออกมาอย่างแน่ชัด แต่โดยหลักการ เศรษฐกิจสีเขียว คือการมุ่งเน้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถดำเนินไปได้โดยไม่ไปกระทบต่อความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และการแก้ปัญหาความยากจนได้

อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณาแนวทางการพัฒนาที่มีมุมมองตามหลักพุทธที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและความเป็นไปตามธรรมชาติดังที่เป็นจุดเน้นของบทความนี้ ปัญหาดังกล่าวได้เริ่มมาจากมนุษย์ ซึ่งสร้างกระแสการบริโภคนิยมที่มุ่งตอบสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของตนเอง เปรียบดังพุทธพจน์ที่ว่า *“นัตถิ ตัณหาสมา นที” แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี ซึ่งการที่มนุษย์มีความโลภเกิดความต้องการ ที่เกินขอบเขต โดยที่ถ้ามนุษย์ยังดำเนินเช่นนี้แนวทางใดก็คงไม่อาจแก้ปัญหาได้* ทั้งนี้หากสามารถพัฒนาให้มนุษย์ได้เกิดความตระหนักรู้ถึงเหตุและผลของการกระทำ และเกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบจากการกระทำ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่าหากได้มีการพัฒนามนุษย์ ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหา (ป.อ.ปยุตโต,2544) ทั้งนี้แนวพุทธสามารถนำมาประยุกต์พิจารณาปฏิบัติใช้ร่วมกับแนวทางการพัฒนากระแสหลัก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

บทความที่นำเสนอในครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์และวิเคราะห์โดยอาศัยการบรรยายธรรมจากท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) แพทย์หญิงอมรา มลิลาและพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ซึ่งผู้เขียนได้นำมาใช้ประยุกต์ร่วมกับประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลักมาจัดการกับปัญหา โดยตั้งข้อสังเกตว่าการพัฒนากระแสหลักดังกล่าวแม้จะเป็นแนวทางที่จำเป็นและเป็นที่ยอมรับในสังคม แต่อาจยังไม่เพียงพอที่หากจะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้ จำเป็นต้องมีการพิจารณามิติทางจิตใจ ซึ่งแนวพุทธจะเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

2.ทบทวนวรรณกรรมของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแนวพุทธและเศรษฐกิจสีเขียว

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงผลกระทบทางลบที่เกิดจากการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีแนวคิดในหลายกระแสที่พยายามอ้างอิงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งแนวทางที่ได้รับความสนใจและกล่าวถึง คือจากสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมหรือ World Commission on Environment ซึ่งมีนิยามเป็นที่ยอมรับว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือรูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งการประชุม Institutional Framework for Sustainable Development(IFSD) ระบุว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีความสมดุลของกระบวนการพัฒนาหรือที่เรียกว่าเสาทั้งสามเสา คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่จะต้องพัฒนาพร้อมกันทั้งสามด้าน และไม่ขัดแย้งกัน(Hoffmann, 2011)

นอกจากนี้การพัฒนาที่ยั่งยืน ยังได้ถูกนำมาใช้ร่วมกับธรรมาภิบาล โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแทรกเข้าไปในทุกภาคส่วนของสังคมโลกเมื่อเริ่มต้นทศวรรษที่ 1980 องค์การสหประชาชาติ เสนอให้ประเทศกำลังพัฒนาเร่งปฏิรูประบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมือง การบริหาร การศึกษา การขจัดและลดความยากจน การส่งเสริมให้มีการบูรณาการทางการผลิต ทางการเกษตร การสร้างงานที่พอเพียงกับการเติบโตของประชากร การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการลดอัตราการขยายตัวของประชากร ฯลฯ โดยนำระบบการจัดการที่ดีมาใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา วิธีการดังกล่าวนั้นเรียกว่า ธรรมาภิบาล ธรรมรัฐ หรือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) (สุธาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ,2546)ทั้งนี้ประเด็นร่วมสำคัญภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนในหลากหลายแนวคิด ความยุติธรรมและความเท่าเทียม เป็นประเด็นที่มีกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง

แม้จะมีความเพียรพยายามเพียงไร การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่แท้จริงได้ สาเหตุเนื่องด้วยผลของการใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลักที่ผ่านมามีแนวโน้มที่เน้นแต่มิติด้านเศรษฐกิจ โดยละเลยมิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม กอปรกับประเทศที่มีนโยบายด้านการพัฒนาที่มีลักษณะแบบแยกส่วนระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการจัดการและดูแลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมและการใช้เกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับไว้ได้ ต่อมาได้เกิดแนวคิดที่มองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นความจำเป็นในการอยู่รอดของมนุษย์ และควรมีการปรับเปลี่ยนให้ไปได้ด้วยกันกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ

แนวคิดที่มีความสำคัญได้รับการกล่าวขานและบรรจุไว้เป็นหัวข้อหลักในการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือเวทีการประชุม Rio+20 นี้ คือ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวซึ่งเป็นแนวคิดกระแส

หลักที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ไขปัญหาเพื่อเติมเต็มให้ผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถนำไปสู่เป้าหมายได้ในที่สุด ทั้งนี้โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติได้นิยาม เศรษฐกิจสีเขียว หมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม ในขณะเดียวกัน สามารถลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้ การที่จะทำให้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวได้ผลเชิงปฏิบัติที่มีเป้าหมายคือการมุ่งสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำพร้อมๆกัน”

ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวตามที่ระบุในเอกสารการประชุม Rio+20 (Zero Draft) (ข้อ 26) คือ เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยปกป้องและเพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพด้านทรัพยากรส่งเสริมรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และขับเคลื่อนโลกไปสู่การพัฒนาแบบคาร์บอนต่ำ ทั้งนี้เศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้มีลักษณะเป็นชุดของกติกาที่แข็งตัวแต่เป็นกรอบของการตัดสินใจทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้เกิดการบูรณาการเสาสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, 2555)

อย่างไรก็ดี Third World Network (2012) ให้ความเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นความพยายามที่จะเสนอกรอบใหม่ขึ้นมาแทนที่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งที่เป็นแนวคิด (concept)ที่หาคำนิยามที่ชัดเจนไม่ได้ และมีข้อกังวลเรื่องการใช้แนวคิดนี้เป็นระบอบปกป้องทางการค้า (trade protectionism) อีกประเด็นคือความพยายามของประเทศที่พัฒนาแล้วที่จะสร้างเงื่อนไขใหม่ต่อการให้ความช่วยเหลือทางการพัฒนาระหว่างประเทศ ซึ่งควรที่จะมาเน้นเรื่องการยืนยัน(reaffirm) ต่อหลัก Rio เดิม และกรอบเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจะบูรณาการสามเสาหลักได้ดีกว่า

นอกจากนี้ยังมีประเด็นข้อกังวล ซึ่งมาจากผลจากการประชุมอย่างไม่เป็นทางการครั้งที่ 1 ในการพิจารณาเอกสาร Zero draft ของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Rio+20 ได้เกิดการแบ่งขั้วความเห็นที่ชัดเจนระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาในหลายประเด็น ดังกรณีข้อเสนอจากประเทศกำลังพัฒนาที่ประเทศที่พัฒนาแล้วได้คัดค้านโดยถูกนำใส่ไว้ในวงเล็บหรือถูกลบไปจากเอกสาร ดังประเด็นต่อไปนี้

1) การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในเรื่องยุทธศาสตร์การเติบโตที่เน้นระบบตลาด (Market-based growth strategies) ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาพิจารณาว่าไม่เพียงพอต่อการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียม หรือต่อการแก้ปัญหาความยากจน เพราะมีปัญหาหลายประการ เช่น ขาดกฎระเบียบและการควบคุมที่เหมาะสม ขาดความโปร่งใสและมีความเสี่ยงที่สูงเกินจริง

2) “สิทธิในการพัฒนา” (Right to development) ซึ่งนัยยะถึงการกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม หรือคุณภาพชีวิต ไม่ได้เป็นเพียงแค่โอกาสเท่านั้น แต่ควรเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคน

ในทุกประเทศควรได้รับ รวมถึงข้อเสนอที่กล่าวถึงหลักการ “Common but Differentiated Responsibility (CBDR)” ซึ่งเน้นให้แต่ละประเทศมีระดับความรับผิดชอบในการดำเนินการที่แตกต่างกันตามระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ

3) ประเด็นเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแก่ประเทศกำลังพัฒนา และการคุ้มครองสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4) ประเด็นเรื่องการค้า ประเทศ G77 ได้เสนอให้มีการระบุถึงความจำเป็นในการระงับการใช้มาตรการหรือข้อห้ามทางการค้าที่จะกระทบประเทศกำลังพัฒนาในประเด็นที่เกี่ยวกับยา ยาสามัญพิเศษ และอุปกรณ์ทางการแพทย์ ในทางกลับกันข้อเสนอจากประเทศที่พัฒนาแล้วบางประการเช่น ข้อเสนอจากประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ที่เสนอให้กฎระเบียบภายใต้ WTO และภายใต้ข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs) มีศักดิ์ทางกฎหมายในระดับที่เท่ากัน หรือการเรียกร้องให้ WTO จำแนกสินค้าที่เหมือนกัน (like product) แต่มีการประสิทธิภาพทางสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตต่างกันออกจากกัน ก็ได้รับการทักท้วงจากประเทศกำลังพัฒนา หรือแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยกันบางประเทศ

อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา(2555) ยังได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่าเป็นรูปแบบของเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่มีการพูดถึงยาวนาน เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อม หรือการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่เคยบรรลุผลในทางปฏิบัติ นอกจากนี้การนำแนวคิดซึ่งเป็นแนวคิดทางตะวันตกจำเป็นต้องมีข้อระมัดระวังในการนำมาประยุกต์เข้ากับบริบทของประเทศไทย

แม้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะมีลักษณะที่ได้ประโยชน์ทั้งเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกันหรือ win-win solution ที่ยอมรับได้ แต่ในรายละเอียดของเศรษฐกิจสีเขียวยังเป็นแนวคิดที่มีข้อถกเถียงโต้แย้งอีกมากไม่ใช่เฉพาะระหว่างนักเศรษฐศาสตร์หรือนักพัฒนาเศรษฐกิจกับนักสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงระหว่างนักพัฒนาด้วยกันเอง ซึ่งทำให้ยังไม่มีข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะชัดเจนซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งนี้หลายประเทศทั่วโลกเห็นพ้องกันว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวทางที่จำเป็น แต่ขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศมีข้อกังวลว่าอาจเป็นอุปสรรคให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถร่ำรวยขึ้นแบบเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น โดยยังขาดมิติของการมีสิทธิในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้นโยบายสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า หรือเพื่อช่วยรักษาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยอาศัยการพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียวที่ประเทศกำลังพัฒนายังขาดศักยภาพในด้านนี้

นอกจากนี้ยังได้มีแนวคิดที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกันคือ แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” (Green Growth) ได้รับความสนใจจากนักเศรษฐศาสตร์และผู้กำหนดนโยบายจำนวนมากในฐานะ

ของกระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับการกระตุ้นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจผ่าน “การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรูปแบบการใช้พลังงานและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง” อย่างไรก็ดีการจำกัดเพียงแค่การรักษาอัตราการใช้ทรัพยากรให้ต่ำกว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (relative decoupling) ไม่อาจแก้ปัญหาได้ต้องเป็นการลดระดับการใช้ทรัพยากรที่เป็นอยู่ลงไปในขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจยังสามารถเติบโตได้ (absolute decoupling) ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่แทบเป็นไปไม่ได้ (Hoffmann, 2011)

อย่างไรก็ตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและการเติบโตสีเขียว ยังคงได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากหลายประเทศ อาทิ ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศจีน และสหภาพยุโรป ซึ่งได้นำมาบรรจุใช้ในแผนการพัฒนาของประเทศ

ในขณะเดียวกันเป็นที่ประจักษ์ในระดับหนึ่งว่าแม้วิถีการพัฒนาตามแนวกระแสหลัก ที่ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงกลไกเชิงสถาบันต่างๆ มาสรรค์สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตของผู้คน แต่ถ้าขาดการพิจารณามิติด้านจิตใจจะนำมาซึ่งส่งผลเสียหายทั้งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามที่ อีเอฟ ชูมาเกอร์ (2549) ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของการก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่อาจไปสู่เป้าหมายได้ คือ การไม่สมดุลของเสาทั้งสาม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเสาหลักทั้งสามต้องเสริมและพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยที่การพัฒนาที่ผ่านมาให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อด้านเศรษฐกิจ ที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ การรักษาระดับการจ้างงานเป็นหลัก มีการประเมินความก้าวหน้าของสังคมทุนนิยมด้วยรายได้ประชาชาติ หรือจีดีพี โดยไม่ได้ตั้งข้อสงสัยว่าความมั่งคั่งที่ได้นำมาซึ่งความสุข ความพอใจกับสภาพการดำรงชีวิตจริงหรือไม่ อีกทั้งวูล์ฟกัง แซคส์ (Wolfgang Sachs) ยังระบุแนวทางการพัฒนากระแสหลักว่า จะเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ซึ่งแนวคิดในหลายกระแสเริ่มชี้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการนำมิติทางด้านจิตใจเข้ามาบูรณาการร่วมกับแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่ใช้เศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (Shmelev, Stanislav and Irina Shmeleva. (Edited) (2012))

การพัฒนาแนวพุทธได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นทางเลือกของพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืน เพราะมีหลักปฏิบัติที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะจัดการกับความโลภซึ่งเป็นต้นเหตุหลักที่ไม่สามารถก้าวไปถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยมีข้อคิดเห็นของนักคิดนักวิชาการ ดังเช่น

อภิชัย พันธเสน (2547) ระบุว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้ให้ความเข้าใจเรื่องของมนุษย์อย่างไม่ครบถ้วนรอบด้าน เพราะเป็นการนำเอาความจริงบางส่วนของมนุษย์มาเน้นหรือขยายเกินความเป็นจริง โดยศาสตราจารย์อภิชัยได้ประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ให้มีสาระสอดคล้องกับหลักของพุทธธรรม ที่เน้นทางสายกลางโดยได้สรุปทฤษฎีการผลิตของพุทธเศรษฐศาสตร์ไว้สามประเด็น

สำคัญ (หนึ่ง) อธิบายความสัมพันธ์ของการผลิต ให้สอดคล้องกับสภาพความจริงตามธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยพิจารณาทั้งปัจจัยการนำเข้า กระบวนการผลิต และปัจจัยที่ได้ออกมา (สอง) เน้นให้ปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลักหรือเป็นวิถีการผลิต (Mode of Production) เป็นระบบที่เรียกว่า ปัญญานิยม (Wisdomism) แทนทุนนิยม (Capitalism) (สาม) เน้นจุดยืนเพื่อสร้างความสุขให้มากที่สุด โดยการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นให้น้อยที่สุด และหากจะนำพุทธเศรษฐศาสตร์มาพิจารณาการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องมีความหมายรวมไปถึงการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ที่จะยกขีดความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติแห่งความเป็นจริงในทุกๆด้านเพื่อใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขสงบในชีวิต

ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์ (2552) ชี้ว่าเศรษฐศาสตร์คลาสสิค-นีโอคลาสสิคมีข้อสมมุติฐานว่าการทำงานเป็นสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ หรือเป็นต้นทุน ขณะที่สังคมชาวพุทธ กลับมิได้มองเช่นนั้น ชาวพุทธเห็นการทำงานเป็นการเพิ่มคุณค่าของมนุษย์ เน้นเทคโนโลยีที่เหมาะสม ความเป็นมิตรกับธรรมชาติและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม มิใช่การบริโภคที่เชื่อว่ายิ่งมากยิ่งดี โดยการบริโภคที่ไม่มีเหตุผลนั้นจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขซึ่งเป็นไปตามแนวทางกระแสหลักที่มุ่งเน้นการได้รับสินค้าบริการเพื่อสนองตอบความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้ความไม่รู้จักพอกลับกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมทุนนิยมปัจจุบัน ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์กับจิตใจ อันเป็นประเด็นที่นักเศรษฐศาสตร์ยังเข้าไปไม่ถึง การทำงานของจิตที่ไม่บริสุทธิ์และโครงสร้างผลประโยชน์ภายใต้ระบบที่ขาดการบริหารจัดการอย่างถูกต้องมีผลสืบเนื่องต่อกัน ทำให้ความไม่รู้จักพอเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำร้ายผลประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมส่วนรวม นอกจากนี้ได้อธิบายแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า ควรมุ่งสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างมีสมดุล ทั้งการพัฒนาทางวัตถุที่ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และการพัฒนาทางจิตใจซึ่งเป็นความสุขทางจิตวิญญาณ โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา (ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์, 2553)

ศาสตราจารย์ อมาตยา เซน นักเศรษฐศาสตร์ ชาวอินเดียผู้ได้รับรางวัลโนเบลคนแรกของอินเดีย แสดงความเห็นว่าพุทธศาสนามีแนวทางในระดับสังคมที่มีวิธีการมองว่าการที่จะพัฒนาได้ต้องเน้นคนเป็นศูนย์กลาง คนต้องได้รับการพัฒนาก่อน การพัฒนาต้องครอบคลุมทั่วถึงกล่าวคือไม่สามารถกีดกันใครออกจากวิถีการพัฒนา ไม่ว่าจะยาก ดี มี จน และลักษณะที่เรียกว่าพันธะสัญญาทางสังคมที่สอดคล้องกับหลักพุทธ ว่าคนต้องมีความรับผิดชอบในอำนาจที่ตนมี เช่น การเกิดเป็นมนุษย์มีอำนาจเหนือสัตว์อื่นแต่ควรใช้อำนาจในการรับผิดชอบต่อสัตว์ หากเปรียบการพัฒนาคือคนที่มีรายได้มากก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Amartya Sen, 2009)

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต,2541) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือ ทำให้เกิดองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีก

อย่างหนึ่งคือ การมีดุลยภาพ (Balance) หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับธรรมชาติ

ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ที่ต้องบูรณาการให้เป็นระบบสัมพันธ์หนึ่งเดียว โดยให้คนเป็นแกนกลางทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ

1) มนุษย์: ระบบการพัฒนามนุษย์มีสามด้านที่สอดคล้องกัน คือ หนึ่ง) พฤติกรรม (ศีล) คือการมีวินัยต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น วิธีเสพบริโภค การประกอบอาชีพโดยต้องพัฒนาให้มีทักษะสามารถเลี้ยงชีพได้ การรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ และ การอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยไม่เบียดเบียน สอง) ด้านจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยการมีสติและสมาธิเพื่อที่จะสามารถพัฒนาสภาพจิตใจที่ดีงาม โดยใช้คุณธรรม และแนวทางปฏิบัติเมื่อทำแล้วจะเกิดความสุข ความสดชื่นเบิกบาน และสาม) ปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวคิด ทัศนคติ และค่านิยม

2) สังคม: โดยระบบในสังคมต้องประสานสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการสร้างบรรยากาศไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือเกื้อกูล ลดความเห็นแก่ตัว ร่วมกันวางมาตรการไม่ให้เอารัดเอาเปรียบกันร่วมกันวางมาตรการพิทักษ์การเบียดเบียนธรรมชาติ และสนับสนุนการกระทำ หรือกิจการที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ

3) ธรรมชาติ: โดยเรียนรู้และเข้าถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติ มองตนเองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และบำรุงรักษาธรรมชาติ

4) เทคโนโลยี: ทั้งนี้ในการพัฒนา มักจะใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างความเจริญซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของการใช้ชีวิต ดังนั้น เทคโนโลยีควรใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยส่งเสริมเรื่องการใช้เทคโนโลยีด้วยปัญญาไม่ใช่ด้วยตัณหา และเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างปัญญา

โดยกระบวนการการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) การพัฒนาคนโดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเอาคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่อง

3. การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ

ผลกระทบของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ได้ก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมดังกรณีของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน มีรายงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย Asian Development Bank: ADB (2009) ชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์โลกร้อนได้ทวีความรุนแรง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นลักษณะห่วงโซ่โยงใยที่เกี่ยวข้องกัน โดยมีข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

ผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าปี ค.ศ. 1951-2000 อุณหภูมิเพิ่มขึ้น 0.1-0.3 องศาเซลเซียสอย่างมีนัยสำคัญ และในช่วงทศวรรษระหว่างปี ค.ศ.1960-2000 ปริมาณน้ำฝนมีแนวโน้มลดน้อยลง ระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นสูงเฉลี่ย 1-3 มิลลิเมตรต่อปี ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น การเกิดคลื่นความร้อน ความแห้งแล้ง อุทกภัย พายุโซนร้อน มีโอกาสเกิดถี่ขึ้น บ่อยครั้งและจะทำลายชีวิตและทรัพย์สิน บ้านเรือนของผู้คน และมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาภัยพิบัติที่เป็นผลกระทบจากภาวะโลกร้อน คือ ความแห้งแล้ง อุทกภัย พายุโซนร้อนและไฟป่าโดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณแนวชายฝั่งทะเลประมาณ 563 พันล้านคน พบว่ามีความเปราะบางที่จะได้รับผลกระทบจากระดับน้ำทะเลเพิ่มสูง ซึ่งคนยากจนมีโอกาสที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่าคนร่ำรวย เนื่องด้วยสาเหตุของความไม่เป็นธรรมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประชากรประมาณ 93 ล้านคน หรือร้อยละ 18.8 ยังคงมีฐานะอยู่ใต้เส้นความยากจน มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 1.25 เหรียญต่อวัน ซึ่งจะได้รับผลจากภัยพิบัติและการที่ ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นแหล่งอาชีพ แหล่งอาหาร ถูกทำลาย

ด้านการคาดการณ์ในอนาคต ADB โดยการจัดทำแบบจำลองเพื่อพยากรณ์ผลกระทบจากปัญหาโลกร้อนในสี่ประเทศคือ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม พบว่ามีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากสภาพภัยแล้งมากกว่าเดิมในอีก 2-3 ทศวรรษหน้า และปริมาณผลผลิตข้าวในปี ค.ศ. 2100 จะลดลงเฉลี่ยถึงร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 1990 โดยผลของการทำแบบจำลองในด้านเศรษฐกิจ พบว่าปัญหาโลกร้อนส่งผลให้ศักยภาพของต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์จะอยู่ในระดับชะลอตัว หากโลกยังคงดำเนินธุรกิจตามปกติ (business as usual) และพบว่าผลกระทบที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ ทำให้ทั้งสี่ประเทศนี้จะมีต้นทุนความสูญเสียแต่ละปีเท่ากับ 6.7% ของ GDP รวมของทั้งสี่ประเทศในปี ค.ศ.2100 แบบจำลองดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่จำเป็นต้องปรับตัวอย่างมากสุด เกี่ยวกับการลดวิกฤติจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลก จะมีผลทำให้ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์มีโอกาสเสี่ยงสูงที่จะสูญพันธุ์ประมาณ 20-30% หากระดับอุณหภูมิของโลกสูงขึ้นเกินกว่าค่าปกติ 1.5-2.5 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ IPCC ยังได้ประเมินผลกระทบของปัญหาโลกร้อนในระดับภูมิภาคโดยแสดงให้เห็นว่าภาวะโลกร้อนจะทำให้ระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นสูง และโอกาสที่จะเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเพิ่มสูงและถี่ขึ้น เช่น พายุเฮอริเคน ในหลายประเทศมีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นสูง 1 เมตร และประเทศฟิลิปปินส์ บราซิล เวเนซูเอล่า เซเนกัล และฟิจิที่จะได้รับผลกระทบความเสี่ยงสูงจากปัญหาน้ำทะเลที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 5 เมตร และจะประสบกับภาวะอุทกภัยที่ครอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้าง ในอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศที่มีหมู่เกาะขนาดเล็ก พบว่า หมู่เกาะอย่างน้อย 8 แห่ง จาก 92 แห่ง มีความเสี่ยงที่หมู่เกาะจะจมหายไปด้วย

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของผลกระทบที่เป็นผลพวงของการพัฒนาที่ขาดสมดุลโดยมุ่งเน้นแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ดังกรณีของผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จากงานศึกษาเพื่อประเมินความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในพื้นที่ ของกรมควบคุมมลพิษ พ.ศ.2548 พบว่า มีสารอินทรีย์ระเหยง่ายกว่า 40 ชนิด ที่กระจายทั่วไปในบรรยากาศและเป็นสารก่อมะเร็ง 20 ชนิด และผลการตรวจสอบในปี พ.ศ. 2550 พบว่าคุณภาพน้ำบาดาลและบ่อน้ำใต้ดินระดับตื้น บางแห่งตรวจพบสารอินทรีย์ระเหยง่ายซึ่งมีค่าเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้คุณภาพน้ำคลองสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับเสื่อมโทรม และยังพบการปนเปื้อนโลหะหนัก ได้แก่ สารหนู แมงกานีส และตะกั่ว นอกจากนี้สถาบันมะเร็งแห่งชาติได้พบอุบัติการณ์ของโรคมะเร็งปอดและตับของคนที่อยู่ในมาบตาพุด สูงกว่าที่อื่นในประเทศโดยรวม อีกทั้งยังมีรายงานการศึกษา ผลกระทบของอุตสาหกรรมที่มีผลต่อการตั้งครรภ์ โดยคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าการอาศัยอยู่ในบริเวณรอบพื้นที่อุตสาหกรรมมาบตาพุดมีผลกระทบต่อการตั้งครรภ์ ทำให้ทารกคลอดก่อนกำหนด มีน้ำหนักตัวแรกคลอดต่ำกว่าเกณฑ์ รวมถึงมีน้ำหนักตัวต่ำกว่าอายุครรภ์ และพบการมีผลกระทบต่อระบบประสาทและระบบทางเดินหายใจ (นันทวรรณ วิจิตรวาทการและคณะ, 2552) อีกทั้งพื้นที่มาบตาพุด ยังเกิดอุบัติภัยสารเคมีบ่อยครั้งที่ก่อให้เกิดผู้ป่วยและเสียชีวิต กรณีล่าสุด เช่น เหตุระเบิดและเพลิงไหม้ถังบรรจุสารโทลูอีนภายในโรงงานบีเอสที อิลาสโตเมอร์สของบริษัทกรุงเทพ ซินธิติกส์ จำกัด เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555 ทำให้มีคนงานเสียชีวิตไป 8 คนและบาดเจ็บ 96 คน และเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2555 บริษัทอดิตยา เบอร์ล่า เคมิคัลส์ (ประเทศไทย จำกัด) ภายในนิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก เกิดการรั่วไหลของสารโซเดียมไฮโปคลอไรต์ฟุ้งกระจายอยู่ในอากาศ โดยมีจำนวนผู้ป่วยทั้งสิ้น 138 คน ซึ่งไม่ใช่ครั้งแรกเพราะที่มาบตาพุดได้เคยเกิดเหตุลักษณะนี้ซ้ำแล้วในหลายครั้ง (มติชนรายวัน,8 พฤษภาคม 2555, ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 6พฤษภาคม 2555)

อันที่จริงแล้ว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากคุณลักษณะที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมหรือทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน (Common-Pooled

Resources หรือ CPR) โดยที่ทรัพยากรส่วนรวมหรือ CPR ดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) คุณสมบัติที่ยากต่อการกีดกันการใช้ประโยชน์ (nonexcludability) และ 2) เป็นทรัพยากรที่มีการใช้แล้วหมดไป (subtractability) ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตกเป็นทรัพยากรเปิดที่ง่ายต่อการที่ผู้คนต่างสามารถตักตวงผลประโยชน์จากทรัพยากรแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาโดยขาดการคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวไว้ (free riders) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์เป็นการผลักภาระต้นทุนให้กับสังคม (externalities) และนำไปสู่การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด (สุธาวัลย์ เสถียรไทย,2554) ดังที่มีคำจำกัดความของปัญหาดังกล่าวที่โด่งดังของ Garette Hardin (1968) ว่า “โศกนาฏกรรมของทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน” หรือ “Tragedy of the Commons” ซึ่งในทางทฤษฎีเกมส์ (game theory) เข้าข่ายเป็น Prisoner Dilemma Game (PD)ซึ่งหมายความว่าเมื่อทุกคนต่างคิดแต่จะปกป้องผลประโยชน์ของตัวเอง กลับกลายว่าผลลัพธ์สุดท้ายเป็นผลเสียสะท้อนกลับมาถึงตนเองในที่สุด (Sandler,1992)

กรณีของปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเป็นตัวอย่างที่ดีของความล้มเหลวของการใช้และการจัดการบรรยากาศโลกซึ่งมีคุณลักษณะเป็นทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งปัญหาของมือใครยาวสาวได้สาวเอา และความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรใช้บรรยากาศโลก ที่ผ่านมาประเทศร่ำรวยทั้งหลายพัฒนามาจากการทำอุตสาหกรรมเป็นหลักเท่ากับเป็นการใช้บรรยากาศโลกไปก่อนในลักษณะของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน กล่าวคือประเทศพัฒนาแล้ว เป็นผู้ที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกในอดีต (historical emission) เท่ากับ 3 ใน 4 ของปริมาณก๊าซเรือนกระจกสะสมทั้งหมด โดยข้อมูลการสะสมของก๊าซเรือนกระจกในอดีตของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ปี ค.ศ. 1850 พบว่าการปล่อย CO_2 สะสมทั้งโลกรอบปี ค.ศ. 1850-2002 จาก World Resource Institute (2005) สหรัฐอเมริกา (USA) ปล่อย CO_2 สะสมทั้งโลกเป็นอันดับที่ 1 เท่ากับร้อยละ 29.3 ของปริมาณการปล่อย CO_2 สะสมทั้งหมด ขณะที่ สหภาพยุโรป (EU) ปล่อย CO_2 สะสมทั้งโลกเป็นอันดับที่ 2 เท่ากับร้อยละ 26.5 ซึ่งแม้ปัญหาจะเป็นที่ประจักษ์แล้วแต่หลายๆ ประเทศยังพยายามดำเนินนโยบายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนมากกว่าจะร่วมมือแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ซึ่งในทางทฤษฎีเกมส์อธิบายไว้ว่าเมื่อทุกคนต่างคิดแต่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองกลับกลายว่าผลลัพธ์สุดท้ายเป็นผลเสียสะท้อนกลับมาที่ตนเองในที่สุด หรือเข้าข่าย prisoner dilemma game ดังที่กล่าวแล้ว

นอกจากนี้แล้ว แม้จะมีข้อตกลงระหว่างประเทศที่จะให้ประเทศที่พัฒนาแล้วบรรลุผลตามเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงก๊าซเรือนกระจกดังกล่าวได้ถูกลดลงโดยการเคลื่อนย้าย (offshoring of GHG) ผ่านการค้าการลงทุนโดยเฉพาะ outsource การผลิตสินค้าที่บริโภคโดยประเทศร่ำรวยมาให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นผู้ผลิตแทน ดังตัวอย่างข้อมูลของ Department for Environment, Food and Rural Affairs : DEFRA ประเทศอังกฤษในช่วงระหว่างปี 1990-2008 ก๊าซเรือนกระจกจากภาคการผลิตลดลงร้อยละ 14 ในขณะที่ก๊าซเรือน

กระจกที่มาจากการบริโภคเพิ่มสูงร้อยละ 20 กล่าวได้ว่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกส่วนหนึ่งมาจากการบริโภคที่สูงของประเทศร่ำรวย นอกจากนี้ยังมีการผลักให้เป็นภาระของประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นผลของการบริโภคที่เกินความจำเป็นนี้ได้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนโดยจากรายงาน Living Planet Report (2010) ของ WWF กล่าวถึงการศึกษารอยเท้านิเวศ (Ecological footprint) ซึ่งทางกลุ่ม Global Footprint Network ศึกษาว่าในช่วงปี ค.ศ. 1961-2007 ประชากรทั่วโลกใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกินความสามารถที่โลกจะรองรับได้เท่ากับใช้โลกไปแล้ว 1.5 ใบในปี ค.ศ. 2007 รวมถึงปัญหาการบริโภคและวิถีชีวิตฟุ่มเฟือยของคนร่ำรวยก็ยังมีส่วนสร้างปัญหาอย่างมาก

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาความไม่สมดุลในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาภายใต้ระบบทุนแบบบริโภคนิยม (consumerism) ที่กำลังเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่กระตุ้นให้มนุษย์เกิดการบริโภคอย่างไม่มีที่สิ้นสุด รวมทั้งการใช้สื่อโฆษณาถือเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อวิถีการบริโภค ซึ่ง หนังสือ The Price of Civilization ศาสตราจารย์เจฟรีย์ แซคส์ (Jeffrey Sach) จากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา ได้ระบุถึงผลงานวิจัยด้านสมอง (Neuroplasticity) ที่ชี้ให้เห็นว่าสมองสามารถเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะจากการที่มีประสบการณ์ซ้ำกันหลายครั้งได้ โดยชี้ให้เห็นว่าการโฆษณาและสื่อภายใต้ระบบบริโภคนิยมที่เน้นความเป็นธุรกิจมากๆ สามารถกระตุ้นให้สมองของคนมีความต้องการวัตถุต่างๆได้ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งมีผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในที่สุด (Sachs, D. Jeffrey, 2011)

ปัญหาส่วนหนึ่งจึงเป็นผลมาจากความต้องการที่เกินความจำเป็นดังที่มหาตมะ คานธี กล่าวไว้ว่า โลกใบนี้มีเพียงพอสำหรับความจำเป็นของทุกคน แต่ไม่เพียงพอต่อความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในใจคน (“The World has enough for everyone’s need but not enough for everyone’s greed”)

แม้กระนั้นแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมองว่าความโลภเป็นสิ่งที่แก้ไม่ได้ ละไว้ในฐานที่เข้าใจว่าความโลภต้องมี แต่จำเป็นต้องกำกับโดยใช้กฎหมาย กฎระเบียบ เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ การสร้างแรงจูงใจทางด้านราคามาจัดการและใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น(necessary condition)ก็จริง แต่ยังไม่เพียงพอ (sufficient condition) เมื่อธรรมชาติถูกทำลายและเกิดผลกระทบคนก็เริ่มเห็นปัญหา แต่ก็ยังเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุโดยอาศัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้าไปแก้ไขจัดการ หรือพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมโดยอาศัยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เช่นการคำนวณราคาทรัพยากรเพื่อสะท้อนต้นทุนทรัพยากรที่แท้จริงให้สูงขึ้น แต่ไม่มีใครที่มองปัญหาให้ลึกซึ้งลงไป

ว่า แท้จริงแล้วรากเหง้าของปัญหามาจากความไม่รู้จักพอโดยเฉพาะเมื่อมนุษย์ขาดการพัฒนา ทางศีลธรรมและปัญญา จึงพยายามกระทำสิ่งต่างๆเพื่อตอบสนองความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสุดท้ายกลับมากระทบที่ตนเอง ดังนั้นเมื่อมนุษย์ขาดปัญญาและมีความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรัพยากรธรรมชาติเท่าไหร่คงไม่เพียงพอที่จะสนองต่อความต้องการ ดังนั้นแนวทางกระแสหลักที่ไม่นำเรื่องการพัฒนาจิตใจมาพิจารณาด้วยก็ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา

การใช้แนวพุทธ สามารถแก้ไขปัญหาด้านพฤติกรรมการบริโภค หรือปัญหาต่างๆได้ เพราะต้นเหตุมาจากมนุษย์ ซึ่งมีจิตใจเป็นตัวนำทาง ดังนั้นการนำแนวพุทธมาช่วยในการฝึกฝนจิตใจ จะช่วยลดทอนหรือแก้ไขปัญหาได้ในที่สุด ดังที่แพทย์หญิงอมรา มลิลา(2555) ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าเราสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดีได้โดยนำแนวพุทธมาพัฒนา เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อฝึกฝนจิตใจ เพื่อที่จะไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่นตลอดจนไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อม มีเมตตาต่อตัวเอง เมตตาต่อผู้อื่นและสิ่งรอบข้าง ทำใจให้อยู่ในศีลธรรม และการมีไตรสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะจะทำให้มนุษย์เกิดปัญญา มีคุณธรรมที่จะมองสรรพสิ่งบนโลกแบบองค์รวมและมีดุลยภาพ สามารถปรับวิถีการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีเหตุผลตามสภาพปัจจัยจำกัดของทรัพยากร และดำเนินชีวิตร่วมกับสังคมรอบข้างด้วยความเมตตาและความเป็นธรรม

รายงานฉบับนี้จึงขอเสนอกรอบความคิด (conceptual framework) โดยวิถีพุทธ ซึ่งประยุกต์มาจากหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน ของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต,2546) ประกอบการอธิบาย (ดังภาพที่ 1 และ 2) เพื่อให้เห็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับการบริโภคเกินและความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนตลอดจนแนวทางแก้ไขที่อิงอาศัยพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ภาพที่ 1

ระบบธรรมชาติ
ระบบของมนุษย์มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางสร้าง :-
- สังคมและเศรษฐกิจและกลไกเชิงสถาบัน (เช่นกฎหมายและองค์กร)
-วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
โดยใช้ธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิต
เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

ภาพที่ 2

ระบบของมนุษย์
คนเป็นศูนย์กลาง
ธรรมชาติ
สังคม +
เศรษฐกิจ +
กลไกเชิงสถาบัน
วิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี
ทุกอย่างเพื่อตอบสนอง
ความต้องการของมนุษย์!!

ภาพที่ 1 ในทางพุทธศาสนา ระบบธรรมชาติ เป็นไปตามหลักอิทัปปัจจยตา คือไม่มีอะไรเป็นศูนย์กลางของอะไร เช่น มนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งมีความเกี่ยวเนื่องกันและเป็นปัจจัยอาศัยซึ่งกันและกัน แต่มนุษย์ซึ่งยังเป็นปุถุชนจะยังมองไม่เห็นความจริงข้อนั้น กลับคิดว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของทั้งระบบ โดยมีธรรมชาติทรัพยากรเป็นเพียงปัจจัยเพื่อสนองตอบความต้องการของตน โดยที่มนุษย์จะเป็นผู้ควบคุมผ่านการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือสำหรับผลิตสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนองความต้องการของตน และมีการคิดค้นระบบการทำมาหากินรวมทั้งกรอบระเบียบของการอยู่ร่วมกันภายในสังคมผ่านกลไกทางเศรษฐกิจและกลไกเชิงสถาบัน เช่น การมีกฎหมายและองค์กร เพื่อควบคุมดูแลมนุษย์ด้วยกันเอง โดยทั้งหมดทั้งปวงที่มนุษย์ทำนี้ล้วนตอบสนองความต้องการของตน

ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ตามมาจากการที่มนุษย์มองตนเองเป็นศูนย์กลางของระบบ ถึงแม้จะมีเศรษฐกิจ สังคม กลไกเชิงสถาบัน รวมไปถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้คิดค้นมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เอาชนะกับธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ดี สิ่งต่างๆที่มนุษย์ล้วนสรรสร้าง มิอาจช่วยให้เกิดสันติสุขได้ หากมิได้เริ่มที่ใจ โดยสอดคล้องได้กับแนวคิดเชิงพุทธ ที่ชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้ว ระบบของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติ แต่มนุษย์มีอัตตามองตนเองเป็นศูนย์กลาง และใช้ธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิต ในการสร้างสรรค์สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาตอบสนองความต้องการ และเมื่อมนุษย์ขาดปัญญาและมีความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรัพยากรธรรมชาติเท่าไหร่จึงไม่เพียงพอที่จะสนองความต้องการ ซึ่งแม้ว่าการพัฒนากระแสหลักจะพยายามใช้กฎกติกา ตลอดจนแรงจูงใจต่างๆเพื่อควบคุมและเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคน ซึ่งแม้จะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา สิ่งที่ขาดหายไปคือ การพัฒนาจิตใจซึ่งภูมิปัญญาตะวันออก โดยเฉพาะแนวพุทธ มองว่ามนุษย์แก้ไขได้ สามารถพัฒนาได้ ทำให้ความโลภสามารถลดลงได้ ดังที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ ที่ได้อธิบาย ถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธว่าจะต้องแก้ที่มนุษย์ โดยจำแนกได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) การพัฒนาคนโดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเอาคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยน บูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ที่สมดุลและยั่งยืน

บทความนี้ต้องการจะเน้นกรอบแนวคิด (conceptual framework) ที่ไม่ปฏิเสธแนวคิดกระแสหลักคือการใช้กลไกเชิงสถาบัน (นโยบายและกฎหมาย) หลักธรรมาภิบาล เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ และเทคโนโลยี แต่นำมาบูรณาการร่วมกับการพัฒนาจิตใจ หรือการพัฒนามนุษย์ให้ควบคู่ไปด้วย โดยมองว่าหากเราไม่พัฒนาที่ต้นเหตุคือมนุษย์ คงยากที่จะนำเครื่องมือกลไกต่างๆมาใช้แก้ไข ซึ่งเครื่องมือเหล่านั้นจะกลับกลายมาใช้เพื่อตอบสนองความโลภยิ่งขึ้นไปอีกและไม่สามารถ

แก้ไขปัญหาที่แท้จริงได้ ดังนั้นการพัฒนามนุษย์จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยแก้ไข โดยอาศัยการประยุกต์แนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ในการพัฒนามนุษย์ประกอบด้วย

ประการแรก การพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางสากลคือหลักธรรมาภิบาลที่การศึกษาของสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม(2546)ได้ชี้เงื่อนไขของธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมว่าต้องมีระบบควบคุมและถ่วงดุลอำนาจ การสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสม การสร้างความโปร่งใสจากการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ การสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยีและกระบวนการเรียนรู้ การป้องกันการทุจริตคอรัปชั่น การทำให้ระบบมีประสิทธิภาพด้วยการลดต้นทุนที่สูญเปล่า และการส่งเสริมด้านคุณธรรม เข้ามาช่วยจัดการระบบต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อมที่ขาดประสิทธิภาพ พร้อมกับการสร้างจริยธรรมเพื่อปรับปรุงพฤติกรรม

ประการที่สอง การพัฒนาจิตใจ และปัญญา จะเป็นการพัฒนามนุษย์ในอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งตัวอย่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาตะวันออก นั้นได้ถ่ายทอดเงื่อนไขที่เป็นคุณลักษณะสำคัญของการประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ คือ ความมีเหตุผล ความพอเพียง และการมีคุณธรรมบวกปัญญา โดยคุณลักษณะนี้จะเกิดได้ต่อเมื่อมีการพัฒนาจิตใจ ที่ถือเป็นพื้นฐานสำคัญ

หากกลับมาพิจารณาปัญหาการจัดการทรัพยากรร่วมกันหรือcommon-pooled resources (CPR)ที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อผู้เกี่ยวข้องมีพฤติกรรมแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น ศาสตราจารย์อีลินอร์ ออสตรอม (Elinor Ostrom) สตรีคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ ได้พัฒนาแนวคิดที่สามารถอธิบายความร่วมมือกันเพื่อจัดการทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันได้โดยไม่ถูกทำลายและไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก เช่น รัฐเข้ามาแทรกแซง แต่เป็นวิวัฒนาการของการจัดการที่ประสบความสำเร็จโดยกลุ่มที่เกิดขึ้นมาเอง (self-organizing group) จากการศึกษาในหลายๆประเทศทั้งกรณีป่าชุมชน และกรณีชลประทานราษฎร์ในประเทศอินเดีย เนปาล ไทย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น โดยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการร่วมมือกันดูแลจัดการทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน คือ “ความไว้วางใจ” (trust) และ “การต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน”(reciprocity) ซึ่งเมื่ออยู่ในชุมชนเดียวกันรู้จักกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันก็สามารถสร้างให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ทำให้ร่วมมือกันได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกัน การตอบต่างแทนกันก็ทำได้ง่าย คือทั้งในทางบวกคือ ต่างก็ทำดีมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หรือถ้าอีกฝ่ายทำไม่ดีก็สามารถตอบโต้หรือ sanction กันได้ โดยถ้าอยู่ในชุมชนเดียวกันก็จะต้องพยายามรักษาชื่อเสียงหรือหน้าตา (reputation) ของตนเองไว้ทำให้มีส่วนช่วยให้ไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่สังคมจะตำหนิได้(สุธาวัลย์ เสถียรไทย,2554) ทั้งนี้การวิเคราะห์ดังกล่าวจะเป็นที่ระดับพฤติกรรมอย่างเดียวโดยจะยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับมิติด้านจิตใจ ซึ่งก็พบว่าแม้แต่ทางชีววิทยาก็มองว่า คุณสมบัติของความปรารถนาดีต่อกัน หรือ altruism เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์และสัตว์ การจะ

เอาชนะแข่งขันกันและคิดแต่ประโยชน์ของตัวเอง หรือเอาตัวรอดอย่างเดียว กลับจะมีผลให้มีชีวิตอยู่รอดบนโลกนี้ได้ยาก

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในระดับที่ลึกลงไปอีกคือระดับจิตใจจะพบว่าการมีคุณธรรมและปัญญานั้น จะยิ่งทำให้คนสามารถร่วมมือกันได้ง่ายขึ้นในการรักษาทรัพยากร เพราะทำให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจ จากการมีเรื่องคุณธรรมด้านสัจจะและความซื่อสัตย์สุจริต และอีกเงื่อนไขของออสตรอมคือในเรื่องของการต่างตอบแทนซึ่งในที่นี้รวมถึงการตรวจสอบหรือตอบโต้โดยสังคม ซึ่งในทางพุทธเองก็จะมีการเตือนสติในทางธรรมที่เป็นการลงโทษทางสังคม โดยการร่วมมือกันงดเว้นการพูดคุยติดต่อคบหาสมาคม เสมือนการคว่ำบาตรซึ่งในสมัยพุทธกาลเมื่อมีคนทำผิดพระสามารถไม่รับบิณฑบาตกับผู้นั้นได้ นอกจากนี้ลักษณะของการมีคุณธรรมของความเมตตากรุณา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้พบได้ง่ายในชุมชนที่มีภูมิปัญญาตะวันออก ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ไม่เฉพาะแต่พุทธ

ทั้งนี้ขอยกตัวอย่างกรณีการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่อาศัยหลักคุณธรรมที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระดับชุมชน ซึ่งจะขออ้างอิงจากงานวิจัยของสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม(GSEI) ที่ได้ทำการศึกษาการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ของชุมชน เช่น ชุมชนบ้านละหอกกระสัง จ.บุรีรัมย์ และบ้านเปร็ดใน จ.ตราด เพื่อสนับสนุนสมมติฐานที่ว่าภูมิปัญญาตะวันออกที่ใช้แนวพุทธอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ

หนึ่ง)กรณีชุมชนบ้านละหอกกระสัง ที่อดีตเคยประสบปัญหาป่าไม้ที่เป็นแหล่งชีวิตของชุมชน ถูกสัมปทาน มีผู้ลักลอบเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งได้เคยร้องขอหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือ แต่ได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ชาวบ้านเฝ้าดูแลป่ากันเอง เหตุการณ์นี้ได้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ชุมชนตระหนักรู้ว่าการจัดการแก้ไขปัญหาควรเริ่มที่ตนเองและพึ่งตนเองก่อนซึ่งเท่ากับเป็นการระเบิดจากข้างในตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และต่อมาได้รวมกลุ่มเพื่อป้องกันพิทักษ์ป่า และจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านละหอกกระสัง อีกทั้งชาวบ้านยังได้ร่วมกันตั้งกติกาการดูแลป่าให้ทำตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยสร้างแรงจูงใจคือผลประโยชน์ ในรูปของทรัพยากรป่าไม้ที่ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน ควบคู่กับการใช้หลักคุณธรรมและปัญญา รวมทั้งนวัตกรรมทางสังคมมาจัดการให้เกิดการผสมกลมกลืนได้อย่างลงตัว เช่น การบวชป่า ทำให้คนเกิดความรู้สึกเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายป่า ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน การมีจริยธรรม การเคารพผู้เฒ่าที่มีปัญญาและถ่ายทอดประสบการณ์ทางความคิดให้ลูกหลาน ทำให้สังคมมีความอบอุ่น

ผลสัมฤทธิ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าของชุมชนบ้านละหอกกระสังที่เป็นรูปธรรม คือ พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นและความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรได้ฟื้นคืนกลับมา การเพิ่มขึ้นของสัตว์ป่าและพันธุ์พืชต่างๆ ซึ่งปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับกลไกการปรับตัว (adaptation) และเพื่อบรรเทา (mitigation) ปัญหาโลกร้อน เพราะความหลากหลายทางชีวภาพทำให้ลดความเสี่ยงที่จะเกิดผลเสียทางการเกษตรและความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น โดยเข้ากับคุณลักษณะที่เป็นกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนได้ทำขึ้นซึ่งมาจากผลของการเรียนรู้ต่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้น และหาแนวทางตอบสนองจนกระทั่งสามารถขับเคลื่อนการดูแลรักษาทรัพยากรต่างๆได้

สอง) กรณีชุมชนบ้านเปร็ดใน จ.ตราด ที่มีชื่อเสียงด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่อาศัยหลักธรรมะและคุณธรรม เข้ามาสอดแทรกในการทำงาน ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากพระสุบิน ปณีโต ซึ่งเป็นผู้นำทางปัญญา ได้นำหลักคุณธรรมเข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนเนื่องจากทรัพยากรป่าชายเลนถูกทำลายจากการลักลอบตัดไม้และการสัมปทานป่า และส่งเสริมให้ชุมชน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น หลักคิดดังกล่าวชาวบ้านได้นำมาปฏิบัติ และได้สร้างเงื่อนไขที่อาศัยกลไกเชิงสถาบัน เช่น แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์โดยแฝงเงื่อนไขของการมีคุณธรรมได้อย่างแยบยล เช่น การสร้างกติกาดูแลป่า กติกา ”หยุดจับร้อย คอยจับล้าน” เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปู โดยชาวชุมชนต้องมีวินัยและความซื่อสัตย์ที่จะไม่ละเมิดกติกาที่ร่วมกันตั้งไว้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีฐานคิดเรื่องความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานและการป้องกันความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติโดยการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน เช่น เต๋ายาง ซึ่งถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการเสาะแสวงหาความรู้ภายนอกเพื่อนำมาปรับใช้ภายในชุมชน เช่น การศึกษาดูงาน แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของชุมชน

ก่อนหน้านี้พระสุบินได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งประสบผลสำเร็จในการจัดตั้งระบบการเงินในระดับรากหญ้าที่สอนให้สมาชิกรู้จักเก็บหาเงินเสมือนผึ้งที่รู้จักเก็บน้ำผึ้งและรักษาไว้ทีละนิดซึ่งต่อมาก็จะมีปริมาณการสะสมที่เพิ่มขึ้น และการใช้คุณธรรม คือ สัจจะ ความซื่อสัตย์ เป็นหลักการสำคัญ นอกเหนือจากผลประโยชน์ที่สมาชิกได้ในรูปการเงินเพื่อใช้ด้านสวัสดิการชีวิตแล้วยังได้ใช้หลักคุณธรรมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มาช่วยหนุนเสริมโดยทุนที่ได้นอกเหนือจากการหาเลี้ยงชีพจะต้องแบ่งปันเพื่อสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีสมาชิกครอบคลุมพื้นที่จังหวัดตราด และมีกองทุนหมุนเวียนกว่า 1,400 ล้านบาท ซึ่งประกอบด้วยเงินหุ้นและสวัสดิการที่กระจายในแต่ละชุมชน

มีข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลของการดำเนินกิจกรรมเพื่อรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนบ้านเปร็ดในซึ่งสอดคล้องกับการปรับตัว (adaptation) และเพื่อบรรเทา (mitigation) ปัญหาโลกร้อน จากรายงานการศึกษาของสถาบันธรรมรัฐฯ ที่ทำการศึกษาแบบอย่างของการจัดการพื้นที่ป่าโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ช่วยลดปัญหาภาวะโลกร้อน พบว่า

ชุมชนบ้านเปร็ดในสามารถช่วยรักษาป่า และดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ 1,200 ตันต่อปี และหากคำนวณจากจำนวนประชากรทั้งหมดของบ้านเปร็ดใน พบว่าชาวเปร็ดในสามารถช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ กลับได้ถึง 1.85 ตันต่อคนต่อปี ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยในการดูดกลับก๊าซเรือนกระจกของภาคการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ที่มีค่าเท่ากับ 0.91 ตันคาร์บอนไดออกไซด์ต่อคนต่อปีถึง 2 เท่า ไม่เพียงเท่านั้นชุมชนบ้านเปร็ดในยังได้รวบรวมเงินเพื่อซื้อที่นากุ้งร้างเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนอีก 40 ไร่ เป็นจุดเริ่มต้นของการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน เนื่องจากเล็งเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลน

ตัวอย่างที่ได้นำเสนอข้างต้น แสดงให้เห็นเงื่อนไขของการมองผลประโยชน์ระยะยาวที่นำไปสู่ความร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรเนื่องจากชุมชนมีความไว้เนื้อเชื่อใจกันและสามารถต่างตอบแทนกันได้ตามที่ศาสตราจารย์ออสตรอมตั้งข้อสังเกตไว้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ในระยะยาวและเกิดการเรียนรู้และไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ สามารถเห็นประโยชน์ระยะยาว แทนที่จะเห็นเฉพาะประโยชน์สั้นๆ เฉพาะหน้านำไปสู่ความร่วมมือกันและไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอาอีกต่อไป แต่สามารถเกิดกติกาของกลุ่มในการใช้และรักษาทรัพยากรในลักษณะที่ยั่งยืนขึ้นมา

อย่างไรก็ดี การศึกษาของศาสตราจารย์ออสตรอมและนักวิชาการทางตะวันตกจะเน้นที่ระดับพฤติกรรมเป็นหลักโดยอย่างมากก็ตั้งข้อสังเกตว่าการมีวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างอาจช่วยให้เกิดพฤติกรรมในการร่วมมือกันได้ง่ายขึ้น แต่หากพิจารณาจากกรณีของชุมชนบ้านละหอกกระสังและบ้านเปร็ดในนั้น นอกเหนือจากพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นได้มีสิ่งที่อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมดังกล่าวที่มากกว่าสิ่งที่เห็นเพียงภายนอก คือการมีภูมิปัญญาและระดับการพัฒนาจิตใจที่มาช่วยหนุนเสริมให้พฤติกรรมของความร่วมมือกันดูแลรักษาธรรมชาตินั้นเกิดได้ง่ายขึ้น โดยในสองกรณีนี้เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังคือชุมชนมีผู้นำที่มีคุณธรรมและเน้นการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นวิถีคิดแบบพุทธ แม้กรณีต่างๆที่ศาสตราจารย์ออสตรอม ศึกษาส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ไม่ใช่ชาวพุทธ แต่ก็เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาตะวันออกที่ให้ความสำคัญกับด้านจิตใจและมีการเคารพธรรมชาติ อีกทั้งมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งทำให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจที่เป็นเงื่อนไขไปสู่ความสำเร็จในการร่วมมือกันจัดสรรทรัพยากรได้ง่ายตามข้อสังเกตของศาสตราจารย์ออสตรอม

อย่างไรก็ดี หลักปฏิบัติดังที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น ไม่จำเป็นที่จะใช้ได้เฉพาะกับสังคมชนบทเท่านั้น แต่กลับยิ่งเป็นประโยชน์ในการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมเมืองที่มีพฤติกรรมการบริโภคนิยมอย่างสุดโต่ง ในแนวพุทธมีหลักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภค โดยพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวไว้ว่าการเสพบริโภคสิ่งต่างๆ มี 2 ประเภท คือเสพบริโภคด้วยตัณหากับเสพบริโภคด้วยปัญญา ถ้าเสพบริโภคด้วยตัณหา เช่นการรับประทานอาหารมากเกินไปก็จะมีผลร้ายต่อร่างกายได้ แต่การเสพบริโภคด้วยปัญญา จะเป็นการเสพเชิงคุณภาพ โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการมาพิจารณา

ด้วยปัญญาว่าเราต้องการบริโภคเพื่ออะไร ทำให้รู้ถึงคุณค่าและประโยชน์ที่แท้ ทำให้เกิดความพอดี พองามในการบริโภค ไม่ใช่การเสพที่ติดกับรสชาดอย่างเดียว ที่เรียกว่า โภชเนมัตตัญญุตา ทั้งนี้การดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมได้อย่างมีความสงบสุขโดยไม่ยึดติดกับวัตถุจนเกินไปนั้น มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ เพื่อกำกับความโลภให้ลดลง และให้หลุดพ้นจากการบริโภคอย่างไม่บันยะบันยังที่ไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริง แต่เป็นความต้องการเทียมที่ใช้ทรัพยากรจริง เพื่อให้อัตตาได้รับการตอบสนอง โดยอาจไม่ได้ใช้โดยตรง ที่เรียกว่าคุณค่าเทียม ซึ่งมีตัณหา เป็นความอยาก ทำให้เกิดแรงจูงใจในการบริโภค เพื่อสนองความต้องการให้เกิดความอยากที่ไม่มีคุณภาพ เช่นการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยเนื่องจากสัญชาตญาณและกิเลสเป็นตัวนำในการบริโภค ทำให้ต้องดิ้นรนแสวงหา เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยเมื่อได้บริโภคในสิ่งที่ต้องการแล้วกลับเป็นความสุขที่มีความทุกข์แฝงมา

ในขณะที่คุณค่าแท้ เป็นการบริโภคอย่างมีสติ เป็นความอยากที่มีรากฐานมาจากปัญญา ที่เรียกว่าฉันทะ คือใฝ่ดี ใฝ่สร้างสรรค์ เป็นความอยากที่มีคุณภาพ เพราะเป็นความอยากที่ประกอบด้วยธรรมะ ไม่ต้องแสวงหา หรือเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเมื่อทำแล้วเกิดความภูมิใจ เกิดความสุขที่หล่อเลี้ยงจิตใจให้เบิกบาน

การบริโภคปัจจัยสี่นั้น จำเป็นต้องบริโภคอย่างมีสติ ที่เรียกว่า “ปัจจัยสันนิสสิตศีล” คือศีลที่เกิดจากการบริโภคปัจจัยสี่อย่างมีสติ มีปัญญา เป็นการบริโภคโดยใช้เหตุผล เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ตัวอย่างการบริโภคที่ขาดปัญญาและทำให้เกิดการเสพติดในคุณค่าเทียมที่นำมาซึ่งความสูญเปล่า เช่น การบริโภคตราสินค้าหรือของแบรนด์เนมจากสินค้าและการบริโภคที่มาจากสื่อโฆษณาให้คนหลงเชื่อและมีศรัทธาว่าจะทำให้เป็นผู้นำสมัย เป็นชนชั้นที่มีรสนิยม แต่กลับต้องเสียทรัพย์หรือหาทางได้มาด้วยวิธีการที่ผิด ซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ตามมา

นอกจากนี้ กระแสปัจจุบันของบริโภคนิยม ได้ทำให้คนจำนวนมากหลงยึดติดอยู่ในโลกทัศน์ที่ว่า “การบริโภคสินค้าและบริการเป็นเงื่อนไขให้เกิดความสุข ยิ่งบริโภคมาก ยิ่งสุขมาก” แต่ในแนวพุทธ ความสุขอาจไม่จำเป็นต้องมาจากการ “มีอะไร” แต่แท้จริงเราสามารถมีความสุขได้โดย “ไม่มีอะไร” ได้เหมือนกัน ซึ่งเป็นความสุขที่ไม่ยึดติดกับการบริโภค การถือครอง หรือยึดครองเสมอไป

พุทธศาสนา เสนอว่า ความสุขมีในสามระดับ คือ หนึ่ง) กามสุข สุขจากการสนองความต้องการทางประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น ซึ่งเป็นความสุขพื้นฐานของปุถุชนมีรากฐานอยู่บนความต้องการตามธรรมชาติของสรรพสัตว์ สอง) สมาธิสุข สุขสงบจากจิตใจ ที่ได้จากการฝึกจิตให้มีสมาธิ มีความมั่นคงไม่หลงตามสิ่งเร้า สิ่งกระตุ้น เป็นความสุขที่มีคุณภาพดีกว่ากามสุข โดยสมาธิสุขนี้สามารถแสวงหาได้โดยการฝึกสมาธิ ซึ่งเมื่อทำได้แล้วจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิต

พฤติกรรมและสติปัญญา และสาม) นิพพานสุข สุขที่เหนือสมมติแล้วเป็นความหลุดพ้นเป็นอิสระจากการถูกครอบงำของกิเลสอย่างสิ้นเชิง ชีวิตมีแต่อิสรภาพทางจิตและปัญญา ซึ่งเมื่อจิตพบอิสรภาพชีวิตจะมีความสุขแท้ที่ถาวร (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2555) อย่างไรก็ดีสำหรับปุถุชนทั่วไปสามารถหาความสุขได้มากกว่ากามสุขคือสามารถหาสมาธิสุขได้เมื่อมีการฝึกพัฒนาจิตใจ

ดังนั้นสังคมเมืองที่ถูกกระตุ้นรุมเร้าด้วยวัตถุต่างๆ หากมีการฝึกจิตทำสมาธิจะช่วยลดความต้องการที่มากเกินจำเป็นเข้าสู่วิถีการบริโภคอย่างมีสติและพอประมาณได้ ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่าการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่กระตุ้นให้คนอยากบริโภคไม่มีที่สิ้นสุด แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าฝึกจิตและยกระดับจิตใจจะเป็นหนทางออกได้ ดังงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า การฝึกจิตสามารถพิสูจน์ได้โดยทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยเกี่ยวกับสมอง (Neuroplasticity) โดยศาสตราจารย์เดวิดสัน (Davidson) จากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (Wisconsin) ในประเทศสหรัฐฯ ได้ทดลองกับพระลามะชาวฝรั่งเศส ชื่อ แมธธิว ริก้า (Matthieu Ricard) ซึ่งเคยเป็นนักวิทยาศาสตร์ในสถาบันปาสเตอร์ ที่มีประสบการณ์ในการทำสมาธิฝึกจิตมากกว่า 10,000 ชั่วโมง โดยผลการสแกน(scan)สมองแสดงถึงความสงบ และสมดุลด้านอารมณ์มากกว่าคนทั่วไป กล่าวคือพบค่าของสมองในระดับอารมณ์เป็นไปในทางบวกซึ่งเป็นสมองที่ส่งผลต่อความสุข โดยผลการทดลองสรุปได้ว่า สมองสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามประสบการณ์ที่ฝึกจิตหรือการทำสมาธิ (mind training) โดยสมองที่ผ่านการฝึกสมาธิจะมีความสุขสงบ ความสุขใจนี้สามารถสร้างได้โดยไม่ต้องใช้วัตถุภายนอก เข้าข่ายของการมีนิรามิสสุข คือ สุขที่ไม่ต้องอิงอาศัยวัตถุปัจจัยภายนอก

ในทางพระพุทธศาสนาธรรมะหลักคำสอนเป็นเรื่องกฎของธรรมชาติทำให้ยอมรับและเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติ คือความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนและไม่อาจยึดถือได้ อย่างไรก็ดีในระดับการใช้ชีวิตประจำวันเราก็สามารถประยุกต์ใช้ธรรมะมาช่วยให้เกิดแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยสติที่รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต ซึ่งในกรณีของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ระบุว่าหากน้อมนำศีลห้าหรือเบญจศีลที่เป็นเบื้องต้นของหลักคำสอนมาพึงปฏิบัตินั้นสามารถช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ดังรายละเอียดดังนี้ คือ

ศีลข้อที่หนึ่ง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามเบียดเบียนสัตว์ เป็นศีลที่ว่าด้วยหลักประกันด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อปกป้องชีวิตของมนุษยชน รวมไปถึงสัตว์ สิ่งแวดล้อม และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ศีลข้อที่สอง ห้ามลักทรัพย์ เป็นศีลว่าด้วยหลักประกันเรื่องของการไม่ทุจริต ไม่คอรัปชั่น เป็นข้อธรรมที่จะช่วยให้สังคมเกิดการใช้และการกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม

ศีลข้อที่สาม ห้ามประพฤติผิดในกาม เป็นหลักประกันเรื่องความมั่นคงของสถาบันครอบครัว รวมทั้งการคุ้มครองเด็ก สตรี เยาวชน ให้คนทุกคนได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน

ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นแค่ปัจจัยการผลิต นอกจากนี้สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สำคัญที่สุดของสังคมในการสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ขึ้นมา

ศีลข้อที่สี่ ละเว้นจากการกล่าวเท็จปราศจากความจริง เป็นหลักประกันเสรีภาพทางสื่อและข่าวสาร คือจะต้องไม่ใช้ข้อมูลเท็จมากล่าวหาให้ร้ายซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นปัญหาของทั้งโลก เนื่องด้วยโลกที่เต็มไปด้วยเสรีภาพแต่ยังขาดจรรยาบรรณในการใช้เสรีภาพ

ศีลข้อที่ห้า ละเว้นจากการดื่มสุรา ของมึนเมา สิ่งเสพติดให้โทษ เป็นหลักประกันสุขภาพและการบริโภค ทั้งนี้ไม่ได้หมายความเฉพาะการบริโภคสุรา ยาเสพติด แต่รวมถึงการบริโภคในลักษณะมึนเมาทุกรูปแบบ เช่น บริโภคอาหาร ปัจจัยสี่ การบริโภคยศทรัพย์อำนาจ รวมถึงการบริโภคอัตลักษณ์ ค่านิยม ของมียี่ห้อตราสินค้า(brand) โดยทางพุทธได้พูดเรื่องการบริโภคว่ามนุษย์ต้องมีการบริโภคอย่างมีสติ ซึ่งศีลข้อนี้จะช่วยโลกไม่ให้มีการบริโภคด้วยอัตราเร่งที่เร็วเกินไป และจะได้ชะลอความเสื่อมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้ช้าลงได้

ดังจะเห็นได้ว่าศีลห้านั้นสามารถนำมาประยุกต์เพื่อช่วยเป็นหลักประกันให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการสร้างความเป็นธรรมและสิทธิมนุษยชนให้เกิดขึ้นในสังคมโลก ตลอดจนการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในการเลือกบริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยความมีเหตุผลที่จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

นอกจากนี้หลักธรรมะในพุทธศาสนาที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อช่วยในการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้คือ มรรคมีองค์แปด ในอริยสัจสี่ ที่เป็นหลักปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ หากน้อมนำมาปฏิบัตินั้นจะนำมาซึ่งความสุขสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ ในที่นี้ขอหยิบยกหลักปฏิบัติของมรรคบางข้อที่ครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับลักษณะแนวทางการพัฒนาในปัจจุบัน อาทิ

สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ เป็นการประกอบกิจกรรมต่างๆโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นตลอดจนสิ่งแวดล้อมและสังคม มีแนวทางประพฤติปฏิบัติในทางการทำมาหากินที่มีจริยธรรมอันดีงาม(พระธรรมปิฎก,2544)

สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ โดยการประพฤติดีงามทางกาย หรือกิจกรรมทางกายทั้งปวงซึ่งเมื่อนำไปใช้ปฏิบัติแล้วจะงดเว้นซึ่งการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนและทำร้ายผู้อื่นรวมทั้งสิ่งมีชีวิตทั้งปวง

สัมมาสติ คือ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอด ระลึกสภาพความจริงในปัจจุบันในสิ่งที่เกื้อหนุนแก่ปัญญา ซึ่งหลักสัมมาสตินี้สามารถนำมาใช้ได้ตามสภาพการณ์ตามเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้นักพัฒนารับทราบถึงข้อเท็จจริง เพื่อที่จะนำมาปรับใช้นโยบายการพัฒนาด้านต่างๆ

สัมมาทิฏฐิ คือ การมีปัญญาเห็นชอบ หมายถึงการปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ซึ่งหลักสัมมาทิฏฐิถือเป็นกำเนิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้องและเป็นต้นทางของความดีงามทั้งปวง สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมทั่วไปทุกประเภททั้งทางโลกและทางธรรม

เมื่อพิจารณาลักษณะที่สอดคล้องหลักไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งเป็นองค์ประกอบของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธสามารถเทียบเคียงได้ว่าหลักสัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะเทียบได้กับศีล ส่วนสัมมาสติ คือสมาธิ และสัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญานั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีหลักคำสอนซึ่งคุ้นชินในชีวิตประจำวันที่หากยึดเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตจะส่งผลให้เกิดการดำเนินชีวิตในหนทางที่พอเหมาะพองาม เช่น *ความซื่อสัตย์สุจริต* ซื่อตรงในหน้าที่การงาน ซื่อตรงต่อตนเอง บุคคลอื่น และสังคมส่วนรวม *ความไม่โลภ ความพอประมาณ* การแสวงหาความพอดี การลดพฤติกรรมการบริโภค การมี *ปฏิสังขาโย* คือ ให้พิจารณาแล้วจึงเสพปัจจัยโดยมองให้เห็นคุณค่าที่แท้ของสิ่งนั้นว่าเราเสพหรือบริโภคเพื่ออะไร ซึ่งนอกจากทำให้มีประโยชน์ต่อชีวิตตนเองแล้ว ก็ทำให้ลดการเบียดเบียนกันในสังคม และเอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมไปในตัวด้วยดังที่กล่าวแล้ว และหลัก*เมตตากรุณา* การสงเคราะห์ช่วยเหลือ การให้ด้วยการไม่หวังผลตอบแทนใดๆ มีความสุขทางใจจากการให้ การเสียสละ เอื้อเฟื้อเจือจุนต่อผู้อื่น หลักคำสอนต่างๆ เหล่านี้ จะมีส่วนทำให้ลดการเบียดเบียนกันในสังคม เพราะเมื่อทรัพยากรมีอยู่จำกัด เมื่อผู้ใช้ไม่โลภ แต่ใช้ด้วยความพอดีพองาม ก็ทำให้ผู้อื่นสามารถมาใช้ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งถ้ายิ่งมีคุณธรรมซึ่งเมื่อนำมากำกับร่วมกับหลักของธรรมาภิบาลแล้ว จะทำให้ทุกฝ่ายลดละซึ่งความเห็นแก่ตัว ไม่เอาผลประโยชน์จากทรัพยากรจนเกินความพอดีพองาม ต่างฝ่ายต่างมุ่งสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ดังข้ออ้างอิงของพระพรหมคุณาภรณ์ ว่า“....*จิตใจที่คิดจะได้จะเอา ทำให้เกิดท่าทีความรู้สึกแบบหวาดระแวงเป็นปฏิปักษ์ โดยมองเพื่อนมนุษย์เป็นคู่แข่ง ตลอดจนมองเขาเป็นเหยื่อ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมของสังคมปัจจุบันที่อยู่ภายใต้ระบบแข่งขันหาผลประโยชน์ จะหล่อหลอมสภาพจิตใจเช่นนี้มาก จึงต้องถ่วงดุลจิตที่คิดจะได้จะเอา ด้วยการตั้งจิตคิดจะให้ ซึ่งจะเป็นตัวนำจิตให้เกิดความสนใจต่อสุขทุกข์ของผู้อื่น เกิดความเข้าใจเห็นใจเพื่อนมนุษย์ พัฒนาเมตตากรุณามุทิตาขึ้นมาโดยวิธีธรรมชาติและด้วยการพัฒนาพฤติกรรมในการให้ เข้ามาควบคู่ก็ทำให้การให้กลายเป็นความสุข...”* และหลักของการมีสติ หรือการระลึกได้ โดยหากคนมีสติจะทำให้มีปัญญาสามารถหมุนปัญหา หรือกิจการต่างๆให้ได้ประโยชน์ ดังที่แพทย์หญิงอมรา มลิลา(2555) ได้กล่าวไว้ว่า *“เราคอยเอาสติทำให้เรานิ่งได้ และเราก็มีเหตุผล และถ้าเผื่อเกิดความผิดพลาดอะไร เราก็ไม่เต้น เพราะเราถือว่าเราเป็นมนุษย์มาจากอวิชชา เราก็ต้องเรียนรู้มาจากความผิดของเรา ถ้าเราวางใจได้อย่างนี้ อะไรอะไร ก็จะดีทั้งนั้นเลย บางครั้งของที่เรานึกว่าเราผิดพลาดอย่างมากมาย แต่กลับมาเป็นคุณกับเราอย่างมาก เพราะเราเอาสิ่งนั้นมาปรับให้เกิดประโยชน์ได้ และทำให้เราค้นพบวิธีใหม่ที่ทำให้เราหลุดออกไปจากความยึดมั่น สำคัญผิดของเรา ซึ่งแต่ก่อนเรานึกว่าเรารู้ทั้งนั้น”*

สรุปได้โดยสังเขป การพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ใช้แนวทางกระแสหลัก อาทิ กลไกทางตลาด กลไกทางสถาบัน รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาช่วยแก้ไขปัญหานั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นแต่อาจยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ จะเน้นไปที่การพัฒนาด้านจิตใจควบคู่ไปด้วย เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

แสดงได้จากภาพข้างล่างระบบของมนุษย์สามารถพัฒนาได้อย่างสมดุล โดยใช้แนวทางการพัฒนาจิตใจ ควบคู่ไปกับแนวทางกระแสหลักที่เน้นกลไกการจัดการเชิงสถาบัน และเทคโนโลยี มาจัดการทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องนโยบายที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรลงได้ เพราะสามารถลดปัญหาความอยากได้ที่ไม่สิ้นสุดและความไม่ซื่อสัตย์สุจริตคิดคดโกงเอาเปรียบธรรมชาติและคนอื่นอย่างที่เป็นอยู่ (ดูภาพที่ 3)

4.เปรียบเทียบเศรษฐกิจสีเขียว กับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ

จากการที่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวทางการพัฒนากระแสหลัก ที่ส่วนหนึ่งมีการใช้เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือเพื่อทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหัวใจของเศรษฐกิจสีเขียว คือ การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมให้ไปด้วยกันได้โดยอาศัยกลไกตลาดตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่ให้ความสำคัญกับการค้าการลงทุนและการบริการเพื่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะที่หัวใจของการพัฒนาแนวพุทธ คือการให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจ ซึ่งหากนำมาประพฤติปฏิบัติควบคู่ไปกับแนวทางที่ดำเนินอยู่ก็จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ง่ายขึ้น

ดังที่ทราบกันดีว่าแนวทางกระแสหลักที่ผ่านมาได้นำหลักธรรมาภิบาลมากำกับ กลไกเชิงสถาบัน เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การสร้างแรงจูงใจ รวมทั้งการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือจัดการปัญหาเพื่อให้เป็นไปตามทิศทางการพัฒนาที่ต้องการ แต่ในทางปฏิบัติผลของการพัฒนาห่างไกลจากความยั่งยืน เนื่องด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าด้วยเรื่องการค้าและการลงทุนนั้นยังเต็มไปด้วยการแข่งขันแบบแย่งชิง รวมถึงการยึดพื้นที่สื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อชิงความได้เปรียบในเชิงการค้า เพื่อชักจูงให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการในสินค้าของตน ดังนั้นการใช้แนวทางกระแสหลักซึ่งเป็นกลไกเชิงสถาบันและเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ เพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมาจากพฤติกรรมการแก่งแย่งกันของมนุษย์เพื่อสนองอัตตาตัวตนและความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (อภิชัย พันธเสน,2549) แต่หากได้มีการนำหลักพุทธ ที่มีแนวทางของวิถีปฏิบัติของการพัฒนามนุษย์ที่สามารถมีอิสระจากความโลภ หรือความต้องการที่เกินเลยโดยมาบูรณาการร่วมกับแนวทางกระแสหลักจะนำไปสู่ทิศทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การวิเคราะห์เศรษฐกิจสีเขียว มีในหลากหลายมุมมอง ถึงอุปสรรคและความท้าทายต่างๆ นอกจากความห่วงใยที่ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะสามารถกระทำได้โดยไม่กระทบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(decoupling) ได้จริงหรือไม่ดังที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น นิรมล สุธรรมกิจ (2555) ยังระบุถึงข้อพึงระวังหรือควรพิจารณาในการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมีข้อสรุปในประเด็นด้านความเป็นธรรมของการจัดสรรทรัพยากร และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโดยภาครัฐ ที่ยังไม่สามารถทำให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบได้เต็มรูปแบบ โดยมีความท้าทายว่าควรจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนได้อย่างทั่วถึง โดยครอบคลุมทุกภาคส่วน หรือทุกสาขาการผลิต รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐ

ตัวอย่างของปัญหาที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นธรรมในระดับโลก เช่นกรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน และปัญหาการเคลื่อนย้ายก๊าซเรือนกระจกจากประเทศที่พัฒนาแล้วมายังประเทศกำลังพัฒนา หรือที่เรียกว่า Off-shoring of Greenhouse Gas โดยผ่านการลงทุนและการนำเข้าสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาเพื่อผลักภาระความรับผิดชอบก๊าซเรือนกระจกที่เกิดขึ้นจากการบริโภคของคนในประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น รวมทั้งการผลักภาระการจัดการมลพิษและกากของเสียอุตสาหกรรมของประเทศที่พัฒนาแล้วมายังประเทศกำลังพัฒนา ได้ส่งผลเป็นลูกโซ่ให้เกิดปัญหาระดับประเทศและระดับชุมชน จากการย้ายฐานการผลิต ดังกรณีปัญหานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่สามารถฉายภาพปัญหาของอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบจากการพัฒนา อธิบายได้ว่าเป็นผลพวงของนโยบายการพัฒนาประเทศที่กำหนดขึ้นมาโดยคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมิติสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพถูกให้ความสำคัญรองลงมา รวมถึงการขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญกล่าวคือ การมี

ระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ(check and balance) การมีแรงจูงใจที่เหมาะสม รวมถึงการส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีที่สะอาดและการสามารถเอาผิด การชดเชยผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิผลและยุติธรรม การเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชนและการมีข้อมูลที่สามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้ การสร้างองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยี มีกระบวนการเรียนรู้และค้นหาข้อมูล โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่น การทำให้ระบบมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วยการลดต้นทุนที่สูญเปล่า (transaction costs)ในการดำเนินนโยบายและดำเนินการจัดการต่างๆและการนำเครื่องมือด้านเศรษฐศาสตร์ (economic instruments) และการจัดการมาช่วย และสุดท้ายคือการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึก อีกทั้งการสร้างหลักประกันให้เกิดความมั่นใจในการกระทำที่เหมาะสมว่าผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบจริง

เศรษฐกิจสีเขียววางอยู่บนเงื่อนไขของการที่เศรษฐกิจสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาสังคมไปด้วยในตัว จึงจำเป็นต้องมีเรื่องของธรรมาภิบาลเข้ากำกับด้วย ซึ่งทั้งนี้เงื่อนไขต่างๆของธรรมาภิบาลดังกล่าวแล้ว หากนำมาใช้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์คาดว่าจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ แต่สภาพการณ์ของสังคมที่มีพลวัตรของการแข่งขันและการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนบุคคลสูง ยังผลให้หลักธรรมาภิบาลนั้นยังคงเป็นเงื่อนไขในเชิงอัตลักษณ์ที่ยากในการจะทำให้เกิดได้จริง เนื่องด้วยอิทธิพลด้านวัตถุนิยมที่ครอบคลุมจิตใจทั้งของผู้ทำหน้าที่กำกับนโยบาย นักลงทุนและเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ละเลยหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามหลักจริยธรรมยังผลให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา ดังนั้นการจะทำให้ธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติจำเป็นต้องมีการพัฒนามนุษย์ที่เป็นผู้กระทำ โดยการยกระดับจิตใจซึ่งแนวพุทธให้ความสำคัญ

ทั้งนี้องค์ประกอบที่เป็นหัวใจของการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธประกอบด้วย การศึกษา การพัฒนา การบริโภค และการมีความสุขตามลำดับ (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2555) หากนำมาใช้เสริมกับหลักธรรมาภิบาลจะสามารถสร้างความสมดุลในการพัฒนา ซึ่งมีข้อวิเคราะห์องค์ประกอบของการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวพุทธ คือ หนึ่ง)การศึกษา ที่ผ่านมาการศึกษามุ่งสร้างคนให้มีเครื่องมือทำมาหากินเป็นหลัก โดยสอนให้คนมีความรู้เฉพาะทาง แต่ขาดปัญญาในการมององค์รวม และขาดการเน้นด้านคุณธรรม ผลที่ได้คือคนมุ่งแต่การใช้ความรู้เพื่อผลประโยชน์ตนเอง เกิดความเห็นแก่ตัว เกิดความโลภ นอกจากนี้การศึกษายังเน้นแต่สร้างคนให้เป็นปัจจัยการผลิตจึงเกิดคนที่มีแต่ความชำนาญเฉพาะด้าน แต่ขาดมิติทางสังคม และไม่อาจเข้าใจผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมหรือเรื่องของความเป็นธรรมได้ โดย หลักพุทธมองว่าการศึกษาที่ดีต้องมีสมดุล คือ สมดุลทั้งกายและใจ เกิดสมดุลทั้งทางโลก และทางธรรม ซึ่งต้องพัฒนาควบคู่กันเป็นคนที่พร้อมทั้งคุณวุฒิและคุณธรรม

ทั้งนี้ การศึกษาของมนุษย์ในปัจจุบันเน้นแต่ความรู้ความคิดในระดับของสมอง ในขณะที่พุทธศาสนา การศึกษานั้นสามารถทำให้เกิดการใช้ศักยภาพของมนุษย์ได้สูงสุดถึงขั้นการมีปัญญาหยั่งรู้ ในการออกจากทุกข์ได้ แต่แม้ไม่ถึงขั้นนั้นก็สร้างคนให้มีปัญญาคือความฉลาดควบคู่กับคุณธรรมทางจิตใจ

สอง) การพัฒนา หัวใจของการพัฒนาที่ผ่านมายึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมีความพยายามดำเนินการทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จนเกิดผลกระทบต่างๆ มากมาย ดังกรณีปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการใช้พลังงานเกินความพอดียังผลร้ายกลับมาทำลายมนุษย์และสรรพสิ่งต่างๆด้วยกันเองในที่สุด ทางพุทธ มองว่าระบบธรรมชาติเป็นไปตามหลักอิทัปปัจจยตา คือไม่มีอะไรเป็นศูนย์กลางของอะไรแต่มนุษย์รวมทั้งสรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นการพัฒนาที่แท้จริงต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความพร้อมทั้งพฤติกรรม จิตใจและสติปัญญา ดังนั้นคนที่สมบูรณ์จึงสามารถสร้างการพัฒนาที่มีความสมดุลโดยให้ความสำคัญในเรื่องต่างๆ ตามความเป็นจริงและเหมาะสม เช่น บางเรื่องให้คนเป็นใหญ่ บางเรื่องให้สิ่งแวดล้อมเป็นใหญ่ ทั้งนี้การพัฒนาต้องเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มองความเชื่อมโยงกันของมนุษย์และธรรมชาติ

สาม) การบริโภค ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงได้ เนื่องด้วยระบบบริโภคนิยมในปัจจุบันที่ใช้ความอยาก หรือตัณหาของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือทางธุรกิจเพื่อให้มนุษย์เกิดความต้องการบริโภคคุณค่าเทียมมากกว่าคุณค่าที่แท้จริง ทำให้ส่งผลกระทบถึงความสิ้นเปลืองทรัพยากรที่ต้องนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการคุณค่าเทียมดังกล่าว ในขณะที่แนวพุทธมีหลักของการบริโภคที่รู้ว่าจุดอ่อนของมนุษย์คือตัณหาแล้วชี้แนวทางให้มนุษย์สามารถที่จะหลุดพ้นจากตัณหาหรือความอยากนี้ได้ โดยการพัฒนาสติหรือการมีโยนิโสมนสิการในการบริโภคต่างๆ ซึ่งการที่คนมีสติในการบริโภคไม่ได้หมายความว่าจะทำให้เกิดการค้าขายหยุดชะงัก แต่สินค้าและบริการต่างๆยังดำเนินไปได้โดยเน้นสินค้าที่มีคุณภาพและจำเป็นสำหรับคนจำนวนมากแทนที่จะเน้นผลิตสินค้าฟุ่มเฟือยให้คนรวยจำนวนน้อยบริโภคคุณค่าเทียมเช่นแบรนด์เนม

อย่างไรก็ดี การบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นจนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากมายส่วนหนึ่งมาจากการต้องการความสุขจากการบริโภค ซึ่งการมีความสุขจากการบริโภคถ้าอยู่ในศีลในธรรมและพอดีพองามก็ไม่ผิดอะไร แต่ถ้าต้องการชะลอความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอาจจำเป็นต้องลดความต้องการที่ไม่จำเป็นลงทั้งนี้คงต้องพิจารณาการมีความสุขที่ไม่ต้องอิงอาศัยวัตถุมากนักด้วย

สี่) ความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ในทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักถือว่า ความสุขของมนุษย์มาจากการมีเงินและมีความมั่งคั่งทางวัตถุเป็นหลัก ซึ่งในความเป็นจริงคนร่ำรวยก็ไม่ใช่ว่าจะมีความสุขเสมอไป ในทางพุทธศาสนา ความสุขแบ่งเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย ***กามสุข*** คือสุขจากการสนองโสตประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย สัมผัส มนุษย์ส่วนมากติดอยู่ในกามสุข โดยสินค้าและบริการทั้งหมดตามกระแสทุนนิยมที่ผลิตมาเพื่อป้อนความสุขระดับกามสุขเป็นหลัก เพราะมนุษย์ถือว่าได้ครอบครองสินค้าและบริการ ยศ ทรัพย์ อำนาจ ก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ในทางพุทธศาสนาถือว่าไม่ใช่ความสุขที่แท้จริงเป็น " อามิสสุข" แปลว่าความสุขที่ขึ้นต่อเงื่อนไขภายนอก และเป็นสุขจากการสนองกิเลส สุขชนิดนี้ยิ่งบริโภคยิ่งมีความอยากเสพย์มากขึ้นและอาจตกเป็นทาสของสิ่งที่บริโภค เป็นสุขจริงแต่ไม่ปลอดภัย สุขระดับสองคือ***สมาธิสุข*** สุขจากการที่จิตได้รับการยกระดับขึ้นมา แบ่งเป็นสามคุณลักษณะของจิต *หนึ่ง* คุณภาพ คือ การที่จิตมีคุณธรรม *สอง* สมรรถภาพ คือการที่สามารถใช้สติปัญญาได้อย่างคล่องแคล่ว เฉียบแหลม ลุ่มลึก *สาม* ศักยภาพ คือการที่จิตสามารถบรรลุศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่เอาชนะกิเลสตัณหาได้แม้ในระดับหนึ่งก็ยังดี สุขประเภทนี้เข้าข่ายนิรามิสสุข คือสุขที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุหรือปัจจัยภายนอก ส่วนระดับสูงสุดคือ ***นิพพานสุข*** เป็นสุขที่เกิดจากจิตที่เป็นอิสระจากกิเลสทั้งปวง เป็นปลายทางของการพัฒนามนุษย์ในทางพุทธศาสนา ถือเป็นการถึงซึ่งศักยภาพสูงสุดของการเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ดีสุขในระดับนี้ต้องการการปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น นักบวช

อย่างไรก็ดีระดับปุถุชนในสังคม หากมีศีลห้ากำกับการแสวงหาความสุขในระดับกามสุขและพัฒนาจิตใจได้ให้ความสุขระดับสมาธิสุขก็จะช่วยทำให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการพัฒนาโดยใช้เศรษฐกิจสีเขียว เป็นการพัฒนาทางวัตถุที่พยายามสร้างสมดุลระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกัน ขณะที่การพัฒนาแนวพุทธเป็นการพัฒนาที่เน้นทางจิตใจ โดยมองว่าต้องพัฒนาคนให้มีความพร้อมทั้งด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและปัญญาเพื่อเป็นตัวกระทำในการสร้างระบบสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสันติสุขของ
โลกได้จริง

5. ข้อสังเกตและเสนอแนะบางประการ

จากการที่เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเป็นแนวคิดกระแสหลักที่ได้รับการตอบรับที่ดีจากทั่วทุกมุมโลก เนื่องจากเป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อม แต่อาจมีความยากในทางปฏิบัติที่จะไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้ถ้ามนุษย์เอง

ยังไม่มีการพัฒนาด้านคุณธรรมและจิตใจ ซึ่งแม้ว่าแนวทางการพัฒนากระแสหลักจะพยายามนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาช่วยซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ หากจิตใจของผู้กระทำยังไม่ได้รับการพัฒนา ในขณะที่ แนวพุทธเป็นการพัฒนาจิตใจโดยตรง ซึ่งหากนำมาบูรณาการร่วมกันอาจช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตและเสนอแนะในการบูรณาการดังต่อไปนี้

1.ในด้านการศึกษาควรมีการพัฒนาหลักสูตรที่นำแนวคำสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้องโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นแก่นธรรมะมาถ่ายทอดอธิบายให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายนอกเหนือไปจากการนำหัวใจของหลักธรรมะมาใส่เข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนปกติแล้ว ต้องยอมรับว่าด้านการพัฒนาจิตใจจำเป็นต้องมีการเน้นการปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการอ่านตำรับตำราเพียงอย่างเดียว เช่น มีการฝึกสติ ฝึกสมาธิด้วย จำเป็นต้องมีผู้รู้ ผู้มีปัญญามาช่วยในส่วนนี้ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพในส่วนนี้

2.ควรมีการใช้สื่อต่างๆเพื่อทำให้เกิดการประยุกต์พุทธศาสนาเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันในทุกภาคส่วนทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สถาบันการศึกษา นอกเหนือจากการใช้พุทธศาสนาเพียงเพื่อประกอบพิธีกรรม เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ปัญหาสำคัญคือหลักคำสอนไม่ได้ถูกนำมาถ่ายทอดให้เห็นว่าสามารถประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้ ทำให้ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนามีเพียงนำมาไว้เพื่อบูชาไม่มีการนำมาปฏิบัติอย่างแท้จริง

3.การมีสถาบันหรือองค์กร นอกเหนือไปจากวัดที่พยายามบูรณาการองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนที่พร้อมทั้งคุณวุฒิและคุณธรรม เช่น ตัวอย่างการจัดตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย ของท่าน ว.วชิรเมธี เป็นต้น

4.การศึกษาวิจัยในลักษณะที่มีการนำแนวพุทธมาประยุกต์ร่วมกับแนวทางการกำหนดนโยบายสาธารณะต่างๆ รวมทั้งการกำหนดแนวทางและเป้าหมายของการพัฒนาที่มีการพิจารณามิติด้านจิตใจเข้าไปด้วย ดังเช่น กรณีการคิดความสุขมวลรวมหรือ GNH ของประเทศภูฏาน ที่มีการนำความสุขมาเป็นดัชนีวัดการพัฒนาของประเทศ อย่างไรก็ดีกรณีนี้ยังไม่ได้มีการรวมการพัฒนายกระดับจิตใจเข้าไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2550. สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2549.กรุงเทพฯ

กรมควบคุมมลพิษ.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2550.ผลการติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาบตาพุด รายงานสรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2550. กรุงเทพฯ

ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์. 2552. ความสุขในระบบทุนนิยม. คอลัมน์ ดุลยภาพ ดุลยพินิจ โดย มติชนรายวัน วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ปีที่ 32 ฉบับที่ 11484.

ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์.2553.นโยบายความสุข จิต วัตถุ และความต้องการที่ไม่สิ้นสุด.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.กรุงเทพฯ.พิมพ์ครั้งที่ 1.150 หน้า.

บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์.2555. Rio+20 Zero Draft พิมพ์เขียวเศรษฐกิจสีเขียวของโลก. คอลัมน์ Trade Watch หน้า 6 ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 32 ฉบับที่ 2,709 วันที่ 29 มกราคม-1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด. จุดเริ่มต้นนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด. สืบค้นจาก website http://www.mtpie.com/www/start.html

นิรมล สุธรรมกิจ.2555.เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ.บทความนำเสนอในการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 4: แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน. วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555. โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค.

นันทวรรณ วิจิตรวาทการ และคณะ.2552.ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาผลกระทบต่ออุตสาหกรรม ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผู้จัดการออนไลน์.6พฤษภาคม 2555 สมาคมต้านโลกร้อนจี้ถอนใบอนุญาต รง.มรณะ บีเอส.สืบค้นจาก http://www.manager.co.th/Politics/viewnews.aspx?NewsID=9550000055828

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).2543.คนไทยกับป่า.ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ 110 หน้า.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).2544.การพัฒนาที่ยั่งยืน.สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.280 หน้า.

พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ ปยุตโต).2554. มาฆบูชา 2554 คนรักษ์ป่า ป่ารักษ์คน.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี.2555.เอกสารถอดเทปการสัมภาษณ์พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ วันที่ 24 เมษายน 2555 เวลา 14.00-16.30 น. ณ สถาบันวิมุตยาลัย

มติชนรายวัน.8 พฤษภาคม 2555.นายกฯเข้มสั่งตรวจมาบตาพุด ทุก3ด.-ห้ามซ้ำรอยรง.ก๊าซบี้ม. สืบค้นจาก http://www.matichon.co.th/daily/view_news.php?newsid=01p0109080555&sectionid=0101&selday=2012-05-08

ว.วชิรเมธี.2540. กิเลส Management.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ว.วชิรเมธี. 2549. พุทธศาสตร์ในโลกของการแข่งขัน. สืบค้นจากเวปไซต์ http://variety.thaiza.com.

สุธาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.2546. รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์โครงการธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม.สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สุธาวัลย์ เสถียรไทย.2554.ธรรมาภิบาลและกระบวนการนโยบายสาธารณะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไทย บทเรียนจากโลกาภิวัตน์สู่การพัฒนาด้วยภูมิปัญญาตะวันออก 115 หน้า.

อมรา มลิลา.2555.เอกสารบรรยายธรรมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในแนวพุทธ วันพฤหัสบดีที่ 16 กุมภาพันธ์ 2555 ณ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา.2555.เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว.บทความนำเสนอในการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 3: เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน:กับดักหรือโอกาส.วันที่ 23 มกราคม พ.ศ 2555. โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค.

อภิชัย พันธเสน.2547.พุทธเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. ครั้งที่ 3 แก้ไขปรับปรุง.อมรินทร์.กรุงเทพ.799 หน้า.

อี.เอฟ.ชูมาเกอร์.2549. Small is beautiful เล็กนั้นงาม.การศึกษาเศรษฐศาสตร์โดยให้ความสำคัญกับผู้คน. กษิร ชีพเป็นสุข(แปล). สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.พิมพ์ครั้งที่ 1. 420 หน้า.

Amartya Sen (2009). “**The Idea of Justice**” London, 468 pp.

Brundland Commission, available http://en.wikipedia.org/wiki/Brundtland_Commission

Hardin Garette (1968) “**The Tradegy of the Commons**” Science 162,1243-1248.

Hoffmann,Ulrich (2011) “**Some Reflections on Climate Change, Green Growth Illusions and Development Space”**. Discussion Paper United Nations Conference on Trade and Development No.205.December 2011.

IPCC.2007. Climate Change 2007: Synthesis Report. Summary for Policymakers. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Core Writing Team, Pachauri, R.K. and Reisinger, A.(eds.) IPCC, Geneva, Switzerland. pp. 104

IPCC (2012). Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation. A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V.Barros, T.F.Stocker, D.Qin, D.J. Dokken, K.L.Ebi, M.D.Mastrandrea, K.L.Mach, G.K.P;atter, S.K.Allen,M. Tignor, and P.M.Midgley (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK, and New York, NY, USA, 582 pp.

Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers J., and Behrens, W., (1972). “**The limits to growth**”.Universe Books, New York, USA.

Ostrom,Elinor. (1990). “**Governing the Commons:The Evolution of Institutions for Collective Action**”. Cambridge University Press,Cambridge.

OECD.(2011). **“Tools for Delivering on Green Growth**”. Available at http://www.oecd.org/dataoecd/32/48/48012326.pdf

Sachs, D. Jeffrey. 2011. “The prince of Civilization”. Publish in the United State by Random House, New York. P 91.

Sandler,Todd.(1992).**"Collective Action Theory and Applications"**. Harvester Wheatsheaf. New York.

Shmelev, Stanislav and Irina Shmeleva. (Edited) (2012) **"Sustainability Analysis: An Interdisciplinary Approach"** PalGrave Macmillan. USA.

Third World Network (2012) **"North-South divide over Rio+20 outcome document"** available at http://webmail.loxinfo.co.th/horde/imp/message.php?index=21670

เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว

รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา
คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1. ความนำ

กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับสากลได้เริ่มขึ้นตั้งแต่มีการก่อตั้ง UNEP ในปี พ.ศ. 2516 และได้เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นภายหลังการประชุม Earth Summit ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี พ.ศ. 2535 เหตุการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของนานาประเทศในการผลักดันรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยดังสามารถสังเกตได้จากทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สะท้อนแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เริ่มปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวเป็นรูปแบบการต่อสู่กับปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดตะวันตก ซึ่งประเทศไทยเองได้รับหลักการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ไม่ว่าจะเป็นหลักการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หรือหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ในเชิงกฎหมายความตื่นตัวด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับนานาชาติได้มีผลกระทบต่อแวดวงข้าราชการและนักวิชาการในประเทศไทยจนนำมาสู่การประกาศพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งนำมาสู่การก่อตั้งหน่วยงานราชการที่สำคัญในประเทศไทย เช่น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ตลอดช่วง 30 ปีที่ผ่านมาที่ประเทศไทยได้ตื่นตัวด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นปัญหาที่พบเห็นในประเทศไทยเอง เช่น ปัญหามลพิษที่มาบตาพุด และที่เป็นผลมาจากแรงกดดันของนานาชาติ เช่น ปัญหาโลกร้อน พบว่าในปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมีสภาพเสื่อมโทรม และฐานทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะมีแนวโน้มดีขึ้น ตัวอย่างความกังวลที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อลักลอบตัดไม้หรือจับสัตว์ป่าส่งขายยังต่างประเทศ การทำสวนยางหรือการทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ป่าสงวนอย่างกว้างขวาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้ง หรือปัญหามลพิษในพื้นที่อุตสาหกรรม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้กำลังสร้างความรุนแรงมากยิ่งขึ้นทุกขณะและทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องหาแนวทางในการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติกลับคืนมา

สำหรับประเทศไทย ท่ามกลางกระแสความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมในระดับสากล กอปรกับปัญหาเศรษฐกิจเอเชียที่ต้องหยุดชะงักเพราะปัญหาวิกฤติการณ์การเงิน ตามด้วยวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2539 ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาเน้นย้ำแนวคิด

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ปวงชนชาวไทยเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้ประเทศไทยรอดพ้นจากความเปลี่ยนแปลงจากทั้งภายในและภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดช่วงเวลากว่า 15 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก โดยได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 นอกจากนั้น แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 อีกด้วย

สำหรับการเคลื่อนไหวในระดับสากลพบว่าในปี พ.ศ. 2555 นี้จะครบรอบ 20 ปีหลังการประชุม Earth Summit ครั้งแรกที่ Rio de Janeiro เมื่อ พ.ศ. 2535 โดยจะมีการจัดประชุม Rio+20 ที่ประเทศบราซิลเพื่อหารือประเด็นสำคัญด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยจะมีประเด็นสำคัญโดยกำหนดให้มีหัวข้อการประชุมหลัก 2 เรื่องได้แก่ (1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication) และ (2) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development) ซึ่งการหารือในการประชุมดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อรูปแบบการพัฒนาของนานาประเทศต่อไปดังเช่นที่ได้เกิดขึ้นกับประเทศไทยมาแล้ว ดังนั้น ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ประเทศไทยควรเตรียมการหารือถึงสาระสำคัญของการประชุม Rio +20 โดยบทความนี้จะเน้นเฉพาะแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่าจะมีผลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตอย่างไร รวมถึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างแนวเศรษฐกิจสีเขียวและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสนอรูปแบบเศรษฐกิจสีเขียวที่เหมาะสมสำหรับบริบทสังคมไทยและเพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดท่าทีของประเทศไทยในการหารือเศรษฐกิจสีเขียวในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ Rio+20

2. แนวคิดการพัฒนาประเทศ

แนวคิดการพัฒนาประเทศได้มีการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอดแต่มีลักษณะสำคัญสองประการที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการพัฒนาของประเทศไทย ได้แก่ (หนึ่ง) การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยตามรูปแบบและกระบวนการของประเทศตะวันตก และ (สอง) การพัฒนาตามรูปแบบวิถีของสังคมไทยเอง

การพัฒนาประเทศไทยให้มีความทันสมัยตามรูปแบบและกระบวนการของประเทศตะวันตกเป็นแนวคิดที่ประเทศไทยนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่การพัฒนาระบบการศึกษา ระบบการขนส่งหรือระบบการทหารเพื่อความมั่นคงก็ล้วนเป็นไปในรูปแบบของความเจริญของประเทศตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการพัฒนาประเทศไทยมาเป็นเวลากว่า 100 ปี

แม้แต่ระบบการปกครองเอง ประเทศไทยก็ได้นำระบบประชาธิปไตยของชาวตะวันตกมาประยุกต์ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา แนวคิดการพัฒนาแบบตะวันตกก็ยังปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้แนวคิดของธนาคารโลก (The World Bank)ในการกำหนดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา แนวคิดการพัฒนาประเทศที่เน้นการส่งออก (Export Led Growth) ของชาวตะวันตก การดำเนินมาตรการทางการเงินตามแนวทางของ International Monetary Fund (IMF) รวมไปถึงการเปิดเสรีทางการเงินตามแนวคิดสากล แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics) และการกระจายอำนาจที่นำมาสู่การจัดตั้งรัฐบาลท้องถิ่น ต่อมาภายหลัง ประเทศไทยยังได้นำหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติมาใช้เป็นกรอบการพัฒนาประเทศไทยด้วยดังนั้นเมื่อนานาประเทศจะมีการหารือในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในปี พ.ศ.2555 นี้จึงสามารถคาดการณ์ได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะถูกนำเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศไทยในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่ท่ามกลางการนำรูปแบบและวิธีคิดการพัฒนาของตะวันตกมาใช้ในการพัฒนาประเทศไทย ก็ยังพิสูจน์ให้เห็นจนเป็นที่ประจักษ์ว่าแนวคิดการพัฒนาในรูปแบบวิถีอย่างไทยๆ ก็ยังไม่สูญหายไปจากแผ่นดินนี้และยังปรากฏให้เห็นในส่วนต่างๆ มาโดยตลอด เช่น การพัฒนาที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง (ข้าราชการและกลุ่มทุน) การให้ความสำคัญกับการดำเนินงานของภาครัฐโดยละเลยบทบาทของภาคประชาชน การใช้ระบบอุปถัมภ์ทั้งในภาคราชการ รัฐวิสาหกิจหรือแม้แต่ในภาคเอกชน การพัฒนาที่เน้นการดำเนินงานตามตัวอักษรที่ปรากฏในตัวบทกฎหมายหรือที่มีบางท่านเรียกว่า “นิติอักษรศาสตร์” มากกว่าการใช้ตรรกะความสมเหตุสมผลตามเจตนาของกฎหมายตามหลัก“นิติธรรม” การพัฒนาประเทศที่เน้นการแบ่งแยกภาระงานตามเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน กรม จังหวัดและพื้นที่ต่างๆ โดยละเลยการทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มชนชั้นต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน เช่น การพัฒนาที่แบ่งแยกระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด การแบ่งแยกระหว่างฐานะทางรายได้ หรือภาคเมืองและภาคชนบท เป็นต้น

สิ่งต่างๆเหล่านี้บ่งบอกว่าถึงแม้รูปแบบการพัฒนาแบบตะวันตกได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน แต่รูปแบบดังกล่าวก็มีผลกระทบแต่เพียงภายนอกของการพัฒนาประเทศไทยเท่านั้น และไม่สามารถเปลี่ยนวิธีคิดของคนไทยได้ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบการพัฒนาประเทศไทยได้เสมือนเป็น“กะปิเคลือบช็อกโกแลต” ในส่วนของเศรษฐกิจสีเขียวก็คงจะไม่ต่างอะไรกับวิวัฒนาการดังกล่าว หมายความว่า แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวคงจะถูกนำเข้ามาในประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังคงจะต้องเผชิญกับข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมไทยที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอด 100 ปีของการพัฒนาที่ผ่านมา

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: การพัฒนาที่เน้นทางสายกลาง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ทรงพระราชทานให้กับประชาชนคนไทยมาตั้งแต่พระองค์ท่านเริ่มทรงงานด้านการพัฒนาประเทศตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ตลอดเวลาของการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวคิดการพัฒนาประเทศให้แก่ข้าราชการและผู้ติดตามอยู่เสมอ และแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ปรากฏให้เป็นที่รู้จักของพสกนิกรตั้งแต่ประมาณ 50 ปีมาแล้ว เพียงแต่ว่าเมื่อ พ.ศ.2539-2540 ที่ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ทางการเงินตามด้วยวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเน้นย้ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนี้แก่ปวงชนชาวไทยอีกวาระหนึ่ง และที่สำคัญคือในปี พ.ศ.2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแด่ปวงชนชาวไทย ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง (ดูกรอบที่ 1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง)

สืบเนื่องจากแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่สนใจของประชาชนเป็นอย่างมาก จึงได้มีความพยายามในการเผยแพร่แนวคิดของพระองค์ท่านไปยังประชาชนส่วนต่างๆมาโดยตลอด ทั้งที่เป็นในรูปของความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือตัวอย่างการดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น นอกจากนั้น จากนิยามความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ได้นำเสนอในกรอบที่ 1 ได้มีกลุ่มนักวิชาการได้ทำการสรุปย่อความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนสามารถจำและเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น โดยได้ให้ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง หรือที่เรียกว่า “สามห่วงสองเงื่อนไข” ตามที่แสดงในกรอบที่ 2

กรอบที่ 1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง

"เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน *ทางสายกลาง* โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กรอบที่ 2 กรอบความคิดสามห่วง สองเงื่อนไข

การนำเสนอปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกรอบที่ 2 แสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถเข้าใจในแก่นสารของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการยึดหลักการสำคัญสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยหลักการสำคัญทั้ง 3 นี้ต้องเป็นไปตาม 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรอบรู้และ เงื่อนไขคุณธรรม การเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบสามห่วง สองเงื่อนไข มีข้อดีข้อเสียที่ควรพึงระวัง กล่าวคือ ข้อดี คือ ประชาชนสามารถเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างง่ายๆ ว่ามีสาระสำคัญอะไรบ้างโดยไม่ต้องท่องจำนิยามความหมาย ดังแสดงในกรอบที่ 1 แต่ในขณะเดียวกัน ข้อเสีย คือ ประชาชนอาจเข้าใจว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 5 องค์ประกอบที่แยกกันและไม่สามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกันของทั้ง 5 ส่วนนี้ได้

การทำความเข้าใจกับความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความหลากหลาย ประชาชนที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มักจะมีความเข้าใจที่แตกต่างกันทั้งในระดับความลึกซึ้งและรูปแบบการประยุกต์ใช้ ดังนั้นจึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่ความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างบุคคลต่างๆ จะมีความแตกต่างกันออกไปบ้างมากบ้าง น้อยบ้างแล้วแต่กรณีไป ประชาชนบางคนจะเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับภาคการเกษตรหรือการใช้ชีวิตในภาคชนบทเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนบางคนเข้าใจความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม หรือการประหยัดพลังงาน ประชาชนบางคนเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน

มุมมองของชาวพุทธที่เน้นการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง ในขณะที่ประชาชนบางคนได้ตระหนักว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ ภาคการเงิน หรือการกำหนดนโยบายสาธารณะก็ได้

หากอิงตามความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายพระราชทานในกรอบที่ 1 แล้วคงจะสามารถสรุปความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการพัฒนาประเทศไทยตามความเข้าใจของผู้เขียนเองเป็นใจความสำคัญได้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

(หนึ่ง) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศเล็กๆ ที่ต้องเผชิญกับภาวะความผันผวนจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่แนวทางที่เน้นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือเพื่อสร้างความร่ำรวย แต่เพื่อให้ประชาชนและชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนในระยะยาว

(สอง) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ หมายความว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาคน หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเอง เพื่อให้ประชาชนมีวิธีการดำเนินชีวิตที่มั่นคง ยั่งยืน

(สาม) หลักการสำคัญเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่มั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์คือการดำเนินชีวิตตามหลัก “ทางสายกลาง” ที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การดำเนินชีวิตแบบพอดีพอควร และการสร้างภูมิคุ้มกันตัวเองจากปัจจัยเสี่ยงต่างๆ โดยต้องใช้ความรอบรู้ ความเพียร และยึดมั่นในหลักคุณธรรม

จากความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพัฒนาคนเป็นหลักและเป็นปรัชญาที่เน้นการดำเนินชีวิตที่เน้นความมั่นคง ยั่งยืน โดยอาศัย “ทางสายกลาง” เป็นหลักคิด จึงอาจเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดตะวันตกได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง หรือที่เรียกว่า People Centered Development หรือ Human Development โดยแนวคิดการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับคนเป็นศูนย์กลางนี้มีเป้าหมายว่า ประชาชนต้องเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาประเทศ เมื่อประชาชนได้รับการพัฒนาแล้วประเทศก็จะมีศักยภาพที่จะก้าวหน้าได้และท้ายสุดประชาชนก็จะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศในประเด็นนี้ องค์การสหประชาชาติเพื่อการพัฒนา (United Nations Development Programme: UNDP) ได้สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 6 ประการโดยสาระสำคัญประการหนึ่งคือ *“การปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของคนเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน”*

4. เศรษฐกิจสีเขียว: Rio+20 & Green Economy

เนื่องในโอกาสการครบรอบ 20 ปีตั้งแต่มีการประชุม Earth Summit ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี พ.ศ. 2535 นานาประเทศจึงได้มีการจัดการประชุมในระดับนานาชาติอีกครั้งใน พ.ศ. 2555 เพื่อยืนยันเจตนารมณ์ของนานาชาติในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกโดยการประชุม Rio +20 ใน พ.ศ. 2555 นี้ UNEP ได้มีการเตรียมการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนรูปแบบใหม่ในชื่อว่า Green Economy หรือ “เศรษฐกิจสีเขียว” เพื่อให้นานาประเทศพิจารณาและนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับสากลและในประเทศของตน สำหรับประเทศไทยที่มีรูปแบบการพัฒนาประเทศตามแนวทางตะวันตกมาตลอดนั้น ซึ่งจะเข้าร่วมในการประชุมดังกล่าวด้วย คงจะต้องนำหลักการเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศบ้างไม่มากก็น้อย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวว่าหลักการดังกล่าวมีความหมายอย่างไร และจะมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทย

ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวยังไม่เป็นที่ตกลงอย่างแน่ชัดเพราะแม้แต่ UNEP (United Nations Environment Program) เองที่เป็นผู้เสนอแนวคิดนี้ก็ยังมีการเผยแพร่นิยามของเศรษฐกิจสีเขียวที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยเช่น

An economy that results in improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities.

UNEP (2011a), page 2.

An economy that results in improved well-being and reduced inequality over the long term, while not exposing future generations to significant environmental risks and ecological scarcities.

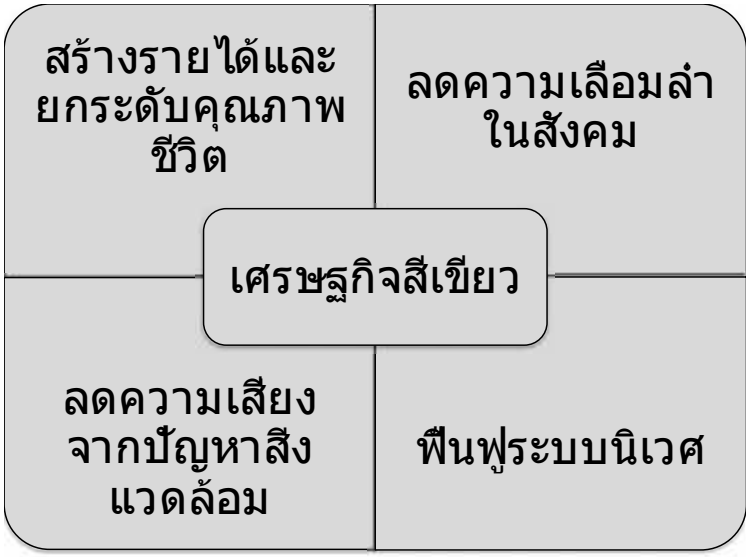
UNEP (2011b), page 5.

และหากแปลเป็นไทย เศรษฐกิจพอเพียงอาจมีความหมายว่า

ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระยะยาว โดยไม่ปล่อยให้สังคมต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ

โดยเจตนาแล้วเศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดที่เน้นการทำงานของระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับกลไกทางเศรษฐกิจ โดยหลักการของเศรษฐกิจสีเขียวเน้นการหารายได้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน แต่จะพยายามทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการที่เสริมซึ่งกันและกัน (Win-Win Solution) แทนที่จะเป็นการสร้างความขัดแย้งกันดังเช่นที่มักเกิดขึ้นในอดีต เช่น ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่การลดต้นทุน การสร้างรายได้ และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างพร้อมๆ กัน นอกจากนั้น เศรษฐกิจสีเขียวยังเน้นเรื่องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจสีเขียวมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบตามที่แสดงในกรอบที่ 3

กรอบที่ 3 องค์ประกอบของเศรษฐกิจสีเขียว

ในทางปฏิบัติ UNEP ได้ขยายความความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวว่าเป็นหลักคิดที่นำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาสังคม ในความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวนั้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเพิ่มอัตราการจ้างงานจะถูกขับเคลื่อนด้วยการลงทุนของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อลดการปล่อยคาร์บอนและมลพิษ มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ การลงทุนดังกล่าวควรมีการดำเนินการโดยผ่านกระบวนการคลังสาธารณะ การปฏิรูปนโยบาย และการปรับเปลี่ยนกฎหมาย เป็นการดำเนินการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศและการเสริมสร้างทุนทางธรรมชาติควบคู่กันไป เปรียบเสมือนว่าเป็นทุนทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งซึ่งมีคุณประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยเฉพาะประชาชนผู้ยากจนที่มีความจำเป็นต้องมีการดำรงชีวิตโดยอาศัยทุนทางธรรมชาติ

การดำเนินงานของเศรษฐกิจสีเขียวเน้นสาขาการผลิตที่สำคัญ 11 สาขาได้แก่ 1) สาขาการเกษตร 2) สาขาการก่อสร้าง 3) ภาคเมือง 4) สาขาพลังงาน 5) สาขาประมง 6) สาขาป่าไม้ 7) สาขาอุตสาหกรรม 8) สาขาท่องเที่ยว 9) สาขาขนส่ง 10) สาขาขยะมูลฝอย และ 11) สาขาน้ำ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานใน 11 สาขาการผลิตนี้จะส่งผลในลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกันระหว่างการสร้างรายได้ การจ้างงาน การยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน การแก้ไขปัญหาความยากจน การสร้างทุนทางธรรมชาติ การลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และการรักษาระบบนิเวศ

5. เปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียว

จึงเห็นได้ว่าในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับประเทศหรือในระดับโลกได้มีความพยายามที่จะเสนอแนวทางต่างๆ เพื่อนำไปสู่การลดการพึ่งพิงทรัพยากร การลดการทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกันก็อยากให้ประชาชนในประเทศต่างๆ มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ลดปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ภายใต้เป้าหมายเหล่านี้จึงได้เกิดแนวคิดการพัฒนามากมายเพื่อแก้ปัญหาที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันในมิติอะไรบ้าง โดยบทความนี้ได้ทำการเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองใน 5 มิติด้วยกัน ได้แก่ 1) มิติด้านเป้าหมายสูงสุด 2) มิติด้านแนวคิดการพัฒนา 3) มิติด้านวิธีการดำเนินงาน 4) มิติด้านองค์ประกอบ และ 5) มิติด้านสถาบัน

โดยภาพรวมคงจะพอกล่าวได้ว่าแนวคิดการพัฒนาส่วนมากจะมีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันนั่นคือการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง และให้ระบบนิเวศโดยรวมยังคงความสมดุลทางธรรมชาติเพื่อเป็นมรดกตกทอดไปยังเยาวชนรุ่นหลังสืบต่อไป ดังนั้น มิติด้านเป้าหมายสูงสุดของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวจึงมีความคล้ายคลึงกัน โดยที่ทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญสูงสุดด้านการสร้างสังคมที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในมิติด้านแนวคิดการพัฒนาพบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนที่เน้น “ทางสายกลาง” แต่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างรายได้ควบคู่กับการรักษาระบบนิเวศของโลก ดังนั้นหากทำการจัดประเภทของแนวคิดทั้งสองนี้อาจกล่าวได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาคน (People Centered Development) ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดกระแสหลักที่เน้นการสร้างรายได้ด้วยกลไกการค้าเสรีตามแนวคิดกระแสหลัก

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียว

มิติ	**ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**	**เศรษฐกิจสีเขียว**
1. เป้าหมายสูงสุด	การพัฒนาที่ยั่งยืน	การพัฒนาที่ยั่งยืน
2. แนวคิดการพัฒนา	การพัฒนาคน People Centerd Development	การพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลัก Conventional Development
3. องค์ประกอบหลัก	1) ความพอดี 2) ความรอบรู้ 3) การใช้เหตุผล 4) ความรู้ 5) หลักคุณธรรม	1) สร้างรายได้ คุณภาพชีวิต 2) ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 3) ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม 4) ฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่ออนาคต
4. วิธีการดำเนินงาน	- แนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชน - ทางสายกลาง - สร้างภูมิคุ้มกันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์	- การขยายตัวทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างควบคู่กัน (Win-Win Strategy) - พัฒนาเทคโนโลยีและการลงทุนใน 11 สาขา - พัฒนากลไก (Institutional Framework) ทางการคลัง
5. สถาบัน	คน ชุมชน สังคม	World Bank, IMF, WTO และกลไกตลาด

ในมิติด้านองค์ประกอบหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวพบว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกันตามกรอบความคิดสามห่วง สองเงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรอบรู้ และหลักคุณธรรม ในส่วนของเศรษฐกิจสีเขียวพบว่าจากคำนิยามสามารถแบ่งได้ออกเป็น 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างรายได้/ยกระดับคุณภาพชีวิต การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ การลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูระบบนิเวศ

ในด้านวิธีการดำเนินงานพบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการปรับวิธีคิดของประชาชน เน้นการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตโดยให้ประชาชนนำหลักการทางสายกลางมาใช้และท้ายสุดเพื่อให้ประชาชนและสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเน้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ ยกระดับความเป็นอยู่ที่ดำเนินไปควบคู่กับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีสะอาด หรือผลิตภัณฑ์สีเขียวที่เป็นการสร้างรายได้ควบคู่ไปกับการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นเศรษฐกิจสีเขียว

ยังให้ความสำคัญกับการดำเนินมาตรการทางการคลัง การใช้จ่ายของรัฐเพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ

ท้ายสุด **ในมิติของสถาบัน** หรือ Institution พบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล ชุมชน และสังคมในลักษณะของการสร้างทุนทางสังคมโดยการเปลี่ยนการดำเนินชีวิต การดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชน ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเน้นการสร้างหลักการเชิงสถาบัน หรือ Institutional Framework ผ่านความร่วมมือหรือเครือข่ายระหว่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก องค์การการค้าโลก ให้องค์กรเหล่านี้มีแนวทางในการเอื้อประโยชน์ให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินไปควบคู่กันมากกว่าที่จะมาเป็นข้อโต้แย้งกันดังเช่นในอดีต

อาจสรุปได้ว่า ถึงแม้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวจะมีเป้าหมายหลักคล้ายคลึงกันในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่แนวคิด วิธีการดำเนินงาน หรือองค์ประกอบของสองแนวทางนี้มีความแตกต่างกัน อาจพอกล่าวได้ว่า**ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่สะท้อนพื้นฐานการดำเนินชีวิตของสังคมตะวันออกที่ยึดหลักทางสายกลางและการเป็นสังคมขนาดเล็กที่ต้องการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเปรียบเสมือนแนวทางที่สะท้อนวิธีคิดของสังคมตะวันตกที่เน้นการสร้างรายได้จากการค้าขายกับนานาประเทศแต่ในขณะเดียวกันก็พยายามสร้างกลไกที่จะช่วยทำให้เกิดการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสะอาดเพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ**

6. ข้อเสนอ “เศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ความหมายของ"เศรษฐกิจสีเขียว"

จากการที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวมีความแตกต่างกันดังแสดงในตารางที่ 1 ข้างต้น แต่เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเน้นการดำเนินงานด้านการค้าการลงทุนและการสร้างเทคโนโลยี ในขณะที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตของคน ดังนั้นในการดำเนินงานของประเทศไทยจึงสามารถนำแนวทางทั้งสองมาประยุกต์ใช้ให้เสริมซึ่งกันและกันได้ บทความนี้ขอเสนอตัวอย่างข้อเสนอแนะในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวดังตัวอย่าง 5 ประการ ดังแสดงด้านล่าง และในส่วนตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ข้อเสนอเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวทั้ง 5 ข้อนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร

1. การเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นแนวทางในการให้ความรู้ประชาชนในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการดำเนินชีวิตที่สุดโต่งหรือการ

ดำเนินชีวิตแบบบริโภคนิยมที่เป็นสาเหตุสำคัญของการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและการทำลายสิ่งแวดล้อมมาเป็นการบริโภคที่อยู่บนพื้นฐานของการตัดสินใจที่รอบคอบบนพื้นฐานข้อมูลมากกว่าการตัดสินใจที่ฉาบฉวย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนด้วยการแสดงแนวทางการบริโภคที่ใช้เหตุและผลในการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจบริโภคในระดับที่พอประมาณ

ในส่วนของความหมายของเศรษฐกิจสีเขียว การเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคในลักษณะเช่นนี้จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาวและการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

2. การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้ ลดความยากจน การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเป็นการนำความรู้ ข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ หรือข้อมูลด้านการตลาดเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจสีเขียวไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์สีเขียว หรือการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชนเพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจและการสร้างรายได้ให้กับประชาชนโดยให้ความสำคัญกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การเพิ่มขึ้นของโอกาสทางธุรกิจที่เน้นกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อยหรือชุมชนให้มีผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้สามารถหารายได้เพิ่มขึ้นนั้นเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจสีเขียวเพราะเป็นการสร้างรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และลดปัญหามลพิษอีกทางหนึ่งด้วย

3.การใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย การขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางทำให้การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยเครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมเพื่อนำมาสู่การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการลดมลพิษและการฟื้นฟูระบบนิเวศและที่สำคัญคือการสร้างความเป็นธรรมให้กับประชาชนด้วย ตัวอย่างเช่น การเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการเพื่อจัดตั้งกองทุนให้กับชุมชนที่สามารถนำมาใช้เพื่อการเฝ้าระวัง ปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Monitoring) ที่อาจเกิดขึ้น หรือเพื่อการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท้องถิ่นในการป้องกันปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจกรรมของภาคอุตสาหกรรม

ในมิติของเศรษฐกิจสีเขียว การใช้มาตรการทางการคลังที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเพราะเป็นการระดมทรัพยากรให้เพียงพอในการป้องกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนและระบบนิเวศด้วย

4. การพัฒนาเทคโนโลยีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญอย่างยิ่งของสังคมโดยชุมชนต่างๆ ได้มีการสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้มากมายที่สามารถนำมาใช้หรือเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่นๆ ได้ ภูมิ

ปัญญาเหล่านี้อาจสามารถนำมาประยุกต์ในด้านต่างๆ แต่ที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การดำเนินงานของธนาคารปู การปลูกสมุนไพรเพื่อประโยชน์ด้านเวชภัณฑ์พื้นบ้านหรือการบริหารจัดการน้ำตามแนวทางของชุมชน ตัวอย่างเหล่านี้เป็นการนำองค์ความรู้ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนเองในการป้องกันความผันผวนจากปัจจัยภายนอก

5. การสร้างเครือข่ายทางสังคม ทุนทางสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายทางสังคมเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนสามารถนำความรู้ ความคิดที่แตกต่าง หรือข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อการตัดสินใจของชุมชนที่รอบคอบ การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเช่นนี้จะช่วยให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการเตรียมพร้อมที่จะรองรับกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ จากภายนอก เช่น ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรหรือความผันผวนด้านพลังงาน นอกจากนั้น การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ ยังสามารถนำไปสู่การสร้างโอกาสทางรายได้และรับรู้รับทราบปัญหาของผู้ด้อยโอกาส รวมไปถึงการหาแนวทางช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 ข้อเสนอเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียว

ความเชื่อมโยง “เศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ความหมายของ "เศรษฐกิจสีเขียว"
1. การเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง: ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความรอบรู้ เศรษฐกิจสีเขียว: สร้างรายได้ (คุณภาพชีวิต) ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้ ลดความยากจน เศรษฐกิจพอเพียง: ความรอบรู้ คุณธรรม เศรษฐกิจสีเขียว: สร้างรายได้ (คุณภาพชีวิต) ลดความเหลื่อมล้ำ
3. การใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิคุ้มกัน คุณธรรม เศรษฐกิจสีเขียว: ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูระบบนิเวศ
4. การพัฒนาเทคโนโลยีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง: ความรอบรู้ ภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจสีเขียว: ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูระบบนิเวศ
5. การสร้างเครือข่ายทางสังคม ทุนทางสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิคุ้มกัน คุณธรรม เศรษฐกิจสีเขียว: สร้างรายได้ (คุณภาพชีวิต) ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

UNEP (2011a). Towards a Green Economy, Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication: A Synthesis for Policy Makers. France.

UNEP (2011b). Green Economy Report: A Preview. France.

United Nations (General Assembly), “Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development”, Preparatory Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development, Second Session, 7-8 March 2011.

เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

รศ. ดร. นิรมล สุธรรมกิจ
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความนำ

ในประเทศไทยนั้น ความตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันนี้นับว่าอยู่ในระดับ “เพิ่มขึ้น” มากกว่าในอดีตเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นเวลาเกือบ 10 ปีแล้วที่ประเทศไทยได้ให้คำมั่นว่าจะดำเนินการช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เมื่อครั้งประเทศไทยให้สัตยาบันต่อกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2543 และ ลงนามรับรองพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542 และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2545

ในขณะเดียวกันหลายหน่วยงานและหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ ที่เรียกว่า “เศรษฐกิจสีเขียว หรือ Green Economy” ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) เมื่อครั้งที่มีรายงานขององค์กรสหประชาชาติ World Commission on Environment and Development (WCED) เมื่อปี ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2530) ชื่อ “Our Common Future” หรือบางครั้งเรียกว่า Brundtland Report ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่นำมาใช้ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ณ เมือง Rio de Janeiro ประเทศบราซิล ที่เรียกกันว่า Earth Submit นั้น ได้มีการสรุปแผนปฏิบัติการที่เรียกว่า Agenda 21 (หรือที่เรียกกันว่า Rio Declaration) สำหรับประเทศรัฐภาคียึดถือเป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาประเทศให้นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) มีการประชุมสุดยอดที่เรียกว่า World Summit on Sustainable Development เพื่อเรียกร้องให้มีประเทศสมาชิกใช้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างจริงจัง และนำเสนอเรื่อง Public-Private Partnership และ Clean Technology Fund

อันที่จริง ความตกลง UNFCCC ก็มีจุดกำเนิดมาจากการประชุมที่ Rio de Janeiro เมื่อปี ค.ศ. 1992 เช่นกัน แต่การดำเนินการของ UN ในการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (UNCSD) และ แนวทางการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) ในอดีตที่ผ่านมานั้น ดูราวกับว่าเป็น “คนละสายงาน” กัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ในขณะที่ การบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นสำคัญ

แต่บัดนี้ ความร่วมมือพหุภาคีของ UNFCCC และ UNCSD ได้เริ่มเข้าสู่ “เส้นทางเดียวกัน” แล้ว เมื่อกระแสความ “ตื่นตัว” เกี่ยวกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับ กระแสความ “ตระหนก” เกี่ยวกับ การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ได้ค้นพบว่าปัญหาทั้งสองมี “เหตุปัจจัย” เดียวกัน นั่นคือ (ก) ความต้องการบริโภคอุปโภคของประชาชน ที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ และ การปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ (ข) ศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการภายในโรงงานอุตสาหกรรมและอาคารบ้านเรือน ที่ละเลยหลักการอยู่ร่วมกันกับ “ธรรมชาติ” (ที่มีความไม่แน่นอนตามวัฏจักรของ “ดิน-น้ำ-ลม-ไฟ”)

ด้วยเหตุนี้เอง วัตถุประสงค์ของบทความนี้ จึงให้ความสนใจว่า ภายใต้บริบทของประเทศไทยนั้น ภาครัฐไทยจะมี “แนวโน้มมากเพียงใด” ในการดำเนินมาตรการต่างๆเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านการลดก๊าซเรือนกระจกและด้านเศรษฐกิจสีเขียว ไปพร้อมๆกัน

เนื้อหาของบทความนี้ เริ่มต้นจาก นิยามของเศรษฐกิจสีเขียว ว่าเกี่ยวข้องอย่างไรกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (หัวข้อ 1) และความจำเป็นที่จะต้องนำประเด็นการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็น “แกนนำ” ในการปรับระบบเศรษฐกิจเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว (หัวข้อ 2) นอกจากนี้ บทความนี้ประสงค์จะนำเสนอ แนวทางการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (หัวข้อ 3) และข้อพึงระวังหรือควรพิจารณาในการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว (หัวข้อ 4)

1. นิยามของเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)

เท่าที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้บริหารขององค์การสหประชาชาติ พบว่า ในปัจจุบัน ประเทศรัฐภาคีไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จในการดำเนินมาตรการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) เท่าใดนัก แม้ว่าแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นำเสนอมานานกว่า 20 ปีแล้ว (ดังปรากฏใน Agenda 21 ที่ประสงค์ให้การกำหนดนโยบายและมาตรการพัฒนาเศรษฐกิจต้องมีการคำนึงถึงเรื่องการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนด้วย) โดยผู้เชี่ยวชาญในองค์การสหประชาชาติมีความเชื่อว่า เหตุปัจจัยที่ประเทศต่างๆไม่สามารถบรรลุการดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น คือ การพัฒนาเศรษฐกิจที่มีทิศทางไม่เหมาะสม อันไม่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง

อันที่จริง แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้นต้องอาศัย “ปัจจัย” 3 ด้าน (หรือที่เรียกกันว่า 3 เสาหลัก หรือ 3 Pillars) ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (economic development) ปัจจัยทางด้าน

สังคม (social development) และ ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม (environmental sustainability) โดยกระบวนการพัฒนานั้น จะต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้ง 3 ด้านและจะต้องไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง “ด้านผลประโยชน์” หรือ ถ้าจะเกิดความขัดแย้งกันบ้าง ก็ต้องมั่นใจว่าแนวทางการพัฒนา จะต้องก่อให้เกิด “ผลประโยชน์ มากกว่า ผลเสีย” (กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เกิด Net Benefit มิใช่เกิด Net Loss) ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการกลุ่มหนึ่ง จึงมีความเชื่อว่า “ตัวการ” ของอุปสรรคการก้าวเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้น น่าจะมาจาก ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ มากกว่า ปัจจัยด้านการพัฒนาสังคมและปัจจัยด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก กลไกและสิ่งจูงใจทางด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น ยัง ***“ไม่สามารถเอื้อประโยชน์”*** ต่อการพัฒนาด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มักเน้นเรื่อง การรักษาระดับหรือเพิ่มการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ และ “การเพิ่มผลผลิต” หรือ การเพิ่มรายได้ (ของทั้งปัจเจกชนและ ประเทศ) มากกว่า ที่จะเน้นเรื่อง “ความเท่าเทียมกัน” ทางเศรษฐกิจและทางสังคม และ “การอนุรักษ์” ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กอปรกับ ความเชื่อของนักวิชาการกลุ่มนี้ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก เช่น วิกฤติเศรษฐกิจ (ที่พึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศ) วิกฤติน้ำมัน (ราคาน้ำมันสูงขึ้น) และ วิกฤติระบบนิเวศ (การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก) ฯลฯ นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจที่ “ส่งสัญญาณผิดทิศทาง” นั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนี้ นักวิชาการขององค์การสหประชาชาติ จึงเสนอเรื่อง “Green Economy” และในบางกรณีก็เสนอเรื่อง “Green Growth” ขึ้นมาเพื่อเป็น “เครื่องมือหนึ่ง” ในการปรับกลยุทธ์การพัฒนาประเทศให้ก้าวเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน [Chung, 2011] ทั้งนี้ มาตรการต่างๆในการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว ควรจะต้องเป็นมาตรการที่นำไปสู่ “การส่งสัญญาณที่ถูกทิศทาง” เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างราคาสินค้า (เช่น มาตรการภาษีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สินค้า “สกปรก” มีราคาที่สูงกว่า สินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต (เช่น การยกเลิกมาตรการอุดหนุนน้ำมันหรือไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงฟอสซิล เพื่อให้ประชาชนเปลี่ยนพฤติกรรมหันมาใช้ “เชื้อเพลิงสะอาด” มากขึ้น) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ UN ESCAP จึงเสนอแนวทาง Green Growth Initiative เมื่อปี ค.ศ. 2005 เมื่อครั้งมีการประชุมครั้งที่ 5 ของ Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific (มีนาคม 2548) ณ กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ ต่อมา UNEP ก็เสนอแนวทาง Green Economy Initiative เมื่อปี ค.ศ. 2008 และในปี ค.ศ. 2011 ก็นำเสนอรายงานเรื่อง Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication และ แนวคิด Global New Green Deal ที่จะส่งเสริมให้การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศสมาชิกต้องคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (greening stimulus packages) ไม่เพียงแต่องค์การสหประชาชาติเท่านั้น รัฐบาลของประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ เช่น กลุ่ม

ประเทศ OECD ก็เริ่ม “เห็นพ้องต้องกัน” ในการดำเนินมาตรการภายในประเทศให้สอดคล้องกันและนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังเช่นที่ปรากฏในการประชุมเมื่อปี ค.ศ. 2009 ที่เสนอกลยุทธ์ Green Growth Strategy

แม้ว่า ปัจจุบันนี้ “คำนิยาม” ของ Green Growth หรือ Green Economy หรือ เศรษฐกิจสีเขียว จะยังคงมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังยึดหลัก (principle) ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเช่นเดิม ซึ่งให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (greening economic system) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“**Green Economy** can be defined as an economy where economic prosperity can go hand-in-hand with ecological sustainability. In practical terms, in a green economy investing in ecological resources and services, such as a stable climate, bio-diversity and clean air and water, can be an opportunity for profit, employment and growth rather than cost and burden on economy.” [ESCAP, 2011]

“**Green Growth** is the process of greening conventional economic system and a strategy to arrive at a green economy.” [ESCAP, 2011]

“**Green growth** means fostering economic growth and development while ensuring that natural assets continue to provide the resources and environmental services on which our well-being relies. To do this it must catalyze investment and innovation which will underpin sustained growth and give rise to new economic opportunities.” [OECD, 2011]

จากการนิยามข้างต้น Green Economy และ Green Growth จึงหมายถึงกลยุทธ์ที่นำไปสู่ “การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ (economic system change)” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลายประเภท เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่การประหยัดพลังงาน การลงทุนในเทคโนโลยีพลังงานหมุนเวียน การลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การลงทุนในเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (green technology) เป็นต้น โดยกิจกรรมเหล่านี้จะต้อง “ผลักดัน” ให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน จึงต้องมีการปรับโครงสร้างราคาสินค้าใหม่ โดยให้มีการคำนึงถึง (internalized) ต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมหรือต้นทุนระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ ยกเลิกมาตรการอุดหนุนและมาตรการจูงใจอื่นๆที่จะเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวด้านการลงทุนด้านพลังงานหมุนเวียนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [ESCAP, 2011] นอกจากนี้ กุญแจสำคัญ 2 ประการของกลยุทธ์ของ Green Growth คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีลักษณะ “สีเขียว” มากขึ้น หรือเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และ การลงทุนและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว [OECD, 2011: 11]

อนึ่ง ข้อเสนอการปรับระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” ดังกล่าวข้างต้น เชื่อว่าเกิดขึ้นในช่วงกระแสการต่อสู้กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) และกระแสการปรับโครงสร้างสังคมจนเป็น “สังคมคาร์บอนต่ำ” อย่างไรก็ดี แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ) นั้น มีความเหมือนและแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เป็นแนวทางการปรับตัวของสังคมในระดับประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้ทรัพยากรในประเทศเป็นหลัก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และมีมิติความสมดุลระหว่างสังคมและระบบนิเวศด้วย โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อยหรือยากจน ในขณะที่ เป้าหมายในการควบคุมหรือการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นแนวทางการปรับตัวของสังคมในระดับประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับโลก ซึ่งการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกนั้น จำเป็นต้องดึงประเทศกำลังพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซฯ ด้วย จึงจะบรรลุเป้าหมายในระดับโลก

ดังนั้น หากทุกประเทศในโลกนี้สามารถดำเนินการปรับตัวเข้าสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวได้ นั่นหมายความว่า “ข้อเสนอเศรษฐกิจสีเขียว” สามารถสร้าง “พันธกรณี” ด้านการควบคุมสิ่งแวดล้อมและการปล่อยก๊าซเรือนกระจกไปในตัวด้วย ทั้งประเทศพัฒนาแล้ว และ ประเทศกำลังพัฒนา โดยไม่มี “ข้อกำหนด”เกี่ยวกับพันธกรณีที่แตกต่างกันในการดำเนินมาตรการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว (เฉกเช่นพันธกรณีของความตกลงพหุภาคีของความตกลงพหุภาคีต่างๆ) เนื่องจากทุกประเทศเห็นความสำคัญของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืนภายในประเทศ” เป็นเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วนภายในประเทศนั้นๆ นั่นเอง

2. ความจำเป็นของเรื่องการลดก๊าซเรือนกระจกต่อการปรับตัวสู่เศรษฐกิจสีเขียว

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งของปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก แต่ผลพวงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก่อให้เกิด “ความเสี่ยง” ต่อทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคครัวเรือน ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ “ความเสี่ยงด้านโลกร้อน” นี้ได้กลายเป็นประเด็นเกี่ยวกับ “ความเป็นธรรม” และ การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นระดับภายในประเทศ หรือ ระดับระหว่างประเทศก็ตาม นอกจากนี้ ผลลัพธ์และผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น ยังนับว่าเป็นเรื่องที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้อย่างแม่นยำ และในบางกรณีก็ไม่สามารถคาดการณ์หรือคาดเดาได้เลยว่าจะเกิดปัญหาทางธรรมชาติอะไรบ้างและสถานที่ใด อย่างไรก็ดี มีการพยากรณ์ว่า ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศประมาณ ร้อยละ 6.7 ของ GDP ในปี ค.ศ. 2100 [Ichimura, 2011] ด้วยเหตุนี้ การ

ดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจก จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน และ ต้องร่วมมือกันในระดับนานาชาติด้วย ในขณะเดียวกัน การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือ การเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ก็สามารถนำไปสู่การปรับตัวของแต่ละประเทศในการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว [Ichimura, 2011]

ความจำเป็นของเรื่องการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อการปรับสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวนั้น มีเหตุผลพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่อง Strong Sustainability เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างชนต่างรุ่น หรือ Intergenerational Equity [Tuner, 1995] กล่าวคือ Strong Sustainability ครอบคลุมแนวคิด 2 เรื่อง คือ (ก) การพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติ จนไม่สามารถรื้อฟื้นกลับมาได้ (irreversible losses of environmental assets) และคุ้มครองระบบนิเวศที่จัดเป็น “ทรัพย์” ประเภทหนึ่ง (ecological assets) แนวคิดนี้นำไปสู่การกำหนดระดับวิกฤต critical natural capital (part of the capital bequest) และ (ข) หลักการป้องกันไว้ก่อน หรือ Precautionary Principle และ หลักการกำหนดมาตรการความปลอดภัยขั้นต่ำ หรือ Safe Minimum Standard ดังจะเห็นได้จากการเห็นพ้องต้องกันของประเทศสมาชิก UNFCCC ให้มีการควบคุมอุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้นไม่เกิน 2 องศาเซลเซียส ด้วยผ่านการกำหนด GHG Concentration Target ในระดับโลกและระดับประเทศ ทั้งนี้เพราะ ความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอันเนื่องมาจากอุณหภูมิของโลกสูงขึ้นนั้น อาจไม่สามารถหาสิ่งใดมาทดแทนหรือชดเชยได้ (uncompensated future losses) เช่น ระบบนิเวศที่สูญหาย พื้นดินที่หายไป ความหลากหลายทางชีวภาพที่สูญสิ้น และ การสูญเสียชีวิตของมวลมนุษย์ฯลฯ เป็นที่คาดการณ์กันได้ว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จะส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจด้วย ซึ่งอาจจะทำให้ไม่สามารถบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากความไม่แน่นอนเกี่ยวกับผลลัพธ์หรือผลพวงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้นมีมูลค่าสูงมาก จนบางครั้งก็ไม่สามารถประเมินเป็น “ตัวเงิน” ได้ทั้งหมด อีกทั้ง การแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น อาจจะมีต้นทุนที่สูง (ทั้งด้านการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ)ถ้ามีการดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจกเพียงบางส่วนหรือบางแห่งเท่านั้น

เหตุใดการปรับเศรษฐกิจเข้าสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” จึงได้รับความสนใจมากขึ้น ท่ามกลางกระแสของการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก คำตอบนั้นอาจจะประกอบด้วย 6 ข้อ ได้แก่

<u>ข้อแรก</u> การจัดการด้านเศรษฐกิจสีเขียว และการจัดการด้านก๊าซเรือนกระจก สามารถบรรลุเป้าหมายเดียวกันได้ คือ การเพิ่มความมั่งคงทางสังคม (social security) ความมั่งคงทางอาหาร (food security) และ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (conservation) ทั้งนี้การจัดการด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการจัดการด้านก๊าซเรือนกระจก จะต้องกำหนดมาตรการที่เหมาะสม และจะต้องคำนึงถึง

กลุ่มเป้าหมายประเภทประชาชนที่ยากจนและภูมิภาคที่เปราะบางต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย [UN-DESA, 2009]

ข้อที่สอง การดำเนินมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมายของการดำเนินมาตรการเศรษฐกิจสีเขียวด้วย ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดพลังงานหรือการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การลดการใช้พลังงานฟอสซิล การหันมาใช้พลังงานหมุนเวียน การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และการส่งเสริมการปลูกป่า

ข้อที่สาม การดำเนินมาตรการเศรษฐกิจสีเขียว ภายใต้แนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น เป็นการช่วย “ย้ำเตือน” ว่าการดำเนินมาตรการใดๆที่เกี่ยวกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจะต้อง “ไม่ละเลย” มิติของการพัฒนาด้านสังคมและมิติทางด้านเศรษฐกิจด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง มาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก จะต้องสร้างการจ้างงานและจะต้องสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทุกภาคส่วน (ประชาชนที่มีรายได้น้อยควรจะได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ) เป็นต้น

ข้อที่สี่ การละเลยการจัดการระบบนิเวศ ยิ่งนำไปสู่การเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและการลดน้อยถอยลงของความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ป่าไม้ ดังนั้น การส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นหรือการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากจะช่วยให้มีการดูดกลับเก็บกักก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ ให้รูปของสารคาร์บอนในเนื้อไม้และในดินนั้น ย่อมนำไปสู่การปรับตัวเข้าสู่ระบบสังคมคาร์บอนต่ำ ได้ในคราวเดียวกัน

ข้อที่ห้า เนื่องด้วยความจริงที่ว่า ระบบนิเวศมีความซับซ้อนค่อนข้างมาก ภาคส่วนต่างๆ จึงเบี่ยงเบนความสนใจมายังเรื่องการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อบรรเทาปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่า การจัดการระบบนิเวศในองค์รวม (ซึ่งมีความยากกว่าในการดำเนินการ และ อาจจะใช้ระยะเวลานานกว่าด้วย)

ข้อที่หก เนื่องจาก “ผลลัพธ์” ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นเห็นผลช้า และไม่เห็นเป็นวงกว้าง (ที่ปรากฏเฉพาะภายในประเทศ) เมื่อเปรียบเทียบกับ “ผลลัพธ์” ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “ที่เริ่มเห็นผลแล้ว” (จากการที่อุณหภูมิสูงขึ้นและสภาพอากาศแปรปรวน ตลอดจนการละลายของน้ำแข็งขั้วโลก) อีกทั้งทุกประเทศได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์โลกร้อนโดยถ้วนหน้า ทำให้มีแนวโน้มการยอมรับ “เศรษฐกิจสีเขียว” มากขึ้น

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ ประชาชนและแวดวงวิชาการ รวมทั้งนักการเมือง ยอมรับถึงภัยคุกคามของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากขึ้น แต่การดำเนินการของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน เป็นไปอย่างเชื่องช้า หรือ ยังไม่มากพอที่จะช่วยให้เกิดการบรรเทาปัญหาลงได้ และปรากฏการณ์การรั่วไหลก๊าซเรือนกระจกข้ามประเทศ หรือ Carbon Leakage จากประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศกำลังพัฒนา (เช่น การส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศ) ก็อาจจะปรากฏให้เห็นมากขึ้นในอนาคตก็ได้

3. แนวทางการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำ

การปรับเข้าสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ ก่อให้เกิดการผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำนั้น มีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย 5 แนวทาง

แนวทางแรก การวางแผนพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว จะต้องมีประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอยู่ด้วย ดังนั้น การพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว นอกจากจะต้องครอบคลุมถึงเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ป่าไม้ การลดการปล่อยมลพิษแล้ว ยังต้องคำนึงถึง การปล่อยก๊าซเรือนกระจก และความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้วย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การเกิดสังคมคาร์บอนต่ำได้ และในขณะเดียวกัน การผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ก็ต้องคำนึงถึง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย โดยต้องมีมิติเรื่องความเป็นธรรมหรือการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมไปในคราวเดียวกัน

แนวทางที่สอง การเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงาน เนื่องจากการผลิตและการใช้พลังงานเป็นต้นเหตุสำคัญของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยฝีมือมนุษย์ ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องออกมาตรการต่าง ๆเพื่อจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตและการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิล แต่ทั้งนี้จะต้องก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือรายได้ อีกทั้งไม่สร้างปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดิน[1]

แนวทางที่สาม การลงทุนขนานใหญ่ในธุรกิจพลังงานหมุนเวียน (big push on renewable energy) ทั้งนี้นอกจากจะทำให้ต้นทุนของพลังงานหมุนเวียนลดลงแล้ว (เกิด economies of scale) ยังสามารถเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ยากจนสามารถเข้าถึง (access) พลังงานหมุนเวียนได้อีกด้วย ทั้งนี้จะต้องไม่มีการแทรกแซงราคาเชื้อเพลิงฟอสซิล เพื่อให้เกิดการแข่งขันทางตลาดพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางที่สาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือระบบการขนส่งภายในประเทศ (transport system) เช่น ระบบขนส่งสาธารณะ (public transport) battery replacement of electric vehicles, smart grids and grid extension, and upgrades to accommodate renewable sources เป็นต้น ซึ่งต้องทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจ ในการลงทุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะต้องการลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลที่ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล และที่ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด

---

[1] ตัวอย่างของมาตรการในต่างประเทศที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน ได้แก่ การเก็บลดภาษีน้ำมันเอทานอล ของบราซิล แต่รัฐบาลบราซิลก็ยังเผชิญกับปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนบทกับเมือง หรือระหว่างคนจนกับคนรวย เนื่องจากการส่งเสริมการส่งออกเอทานอลนั้น ยิ่งก่อให้เกิดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อนำพื้นที่มาเพาะปลูกพืชน้ำมันเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเอทานอล [Halsnes et al., 2011]

แนวทางที่สี่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการก่อสร้าง โดยเฉพาะอาคารที่อยู่อาศัยของประชาชนรายได้น้อยในเขตเมือง ให้มีการใช้พลังงานน้อยหรือประหยัดพลังงาน และการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานของอุปกรณ์เครื่องครัวและเครื่องใช้สำนักงาน

แนวทางที่ห้า การส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตของภาคเกษตรกรรม ที่คำนึงถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยการขยายความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคแก่เกษตรกร ให้เน้นกระบวนการผลิตประเภท Ecological Sustainable Agriculture และความช่วยเหลือทางการเงินแก่ “เกษตรกรรายเล็ก” ในกรณีที่ต้องเผชิญกับความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรในตลาด (ทั้งตลาดภายใน ประเทศและตลาดโลก) นอกจากนี้ ภาครัฐจะต้องลงทุนในโครงการเก็บกักน้ำและการระบายน้ำ สำหรับเกษตรกรรมและรองรับปัญหาเรื่องน้ำจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ในการดำเนินการทั้ง 5 แนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยมาตรการต่างๆ ทั้งที่เป็นมาตรการแบบเก่า และ มาตรการแบบใหม่ หลายมาตรการควบคู่กันไป ซึ่งสามารถจำแนกมาตรการต่างๆได้ 3 กลุ่ม คือ [Pease et al., 1989]

กลุ่มแรก เป็นมาตรการที่ทำให้ “ราคา” สะท้อนต้นทุนสังคม และ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตของผู้ผลิตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภค มาตรการนี้ ได้แก่ การสนับสนุนการบริโภคอย่างยั่งยืน (sustainable consumption) และ การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึง การยกเลิกระบบเงินอุดหนุน เป็นต้น มาตรการในกลุ่มนี้ ถือว่าเป็นการปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ[2]

กลุ่มที่สอง เป็นมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอุปสงค์ต่อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้ผู้ประกอบธุรกิจมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือการใช้วัตถุดิบ เช่น การซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานของภาครัฐ (public procurement) และ การส่งเสริมหรืออุดหนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยภาครัฐกำหนดเป้าหมายในการสนับสนุนดังกล่าวให้ชัดเจน (targeted public support) เช่น การส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับ Eco-efficiency ในหน่วยธุรกิจและองค์กรของภาครัฐ เป็นต้น

กลุ่มที่สาม เป็นมาตรการที่ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีสามฝ่าย (ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน) เช่น การร่วมลงทุนเพื่อการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน หรือเพื่อการพัฒนาทาง

---

[2] การปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ (ecological tax reform) หมายถึง การยกเลิกการจัดเก็บภาษีจากสินค้าที่เป็นประโยชน์หรือเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ หันมาจัดเก็บภาษีจากสินค้าที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยหวังว่าจะทำให้เกิด Double Dividend และ ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม (หรือ negative externalities) ควบคู่ไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้ ความร่วมมือดังกล่าวควรต้องมีการกำหนดมาตรการและเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และ สังคม ให้มีความสอดคล้องกัน

สำหรับประเทศไทยนั้น นับว่ามีการดำเนินมาตรการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจสีเขียวมาบ้างแล้ว เช่น การควบคุมการปล่อยมลพิษ การส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืน การจัดการขยะกากของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ การส่งเสริมการปลูกป่าและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน การเพิ่มประสิทธิภาพพลังงาน (energy efficiency) ในสาขาการผลิตต่างๆ และ การใช้พลังงานหมุนเวียน (โดยเฉพาะพลังงานชีวภาพและชีวมวล) การส่งเสริมการติดฉลากเขียว (green label) และ ฉลากใบไม้สีเขียว[3] และ ฉลากประหยัดพลังงาน (ฉลากเบอร์ 5 สำหรับเครื่องใช้ไฟฟ้า) เป็นต้น มาตรการเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี มาตรการดังกล่าวข้างต้น เป็นมาตรการแบบสมัครใจ (ยกเว้น การควบคุมการปล่อยมลพิษ ที่เป็นมาตรการแบบบังคับ) นอกจากนี้ยังมีมาตรการอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลง/ปรับปรุงเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือที่จะทำให้มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาน้อย หรือเทคโนโลยีที่ช่วยเก็บกักก๊าซเรือนกระจก (change in technology) การขายคาร์บอนเครดิต (carbon credit) และ การรับรองฉลากลดคาร์บอน (carbon label)[4] เป็นต้น (ตารางที่ 1) หากมีการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ ในระดับท้องถิ่นได้ ก็จะสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการก๊าซเรือนกระจกอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นธรรมมากขึ้น (ทั้งในระดับชุมชน)

ในการดำเนินการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมัครใจจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติและต่อสภาพแวดล้อมหรือต่อสังคม เช่น ผู้ดำเนินการจะมีความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการช่วยลดก๊าซเรือนกระจก ในกระแสการรณรงค์เพื่อลดปัญหาโลกร้อน และภายใต้การตระหนักถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ มาตรการแบบสมัครใจยังกระตุ้นให้เกิดการร่วมมือกันของประชาชนและภาคธุรกิจเอกชนต่างๆได้ในวงกว้าง อีกทั้งยังสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ผู้ดำเนินการได้

---

[3]สินค้าที่ได้รับฉลากเขียวและฉลากใบไม้สีเขียว รวม 17 รายการ (เป็นสินค้า 14 รายการ และ บริการ 3 รายการ) ได้แก่ ตลับหมึกเครื่องถ่ายเอกสารเครื่องพิมพ์และเครื่องโทรสาร กระดาษคอมพิวเตอร์และกระดาษสีทำปก แฟ้มเอกสาร ซองบรรจุภัณฑ์ กล่องใส่เอกสาร ผลิตภัณฑ์ลบคำผิด หลอดฟลูออเรสเซนต์ สีทาอาคาร เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องเรือนเหล็ก กระดาษชำระ ปากกาไวต์บอร์ด ถ่านไฟฉาย และ เครื่องพิมพ์ สำหรับด้านบริการ คือ บริการเช่าเครื่องถ่ายเอกสาร บริการทำความสะอาด และ บริการโรงแรม

[4] ฉลากคาร์บอน ประกอบด้วย ฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ (บ่งบอกปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนฯ ตลอดสายโซ่อุปทาน) ฉลากลดคาร์บอน (บ่งบอกปริมาณการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนฯ)

ตารางที่ 1 มาตรการแบบสมัครใจ ของสาขาการผลิตต่าง ๆ ที่ดำเนินการในประเทศไทย

สาขาการผลิต	Energy Efficiency	เปลี่ยนแปลง/ ปรับปรุงเทคโนโลยี	ขาย Carbon Credits	Carbon Label/ Footprint
สาขาขนส่ง: ทางอากาศ	✓	✓	✓	✓
สาขาขนส่ง: ทางบก/น้ำ	✓	✓	✓	n.ap.
สาขา Heavy Industry	✓	✓	✓	n.a.
สาขา Light Industry	✓	✓	✓	✓
สาขาเกษตร	✓	✓	✓	✓
สาขาพลังงาน	การส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานชีวภาพและชีวมวล เพื่อส่งให้ กฟภ./ กฟผ. โดยวัตถุดิบนั้นมาจากสาขาเกษตร สาขากำจัดขยะ/กำจัดน้ำเสีย			
สาขากำจัดขยะมูลฝอย	ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานชีวภาพ เพื่อส่งให้ กฟภ./กฟผ.			
สาขาก่อสร้างอาคาร	การออกแบบอาคารเพื่อประหยัดไฟฟ้า การปรับเปลี่ยนอุปกรณ์และเครื่องใช้ไฟฟ้าในอาคารที่เหมาะสม			
สาขาป่าไม้	การปลูกต้นไม้โดยสมัครใจของประชาชน หรือ หน่วยธุรกิจ หรือ NGOs			

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน

หมายเหตุ : n.ap. หมายถึง มาตรการนั้นไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสาขาการผลิตนั้นได้

n.a. หมายถึง ไม่สามารถหาข้อมูลได้

ตัวอย่างหนึ่งของสาขาการผลิต Heavy Industry ที่ได้มีแนวการดำเนินการไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก คือ อุตสาหกรรมซีเมนต์ ภายใต้การนำของ World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) ที่ได้เสนอโครงการ “Cement Sustainability Initiative (CSI)” โดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1999 ด้วยความร่วมมือจากบริษัทชั้นนำของโลกด้านการผลิตซีเมนต์ (หนึ่งในนั้นคือ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย (มหาชน) จำกัด โครงการดังกล่าวสนับสนุนให้ผู้บริหารของบริษัทต่างๆ มีส่วนร่วมในการปกป้องสภาพแวดล้อม สุขภาพและความปลอดภัยของพนักงาน การใช้พลังงานทางเลือก และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน สนับสนุนให้ธุรกิจต่างๆ ดำเนินกิจการ คิดค้นนวัตกรรม และขยายกิจการภายใต้บริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน ความสำเร็จที่ผ่านมาของ CSI คือการลดระดับการปล่อยก๊าซธรรมชาติจากการผลิตซีเมนต์ต่อหนึ่งตันได้ร้อยละ 12 ระหว่างปี ค.ศ. 1990-2006 โดยเน้นที่การปรับปรุงกระบวนการผลิต (ผ่านการปรับปรุงเทคโนโลยี ที่ใช้พลังงานน้อยลง หรือ low-energy clinker types ตลอดจน การลดสัดส่วน clinker content ในซีเมนต์ และการใช้พลังงานชีวมวล หรือ bio-fuel และพลังงานทางเลือกอื่น มากขึ้น) นอกจากนี้ ยังมีการคิดค้น “วัสดุคอนกรีตสำหรับอาคารบ้านเรือนที่

อยู่อาศัยและสำนักงานที่ใช้พลังงานไฟฟ้าน้อยลง” โดยเฉพาะในอาคารที่ต้องมีระบบ heating & cooling [Damtoft et al., 2008][5]

นอกจากนี้ ประเทศต่างๆได้ดำเนินมาตรการส่งเสริม “เศรษฐกิจสีเขียว” ควบคู่ไปกับมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น ประเทศเกาหลีใต้มีการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (national strategy for green growth) ภายใต้แผนพัฒนาแห่งชาติในช่วงปี ค.ศ. 2009-2013 ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ ส่งเสริมแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และ ให้ความร่วมมือกับนานาประเทศในการต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลเกาหลีใต้ได้กำหนดพันธกิจในการดำเนินมาตรการส่งเสริมการเติบโตเศรษฐกิจสีเขียวตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009 และในปี ค.ศ. 2010 มีการออกกฎหมายเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการเพื่อเศรษฐกิจสีเขียวคาร์บอนต่ำ (Framework Act on Low Carbon Green Growth) นอกจากนี้ แผนงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการลดก๊าซเรือนกระจกดังกล่าวคาดว่ารัฐบาลจะต้องใช้งบประมาณแผ่นดินประมาณร้อยละ 2 ของ GDP

สำหรับประเทศจีน ก็มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสีเขียว (Green Development) ไว้ในแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 12 (ค.ศ. 2011-2015) ซึ่งถือเป็นแนวทาง (roadmap) ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสีเขียวมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการและการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ การไหล เวียนของระบบเศรษฐกิจ การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และการเก็บกักน้ำและป้องกันภัยธรรมชาติ โดยการดำเนินงานของทั้ง 6 องค์ประกอบนี้ต้องนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เช่น CO_2 per GDP จะต้องลดลงให้ได้ร้อยละ 17 ภายในปี ค.ศ. 2015 NO_X จะต้องลดลงให้ได้ร้อยละ 10 ภายใน ค.ศ.2015 เป็นต้น)

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ว่าจะยังไม่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างแจ้งชัด แต่ก็มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เป็นต้นมา ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535-2539) มีเป้าหมายในการรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ดี การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

[5]เช่น การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ประเภท Green Concrete ซึ่งหมายถึงผลิตภัณฑ์ที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องอาศัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการใช้งาน (right concrete for the right application) รวมถึงการใช้วัตถุดิบที่ใช้แล้ว (high content of recycled materials) เพื่อเป็นการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

และสิ่งแวดล้อม ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540-2544) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังปรากฏว่า การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในระดับท้องถิ่นก็ยังไม่มีความก้าวหน้ามากนัก แม้ว่าจะมีความพยายามส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และภาคธุรกิจ แล้วก็ตาม

กอปรกับในช่วงปี พ.ศ.2540-2544 มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (วิกฤติเศรษฐกิจ) และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก การเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกประเทศ จนกระทั่งการส่งเสริมแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความมั่นคงทางรายได้ของครัวเรือน และเพื่อมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งกลายเป็นต้นกำเนิดของการกำหนดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ที่จุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนและของประเทศ ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และ การพัฒนาแบบองค์รวม ที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง โดยแผนฉบับนี้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของแผนพัฒนาฯฉบับที่ 10 และ 11 ก็ไม่แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เท่าใดนัก หากแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีประเด็นเกี่ยวกับการบริโภคอย่างยั่งยืน และ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก และความเชื่อมโยงระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อม ถึงกระนั้น มาตรการที่เกี่ยวกับ เศรษฐกิจสีเขียว และการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ในประเทศไทยนั้น มีเพียงมาตรการแบบสมัครใจเท่านั้น ส่วนมาตรแบบบังคับนั้นยังไม่มีการนำมาใช้จริง (เช่น มาตรการภาษีสิ่งแวดล้อม มาตรการจัดสรรสิทธิการปล่อยก๊าซเรือนกระจก) และ ยังไม่มีมาตรการให้สิ่งจูงใจแก่ประชาชนที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือการอนุรักษ์พื้นที่ป่า เช่น การชดเชยการสูญเสียรายได้จากการปลูกต้นไม้หรือจากการห้ามใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้/ป่าชายเลน เป็นต้น แม้ว่าในปัจจุบันนี้ กระทรวงการคลังได้พยายามยกร่างพระราชบัญญัติมาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม พ.ศ..... แล้วก็ตาม ซึ่งเป็นกฎหมายที่ครอบคลุมมาตรการแบบบังคับในการปล่อยมลพิษ

4. ข้อพึงระวังหรือควรพิจารณาในการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว

การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเพื่อให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั้น มิเพียงแต่สนใจในเรื่องการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษต่างๆ เท่านั้น ยังมีปัญหาเร่งด่วนที่หลายประเทศเล็งเห็นว่าต้องให้ความสำคัญมากขึ้นนั่นคือ “ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” ที่กระทบต่อระบบนิเวศอย่างมาก แต่กระนั้น การปรับระบบเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” หรือ “สังคมสีเขียว” จึงต้องยังเผชิญกับ “ความท้าท้าย” ที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่

ประการแรก กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคธุรกิจและภาคประชาชนนั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทางลบและสร้างความเสื่อมโทรมและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะ “กลไกราคา” ของสินค้าและบริการในปัจจุบัน ยังไม่สะท้อนต้นทุนความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม (damage cost) และความหามาได้ยากของทรัพยากรธรรมชาติ (resource scarcity) นอกจากนี้ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติโดยภาครัฐ ก็ยังไม่สามารถผลักภาระดังกล่าวไปยัง “ผู้ก่อมลพิษ” และ “ผู้ทำลายทรัพยากร” ได้อย่างเต็มรูปแบบ [OECD, 2011: 12; และ UNCSD, 2011: 8-13]

ความท้าทายจึงเกิดขึ้นว่า ภาครัฐจะดำเนินมาตรการอย่างไร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของภาคธุรกิจและภาคประชาชน ได้อย่างทั่วถึง (ครอบคลุมทุกภาคส่วน หรือทุกสาขาการผลิต รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐ) และมีความเป็นธรรม (fairness) หรืออย่างเท่าเทียมกัน (equity) โดยการใช้มาตรการทางการเงินและทางเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนกฎหมายภายในประเทศ ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ ใครหรือสาขาการผลิตใดควรจะเป็นผู้รับผิดชอบในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เช่น สาขาการผลิตไฟฟ้า สาขาการขนส่ง เป็นต้น) และกิจกรรมประเภทใดควรจะได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เช่น การประหยัดพลังงาน หรือ การเปลี่ยนไปใช้พลังงานหมุนเวียน เป็นต้น) และประชาชนผู้มีรายได้น้อยจะมีสิทธิการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อหัว (GHG per capita) มากกว่าประชาชนผู้มีรายได้สูงหรือไม่ อย่างไร

ประการที่สอง การดำเนินกลยุทธ์ Green Economy และ Green Growth ยังต้องพึ่งพิงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตสินค้าและการคิดค้นหรือแสวงหาสินค้าทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่า ตลอดจน เทคโนโลยีในการกำจัดซากและการนำกลับมาใช้ใหม่

ความท้าทายที่สำคัญ คือ การลงทุนในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต (เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ฯลฯ) และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น การใช้เชื้อเพลิงลดลง ฯลฯ) และ การผลิตสินค้าและบริการที่เอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม (เช่นใช้วัสดุที่ทำลายง่าย หรือกระบวนการผลิตอาหารอินทรีย์หรือปลอดสารพิษ ฯลฯ) ซึ่งการลงทุนเหล่านี้อาจจะไม่สามารถสร้าง “รายได้” ให้แก่ผู้ลงทุนได้ (หรือการลงทุนดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตหรือการลดต้นทุนการผลิต) และการพัฒนาเทคโนโลยีก็ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ถึงกระนั้นภาครัฐก็ต้องมีมาตรการในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่ “ผู้คิดค้น” เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย [OECD, 2011: 12; และ UNCSD, 2011: 17]

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย คือ ภาคธุรกิจเอกชนไทยมีกำลังทรัพย์หรืองบประมาณมากเพียงพอสำหรับการ

พัฒนาเทคโนโลยีหรือไม่ นอกจากนี้ กิจกรรมลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอาจจะต้องได้รับ “แรงสนับสนุน” จากภาครัฐ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี การรณรงค์ผ่านการประชาสัมพันธ์สู่สาธารณะเพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความจำเป็นในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของหน่วยผลิตและอาคารก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้นและรณรงค์ให้ผู้บริโภคสนับสนุนกิจกรรมหรือสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ประการที่สาม การดำเนินกลยุทธ์เศรษฐกิจสีเขียวของแต่ละประเทศ อาจจะประกอบด้วยมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ เช่น การกำหนดมาตรฐานสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดเงื่อนไขการลงทุนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการปล่อยมลพิษของโรงงาน เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้ อาจจะกลายเป็น “อุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ” ได้ ตัวอย่างเช่นกรณีประเทศกำลังพัฒนาอาจจะประสบอุปสรรคการส่งออก หากส่งสินค้าไปขายในประเทศที่มีมาตรฐานสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง และกรณีประเทศพัฒนาแล้วมีระเบียบควบคุมการปล่อยมลพิษที่เข้มงวด อาจจะย้ายฐานการผลิตมายังประเทศกำลังพัฒนาที่มีกฎระเบียบเข้มงวดน้อยกว่า จนอาจจะนำไปสู่สถานการณ์ที่เรียกว่า Pollution Haven ในประเทศกำลังพัฒนา ความท้าทายจึงเกิดขึ้นอย่างน้อย 2 ประการ คือ

หนึ่ง ภาครัฐของประเทศต่าง ๆที่มีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนนั้น จะดำเนินมาตรการทางการค้าและการลงทุนอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่ไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคทางการส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาและไม่ขัดขวางการพัฒนาคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมภายในของประเทศผู้รับทุน และ

สอง ประเทศต่าง ๆจะทำอย่างไรเพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกผลิตภัณฑ์และบริการ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการกระจายหรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการที่ส่งออกนั้น [UNCSD, 2011: 14-22]

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ **สำหรับประเทศไทย** คือ

(ก) ประเทศไทยมีการส่งออกรายการสินค้าจำนวนมาก ที่มีศักยภาพในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในกระบวนการผลิตหรือตลอดห่วงโซ่อุปทาน เช่น สินค้าเกษตร สินค้าอาหารแปรรูป เป็นต้น แต่สินค้าดังกล่าวนั้น จะได้รับความนิยมจากผู้บริโภคในต่างประเทศมากน้อยเพียงใด และ ผู้บริโภคในประเทศไทยจะให้การสนับสนุนสินค้าดังกล่าวหรือไม่ (ด้วยราคาที่แพงกว่าสินค้าปกติ ที่ไม่มีต้นทุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก) และ

(ข) ประเทศไทยจะมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสะอาดหรือที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ที่นำเข้าจากต่างประเทศอย่างไร และจะมีการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวแก่ผู้ประกอบการไทยแบบใด เช่น เทคโนโลยีพลังงานแสงอาทิตย์และลม เป็นต้น

ประการที่สี่ มาตรการต่างๆที่ใช้เพื่อการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบ Green Economy หรือ Green Growth นั้น อาจจะสร้างภาระให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสที่จะเข้าถึงพลังงานหมุนเวียนและผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การดำเนินกลยุทธ์แบบ Green Economy หรือ Green Growth ยังต้องคำนึงถึงเรื่อง การขจัดปัญหาความยากจน (poverty alleviation/ eradication) และ การเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม หรือ การสร้างภูมิต้านทานให้แก่กลุ่มบุคคลหรือสังคมที่เปราะบางหรืออ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (vulnerability) อีกด้วย

ความท้าทาย คือ Green Economy และ Green Growth จะต้องก่อให้เกิด การพัฒนาคุณภาพชีวิต (improving well-being) และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (reducing inequality) ไปพร้อมๆกันด้วย [UNCTAD, 2010; และ UNCSD, 2011: 18-22]

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ ภาครัฐจะดำเนินการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างไร เพื่อให้เกิด “ความเป็นธรรม” หรือ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ในประเด็นความเป็นธรรมนั้น มีหลากหลายแนวคิด แต่แนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงค่อนข้างมากคือ การคำนึงถึงการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อประทังชีพ (emission for survival) สำหรับประชาชนทั่วไป และ การคำนึงถึงโอกาสของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (emission for development) ทั้งนี้ สังคมเมืองที่พัฒนาแล้วควรจะต้องเป็นฝ่ายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้มาก เพราะการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของเมือง (ทั้งจากกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ และครัวเรือน) มักเกิดจากความฟุ่มเฟือย หรือวิถีชีวิตที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากเกินกว่า “ระดับมาตรฐานการครองชีพ” ของประชาชนทั่วไป (emission for luxury) ดังนั้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่าภาครัฐควรเร่งลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมและบริการ และจากกิจกรรมของเมืองใหญ่ และให้ความช่วยเหลือแก่ภาคเกษตรกรรมและประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่เสี่ยง ซึ่งเป็นฝ่ายได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
ความท้าทายในการจัดการก๊าซเรือนกระจก จะเกิดกับทุกภาคส่วนใน**สังคมไทย** 4 ประการคือ

(ก) “ใคร” จะเป็น “ผู้ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก” และ ใครจะเป็นฝ่ายดำเนินการ “ก่อน” หรือ “ใคร” จะเป็นผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐมากที่สุด (ทั้งด้านการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ)

(ข) การดำเนินการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของภาครัฐ จะครอบคลุมกิจกรรมใดบ้าง หรือสาขาการผลิตใด หรือ สินค้าและบริการประเภทใด ที่ทำให้เกิด “ผลกระทบเชิงลบ” ต่อสังคมน้อยที่สุด และ จะดำเนินการอย่างไร ให้ทุกภาคส่วนมี “ความเข้าใจ” เกี่ยวกับประเด็น “ความเป็นธรรม” หรือ การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

(ค) ภาครัฐจะควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างไร ในขณะที่มีการส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศ) และการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (ภายใต้กรอบการค้าเสรีแบบพหุภาคีและแบบทวิภาคี) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อสินค้า

ที่ผลิตในประเทศ กับ สินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ และภาครัฐจะมีมาตรการใดในการช่วยเหลือผู้ส่งออกของไทยในการแข่งขันทางการค้ากับประเทศคู่แข่งที่มีมาตรการควบคุมก๊าซเรือนกระจกเข้มงวดน้อยกว่าไทย

(ง) มาตรการของภาครัฐ จะมีประสิทธิภาพเพียงใด ในการจัดการการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่บรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ บรรลุเป้าหมายการรักษาความเป็นธรรมในสังคม เช่น มาตรการภาษีคาร์บอนกับสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทย (ในขณะที่ยังสนับสนุนการขยายตัวทางด้านการค้าระหว่างประเทศ)[6] หรือ มาตรการอุดหนุนพลังงานหมุนเวียน (ในขณะที่ยังมีมาตรการอุดหนุนเชื้อเพลิงฟอสซิล)[7] เป็นต้น

ประการที่ห้า การปรับปรุง “โครงสร้างทางสถาบัน” ในสังคม โดยเฉพาะสังคมของประเทศกำลังพัฒนา (เช่นประเทศไทย) ที่ยังมีเงื่อนไขทางการเมืองและสังคม แตกต่างไปจากประเทศพัฒนาแล้วค่อนข้างมาก เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนกฎหมายภายในประเทศ ในฐานะที่กฎหมายเป็นเครื่องมือหนึ่งของการนำระบบเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความท้าทาย คือ การปรับโครงสร้างสถาบันในสังคมไทยให้มีมิติของเศรษฐกิจสีเขียว ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางกฎหมาย สถาบันทางการเมือง สถาบันทางสังคม กล่าวคือ

สถาบันทางเศรษฐกิจต้องมีการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างชาญฉลาด

สถาบันทางกฎหมายต้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้องและมีความยืดหยุ่นในการปรับปรุงกฎระเบียบให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น กฎหมายภาษีสิ่งแวดล้อม กฎหมายการปรับโทษสำหรับผู้ก่อให้เกิด “ความเสียหายหรือผลกระทบภายนอกเชิงลบ” (damage or negative externality) และ กฎหมายการโอนผลประโยชน์บางส่วนให้แก่ผู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลกระทบภายนอกเชิงบวก (benefit or positive externality)

---

[6]มาตรการภาษีคาร์บอน (carbon tax) สามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ ถ้าอัตราภาษีคาร์บอนสูงเพียงพอที่จะทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และรายได้จากภาษีคาร์บอน สามารถนำไปช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อย (และเสียภาษีคาร์บอนด้วย) แต่ถ้าภาครัฐยังดำเนินการส่งเสริมการขยายตัวการผลิตและการบริโภค นั่นย่อมหมายความว่า ผู้ผลิตของไทยอาจจะเผชิญกับความเสียเปรียบทางการค้า ถ้าสินค้านำเข้าไม่ได้ถูกเก็บภาษีคาร์บอน หรือ ถ้าประเทศคู่แข่งของไทยไม่มีระบบการจัดเก็บภาษีคาร์บอน นอกจากนี้ ผู้บริโภคชาวไทยก็อาจจะหันไปซื้อสินค้านำเข้าราคาถูกแทนสินค้าของไทยเอง

[7]มาตรการอุดหนุนพลังงานหมุนเวียน ของประเทศไทยในปัจจุบันใช้เงินกองทุนน้ำมัน ในขณะเดียวกัน ก็มีการนำเงินของกองทุนน้ำมันมาใช้ในการรักษาระดับราคาขายน้ำมันเชื้อเพลิงให้ประชาชน ด้วยเหตุผลเรื่องการรักษาเสถียรภาพด้านราคา ดังนั้น ประชาชนจึงยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงไปใน “ครรลอง” ที่ต้องการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน การลดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง

สถาบันทางการเมืองต้องมีการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน เช่น ป่าชุมชน แหล่งน้ำชุมชน และ สถาบันทางสังคมจะต้องมีการปรับกระบวนทัศน์ผ่านกลไกครอบครัว และสถาบันการศึกษา ในการตัดสินใจผลิตและบริโภค เพื่อการใช้ทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยาวนาน และ ผู้นำท้องถิ่น เจ้าของบริษัท รวมถึงผู้นำระดับประเทศ จะต้องมี “วิสัยทัศน์” และ ความตั้งใจจริงในการดำเนินมาตรการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่สำคัญของสังคมไทย คือ

หนึ่ง การปรับโครงสร้างเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อม (environmental tax) ซึ่งรวมถึงภาษีคาร์บอน และการส่งเสริมมาตรการอื่นๆในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น ตลาดคาร์บอนในประเทศ (domestic tradable GHG permits) และ การกำหนดมาตรฐานการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (CO_2 emission standard) ฯลฯ

สอง การปรับกระบวนทัศน์ของผู้ประกอบการและประชาชน ที่ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ เศรษฐกิจสีเขียว และ การปล่อยก๊าซเรือนกระจก (จากกิจกรรมของตนเอง และ จากกระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่ประชาชนอุปโภคบริโภค)

สาม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ การสนับสนุนสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำ

สี่ การเอาใจใส่อย่างจริงจังของสถาบันทางการเมือง (ระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ) ที่จะสนับสนุนให้เกิด “สังคมคาร์บอนต่ำ” หรือ “องค์กรสีเขียว” ที่เน้นการลดการใช้พลังงาน และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ

ห้า โครงสร้างสถาบันทุกส่วน จะดำเนินการไปพร้อมๆกัน ได้อย่างไร เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกัน หรือ “ก้าวไม่ทันกัน” เช่น กระบวนการออกกฎหมายที่ล่าช้า อาจจะไม่สอดรับกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หรือ จะมีมาตรการใดส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันทุกภาคส่วน เช่น Public-Private-People Partnership เป็นต้น

บทส่งท้าย

การปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น นอกจากจะต้องอาศัยแนวทางการพัฒนา และ กลไกหรือเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวในหัวข้อ 3 และ การเผชิญกับความท้าทายต่างๆดังที่กล่าวในหัวข้อ 4 แล้ว การปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวยังจะต้องอาศัย “โชค” อีกต่างหาก เนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้เชี่ยว-ชาญทางด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ยังประสบปัญหา “ความไม่แน่นอน (uncertainty)” ของธรรมชาติและการออกแบบแบบจำลองในการประเมิน

สถานการณ์ในอนาคต และ ประการที่สอง ประชาชนอาจจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับ “ความเสี่ยงจากภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง” หรืออาจจะไม่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นก็ได้

ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนั้น มีเหตุปัจจัยอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ (ก) ระบบนิเวศมีหลายองค์ประกอบและมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน และ (ข) การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศหนึ่งๆ นั้นมีทั้งที่ใช้ประโยชน์ทางตรง และประโยชน์ทางอ้อม ซึ่งประโยชน์ทางอ้อมนี้เองที่ไม่สามารถทราบข้อเท็จจริงได้ทั้งหมด ซึ่งทำให้ยากแก่การประเมินผลประโยชน์และผู้ที่ได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากระบบนิเวศนั้น

ดังนั้น การกำหนดมาตรการต่างๆ จึงมีความยากที่นำมาปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เพราะความไม่แน่นอนของการคาดการณ์ กล่าวคือ ภายใต้สถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนนั้น ภาครัฐจะทำอย่างไรเพื่อให้ประชาชนเข้าใจหรือตระหนักถึงความจำเป็นในการดำเนินมาตรการแบบสมัครใจหรือแบบบังคับ ในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการปรับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวหรือสังคมคาร์บอนต่ำ

การใช้กลยุทธ์ประเภท “Wait and See” คงไม่เหมาะสมอีกต่อไป เพราะนอกจากจะทำให้ภาครัฐไม่สามารถบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้แล้ว (อย่างน้อยก็อาจจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบ “ขอไปที” หรือแบบอ่อนๆ หรือที่เรียกกันว่า Weak Sustainability) ยังทำให้ภาครัฐ *ขาดมิติความเป็นธรรม* ที่แฝงอยู่ในกระบวนการการบริหารจัดการ กล่าวคือ หากไม่มีการดำเนินการใดๆอย่างเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวและการจัดการก๊าซเรือนกระจก ภาคเกษตรกรรม และ ภาคบริการ จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความมั่นคงของระบบนิเวศ *มากกว่า* ภาคอุตสาหกรรมและภาคเมือง เป็นต้น

มิติความเป็นธรรม (equity perspective) หรือ มิติความยุติธรรม (fairness perspective) ดังกล่าวข้างต้นนั้น[8] ถ้าจะนำมาประยุกต์กับกรณีของการจัดการก๊าซเรือนกระจกและเศรษฐกิจสีเขียว (ที่อาจจะนำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำในที่สุด) นั้น ก็จะต้องมีมุมมองของ “องค์รวม” ก่อน กล่าวคือจะต้องมีข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก

[8]อันที่จริงแล้ว Equity Perspective กับ Fairness Perspective มีความหมายแตกต่างกันอยู่บ้าง ขึ้นอยู่กับบริบทที่กำลังกล่าวถึง หรือ ขึ้นอยู่กับ “วาทะกรรม” ที่มีการโต้เถียงกันในแวดวงวิชาการและแวดวงการเมือง ตัวอย่างเช่น มิติความเท่าเทียมกันนั้น อาจจะหมายรวมถึง “สิทธิความเป็นมนุษย์” ที่ประชาชนควรได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน การได้รับสิทธิในการรับสวัสดิการจากภาครัฐ ที่เท่ากัน และ การมี “สิทธิในการเข้าถึง” ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น ในขณะที่ มิติความยุติธรรม อาจจะหมายรวมถึง การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม (เช่น ที่ดิน สวัสดิการ) ตามกำลังความสามารถของการใช้ทรัพยากรนั้น (เช่น จำนวนสมาชิกครัวเรือน) โดยที่แต่ละคนหรือครัวเรือนไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดสรรใน “ปริมาณ” ที่เท่ากัน เป็นต้น

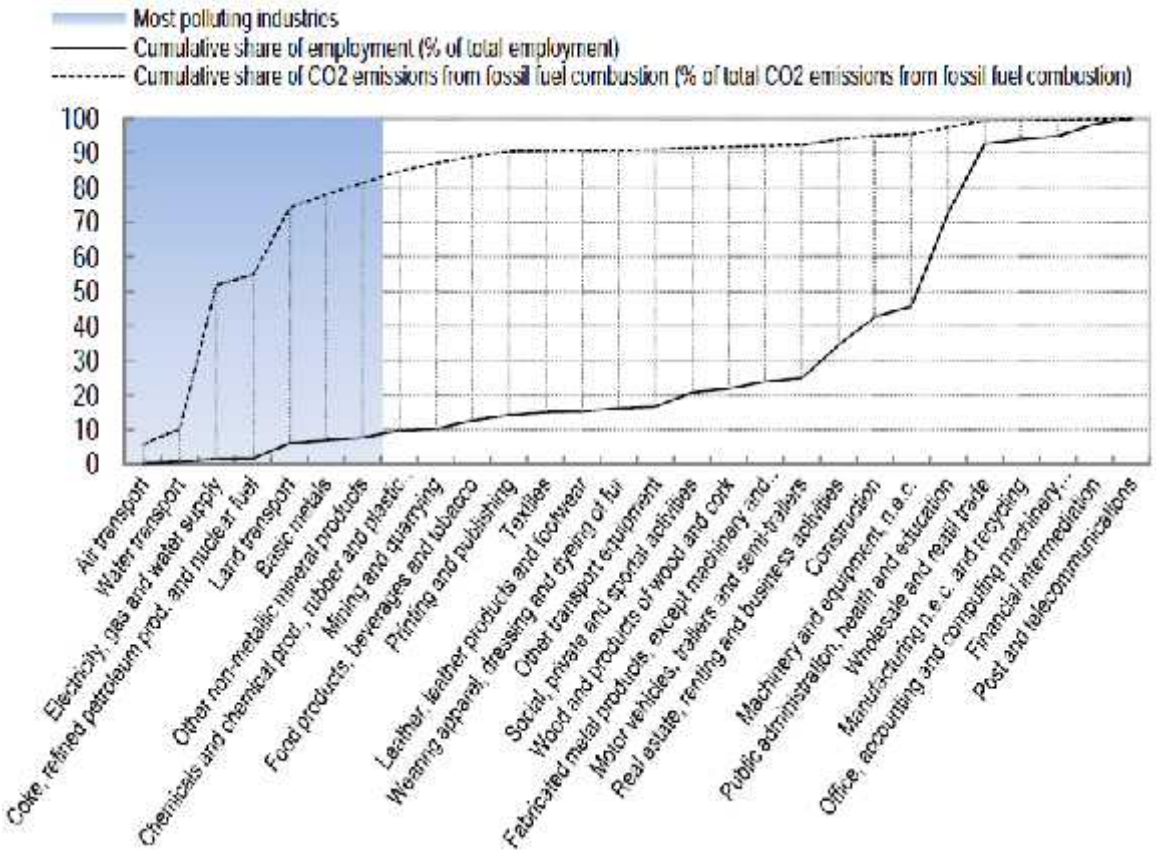
ตัวอย่างเช่น มูลค่าการผลิต ปริมาณการจ้างงาน ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ของแต่ละสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้อง และ การกระจายรายได้ของภาคเศรษฐกิจต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของหน่วยงานท้องถิ่นและประชาชน

ตัวอย่างการศึกษาของ OECD (2011) เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลแบบองค์รวม (แต่ยังไม่สมบูรณ์แบบ) ที่น่าสนใจและน่าจะเป็น “แบบอย่าง” ของการวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (การพัฒนาอย่างยั่งยืน) และ การปรับเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำในอนาคต กล่าวคือ OECD (2011) พยายามชี้ให้เป็นว่า ในการดำเนินการไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวนั้นจะก่อให้เกิด Green Jobs ในขณะเดียวกัน หากมีการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในบางสาขาการผลิต อาจจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มแรงงานได้ ตัวอย่างเช่น สาขาการผลิต Heavy Industry ที่มีการใช้พลังงานเข้มข้น (energy-intensive industry) เป็นสาขาการผลิตที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นปริมาณที่สูง แต่เป็นสาขาการผลิตที่มีระดับการจ้างงานค่อนข้างต่ำ (เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นๆ) เช่น สาขาการขนส่ง สาขาโลหะพื้นฐานและผลิตภัณฑ์โลหะ สาขาอโลหะและผลิตภัณฑ์ และสาขาปิโตรเคมีและพลาสติก เป็นต้น โดยสาขาการผลิตเหล่านี้ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นสัดส่วนร้อยละ 80 แต่มีระดับการจ้างงานเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น ดังแสดงให้เห็นในภาพที่ 1

แนวคิดของ OECD (2011: 75-76) ที่เกี่ยวกับ Green Jobs คือ หากมีการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในสาขาการผลิตดังกล่าว โดยผ่านกลไกการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนจะทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นในสาขาพลังงานหมุนเวียน ตัวอย่างเช่น การศึกษาของสหรัฐอเมริกาที่คาดการณ์ว่าถ้ามีการเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนให้ได้ร้อยละ 20 ภายในปี ค.ศ. 2020 จะทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น 2 แสนคน (เมื่อเทียบกรณีไม่มีการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนจะมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นเพียง 9 หมื่นคน) และในสหภาพยุโรป ก็คาดการณ์ว่าจะมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น 1.4 ล้านคน

อย่างไรก็ดี การศึกษาของ OECD (2011) อาจจะไม่สามารถ “ตอบโจทย์” ของประเทศไทยได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากโครงสร้างทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ มีความแตกต่างกัน

ภาพที่ 1 สัดส่วนการจ้างงานและสัดส่วนการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ จำแนกตามสาขาการผลิตของ OECD (ข้อมูลปี ค.ศ. 2004)

ที่มา: OECD (2011, Figure 16, page 75)

หมายเหตุ (1) ข้อมูลของ 27 ประเทศในกลุ่ม OECD เมื่อนำมาใช้หาค่าเฉลี่ยนั้น ยังไม่มีการถ่วงน้ำหนัก

(2) สาขาการผลิตเรียงตามระดับค่า CO_2-emission Intensity (= ratio of CO_2 to value added)

(3) ข้อมูลการปล่อย CO_2 นั้น แสดงถึง “สัดส่วน” การปล่อย CO_2 จากการเผาเชื้อเพลิง

สังคมไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม (แม้ว่าจะมีสัดส่วนของมูลค่า GDP ประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น) และ ประชากรจำนวนมากยังมีรายได้ค่อนข้างน้อย (และยังมีมากกว่าร้อยละ 10 ที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นยากจน Poverty Line) แต่ประเทศไทย กลับเป็นประเทศที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดติด 30 อันดับแรก (จาก 190 ประเทศ) และมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงเป็นอันดับ 3 ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งในอนาคตอันใกล้นี้ ประเทศไทยอาจจะกลายเป็นศูนย์กลางของประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 เป็นต้นไป ประเทศไทยอาจจะกลายเป็นศูนย์กลางทางลักษณะภูมิประเทศ (ระบบนิเวศที่หลากหลาย) ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ศูนย์กลางของแหล่งอุตสาหกรรมสำคัญ ศูนย์กลางของแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคและของโลก และ ศูนย์กลางของการท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้น การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกหรือการเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ (low carbon society กับการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (green economy) หรือ การมุ่งมั่นเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) นั้น **คงจะมิใช่เรื่องง่าย** และ มิใช่จะดำเนินการได้เพียงประเทศใดประเทศหนึ่งฝ่ายเดียว **อาจจะต้องดำเนินการหลายฝ่าย** โดยร่วมมือกับรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านและประเทศสมาชิก ASEAN โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนาคตอันใกล้นี้ (ในปี พ.ศ.2558) การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) อาจจะส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย และของภูมิภาคนี้ อีกทั้งอาจจะต้องร่วมมือกันรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ที่ประเทศสมาชิก AEC จะต้องเผชิญร่วมกัน เช่น วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง เป็นต้น

ความร่วมมือในการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกระดับภายในประเทศและระดับ ASEAN ให้มีความสอดคล้องกัน (หรือไม่ขัดผลประโยชน์กัน) นั้นก็มิใช่เรื่องง่าย อย่างไรก็ดี หนทางหนึ่งที่อาจจะต้องร่วมมือกัน คือ การร่วมมือกันขอรับความช่วยเหลือทางเทคนิคและทางการเงินจากประเทศพัฒนาแล้วและองค์กรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อนำความช่วยเหลือนั้นมากระตุ้นให้เกิด Green Jobs และ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนหรือภาคครัวเรือน เพราะการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกและการก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้น ต้องใช้งบประมาณ “เพิ่มเติม” จากงบประมาณปกติ

องค์การ UNEP พยากรณ์ความต้องการใช้เงินของประเทศกำลังพัฒนาสูงถึง 750 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อใช้ในการลงทุนต่างๆที่จะเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน [UN-DESA, 2009] เช่น การลงทุนด้านการขนส่งที่คำนึงถึงความยั่งยืน (sustainable transport) การพัฒนาประสิทธิภาพการใช้พลังงาน (energy efficiency) การส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน (renewable energy) การปลูกป่าใหม่และการปลูกป่าเสริม (afforestation and reforestation) การพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (sustainable agriculture) และการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity protection)

สิ่งที่น่าจับตามอง และควรได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง คือ วิสัยทัศน์ (vision) ของนักการเมือง (ทั้งนักการเมืองท้องถิ่น และนักการเมืองระดับชาติ) และ การตระหนัก-รับรู้-เข้าใจอย่างถูกต้อง (accurate knowledge and awareness) ของทุกภาคส่วนในประเทศ (และประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประชาคมอาเซียน) เพื่อจะได้ก้าวเดินไปข้างหน้าสู่ “สังคมสีเขียว” และ “ความยั่งยืน” ต่อไปในอนาคต ด้วยความเข้าใจ มีความเป็นธรรม และช่วยเหลือผู้ที่มีรายได้น้อยไปพร้อมๆกัน

เอกสารอ้างอิง

Chung, Rae Kwon (2011), the Director of UN ESCAP, **"Roadmap for Green Growth"** A presentation in Seminar on "First National Seminar on Green Growth Policy Tools for Low Carbon Development in Thailand" Organized by the British Embassy in partnership with UNESCAP held on 23-24 February 2011, UN Convention Center, Bangkok, Thailand.

Damtoft, J.S.; J. Lukasik; D. Herfort; D. Sorrentino; and E.M. Gartnet (2008) **"Sustainable development and climate change initiatives"** Cement and Concrete Research, 38: 115-127.

ESCAP (2011) **"Conceptual Framework of Green Economy and Green Growth"** (February)

Halsnes, Kirsten; Anil Markandya; and P. Shukla (2011) **"Introduction: Sustainable Development, Energy, and Climate Change"** World Development. Vol. 39, No. 6, pp. 983-986.

Ichimura, Masakazu (2011), Chief of Environment and Development Policy Section, UN ESCAP **"Green Growth Initiative"** UN ESCAP works with AP Developing Countries towards Inclusive and Sustainable Development. A presentation in Seminar on "First National Seminar on Green Growth Policy Tools for Low Carbon Development in Thailand" Organized by the British Embassy in partnership with UNESCAP held on 23-24 February 2011, UN Convention Center, Bangkok, Thailand.

OECD (2011) **"Towards Green Growth: Green Growth Strategy Synthesis Report".** OECD Publishing. Prepared for the Meeting of the Council at Ministerial Level, 25-26 May 2011 (C/MIN (2011)4—2 May 2011)

David Pease, Anil Markandya and Edward B. Barbier (1989) **"Blueprint for a Green Economy"**. London, Earthscan, อ้างใน UN--A/Conf.216/PC/2—1 April 2010—page 15

Tuner, R. K. (1995) **"Sustainable Development and Climate Change"** In Climate Change Research: Evaluation and Policy Implications. S. Zwerver; R.S.A.R. van Rompaet; M.TJ. Kok; and M.M. Berk (editors), 55 – 66.

UNCTAD (2010) **"Background Note"** A prepared by the UNCTAD Secretariat for the Ad Hoc Expert Meeting on The Green Economy: Trade and Sustainable Development Implications held on 7-8 October 2010, Geneva, Switzerland.

UNCSD (2011) **"Synthesis report on best practices and lessons learned on the objective and themes of the United Nations Conference on Sustainable Development"** A paper prepared for the Meeting 7-8 March 2011 (UNCSD A/Conf.216/PC/8)

UN-DESA **"A Global Green New Deal for Sustainable Development"** UN-DESA Policy Brief No. 12 (March 2009)

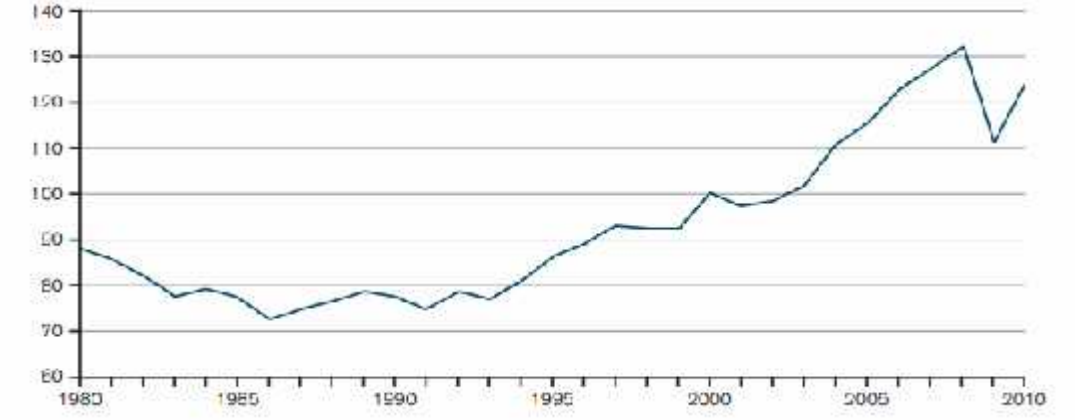
การค้าและสิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว

ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเป้าหมายสำคัญในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของทุกประเทศทั่วโลก โดยเชื่อว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จะนำไปสู่มาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในประเทศที่ดียิ่งขึ้น การค้าระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากการส่งออกสินค้าที่ประเทศของตนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิต อีกทั้งยังได้รับผลประโยชน์จากความหลากหลายของสินค้าและบริการจากต่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ความสำคัญของการค้าระหว่างประเทศต่อระบบเศรษฐกิจสะท้อนอยู่ในตัวเลขมูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการของโลก ซึ่งในปี ค.ศ. 2010 มีมูลค่าสูงถึง 19,000 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ (World Trade Organization, 2011) สัดส่วนการส่งออกสินค้าและบริการต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product, GDP) ของโลกที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงจุดสูงสุดในปี ค.ศ. 2008 ก่อนที่จะตกต่ำลงด้วยภาวการณ์ชะลอตัวทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2009 ดังที่แสดงไว้ใน ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการของโลกต่อ GDP โลกปี ค.ศ.1980 –2010
(กำหนดให้สัดส่วนดังกล่าวในปี ค.ศ. 2000 เท่ากับ 100)

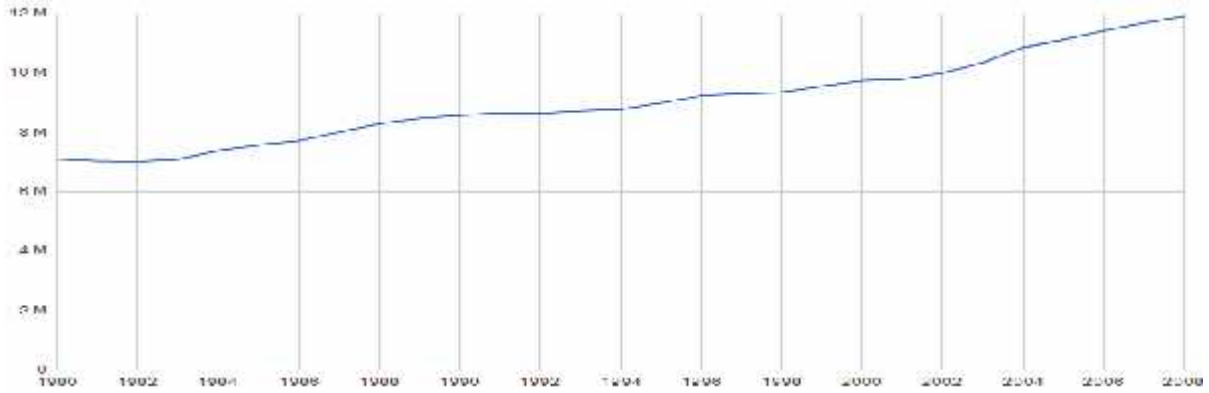
ที่มา: World Trade Organization (2011)

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น พร้อมๆ ไปกับจำนวนประชากรของโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 7 พันล้านคนซึ่งคิดเป็น 150% ของจำนวนประชากร

เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ส่งผลให้เกิดแรงกดดันอย่างมหาศาลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงปริมาณการใช้พลังงานของโลกที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ค.ศ. 2008 ปริมาณการใช้พลังงานอยู่ที่ประมาณ 12 พันล้านตันน้ำมันเทียบเท่า เพิ่มขึ้นกว่า 70% จากปี ค.ศ. 1980 ในช่วงเวลาเดียวกันพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นพื้นที่ในการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ก็ได้ลดลงกว่า 140 ล้านเฮกตาร์ (hectare) (เทียบเป็นพื้นที่ประมาณ 3 เท่าของประเทศไทยซึ่งมีขนาดประมาณ 51 ล้านเฮกตาร์) จาก 4.17 พันล้านเฮกตาร์ ในปี ค.ศ. 1990 เหลือ 4.03 พันล้านเฮกตาร์ ในปี ค.ศ. 2010 โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 5% (FAO, 2011) ปัจจัยต่างๆ ทั้งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การใช้พลังงาน และการตัดไม้ทำลายป่าส่งผลให้ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นส่วนประกอบหลักของก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gas, GHG) ที่ทำให้เกิดสภาวะโลกร้อนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาอยู่ที่ประมาณ 33 กิกะตันคาร์บอน (gigatons of carbon, GtC) ในปี ค.ศ. 2008 เพิ่มขึ้นกว่า 150% นับจากปี ค.ศ. 1980 ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 2 ปริมาณการใช้พลังงานของโลกในปี ค.ศ. 1980 – ค.ศ. 2008

(หน่วย: พันล้านตันน้ำมันเทียบเท่า)

ที่มา: World Development Indicators and Global Development Finance สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก http://data.worldbank.org/ *[หมายเหตุ: M คือ million หรือ 1,000,000]*

ภาพที่ 3 ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ของโลกใน ปี ค.ศ. 1980 – ค.ศ. 2008

(หน่วย: พันล้านตัน)

ที่มา: World Development Indicators and Global Development Finance สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก http://data.worldbank.org/ [*หมายเหตุ*: M คือ million หรือ 1,000,000]

ปัญหาผลกระทบของพัฒนาการทางเศรษฐกิจต่อสภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกจุดประเด็นขึ้นในประชาคมโลกในปี ค.ศ. 1987 จากรายงานที่ชื่อว่า “Our Common Future” ของ World Commission on Environment and Development (WECD) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งในขณะนั้นมีนาง Gro Harlem Brundland อดีตประธานาธิบดีของประเทศนอร์เวย์เป็นประธาน จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ Brundtland Commission[1] รายงานชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของกระแสแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) และนำไปสู่การประชุม Earth Summit ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี ค.ศ. 1992 และ Agenda 21 หรือ “วาระแห่งศตวรรษที่ 21” ซึ่งเป็นแผนการปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน หลังจากนั้นยังมีการประชุม World Summit on Sustainable Development ในปี ค.ศ. 2002 และ ล่าสุดที่กำลังจะเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2012 คือ United Nations Conference on Sustainable Development หรือ “Rio+20” ซึ่งเป็นเวลา 20 ปีหลังการประชุม Earth Summit โดยมีวาระการประชุมหลัก[2] คือ (1) ระบบเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการแก้ปัญหาความยากจน (a green economy in the context of sustainable development and poverty eradication) และ (2) กรอบโครงสร้างทางด้านสถาบันสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (the institutional framework for sustainable development)

[1] สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Gro_Harlem_Brundtland

[2] สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://www.uncsd2012.org/rio20/about.html

ในด้านความร่วมมือทางด้านการค้าระหว่างประเทศ ในปัจจุบันประเทศ 153 ประเทศจากกว่า 190 ประเทศทั้งหมดของโลก[3] เป็นภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) จึงกล่าวได้ว่า การค้าระหว่างประเทศของโลกในปัจจุบัน อยู่ภายใต้กฎระเบียบของ WTO ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ ด้วยการลดอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ใช่ภาษี และ ไม่ใช่ภาษี ซึ่งได้มีการประเมินไว้ว่าการเกิดขึ้นของ WTO ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นกว่าเดิมถึงสองเท่า (Rose, 2007) นอกจากการค้าเสรีแล้ว WTO ยังได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดให้มีข้อตกลง หรือ ข้อยกเว้นที่ให้ประเทศภาคีสมาชิกสามารถดำเนินมาตรการที่ขัดกับหลักการค้าเสรี หากมีความจำเป็นในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้ อย่างไรก็ดี ช่องทางเหล่านี้กับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการนำเอามาตรการด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้เป็นข้ออ้างในการกีดกันทางการค้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจจึงมีอยู่ว่ากฎระเบียบภายใต้ WTO นั้นจะช่วยส่งเสริม หรือ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน?

บทความชิ้นนี้มีความประสงค์ให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศและ สิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบของ WTO ซึ่งเป็นกฎกติกาทางการค้าระหว่างประเทศที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ประเด็นดังกล่าวมีรายละเอียดมาก บทความชิ้นนี้จึงไม่สามารถรวบรวมรายละเอียดไว้ได้ทั้งหมด ผู้เขียนจึงขอนำเสนอแต่ประเด็นหลักที่สำคัญๆ เพื่อเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ถึงความสอดคล้อง หรือ ความขัดแย้ง ซึ่งกันและกันของการค้าระหว่างประเทศ และการพัฒนาไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบสีเขียว โดยหวังว่าจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นเพื่อการเจรจาหาความร่วมมือในเวที Rio+20 หรือ ในเวที WTO หากต้องมีการปรับเปลี่ยนกติกาทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

1.การเติบโตสีเขียว (Green Growth) กับ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

“Green growth means fostering economic growth and development, while ensuring that natural assets continue to provide the resources and environmental services on which our well-being relies.”

(OECD, 2011)

การเติบโตสีเขียว เป็นคำที่ถูกนำมาใช้หลังคำว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการพูดถึงกันมาเป็นเวลานาน จนอาจจะทำให้เข้าใจว่าคำทั้งสองคำมีความแตกต่างกัน OECD ได้ให้ความจำกัดความ

[3]สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

ของคำว่า การเติบโตสีเขียว คือ “การเจริญเติบโตและการพัฒนาที่จะต้องมั่นใจว่าทรัพย์ทางธรรมชาติ (natural asset) จะยังคงสามารถให้บริการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติได้อย่างต่อเนื่องสืบไป” ส่วนคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น Brundtland (1987) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

"Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”

จากคำจำกัดความด้านบน การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่บั่นทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นอนาคต” จะเห็นได้ว่าคำทั้งสองคำสามารถใช้แทนกันได้โดยไม่ทำให้สูญเสียเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ในงานเขียนชิ้นนี้จึงใช้คำทั้งสองแทนซึ่งกันและกัน

ภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน หากเรามองว่า “ทุนทั้งหมด” ที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ประกอบไปด้วยทุน 2 ประเภท คือ (1) ทุนทางธรรมชาติ (natural capital) เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุ เป็นต้น และ (2) ทุนทางกายภาพ (physical capital) เช่น ถนนหนทาง เขื่อน สินค้าต่างๆ ที่ผลิตขึ้นเป็นต้น การพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ แนวทางการสร้างความเจริญเติบโตโดยรักษาระดับปริมาณ “ทุนทั้งหมด” ให้มีจำนวนที่เพียงพอไว้ใช้ตอบสนองความต้องการของคนทุกๆ รุ่นในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ (Turner, Pearce, & Bateman, 1994) คือ (1) ความยั่งยืนแบบเข้มข้น (strong sustainability) และ (2) ความยั่งยืนแบบอ่อน (weak sustainability) ซึ่งความแตกต่างระหว่างนิยามของความยั่งยืนทั้งสอง ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้แทนกันระหว่าง “ทุน” ทั้ง 2 ประเภท ระบบเศรษฐกิจจะสามารถพัฒนาไปได้ด้วยความยั่งยืนแบบอ่อน หากทุนทางกายภาพถูกสร้างขึ้นมาทดแทนการสูญเสียไปของทุนธรรมชาติได้อย่างเพียงพอโดยอาศัยการพัฒนาด้านเทคโนโลยี ส่วน การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบเข้มข้น ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า ทุนทางกายภาพใช้ทดแทนทุนธรรมชาติได้ยาก หรือ ใช้แทนกันไม่ได้เลย ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนนอกจากจะต้องไม่ทำให้ทุนทั้งหมดลดลงแล้ว ยังต้องรักษาทุนธรรมชาติไม่ให้ลดลงอีกด้วย

ในทางปฏิบัติแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเน้นไปในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน กล่าวคือ มีการนำเอาทุนทางธรรมชาติมาใช้ พร้อมๆ ไปกับการส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และ คุ้มค่า มีการออกนโยบายต่างๆ เพื่อเสริมสร้างการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรการประหยัดพลังงาน มาตรการการจัดเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อนำเงินรายได้มาฟื้นฟู สร้างทุนทางกายภาพขึ้นมาทดแทนทุนทางธรรมชาติ และ พัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อลดการพึ่งพาทุนทางธรรมชาติ ส่วนแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบเข้มข้นแม้จะ

เป็นไปได้ยาก แต่ก็ได้ถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 2011 ประเทศโบลิเวีย ได้ออกกฎหมาย "The Law of the Rights of Mother Earth" ซึ่งนับเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ให้สิทธิกับ "mother earth" ซึ่งมีความหมายรวมถึงระบบสิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์และธรรมชาติที่มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยกฎหมายได้ให้สิทธิในการมี "คุณภาพชีวิตที่ดี" กับ สิ่งมีชีวิต รวมไปถึง น้ำ และอากาศ[4] ซึ่งมีความหมายว่าธรรมชาติก็มีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์ที่จะไม่ถูกทำลาย

ในโลกปัจจุบันที่การค้าระหว่างประเทศเป็นตัวผลักดันสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงผลกระทบของการค้าต่อสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2.แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เรื่องการค้าเสรี และ สิ่งแวดล้อม

การค้าระหว่างประเทศจะส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตสีเขียวหรือไม่? เป็นคำถามที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการในปัจจุบัน (World Trade Organization, 2011) เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศ กับ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม มีความสลับซับซ้อน และ ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และ สถาบัน ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะบ่งชี้ลงไปได้ว่าการค้าระหว่างประเทศเป็นตัวการที่ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจริงหรือไม่

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มีกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวผ่านทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศที่ได้ระบุไว้ว่า การค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นจากความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าชนิดต่างๆ ของแต่ละประเทศ โดยประเทศต่างๆ จะส่งออกสินค้าที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น ประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ น้ำมันดิบ ฯ ก็จะมีต้นทุนที่ต่ำกว่าในการผลิต และ ส่งออกสินค้าที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสูงเช่นเดียวกัน ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักจะมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าที่ "สกปรก" หรือ ก่อให้เกิดมลภาวะที่สูง เนื่องจากมีกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ต่ำทำให้ต้นทุนในการผลิตต่ำ ยิ่งไปกว่านั้นจากแนวคิดและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เรียกว่า "Pollution heaven hypothesis" ยังพบว่า หน่วยผลิตในประเทศที่มีกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดจะย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดน้อยกว่า เพื่อประหยัดต้นทุนในการผลิต (Becker & Henderson, 2000; Eskeland & Harrison, 2003) เหตุผลเหล่านี้เองที่ทำให้การค้าระหว่างประเทศถูกมองว่าเป็นตัวการสำคัญในการทำลายสิ่งแวดล้อม

[4]สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_the_Rights_of_Mother_Earth

Copeland and Taylor (2004) ได้พัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการเปิดเสรีทางการค้าต่อสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบยิ่งขึ้น โดยแบ่งผลกระทบออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ผลกระทบด้านขนาด (Scale effect) การเปิดเสรีทางการค้า ทำให้เกิดการขยายตัวของผลผลิต และ นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ส่งผลในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม
2. ผลกระทบด้านส่วนผสม (Composition effect) การเปิดเสรีทางการค้า ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ปรับเปลี่ยนส่วนผสมของผลผลิตของประเทศ โดยเน้นไปที่การผลิตสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจึงขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้าที่ประเทศนั้นๆ มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิต หากเป็นสินค้าที่ “สกปรก” การเปิดเสรีทางการค้าก็จะนำไปสู่ผลกระทบในเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม
3. ผลกระทบด้านเทคนิค (Technique effect) การเปิดเสรีทางการค้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปของเทคโนโลยีทางการผลิตที่ดีขึ้น เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น การเปิดเสรีทางการค้าทำให้ประเทศต่างๆ สามารถเข้าถึงสินค้า บริการ และ เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น ผู้ส่งออกสินค้าประเภทดังกล่าวจึงมีแรงจูงใจในการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

จะเห็นได้ว่าในขณะที่ผลกระทบด้านขนาดส่งผลในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านเทคนิคกลับมีผลกระทบทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนผลกระทบด้านส่วนผสมก็ขึ้นอยู่กับความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของสินค้าที่แต่ละประเทศผลิต ดังนั้น การเปิดการค้าเสรีจะส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น จึงขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของผลกระทบทั้งสามชนิด

อีกมุมมองหนึ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าการค้าเสรีอาจจะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมได้ก็คือแนวคิดเรื่อง “Environmental Kuznets Curve” ซึ่งระบุไว้ว่าระดับรายได้ กับ มลพิษ จะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะตัว U คว่ำ ซึ่งมีความหมายว่า ในช่วงที่ประเทศมีระดับรายได้ที่ต่ำ การพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และ ทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก แต่เมื่อประเทศได้พัฒนาไปสู่ระดับรายได้ที่สูงมากพอแล้ว ประเทศก็จะหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นประกอบกับมีเทคโนโลยีในการผลิตที่ดีขึ้นและส่งผลให้มลพิษมีปริมาณที่ลดลง (Beckerman, 1992; Frankel & Rose, 2002; International Bank for Reconstruction and Development, 1992)

จากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักข้างต้นจะเห็นได้ว่าการค้าเสรีไม่จำเป็นที่จะต้องส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมเสมอไป และในบางกรณีอาจจะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมเสียด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวยังมิได้ทำการพิจารณาถึงปัจจัยทางด้านสถาบัน เช่น กฎหมาย และ กรอบ

กติกาทางการค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่ง WTO ที่อาจจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม หรือ เป็นอุปสรรค ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ภายใต้การค้าระหว่างประเทศโดยเสรี

3.องค์การการค้าโลก กับ กติกาการค้าเสรี

ในปี ค.ศ. 1948 ประเทศ 23 ประเทศ นำโดยสหรัฐอเมริกาได้เข้าร่วมในความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (The General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าทางด้านภาษีศุลกากรของสินค้าอุตสาหกรรมเป็นหลัก การเจรจาเพื่อลดภาษีศุลกากรได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาษี กลับมีเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1995 ในการเจรจารอบอุรุกวัย ได้มีการจัดตั้งองค์การการค้าระหว่างประเทศ (WTO) โดยมีโครงสร้างทางสถาบันล้อเลียน GATT แต่ได้มีการขยายการเจรจาทางการค้าให้ครอบคลุมบริการ การลงทุน สินค้าเกษตร และ ทรัพย์สินทางปัญญา พร้อมทั้งทำข้อตกลงเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Understanding: DSU) ขึ้น นอกจากนี้ยังได้บรรจุเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้เป็นเป้าหมายทั่วไปของการดำเนินงานของ WTO ควบคู่ไปกับการค้าเสรีอีกด้วย การดำเนินการของ WTO จะอยู่ภายใต้ข้อตกลงในการจัดตั้ง WTO ข้อตกลงของ GATT และ ข้อตกลงย่อยอื่นๆ ซึ่งในข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญๆ ได้แก่ ความตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barriers to Trade: TBT) ความตกลงว่าด้วยมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreements on Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) และ GATT มาตรา 20 เป็นต้น

ภายใต้ WTO การค้าระหว่างประเทศภาคีสมาชิกจะต้องไม่จำกัดการนำเข้า (Quantitative Restriction) โดยไม่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการจำกัดปริมาณ (Quota) การห้าม (Ban) หรือ การใช้ใบอนุญาต (Licensing) และ จะต้องยึดหลักสำคัญ 2 หลัก คือ (1) หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored Nation: MFN) และ (2) หลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment: NT) บนหลักของการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง ประเทศผู้นำเข้าจะต้องปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าจากแต่ละประเทศ เช่น การจัดเก็บภาษีอย่างเท่าเทียมกัน หากสินค้าชนิดนั้นเป็น “สินค้าที่เหมือนกัน” (like product) สำหรับ หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ได้กำหนดให้ประเทศต่างๆ ต้องปฏิบัติต่อสินค้านำเข้า เช่นเดียวกับ “สินค้าที่เหมือนกัน” ภายในประเทศ

สำหรับการตีความหมายของคำว่า “สินค้าที่เหมือนกัน” นั้นจะไม่คำนึงถึงกระบวนการผลิตของสินค้า กล่าวคือ สินค้าสองชนิดจะถูกพิจารณาให้เป็นสินค้าที่เหมือนกัน แม้ว่าจะมีกระบวนการผลิต (Production and Process Methods: PPMs) ที่แตกต่างกัน ตราบใดที่กระบวนการผลิตมิได้ส่งผลต่อตัวสินค้าในขั้นสุดท้าย (non-product related PPMs) ยกตัวอย่างเช่น เฟอร์นิเจอร์ไม้ที่ผลิตจากไม้ที่ตัดจากป่าปลูกที่มีการจัดการ กับ เฟอร์นิเจอร์ไม้ที่ผลิตจากไม้ที่ตัดจากป่า ถือเป็นสินค้าที่

เหมือนกันแม้ว่าจะมีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ปัญหาการตีความเรื่อง “สินค้าที่เหมือนกัน” โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการผลิตนี้เอง ที่มักจะทำให้การดำเนินมาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมขัดต่อกฎกติกาของ WTO ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

4.องค์การการค้าโลก กับ กติกาด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างการค้าระหว่างประเทศ และ การรักษาสิ่งแวดล้อมมักจะเกิดขึ้นเมื่อมีการค้าขายสินค้าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สัตว์ หรือ พืชที่ใกล้สูญพันธ์ หรือสินค้าที่อาจจะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์ สัตว์ และ พืช เช่น สารเคมีมีพิษ หรือ สินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษจากการผลิตสูง เป็นต้น การจำกัดการนำเข้าสินค้าดังกล่าวเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้ แต่หากมีการเลือกปฏิบัติในการจำกัดการนำเข้าจากประเทศใด ประเทศหนึ่ง ก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งกับหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการค้าระหว่างประเทศภายใต้ WTO จะต้องเป็นไปตามหลัก MFN และ NT แต่ก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีที่อนุญาตให้ประเทศภาคีสมาชิกไม่ต้องปฏิบัติตามหลักทั้งสองได้ ซึ่งกรณีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นเหตุผลในการงดเว้นการปฏิบัติตามหลัก MFN ก็คือ ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยหากมีการอ้างประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใช้ในการจำกัดการนำเข้า ประเทศภาคีสมาชิกที่ได้รับผลกระทบสามารถนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทได้ โดยในชั้นต้นจะมีคณะผู้พิจารณาข้อพิพาท (Panel) พิจารณาข้อพิพาทว่าขัดต่อกฎกติกาของ WTO หรือไม่ และสามารถอุทธรณ์คำตัดสินของคณะผู้พิจารณาข้อพิพาท ต่อ คณะผู้พิจารณาอุทธรณ์ (Appellate Body) ได้ โดยคำตัดสินของคณะผู้พิจารณาอุทธรณ์จะถือเป็นที่สิ้นสุดและต้องยอมรับโดยไม่มีเงื่อนไข (unconditionally accepted) (Charnovitz, 2003)

สำหรับข้อตกลงที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้ใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นเหตุผลในการจำกัดการนำเข้าก็คือ GATT มาตรา 20 ที่ได้ระบุข้อยกเว้น ให้ประเทศสมาชิกสามารถดำเนินมาตรการจำกัดการนำเข้าได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องไม่เลือกปฏิบัติกับประเทศต่างๆ “โดยอำเภอใจหรือ โดยไม่อาจอธิบายได้” (arbitrary or unjustifiable discrimination) ในกรณีที่

- 20 (b) เป็น มาตรการที่มีความจำเป็น เพื่อปกป้องชีวิต หรือ สุขภาพของ มนุษย์ สัตว์ และ พืช (necessary to protect human, animal or plant life or health)
- 20 (g) เป็น มาตรการที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (relating to the conservation of exhaustible natural resource) หากมาตรการนั้นถูกนำมาใช้พร้อมกับการจำกัดการผลิตหรือการบริโภคภายในประเทศด้วยพร้อมๆ กัน

ความสำเร็จในการจำกัดการนำเข้าสินค้าด้วยเหตุผลทางด้านสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 20 ได้ถูกทดสอบในปี ค.ศ. 1991 ในข้อพิพาทเรื่อง ทูน่า-ปลาโลมา ระหว่างเม็กซิโกกับสหรัฐฯ ที่มาของข้อพิพาทดังกล่าวเกิดจากการที่สหรัฐฯ ต้องการอนุรักษ์ปลาโลมาที่ต้องเสียชีวิตจากวิธีการจับปลาทูน่า ได้ทำการเปลี่ยนแปลง The Marine Mammal Protection Act (MMPA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้น และ บังคับใช้ภายในประเทศ โดยห้ามการนำเข้าปลาทูน่าที่ถูกจับด้วยวิธีการจับที่เป็นอันตรายต่อปลาโลมา ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องชีวิตของปลาโลมาโดยอ้าง มาตรา 20 (b) อย่างไรก็ตาม ประเทศเม็กซิโกเห็นว่า การห้ามการนำเข้าดังกล่าว เป็นความพยายามของประเทศสหรัฐฯ ในการกีดกันทางการค้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศของตน คณะกรรมการพิจารณาข้อพิพาทได้ตัดสินว่า การกระทำของสหรัฐฯ ไม่เข้าข่ายข้อยกเว้นตามมาตรา 20 แม้ว่ามาตรการดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมก็ตาม เนื่องจากสหรัฐฯ พยายามบังคับใช้กฎหมายที่ตราขึ้นภายในประเทศแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้วต้องการบังคับใช้กับประเทศอื่นด้วย ซึ่งอาจจะทำให้ประเทศอื่นๆ ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า ข้อพิพาทนี้เป็นตัวอย่างสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่ากฎกติกาของ WTO อาจจะบั่นทอนประสิทธิผลของการดำเนินนโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการตัดสินดังกล่าวทำให้เกิดการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษ์เป็นอย่างมากจนมีการล้อเลียนชื่อ GATT ว่าย่อมาจาก “Guaranteeing A Toxic Tomorrow” (Charnovitz, 1992)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 ได้เกิดคดี กุ้ง-เต่า ที่ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของ WTO เกี่ยวกับการใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ข้อพิพาทนี้เกิดขึ้นระหว่างประเทศอินเดียและประเทศอื่นๆ กับประเทศสหรัฐฯ[5] เมื่อสหรัฐฯ อาศัย The US Endanger Species Act of 1973 ขึ้นบัญชีรายชื่อเต่าทะเล 5 ชนิด ให้เป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธ์ และ กำหนดให้ชาวประมงสหรัฐฯ ที่จับกุ้ง ต้องใช้เครื่องมือคัดแยกเต่า (Turtle Excluder Devices: TEDs) และ สั่งห้ามการนำเข้ากุ้งจากประเทศที่ไม่ได้ใช้เครื่องมือแยกเต่า โดยอ้างว่ามาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการที่จำเป็นในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และ เต่าที่ถูกฆ่าเป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ภายใต้ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (CITES) ในขั้นต้นคณะพิจารณาข้อพิพาท ได้ตัดสินว่าการห้ามการนำเข้าของสหรัฐฯ ไม่สอดคล้องกับข้อยกเว้น GATT มาตรา 20 เช่นเดียวกับคำตัดสินในคดี ทูน่า-โลมา อย่างไรก็ตาม คณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ (The Appellate Body) มีความเห็นที่แตกต่างกันว่า มาตรการห้ามการนำเข้าของสหรัฐฯ เป็นสิ่งที่ทำได้และสอดคล้องกับข้อยกเว้นตามมาตรา 20(g) แม้ว่าเต่าที่ถูกฆ่าอาจจะไม่ได้อยู่ในน่านน้ำของสหรัฐฯ และอยู่นอกเหนือเขตอำนาจทางกฎหมายของสหรัฐฯ แต่ว่าเต่ามีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังพิจารณาว่าเต่าเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป โดยอาศัยการตีความจากบทนำของ GATT ในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เน้นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต

[5]อ้างจาก http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis08_e.htm สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2554

อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกายังคงแพ้คดีนี้ เนื่องจาก การปฏิบัติของสหรัฐอเมริกา ไม่สอดคล้องกับ บทนำของ มาตรา 20 ที่ห้ามไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยอำเภอใจ หรือ โดยไม่อาจอธิบายได้ (arbitrary or unjustifiable discrimination) ทั้งนี้เนื่องจากสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค และ การเงินแก่ประเทศในแถบคาร์ริเบียนเป็นพิเศษ เพื่อเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์ TEDs นอกจากนี้คณะพิจาณาเรื่องอุทธรณ์ยังได้กล่าวไว้ว่า

"we have not decided that the sovereign nations that are members of the WTO cannot adopt effective measures to protect endangered species, such as turtles. Clearly, they can and should"

ซึ่งตีความได้ว่าคณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ สนับสนุนให้มีการใช้มาตรการที่มีในการปกป้องสิ่งมีชีวิตที่ใกล้จะสูญพันธุ์ได้โดยไม่ขัดต่อกฎของ WTO คดีกุ้ง-เต่านี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนมุมมองครั้งสำคัญเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าที่มีความแตกต่างกันของสินค้าอันเกิดมาจากกระบวนการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการผลิตที่ส่งผลกระทบในทางลบกับสิ่งแวดล้อมด้วย การอ้างข้อยกเว้นมาตรา 20 คำตัดสินในครั้งนี้ อาจจะเป็นเส้นทางไปสู่การอนุญาตให้มีการจัดเก็บภาษีนำเข้าจากสินค้าที่ผลิตด้วยวิธีการที่ "สกปรก" ในอัตราที่สูงกว่าสินค้าที่เหมือนกันแต่ผลิตด้วยวิธีการที่ "สะอาด" ซึ่งคงต้องรอดูกันต่อไปเมื่อมีข้อพิพาทแบบนี้เกิดขึ้นว่าจะมีการตีความในทำนองเดียวกันหรือไม่

ในการใช้อ้างมาตรา 20 นอกจากการใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติแล้ว มาตรการดังกล่าวจะต้องเป็น "มาตรการที่จำเป็น" อีกด้วย หากมีมาตรการอื่นที่สามารถทำได้และไม่เป็นการจำกัดทางการค้า ก็จะไม่สามารถอ้างมาตรา 20 ได้ ดังตัวอย่างกรณีข้อพิพาทระหว่างประเทศสหรัฐฯ กับ ประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1990 ประเทศไทยได้สั่งห้ามการนำเข้าบุหรี่จากต่างประเทศ[6] โดยอ้างข้อยกเว้นตามมาตรา 20 (b) ในเรื่องของการปกป้องสุขภาพของคนไทย โดยให้เหตุผลว่า สารเคมีและส่วนผสมอื่นๆ ที่อยู่ในบุหรี่ของสหรัฐฯ ส่งผลเสียต่อสุขภาพมากกว่าบุหรี่ที่ผลิตในประเทศไทย ในคดีนี้คณะพิจารณาข้อพิพาทเห็นว่า การสั่งห้ามนำเข้า ไม่สอดคล้องกับมาตรา 20(b) เนื่องจากการห้ามการนำเข้า *ไม่ใช่มาตรการที่จำเป็น* เพราะยังมีมาตรการอื่นๆ ที่ประเทศไทยสามารถนำมาใช้เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องสุขภาพจากการสูบบุหรี่ เช่น การห้ามโฆษณาขายบุหรี่ เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้เป็นมาตรการที่ส่งผลกระทบทางการค้าน้อยกว่า

สำหรับคดีที่ถือว่าเป็นคดีแรกที่ประเทศสามารถอ้างข้อยกเว้นตามมาตรา 20 ได้สำเร็จคือ คดี Asbestos ที่แคนาดาฟ้องฝรั่งเศสต่อองค์การการค้าโลกที่ได้ออกกฎหมายห้ามมิให้มีการผลิต จำหน่าย นำเข้า แร่ใยหิน (*Asbestos*) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสุขภาพของผู้บริโภค ทั้ง

[6]อ้างจาก http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis03_e.htm สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555

คณะกรรมการผู้พิจารณาข้อพิพาท และ คณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ ตัดสินว่ามาตรการของฝรั่งเศสแม้ว่าจะขัดกับหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติแต่ตกอยู่ภายใต้ข้อยกเว้นมาตรา 20

นอกจาก GATT มาตรา 20 ที่อนุญาตให้มีการใช้มาตรการจำกัดทางการค้าเพื่อผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีข้อตกลงที่สำคัญอีก 2 ข้อตกลงที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อตกลงว่าด้วยมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreements on Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) ที่อนุญาตให้ประเทศภาคีสมาชิกมีสิทธิในการใช้มาตรการทางการค้าเท่าที่จำเป็น เพื่อคุ้มครองสุขภาพอนามัยของมนุษย์ สัตว์ และ พืช โดยจะต้องอิงอยู่บนหลักฐานทางวิทยาศาสตร์โดยจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ เช่น การกำหนดมาตรฐานด้านสุขอนามัยพืช และ สัตว์ ของสินค้านำเข้า และ ข้อตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barriers to Trade: TBT) เพื่อคุ้มครองชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ พืช และ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการป้องกันการหลอกลวงจากพฤติกรรมทางการตลาดของผู้ผลิตโดยการกำหนดให้ผู้ผลิตกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าด้วยการปิดฉลาก หรือการปิดฉลากที่เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดของสินค้าได้ ยกตัวอย่างเช่น การติดฉลาก GMOs หรือ การติดฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ (carbon footprint) เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้

กล่าวโดยสรุป ได้ว่ากฎกติกาของ WTO มีช่องทางให้ประเทศต่างๆ สามารถดำเนินนโยบายในการจำกัดทางการค้า หากประเทศนั้นเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยจะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการตีความเรื่อง “สินค้าที่เหมือนกัน” ภายในกรอบของ WTO ที่ไม่พิจารณาถึงกระบวนการผลิต ดูเหมือนจะเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาโลกร้อน

5.การตีความ “สินค้าที่เหมือนกัน” กับ ปัญหาการรั่วไหลของคาร์บอน

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในปัจจุบัน คือ ปัญหาโลกร้อน ประเทศต่างๆ ได้เข้าร่วมข้อตกลงพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยกลุ่มประเทศในภาคผนวกที่ 1 มีพันธกรณีในการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 5.5 จากปี ค.ศ. 1990 ภายในปี ค.ศ. 2012 ทั้งนี้ พิธีสารเกียวโตได้กำหนดให้ สามารถเลือกใช้เครื่องมือแบบต่างๆ ในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ได้แก่ (1) การซื้อขายใบอนุญาตในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกระหว่างประเทศ (Emission Trading: ET) (2) การดำเนินการร่วม (Joint Implementation: JI) และ (3) กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism: CDM) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวแต่ละประเทศในกลุ่มภาคผนวก 1 อาจจำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่างๆ ภายในประเทศควบคู่กันไปด้วย เช่น การให้เงินสนับสนุน การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม ซึ่งนโยบายต่างๆ เหล่านี้ย่อม

ส่งผลให้ต้นทุนการผลิต และ ราคาสินค้าสูงขึ้นตามไป ผู้นำเข้าหันไปนำเข้าสินค้าที่มีราคาต่ำกว่าที่ผลิตในประเทศที่ไม่มีพันธกรณีในการลดการปล่อยก๊าซฯ หรือ อาจมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่ไม่มีพันธกรณี เช่นนี้แล้ว ความพยายามลดการปล่อยก๊าซฯ จากกลุ่มประเทศในภาคผนวก 1 ก็จะถูกชดเชยด้วยปริมาณก๊าซฯ ที่เพิ่มสูงขึ้นจากประเทศนอกภาคผนวก 1 ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “การรั่วไหลของคาร์บอน” (carbon leakage)

จากปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดของการ “ปรับค่าคาร์บอนก่อนข้ามพรหมแดน” (Border Carbon Adjustment: BCA) โดยให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมกับสินค้านำเข้าที่ถูกผลิตขึ้นจากประเทศที่ “สกปรก” ค่าธรรมเนียมนี้อาจจะอยู่ในรูปของภาษี หรือ การซื้อใบอนุญาตในการปล่อยก๊าซฯ เพื่อขจัดความได้เปรียบทางด้านต้นทุนที่ต่ำกว่าอันเนื่องมาจากมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดน้อยกว่า แนวคิดนี้ได้มีการนำเสนอเป็นร่างกฎหมายทั้งในประเทศสหรัฐฯ และ สหภาพยุโรป ร่างกฎหมายของสหรัฐฯ นั้นตกไปแล้ว ส่วนของสหภาพยุโรปก็ยังไม่มีการนำมาใช้จริงในทางปฏิบัติ สำหรับแนวทางคร่าวๆ ในการดำเนินนโยบาย BCA ของสหรัฐฯ ที่ได้มีการนำเสนอไว้ ก็คือ ผู้ส่งออกจากประเทศที่ “สกปรก” ซึ่งก็คือประเทศที่มีมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่เทียบเท่ากับประเทศสหรัฐฯ จะต้องซื้อใบอนุญาตการปล่อยก๊าซคาร์บอนฯ (allowance) ก่อนนำเข้าประเทศสหรัฐฯ

ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่มองว่ามาตรการ BCA เป็นมาตรการที่ให้ผลดีหลายประการ เนื่องจากเป็นการลดความได้เปรียบในการแข่งขันของสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีข้อกำหนดในการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์น้อยกว่าประเทศตนเอง เป็นการบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ ยังเป็นเครื่องมือในการควบคุมปัญหาการรั่วไหลหรือการย้ายฐานการผลิตก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อีกด้วย สำหรับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่เห็นว่าการใช้มาตรการดังกล่าวเป็นเพียงข้ออ้างในการกีดกันทางการค้า และ เป็นการผลักภาระความรับผิดชอบในปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยมองข้ามหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน (Common but Differentiated Responsibilities)

อย่างไรก็ตามนโยบาย BCA อาจจะขัดต่อหลักปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้ความอนุเคราะห์ยิ่ง เนื่องจากจะทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าที่มีกระบวนการผลิตที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เฉพาะสินค้านำเข้าจากประเทศที่มีกระบวนการผลิตที่ “สกปรก” เท่านั้นที่จะต้องมีการปรับค่าคาร์บอนก่อนข้ามแดน

6.สินค้าบริการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Goods and Services: EGS)

ทางออกหนึ่งในการบรรเทาความขัดแย้งกันระหว่างการค้าเสรี และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ได้จากการเจรจาทางการค้ารอบโดฮา คือ การเปิดเสรีทางการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการลดการกีดกันทางการค้าทั้งที่ใช้ภาษี และ ไม่ใช้ภาษี กับสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถช่วยส่งเสริมให้การค้าระหว่างประเทศมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากประเทศต่างๆ จะสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมได้ง่ายขึ้น ในราคาที่ถูกลง และ ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะไม่ได้มีข้อตกลงกันถึงนิยามที่ชัดเจนของคำว่า “สินค้าสิ่งแวดล้อม” กลุ่มประเทศบางกลุ่ม เช่น APEC และ OECD ก็ได้เริ่มดำเนินการจัดทำรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมเพื่อเตรียมการในการลดภาษีศุลกากรไปบ้างแล้ว (Steenblik, 2005a) ซึ่งสินค้าสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในรายการ ก็คือ สินค้าที่ใช้ในการป้องกัน จำกัด หรือ บำบัด มลพิษด้านต่างๆ เป็นหลัก ซึ่งสินค้าเหล่านี้มักจะเป็นสินค้าที่ประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้ส่งออกสุทธิ จึงคาดว่าจะได้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากการเปิดเสรี ส่วนประเทศกำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำเข้าสุทธิแม้ว่าจะไม่ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่าใดนัก แต่ก็ได้ประโยชน์จากการเข้าถึงสินค้าสิ่งแวดล้อมในราคาที่ถูกลง (Steenblik, 2005b)

อย่างไรก็ตามการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมก็ยังมีความซับซ้อนอยู่หลายประเด็นด้วยกัน เริ่มต้นจากคำจำกัดความคำว่าสินค้าสิ่งแวดล้อมนั้น จะอนุญาตให้มีการตีความรวมไปถึงสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmentally Preferable Products: EPPs) ที่มาจากกระบวนการผลิต (Production and Process Methods: PPMs) ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้นการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรต่อสินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่า แม้ว่าสินค้านั้นจะเหมือนกันก็ตาม ก็อาจจะทำให้ขัดกับกฎกติกาของ WTO ในเรื่องของหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติก็เป็นได้ และถึงแม้ว่า WTO จะอนุญาตให้มีการจัดเก็บภาษีที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของวิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ก็จำเป็นที่จะต้องมีระบบในการตรวจสอบสินค้าเพื่อให้ทราบว่าสินค้าใดเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรสามารถระบุพิกัดภาษีได้ถูกต้อง นอกจากนี้แล้วระบบพิกัดภาษีศุลกากรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอาจจะไม่ได้มีการแยกชนิดของสินค้าสิ่งแวดล้อมไว้อย่างละเอียดเพียงพอ การลดภาษีตามพิกัดศุลกากรที่มีอยู่ในปัจจุบันจะทำให้สินค้าชนิดอื่นๆ ที่รวมอยู่ในพิกัดศุลกากรเดียวกันได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีไปด้วย

ประเด็นความยุ่งยากอีกประเด็นหนึ่งก็คือ สินค้าชนิดหนึ่งๆ สามารถนำไปใช้งานได้หลายประเภท (multiple use) ทั้งที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม และ ไม่ได้ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ปั๊มน้ำ สามารถนำไปใช้ในกระบวนการบำบัดน้ำเสีย หรือ ถูกนำไปใช้ในการสูบน้ำเสียออกจากโรงงานสู่แม่น้ำ ได้ด้วยเช่นกัน ในกรณีเช่นนี้จะมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดได้อย่างไรว่าสินค้าที่

นำเข้านั้นเป็นสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม แนวทางที่มีการเสนอกันก็คือ สินค้าที่ใช้งานได้หลายประเภทจะต้องเป็นสินค้าที่ใช้ในด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าการใช้งานเพื่อประโยชน์อื่นๆ อีกหนทางหนึ่งที่ถูกเสนอเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวก็คือ แทนที่จะมีการเสนอรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมเป็นรายรายการ (list approach) ให้เป็นรายโครงการ (Project Approach)เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม แล้วให้สิทธิพิเศษทางภาษีต่อสินค้านำเข้าภายใต้โครงการสิ่งแวดล้อมที่เสนอมา (Cosbey, Aguilar, Ashton, & Ponte, 2010)

สำหรับประเทศไทยได้มีการเตรียมการจัดทำรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมในภาคอุตสาหกรรมแล้วซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 พิกัด ดังนี้คือ (1) 842121 เครื่องจักร และ อุปกรณ์สำหรับกรองน้ำ หรือ ทำให้น้ำบริสุทธิ์ (2) พิกัด 842139.90 เครื่องจักรและเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้กรองก๊าซหรือทำให้ก๊าซบริสุทธิ์ (3) พิกัด 850231 ชุดเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขับด้วยกำลังลม และ (4) พิกัด 960310 ไม้กวาดและแปรงที่ประกอบด้วยกิ่งหรือก้านไม้หรือวัตถุอื่นๆ ที่ได้จากพืช อย่างไรก็ดียังไม่มีความชัดเจนว่าประเทศไทยจะได้ประโยชน์มากน้อยเพียงใดจากการให้สิทธิพิเศษทางภาษีกับสินค้าเหล่านี้

7.สู่ WTO สีเขียว

จากข้อเท็จจริงที่กล่าวไปแล้วจะเห็นได้ว่า WTO มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมการค้าเสรีควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีช่องทางให้ประเทศภาคีสมาชิกต่างๆ สามารถดำเนินนโยบายในการจำกัดทางการค้า หากประเทศนั้นเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ดียังคงมีกฎกติกาภายใต้ WTO ที่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีประเด็นต่างๆ ที่อาจจะต้องปรับเปลี่ยน มีดังต่อไปนี้คือ

1. WTO ไม่อนุญาตให้มีการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของวิธีการผลิตที่แตกต่างกันแต่ไม่ส่งผลต่อสินค้าขั้นสุดท้าย (non-PPMs)

การตีความคำว่า “สินค้าที่เหมือนกัน” จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ควรจะต้องมีการพิจารณาแก้ไขเพื่อให้การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับนานาชาติ เช่น ปัญหาโลกร้อน มีประสิทธิภาพ และไม่ถูกบั่นทอนจากปัญหาการรั่วไหลของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อันเนื่องมาจากความเข้มงวดของมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมการค้าสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจากกระบวนการผลิตได้อีกด้วย อย่างไรก็ดี ต้นทุนที่ตามมาก็คือจะต้องมีระบบการตรวจสอบที่มาของสินค้าซึ่งอาจจะกลายเป็นอุปสรรคทางการค้าในที่สุด

2. WTO อาจจะไม่อนุญาต ให้มีการออกกฎหมายภายในประเทศเพื่อการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่นอกเหนืออาณาเขตประเทศของตน

ตัวอย่างของคดี ทูน่า-โลมา ที่คณะกรรมการพิจารณาข้อพิพาทตัดสินให้สหรัฐฯ ผิด จากการห้ามนำเข้าปลาทูน่าเพื่อรักษาชีวิตของโลมา บนเหตุผลของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 20 เนื่องจากสหรัฐฯ ตรากฎหมายภายในประเทศเพียงฝ่ายเดียว และ บังคับใช้กับต่างประเทศ อย่างไรก็ดีมุมมองของ WTO ในเรื่องนี้ได้เปลี่ยนไปในข้อพิพาทกรณี กุ้ง-เต่า ที่คณะกรรมการอุทธรณ์มีความเห็นว่าประเทศสมาชิกสามารถออกกฎหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ และ มีนัยที่สำคัญว่า WTO ยอมรับให้มีการจำกัดการนำเข้าบนพื้นฐานของกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันเป็นครั้งแรก อย่างไรก็ตามคงต้องรอดูว่า WTO จะยึดหลักนี้ในการพิจารณาคดีข้อพิพาทในครั้งต่อไปหรือไม่

ทางออกหนึ่งของการป้องกันข้อพิพาททางการค้าจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ก็คือการเจรจาทำข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม แทนที่จะมีการออกกฎหมายเพียงฝ่ายเดียว ยกตัวอย่างเช่นในกรณีของ Montreal Protocol ที่ประสบความสำเร็จในการห้ามซื้อขายสารเคมีที่ก่อให้เกิดการทำลายโอโซนในชั้นบรรยากาศ หรือ สินค้าที่ใช้สารเคมีดังกล่าว เป็นต้น

3.กฎของ WTO อาจจะขัดแย้งกับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs)

ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ มีการทำข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความตกลงเหล่านี้อาจจะมีการระบุเรื่องการจำกัด หรือ ห้ามซื้อขายสินค้าบางชนิด ตัวอย่างเช่น Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) ที่เป็นข้อตกลงห้ามทำการซื้อขายสัตว์ และ พืชที่อยู่ในบัญชีใกล้จะสูญพันธุ์ ในกรณีนี้การห้ามการซื้อขายไม่ขัดต่อหลัก MFN เนื่องจากไม่มีการเลือกปฏิบัติในการห้ามซื้อขายสินค้าดังกล่าวจากทุกประเทศ อย่างไรก็ตามในบางกรณี MEAs อาจจะขัดกับกฎกติกาของ WTO ตัวอย่างเช่น Basel Convention on the control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal (Basel) ที่มีการควบคุมการเคลื่อนย้ายสินค้าที่เป็นพิษระหว่างกลุ่มประเทศบางประเทศเท่านั้น แต่ไม่มีการควบคุมการเคลื่อนย้ายในบางกลุ่มประเทศ และอาจจะกลายเป็นข้อพิพาทต่อหลัก MFN ได้ ส่วนในกรณีของพิธีสารเกียวโต และ UNFCCC นั้นมีเป้าหมายที่สอดคล้องไปทางเดียวกับ WTO กล่าวคือ การดำเนินนโยบายเพื่อต่อสู้กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ โดยไม่สามารถอธิบายได้ หรือ เป็นการกีดกันทางการค้าแอบแฝง

ประเทศในสหภาพยุโรปพยายามผลักดันให้มีการยอมรับว่ามาตรการทางการค้าที่เกิดจากข้อตกลงด้านพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม จะต้องไม่ถือว่าขัดต่อกฎกติกาของ WTO โดยอัตโนมัติ

(Oxley, 2001) ซึ่งผู้ที่คัดค้านในเรื่องนี้มีความเห็นว่าแนวทางที่สหภาพยุโรปเสนอจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้ข้ออ้างทางด้านสิ่งแวดล้อมในการกีดกันทางการค้าเพิ่มมากขึ้น (Khor, 2002) เช่นเดียวกัน Bhagwati and Mavroidis (2007) สนับสนุนให้มีการจัดเก็บภาษีคาร์บอนจากสินค้านำเข้าจากประเทศที่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีสารเกียวโตโดยไม่ถือว่าขัดต่อ WTO อย่างไรก็ตามในทางการเมืองคงมีความเป็นไปได้ยากเพราะว่าประเทศสหรัฐฯ จะได้รับผลกระทบอย่างมากเนื่องจากไม่ได้เข้าร่วมพิธีสารเกียวโต

8.บทสรุป

การค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันถูกตีกรอบด้วยกฎกติกาที่เป็นระบบของ WTO ที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมการค้าเสรีที่เป็นธรรม แต่เมื่อใดก็ตามที่การค้าเสรีส่งผลกระทบทางลบกับสิ่งแวดล้อม กฎของ WTO อนุญาตให้ใช้เหตุผลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมในการจำกัดการค้าเสรี ผ่านระบบการระงับข้อพิพาท แม้ว่า WTO จะมีเป้าหมายหลักในการเปิดเสรีทางการค้า และ การรักษาสิ่งแวดล้อม การให้น้ำหนักความสำคัญต่อเป้าหมายทั้งสอง ได้เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความรุนแรงของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนส่งผลให้ WTO ให้น้ำหนักความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในการตัดสินข้อพิพาททางการค้า อย่างไรก็ดีการไม่อนุญาตให้มีการเลือกปฏิบัติต่อสินค้าที่มีความแตกต่างกันจากกระบวนการผลิต ดูเหมือนจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การปรับค่าคาร์บอนก่อนข้ามพรมแดน และ การเปิดเสรีการค้าสินค้าและบริการสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเทศไทยแล้วในปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นในเรื่องของการค้าเสรีมากกว่าการให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนทางการค้าต่อ GDP ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สภาพแวดล้อม และ การตัดไม้ทำลายป่าที่เพิ่มมากขึ้น รัฐบาลขาดนโยบายในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติมาตรการทางการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังไม่มีการนำมาปฏิบัติใช้ และคงเป็นไปได้ยากในทางการเมือง ภาคเอกชนที่มีความสามารถในการผลิตที่รักษาสิ่งแวดล้อมดำเนินการกันเอง โดยขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างไรก็ดี หากรัฐบาลจะหันมาให้ความสนใจกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมควรเริ่มต้นจากมาตรการในการสนับสนุนเสียก่อน เช่น การให้การสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังเพื่อขยายโอกาสทางการค้าใหม่ๆ ในตลาดต่างประเทศที่มีความต้องการสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยหากมีการพิจาณาความแตกต่างกันของสินค้าโดยคำนึงถึงเรื่องกระบวนการผลิต สำหรับการใช้มาตรการทางด้านภาษีแน่นอนว่าจะต้องได้รับการต่อต้านจากผู้ผลิตที่สูญเสียความสามารถทางการแข่งขัน และ ผู้บริโภคที่

ได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าที่สูงขึ้น อย่างไรก็ดีหากรัฐบาลมีเป้าหมายเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง มาตรการทางภาษีก็อาจจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ประเด็นข้อถกเถียงระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อมจะยังคงดำเนินอยู่ต่อไป แต่ในท้ายที่สุดแล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น จะส่งผลให้กระแสของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถเอาชนะกระแสของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ในที่สุด เมื่อนั้นการต่อต้านการดำเนินมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรีก็จะลดน้อยลง ก็ได้แต่หวังว่า “เมื่อนั้น” จะไม่มาถึงในเวลาที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจนถึงจุดที่ไม่สามารถแก้ไขได้

เอกสารอ้างอิง

Becker, R., & Henderson, V. (2000). **Effects of Air Quality Regulation on in Polluting Industries**. *Journal of Polictical Economy*(180), 379-421.

Beckerman, W. (1992). **Economic Growth and the Enviroment: Whose Growth? Whose Enviroment?** *World Development,* 20, 481-489.

Bhagwati, J., & Mavroidis, P. C. (2007). **Is action against US exports for failure to sign Kyoto Protocol WTO-legal?** *World Trade Review,* 6(02), 299-310.

Brundtland, G. H. (1987). **The Brundtland Report. Our Common Future**. New York: United Nations.

Charnovitz, S. (1992). **Environmental and Labor Standards in Trade**. *The World Economy,* 15.

Charnovitz, S. (2003). *Trade and Cliimate: Potential Conflict and Synergies*. Working Draft. Pew Center of Global Climate Change.

Cosbey, A., Aguilar, S., Ashton, M., & Ponte, S. (2010). **Environmental Goods and Services Negotiations at the WTO: Lessons from Multilateral Environmental Agreements and Ecolabels for Breaking the Impasse *Trade***, *Investment and Climate Change Series*: International Institute for Sustainable Development.

Eskeland, G. A., & Harrison, A. E. (2003). **Moving to Greener Pastures? Multinationals and the Pollution Haven Hypothesis**. *Journal of Development Economics,* 70, 1-23.

FAO. (2011). **State of the World's Forests 2011**. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

Frankel, J. A., & Rose, A. K. (2002). **Is Trade Good or Bad for the Environment? Sorting Out the Causality**. *The Review of Economics and Statistics,* 87(1), 85-91.

International Bank for Reconstruction and Development. (1992). **World Development Report 1992: Development and the Environment**. New York: IBRD.

Khor, M. (2002). **The WTO, the Post-Doha Agenda and the Future of the Trade System**: A seminar paper on WTO held at the annual meeting of the Asian Development Bank in Shianghai.

OECD. (2011). **Towards Green Growth: A Summary for Policy Makers**: OECD.

Oxley, A. (2001). **WTO and the Environment**. Retrieved from The Australian APEC Study Centre website: http://www.apec.org.au/docs/oxley2001.pdf

Rose, A. K. (2007). **Do We Really Know That the WTO Increases Trade?** *The American Economic Review,* 97(5), 2019-2025.

Steenblik, R. (2005a). **Environmental Goods: A Comparison of the APEC and OECD Lists**. *OECD Trade and Environment Working Paper, No.* 2005-05.

Steenblik, R. (2005b). **Liberalising Trade in "Environmental Goods": Some Practical Considerations**. *OECD Trade and Environment Working Paper, No.* 2005-05.

Turner, Pearce, D., & Bateman, I. (1994). *Environmental economics : an elementary introduction*: Harvester Wheatsheaf.

World Trade Organization. (2011). **Word Trade Report 2011 The WTO and Preferential Trade Agreements**: From Co-existence to Coherence. Geneva: WTO.

ภาคผนวก 3
รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ

ภาคผนวก 3
รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ

<u>รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ</u>

ตัวแทนภาครัฐ

1. คุณลดาวัลย์ คำภา	รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. คุณรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
4. ดร.อัษฎาพร ไกรพานนท์	ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ดร.รวิวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวแทนภาคเอกชน

6. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์	รองผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและผู้แทนคณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย

ตัวแทนภาคองค์กรพัฒนาเอกชน

7. ดร.สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์	เลขาธิการมูลนิธิโลกสีเขียว
8. คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) และคณะทำงานเพื่อโลกเย็นที่เป็นธรรม
9. ดร. สมฤดี นิโครวัฒนยิ่งยง	ผู้อำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ตัวแทนสื่อมวลชน

10. คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์	รองผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ TPBS และผู้แทนชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม